BIBLIOTHECA INDICA:

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1006.

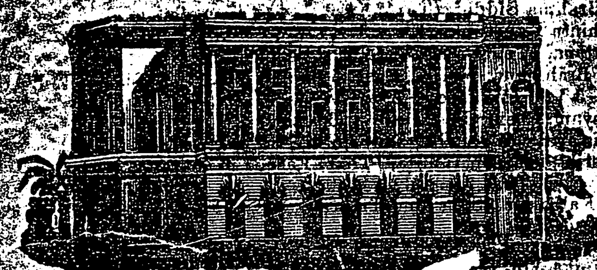

शतसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता ।

ÇATASÂHASRIKÂ-PRAJÑÂ-PÂRAMITÂ

A

THEOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL DISCOURSE

OF

BUDDHA WITH HIS DISCIPLES

(IN A HUNDRED THOUSAND STANZAS).

EDITED BY

PRATÂPACANDRA GHOSA.

PART I. FAS. 1.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1902.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MESSRS. LUZAC & CO.,

46, GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C., AND MR. OTTO

HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

ÇATASĀHASRIKĀ-PRAJÑĀ-PĀRAMITĀ

A

THEOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL DISCOURSE

OF

BUDDHA WITH HIS DISCIPLES

(IN A HU[illegible]ED-THOUSAND STANZAS).

EDITE[illegible] n:

[illegible]D BY

PRATĀPACANDRA GHOṢA.

[illegible]

PART 1. FAS. 1.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1902.

PK
81
B5
no. 153
v. 1
pt. 1-9

962299

PREFACE.

About 30 years ago, as Assistant Secretary of the Asiatic Society of Bengal, I drew the attention of the Council of the Society to the neglected condition of the voluminous Thibetan Xylographs, which were lying unnoticed in its archives, damaged by damp and insects, and I suggested the desirability of getting them catalogued and arranged by some one conversant with that language. Consideration of the question was deferred till Mr. E. T. Atkinson, as President of the Society, took up the matter and entrusted me with that work. Not being able to spare much time and being burdened with my official duties I regret the work was much delayed. While cataloguing, Mr. E. T. Atkinson encouraged me to undertake the editing of the Sher-phyin which extends to one hundred thousand stanzas and is considered as sacred as the Vedas of the Hindus. As no second copy was available, with the permission of the Council I had to rely entirely on my own resources. I have, however, carefully followed the text of the Xylograph, though I have failed to understand several passages which are abstruse and obscure. The Society's edition of the Sher-phyin is therefore no better than a reproduction in types of the Xylograph original. By omitting the repetitions which were numerous the bulk of the work has been brought down to a moderate size.

A translation of the Sher-phyin, which is itself a verbal translation of the Sanskrit Çatasāhasrikā-Prajñā-Pāramitā, however desirable it might be, is beyond my poor acquirements: the language of the Sher-phyin is archaic and the subject matter being mystic Yoga philosophy is abstruse to the extreme. No Llama accessible to me has been able to elucidate any passage, however perspicuous it might be in the Sanskrit original. Constant reference to the Sanskrit original therefore made me familiar with that work, and I suggested that as the Society has already printed the Asta-

8 Mar 1918 Chowkhamba Sans Ser. 3551 Asiatic ... 1902 ...

sāhasrikā-Prajñā-Pāramitā, the publication of the Çata-sāhasrikā would be acceptible to the reading public.

Much time was lost in securing five copies of the text, and one manuscript had to be obtained on loan from the Cambridge University Library.

There are now at my disposal five manuscripts.

क. This is a manuscript which years ago I had secured from a Nepali Pandit who had come down to Calcutta on a pilgrimage to Purī. It is a tolerably correct copy but incomplete. Character Nagri.

ख. Is an incomplete copy obtained from the Society's Library. Character Nepali.

ग: Another manuscript from the Library of the Asiatic Society of Bengal, incomplete but much older than any. Character Newari.

घ. This is the only complete copy I have got. It belongs to the Asiatic Society of Bengal, it was found in the Collection of Hodgson's Nepali manuscript. Character Newari.

ङ. The Cambridge University Library manuscript is in Nepali characters. A neatly written copy. Character Nepali. This copy has to be consulted under orders of the authorities of the Cambridge University Library at the premises of the Asiatic Society of Bengal. Part I, only.

क. The first manuscript has been made the basis of collation; and so far as they have been collated all the five manuscripts generally tally with each other. There are a few clerical errors which have been corrected by collation with the other manuscripts. Notes from Patanjala aphorisms, Bhāṣya, Tīkā, from Sarvadarçana Sangraha, and from Bhāmati have been given with a view to elucidate some passages, but the language of the Buddhist authors as well as their technical terms differ greatly from those of their Hindu brethren. Notes from the Commentary of Aṣṭasāhasrikā have also been given.

The name of the author does not appear from the text nor the epoch of its composition.

BHAGADEYUL, VINDHYĀCAL:
The 5th day of Sept., 1901.

EDITOR.

शतसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता।

प्रथमपरिवर्त्तः।

नमः श्रीसर्व्वबुद्धबोधिसत्त्वार्यश्रावकप्रत्येकबुद्धेभ्यः ॥

या सर्व्वज्ञतया नयत्युपसमं* शान्तैषिणः श्रावकान्
या मार्गज्ञतया जगद्धितकृतालोकार्थसम्पापिका ।
सर्व्वाकारमिदं वदन्ति मुनयो विश्वं यया सङ्गता†
तस्यै श्रावकबोधिसत्त्वगणिनो बुद्धस्य मात्रे नमः ॥
यदसुलभमनन्तकल्पकोटिभिः प्रसरशतैरपि हेतुवर्जितानां।
भवतु हि जिनार्करस्मि‡भूतं तदिदमिदं प्रतिचचुरग्रयानं ॥
गम्भीरञ्च न चाभ्यस्तं दुर्लभञ्च मुनेर्वचः ।
न च तेन विना मोचं§ तस्माच्छ्रोतव्यमादरात् ॥

नमो भगवते भैषज्यगुरुवैदूर्यप्रभाय तथागताय‖। नमो भगवत्यै

---

* उपसममिति पुस्तकचतुष्टये लिखितं। उपशममिति पाठोयुक्तः प्रतिभाति।

† सङ्गता इति पाठः पुस्तकचतुष्टये दृश्यते । सङ्गतमिति पाठोयुक्तः।

‡ रस्मि इति पुस्तकचतुष्टये पाठः। रश्मि इति पाठोयुक्तः।

§ मोच्चौ इति नेपालीय ग पुस्तके पाठः। मोचः – इति तु युक्तं।

‖ सर्व्वाकाराविपरीतधर्म्मदेशिकत्वेन परार्थसम्पदा तथागताः इत्यष्टसाहस्रीटीका।

प्रज्ञापारमितायै[१]। नम आर्यावलोकितेश्वराय बोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय[२] महाकारुणिकाय। नमश्चण्डवज्रपाणये महायक्षसेनापतये। नमः सर्वबुद्धबोधिसत्त्वेभ्यो भगवद्भ्यः। निरास्रवाः सर्वसत्त्वानां कुशलसम्भवोयोगैः सम्भवन्ति सिद्धार्थांतां च ताथागती प्रतिलम्भता सर्वसत्त्वानां सुखसौमनस्यसद्भावन्विति। नमो भगवते रश्मिचन्द्रप्रतिमण्डितविद्युत्तेजघोषेश्वरराजाय तथागताय। नमो भगवते शाक्यमुनये तथागतायार्हते सम्यक्सम्बुद्धाय यस्येयं धर्मोल्काज्वालेति।

एवम्मया श्रुतमेकस्मिन् समये भगवान्[३] राजगृहे[४] विहरति स्म। गृध्रकूटपर्वते[५] महता भिक्षुसङ्घेन[६] सार्द्धं पञ्चमात्रैर्भिक्षुसहस्रैः

(१) प्रज्ञायाधर्म्मप्रविचयलक्षणायाः पारं प्रकर्षपर्य्यन्तमेतीति विगृह्य क्विपि सर्व्वापहारिलोपे अनित्यमागमशासनमित्यतुक्तिः तत्पुरुषे कृति बहुलमित्यलुकि च कर्म्मविभक्तेः, कृतः पारमिः, तद्भावः पारमिता।

(२) प्रज्ञाबलेन बोध्यालम्बनात् बोधिः, स चासौ महाकृपाशयेन सत्त्वालम्बनात् सत्त्वश्चेति बोधिसत्त्वः। बोधौ सर्व्वधर्म्मासक्ततायां स्वार्थसम्पदि सत्त्वमभिप्रायो येषां ते बोधिसत्त्वाः श्रावका अपि स्युरेवमित्याह महासत्त्वा इति। महत्यां परार्थसम्पदि सत्त्वं येषां ते महासत्त्वाः। महत्त्वञ्चान्यथापि तीर्थिकसाधुजनवत् स्यादिति बोधिसत्त्वग्रहणं।

(३) ऐश्वर्य्यस्य समग्रस्य रूपस्य यशसः श्रियः। ज्ञानस्याथ प्रयत्नस्य षण्णां भग इति श्रुतिः। सोऽस्यास्तीति समग्रैश्वर्य्यादिमान् भगवान्।

(४) राजगृहेऽन्वर्थसंज्ञके प्रसिद्धस्थानविशेषे।

(५) गृध्रः अभिकाङ्क्षितः, नानारत्ननिकरः कूटः, गृध्रश्चासौ कूटश्चेति गृध्रकूटः॥ पुण्यकामदेवादीनामष्टम्यादिपर्व्वसु यात्रां तनोतीति नैरुक्तविधानात् पर्व्वतः॥

(६) बुद्धधर्मस्तथा संघे मारकोटिशतैरपि। भेत्तुं न शक्यते यस्मात् तस्मात् संघोऽभिधीयते॥

सर्वैरर्हद्भिः[१] क्षीणास्रवै[२]र्निःक्लेशै[३]र्वशीभूतैः[४] सुविमुक्तचित्तैः सुविमुक्तप्रज्ञै[५]राजानेयै[६]र्महानागैः[७] कृतकृत्यैः[८] कृतकरणीयैः[९] अपहृतभारै[१०]रनुप्राप्तस्वकार्थैः[११] परिक्षीणभवसंयोजनैः[१२] सम्यगा-

(१) सर्व्व एवात्र पूजादक्षिणागुणप्रकर्षाद्यर्हतया ऽर्हन्तः॥ हतारित्वादर्हन् इति स्थानान्तरे उक्तं॥

(२) आसंसारं श्रवन्तीति कामभवाविद्या आस्रवाः क्षीणायेषां तत्प्रतिपक्षानास्रवशीलादिस्कन्धलाभेन, ते क्षीणास्रवाः॥

(३) निर्गतः क्लेशकर्म्मजन्मसंक्लेशाख्यः क्लेशो येषां ते निःक्लेशाः।

(४) सर्व्वबन्धनविगमस्वातन्त्र्याद्ये वशिनोभूतास्तेवशीभूताः॥

(५) समापत्तिक्लेशावरणविमुक्ताः सर्व्वार्थोपभोगविमुक्ताः (यथाक्रमं) सुविमुक्तचित्ताः सुविमुक्तप्रज्ञाः॥

(६) दुःखभयलोकधर्म्माज्ञानाशङ्काविगमात् निर्भयत्वेनाजानेयाः।

(७) त्रैविद्यादित्वविशिष्टधर्म्माविगमयोगान्महाप्रधानभावेन महानागाः।

(८) शीलसमाधिप्रज्ञापरिपूर्त्या कृतमवश्यङ्करणीयं सर्वदुःखप्रमोक्षादिकृत्यं यैस्ते कृतकृत्याः।

(९) कृतमानुषङ्गिकं कर्त्तव्यं स्वेच्छाप्रतिबद्धवृत्तिधुतगुणादिकं यैस्ते कृतकरणीयाः।

(१०) अपहृताः सर्व्वथाऽपनीताः स्कन्धक्लेशप्रतिज्ञोद्योगभारा यैस्तेऽपहृतभाराः।

(११) भगवतः पश्चात् अनुप्राप्तः हिताहितप्राप्तिपरिहारलक्षणो द्विविधः स्वकोऽर्थो विद्याऽविद्याधिगमप्रहाणाभ्यां यैस्तेऽनुप्राप्तस्वकार्थाः।

(१२) परि समन्तात् यथासम्भवमार्य्यमार्गेण क्षीणानि भवेन सह पुरुषसंयोजनेयत्प्रतिघादिनवसंयोजनानि येषां ते परिक्षीणभवसंयोजनाः।

ज्ञासुविमुक्तचित्तैः[१] सर्वचेतोवशिपरमपारमिताप्राप्तै[२] रेकपुद्गलं[३] स्थापयित्वा । यदुतायुष्मन्तमानन्दं शैक्षं श्रोतआपन्नं । पञ्चमात्रैश्च भिक्षुशतैः । यशोधरामहाप्रजापती*प्रमुखैः सम्बहुलैश्च । उपासकोपासिकाभिश्च सर्वैर्दृष्टधर्मभिः । महता च बोधिसत्त्वसङ्घेन सार्द्धमप्रमेयैरसंख्येयैर्बोधिसत्त्वैः सर्वैर्द्धारणीमुखप्रतिलब्धैः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितैर्विहारिभिरानिमित्तागोचरैरविकल्पिकप्रणिधानैः सर्वधर्मसमताक्षान्तिप्रतिलब्धैरसङ्गप्रणिधानैरसङ्गप्रतिभानसमन्वागतैरक्षयप्रतिनिर्देशाप्रतिनिर्देशैः प्रतिसंविन्नयप्रतिबद्धैर्महाभिज्ञाविक्रीडितैरत्यन्ताच्युताभिज्ञैरादेयवचनैरकुसीदैरारब्धवीर्यैः कायजीवितनिरपे-

* प्रजापती इति पुस्तकचतुष्टये पाठोदृश्यते। प्रजापति इति पाठोयुक्तः।

(१) सम्यक् अविपरीतं, आ समन्तात्, ज्ञा ज्ञानं तत्त्वावबोधस्तया सुष्ठुविमुक्तं सर्व्ववन्धनविसंयुक्तं चित्तं येषां ते सम्यगाज्ञासुविमुक्त चित्ताः ।

(२) सर्व्वत्र चेतसि नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिलक्षणे स्वातन्त्र्यादवशिनस्ते च ते परमपारमिं स्वगोत्रप्रकर्षपर्य्यन्तगतिं प्राप्ताश्चेति सर्व्वचेतोवशिपरमपारमि प्राप्ताः । अत्र पूर्व्वपूर्व्वस्योत्तरोत्तरं कारणं । कुतः क्षीणाश्रवाः? निःक्लेशत्वात् । एवं सर्व्वत्र योज्यं । अतः सर्व्वपुरुषार्थसमाप्तत्वान्नापरं विशेषणं वाच्यमिति । तदनेन अष्टसाहस्रीटीकायां परमपारमि प्राप्तैः इति पाठोव्याख्यातः अष्टसाहस्रयां स एव पाठोदृश्यते । अत्र तु पुस्तकचतुष्टये परमपारमिताप्राप्तैः इति पाठोदृश्यते ।

(३) नित्यस्य कार्य्यकारणलक्षणस्य वास्यवासकभावानुपपत्तेः शुभाशुभवासनाभिः पूर्णोऽनित्यस्तदनुरूपां गतिं लातिगृह्णातीति निरुक्ताभिधानात् प्रवन्ध तथैक पुद्गलः । पुनःपुनर्गतिषु लीयते इति पुद्गलः इति स्थानान्तरे उक्तं ।

क्षैरकुहकैरलपकैरपगतज्ञानलाभचित्तैर्निरामिषधर्मदेशकैर्गम्भीरधर्मक्षान्तिपरमगतिं गतैर्महावैशारद्यप्राप्तैरसंकुचितमानसैः सर्वमारकर्मसमतिक्रान्तैः कर्म्मावरणप्रतिस्रब्धै*र्निहतकर्मक्लेशप्रत्यर्थिकैः सर्वपरप्रवादानभिभूतैः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धदुरवगाहैः कर्मप्रविचयविभक्तिनिर्देशकुशलैरसंख्येयकल्पसुसमारब्धप्रणिधानैः स्मितमुखैः पूर्वालापिभिर्व्यपगतभ्रूकुटिकैः श्लक्ष्णमधुरवचनैर्गाथाभिगीतपरालपनकुशलैरनाच्छेद्यप्रतिभानैरनन्तपरिषदभिभवनैः वैशारद्यसमन्वागतैरनन्तकल्पकोटिनिर्देशज्ञातिभिः सरण्य†कुशलैर्मायामरीच्युदकचन्द्रस्वप्नप्रतिश्रुत्काप्रतिभासगन्धर्वनगरप्रतिविम्बनिर्याणोपायधर्माधिमुक्तैरपगतसंलीनचित्तैः सर्वसत्त्वचित्तगतिसूक्ष्मज्ञानचर्याधिमुक्त्यावतार‡कुशलैः सर्वसत्त्वाप्रतिहतचित्तैः अधिमात्रक्षान्तिसमन्वागतैः सर्वधर्मसमताप्रतिवेधज्ञानकुशलैर्गम्भीरधर्मतादुरवगाहैः स्वचित्तवसिता§प्रतिलब्धैः सर्वधर्मवसिताप्राप्तैः सर्वकर्मक्लेशदृष्ट्यावरणविमुक्तैः प्रतीत्यनिर्देशकुशलैर्गम्भीरप्रतीत्यसमुत्पादक्षयनयावतीर्णैः सर्वदृष्टानुशयपर्युत्थानविगतैः सर्वसंयोजनप्रहीणैः सत्यप्रतिवेधज्ञानकुशलैः सततसमितं‖प्रतिश्रुत्कासमसर्वधर्माधिमुक्तैः अप्रमाणधर्मनयनिर्देशवैशारद्यैर्यावज्ञार्य्यावतारणाकुशलैः अनन्तबुद्धक्षेत्रव्यूहप्रणिधानप्रस्थानपरिगृहीतै-

* प्रश्रब्धैरिति ग पुस्तके पाठः। प्रस्रब्धैरिति ख घ पुस्तके पाठः ।

† सरण्य इति पाठः पुस्तकचतुष्टये दृश्यते । शरण्य इति युक्तः ।

‡ मुज्यावतारणा इति ख पुस्तके घ पुस्तके च पाठः। मुक्त्यवतार इति युक्तः।

§ वसिता इति पुस्तक चतुष्टये पाठः। वशिता इति तु युक्तं। एवं परत्र ।

‖ समितं इति पुस्तकचतुष्टये पाठः । समित इति पाठोयुक्तः ।

रसंख्येयलोकधातुगता* बुद्धानुस्मृतिसमाधिसततसमिताभिमुखीभूतैः सर्वबुद्धोत्पादोपसंक्रमणकुशलैरपरिमितबुद्धाध्येषणकुशलैर्नानादृष्टिपर्युत्थानसर्वक्लेशप्रशमनकुशलैः समाधिशतसहस्राणिनिर्हारविक्रीड़नज्ञानप्रवेशकुशलैः अपर्य्यन्तकल्पाक्षीणगुणवर्णासमन्वागतैः। तद्यथा, भद्रपालेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। रत्नकरेण च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। रत्नगर्भेण च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। रत्नदत्तेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। सुसार्थवाहेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। नरदत्तेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। गुहगुप्तेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। वरुणदेवेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। इन्द्रदेवेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। भद्रपालेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। उत्तरमतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। विशेषमतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। वर्द्धमानमतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। अनन्तमतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। अमोघदर्शिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। अनावरणमतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। सुसम्प्रस्थितेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। सुविक्रान्तविक्रामिणा च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। अनन्तवीर्य्येण च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। नित्योद्युक्तेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। नित्यप्रयुक्तेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। अनिक्षिप्तधुरेण च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। सूर्य्यगर्भेण च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। चन्द्रगर्भेण च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। अनुपम-

* इत्यमेव सर्व्वत्र पाठः। गत इति तु युक्तं।

मतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। अवलोकितेश्वरेण च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। महास्थामप्राप्तेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। मंजुश्रिया च कुमारभूतेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। मारबलप्रमर्दिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। वज्रमतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। रत्नमुद्राहस्तेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। नित्योत्क्षिप्तहस्तेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। महाकरुणाचितिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। महाव्यूहेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। प्रहराजेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। मेरुकूटेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। मैत्रेयेण च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन। एतैश्चान्यैश्चानेकैर्बोधिसत्त्वकोटिनियुतशतसहस्रैः॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायां स्वयमेव सिंहासनं प्रज्ञापयन्न्यषीदत्। पर्य्यंकमाभुज्य ऋजुकायं प्रणिधाय प्रतिमुखं स्मृतिमुपस्थाप्य तत्र निषद्य सर्वसमाधिराजनामसमाधिं समापन्नोऽभूत्। यत्र समाधौ समाधयोऽन्तर्गता अनुप्रविष्टाः सङ्ग्रहं समवसरणं गच्छन्ति॥

अथ खलु भगवान् स्मृतः सम्प्रजानंस्ततः समाधेर्व्युत्थाय दिव्येन चक्षुषेदं बुद्धक्षेत्रं व्यवलोकयति स्म। व्यवलोक्य सर्वकायात्प्रभां प्रामुञ्चत्। तस्याधस्तात् पादतलयोः सहस्राराभ्यां चक्राभ्यां षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म। दशभ्यश्च पादाङ्गुलिभ्यः षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म। द्वाभ्यां गुल्फाभ्यां षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म। नाभिमण्डलात् षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म। द्वाभ्यां पार्श्वाभ्यां षष्टिषष्टिरश्मिकोटी-

नियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म। हृदयश्रीवत्सान्महापुरुषलक्षणात्
षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म । दशभ्यो-
हस्ताङ्गुलिभ्यः षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति
स्म । द्वाभ्यां बाहुभ्यां षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि
निश्चरन्ति स्म । द्वाभ्यामंशाभ्यां षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसह-
स्राणि निश्चरन्ति स्म । ग्रीवायाः षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशत-
सहस्राणि निश्चरन्ति स्म । चतसृभ्यो दंष्ट्राभ्यः षष्टिषष्टिरश्मिकोटी-
नियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म । चत्वारिंशतो दन्तेभ्यः षष्टि-
षष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म । द्वाभ्यां चक्षुर्भ्यां
षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसस्राणि निश्चरन्ति स्म । द्वाभ्यां
श्रोत्राभ्यां षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म ।
द्वाभ्यां घ्राणाभ्यां षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति
स्म । मध्ये भ्रुवोः ऊर्णायाः षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि
निश्चरन्ति स्म । उपरिष्टादुष्णीषात् षष्टिषष्टिरश्मिकोटीनियुत-
शतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म । मुखद्वाराच्च षष्टिषष्टिरश्मिकोटी-
नियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म । सर्वाणि च तानि रश्मिकोटी-
नियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म । सर्वावन्तमिमन्त्रिसाहस्र-
महासाहस्रं लोकधातुं महताऽवभासेन स्फुरित्वा पूर्वस्यान्दिशि
गङ्गानदीवालुकोपमां *लोकधातुं महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म ।
दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं महताऽवभासेन

* लोकधातुशब्दविशेषणपदस्य क्वचित् स्त्रियां क्वचित् पुंसिप्रयोगो दृश्यते
वस्तुतः पुंसिप्रयोग एवयुक्तः ।

स्फुरन्ति स्म । पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं
महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म । उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालु-
कोपमां लोकधातुं महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म । पूर्वदक्षिणस्या-
न्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं महताऽवभासेन स्फुरन्ति
स्म । दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं
महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म । पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालु-
कोपमां लोकधातुं महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म । अधस्ताद्दिशि
गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म ।
उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं महताऽवभासेन
स्फुरन्ति स्म । यैश्च सत्त्वैः सोऽवभासो दृष्टो ये च तेनावभासेन
स्पृष्टास्ते सर्वे नियता अभूवन् अनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ ॥

अथ खलु भगवान् पुनरेव सर्वरोमकूपेभ्यः प्रभां प्रामुञ्चत् । यया
प्रभयाऽयन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुर्महताऽवभासेन स्फुट*म-
भूत् । पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकापमा लोकधातवोमहताऽवभा-
सेन स्फुटा अभूवन् । दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोक-
धातवो महताऽवभासेन स्फुटा अभूवन् । पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदी-
वालुकोपमा† लोकधातवो महताऽवभासेन स्फुटा अभूवन् । उत्तर-
स्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो महताऽवभासेन स्फुटा

* स्फुतमभूत् इति क पुस्तके स्फुटेन भूत् इति ख, घ, पुस्तके स्फुट-
मभूदिति ग पुस्तके पाठः । एकोपि पाठो न समीचीनः । स्फुटो-
ऽभूदिति पाठः सङ्गतः प्रतिभाति ।

† क पुस्तके वालिकोपमा इति पाठो बहुस्थले दृश्यते ।

अभूवन्। उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो महताऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो महताऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो महताऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो महताऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो महताऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो महताऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। यैश्च सत्त्वैः सोऽवभासो दृष्टो ये च तेनाऽवभासेन स्फुटास्ते सर्वे नियता अभूवन अनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ(१)॥

अथ खलु भगवान् पुनरपि या सा तथागतस्य प्रकृतिप्रभा एतया *यन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंस्तेन महताऽवभासेन स्फुरन्ति स्म। यैश्च सत्त्वैः सोऽवभासो दृष्टो ये च तेनाऽवभासेन स्पृष्टास्ते सर्वे नियता अभूवन् अनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ।

* एतया यन्त्रिसाहस्र इति पुस्तकचतुष्टये पाठः। एतये मन्त्रिसाहस्रेति पाठोयुक्तः।

(१) नास्त्युत्तरं प्रधानं यस्याः सेयमनुत्तरा सम्यक् अविपरीता सम्बोधिः सर्व्वाकाराभिसम्बोधिर्बुद्धभूमिरितियावत्।

अथ खलु भगवान् मुखद्वारा जिह्वेन्द्रियं निर्णामय्य सर्वावन्तमिमन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं जिह्वेन्द्रियेण स्फुरित्वा स्मितं प्रादुरकार्षीत्। ततश्च जिह्वेन्द्रियादनेकानिनानावर्णानिरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म। सर्वत्र च रश्म्यां नानारत्नमयानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि सन्तिष्ठन्ते स्म। चित्राणि च दर्शनीयानि मनोरमाणि सुवर्णानि सुगन्धीनि मृदूनि काचिलिन्दिक* सुखसंस्पर्शानि। तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहानिषण्णाधर्मन्देशयन्ति स्म। यदुतेमामेवषट्पारमिताप्रतिसंयुक्तां धर्मदेशनां। ते पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म। तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म। यदुतेमामेवषट्पारमिताप्रतिसंयुक्तां

* काचिलिन्दिक इति पाठः पुस्तकचतुष्टये दृश्यते।

धर्मदेशनां । दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां* लोकधातुं गच्छन्ति स्म । तत्रापि गत्वा धर्मन्देशयन्ति स्म । यदुतेमामेव षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तां धर्मदेशनां । पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म । तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म । यदुतेमामेव षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मदेशनां । उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म । तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म यदुतेमामेव षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मदेशनां । उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म । यदुतेमामेव षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मदेशनां । पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म यदुतेमामेव षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मदेशनां । दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म यदुतेमामेव षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मदेशनां । पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म यदुतेमामेव षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मदेशनां । अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म यदुतेमामेव षट्पार-

* लोकधातुशब्दविशेषणस्य क्वचित् स्त्रियां पुंसिप्रयोगः पुस्तकचतुष्टये दृश्यते । वस्तुतः कशेरुजतु वस्तूनिहित्वा तुरुविरामकाः इति पुंलिङ्गसंग्रहवर्गोक्तेर्धातुशब्दस्य पुंलिङ्गत्वात् तद्विशेषणस्यापि पुंसि-प्रयोगस्यैव युक्तत्वमिति ॥

मिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मदेशनां । उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमां लोकधातुं गच्छन्ति स्म तत्रापि गत्वा धर्मं देशयन्ति स्म यदुतेमामेव षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मदेशनां । यैश्च सत्त्वैः सधर्मः श्रुतस्ते सर्वे नियता अभूवन् अनुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ ॥

अथ खलु भगवान् तस्मिन्नेव सिंहासने निषण्णः सिंहविक्रीडितं नाम बुद्धसमाधिं समापद्य तथारूपमृध्यभिसंस्कारमभिसंस्कारोति स्म । यथारूपेणाध्यभिसंस्कारेण अभिसंस्कृतेनायं त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुः षड्विकार(१)मकम्पतः* प्राकम्पत सम्प्राकम्पत । अवेधत् प्रावेधत् सम्प्रावेधत् अचलत्प्राचलत्सम्प्राचलत् । अक्षुभ्यत्प्राक्षुभ्यत्सम्प्राक्षुभ्यत् । अगर्जत् प्रागर्जत्सम्प्रागर्जत् । अरणत्प्ररणत्सम्प्ररणत् । अन्तेषून्नमति स्म मध्येऽवनमति स्म अन्तेष्ववनमति स्म मृदुकः स्निग्धः सूक्ष्मः सर्वसत्त्वहितसुखसञ्ज्ञाननो†ऽभूत् ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन यावन्तोऽस्मिंस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ नरकतिर्यग्योनियमलोकाक्षणापायदुर्गतिविनिपातास्ते सर्वे समुच्छिन्ना:‡ अभूवन् । सर्वे च ते सत्त्वा मनुष्याणां सभागतायाः§ उपपन्ना अभूवन् सर्वे च ते सत्त्वाश्चातुर्महाराजकायिकानां

* (क, ग, घ) पुस्तकें प्रकम्पतः इति पाठः ख पुस्तके प्रकम्पते इति पाठः । पश्चाल्लिखित क्रमेणाकम्पत इति पाठः समीचीनः प्रतिभाति ।

† सञ्ज्ञानन इति पुस्तकचतुष्टये दृश्यते सञ्ज्ञानान इति पाठोयुक्तः ।

‡ सर्व्वाक्षणास्वात्तमिताः इति ख पुस्तके पाठोऽधिकः ।

§ सभागतायाः इति पुस्तकचतुष्ठये पाठः । सभागता इति पाठोयुक्तः ।

(१) षड्भावविकाराभवन्तीति वार्ष्यायणिः, जायते अस्ति बर्द्धते विपरिणमते अपक्षीयते नश्यति । इति निरुक्ते नैगमकाण्डे ।

देवानां त्रायस्त्रिंशानां तुषितानां निर्माणरतीनां परनिर्मितवश-वर्त्तिनां देवानां सभागतायां उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्येन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म। समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्यप्रतिलब्धायेन भगवांस्तेनोपसङ्क्रामन्ति स्म । उपसङ्क्रम्य भगवन्तं नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः। सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन् सर्वे च ते सत्त्वामनुष्याणां देवानाञ्च सभागतायां उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव च प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म। समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्य-प्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्-सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति तानुपसङ्क्रामन्ति स्म । उपसङ्क्रम्य पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान्नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालु-कोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन् । सर्वे च ते सत्त्वा मनु-ष्याणां देवानाञ्च सभागतायां उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म । समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसाद-प्रामोद्यप्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति तानुपसङ्क्रामन्ति स्म । उपसङ्क्रम्य

पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान्न-मस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालु-कोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन् । सर्वे च ते सत्त्वा मनुष्याणाञ्च देवानाञ्च सभागतायां उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म। समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्य-प्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्-सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति। तानुपसङ्क्रामन्ति स्म। उपसङ्क्रम्य पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान्नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालु-कोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन्। सर्वे च ते सत्त्वामनुष्याणां देवानाञ्च सभागतायां उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म । समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्य-प्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्-सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति तानुपसङ्क्रामन्ति स्म । उपसङ्क्रम्य पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान्नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेनोत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालु-कोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः

समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन्। सर्वे च ते सत्त्वामनुष्याणां देवानां च सभागताया उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म। समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्य-प्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु लोकधातुषु* बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति तानुपसङ्क्रामन्ति स्म। उपसंक्रम्य पादन् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान्नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन्। सर्वे च ते सत्त्वामनुष्याणां देवानां च सभागताया उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रमोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म। समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रमोद्य-प्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धा स्तिष्ठन्ति तानुपसंक्रामन्ति स्म। उपसंक्रम्य पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान्नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन्। सर्वे च ते सत्त्वामनुष्याणां देवानां च सभागताया उपपन्ना अभूवन् ॥

* लोकधातुषु इति पुस्तकचतुष्टये एकस्थल एव लिखितः।

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म। समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्य-प्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये च तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति तानुपसंक्रामन्ति स्म। उपसंक्रम्य पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान् नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन्। सर्वे च ते सत्त्वामनुष्याणां देवानां च सभागताया* उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म। समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्य-प्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति तानुपसंक्रामन्ति स्म। उपसंक्रम्य पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान् नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेनाधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन्। सर्वे च ते सत्त्वामनुष्याणां देवानां च सभागताया उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म। समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्य-

* सभागता इति पाठः समीचीनः प्रतिभाति। एवं परत्र।

प्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति तानुपसंक्रामन्ति स्म । उपसंक्रम्य पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान्नमस्यन्ति स्म ॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेन उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वनरकाः सर्वतिर्यग्योनयः सर्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः सर्वाक्षणाश्चास्तमिता अभूवन् । सर्वे च ते सत्त्वामनुष्याणां देवानां च सभागताया उपपन्ना अभूवन् ॥

अथ ते मनुष्यास्ते च देवास्तेनैव प्रीतिप्रसादप्रामोद्यजातेन पौर्विकीं जातिं समनुस्मरन्ति स्म । समनुस्मृत्य प्रीतिप्रसादप्रामोद्यप्रतिलब्धाः स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु ये तत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति तानुपसङ्क्रामन्ति स्म । उपसंक्रम्य पादान् वन्दित्वा प्राञ्जलीभूतास्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान्नमस्यन्ति स्म ॥

अथ खलु तेन तत्क्षणेनैव ये अस्मिंस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ जात्यन्धाः सत्वास्तेऽपि सर्वे चक्षुषा रूपाणि पश्यन्ति स्म । बधिराः श्रोत्रेण शब्दान् शृण्वन्ति स्म । उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलभन्ते स्म । विक्षिप्तचित्ताः अविक्षिप्तचित्ततां प्रतिलभन्ते स्म । नग्नाश्चीवराणि प्रतिलभन्ते स्म । दरिद्रा धनानि प्रतिलभन्ते स्म । जिघत्सिता भोजनानि प्रतिलभन्ते स्म। पिपासिताः पानीयं प्रतिलभन्ते स्म । रोगस्पृष्टा अरोगा अभूवन्। हीनकायाविकलेन्द्रियाः परिपूर्णकायेन्द्रिया अभूवन् । क्लान्तकाया अक्लान्तकाया अभूवन् । अविरताकुशलकायवाङ्मनस्कर्मान्ताजीवा विगताकुशलकायवाङ्मनस्कर्मान्ताजीवा भविन्त स्म । सर्वसत्त्वाश्च सर्वसत्त्वेषु समचित्ता-

अभूवन् । यदुत मातापितृभ्रातृभगिनीमित्रज्ञातिसहायसमचित्ताः सर्वसत्त्वाश्च कुशलकर्मपथसमन्वागता अभूवन्। ब्रह्मचारिणः शुचयो-निरामगन्धाः सर्वाकुशलवितर्कविगताः सर्वसत्त्वाश्च तस्मिन् समये सर्वसुखसमर्पिता अभूवन्। एवं रूपेण सुखेन समन्वागताः। तद्यथाऽपि नाम तृतीयध्यानसमापन्नस्य भिक्षोः सुखम् । सर्वसत्त्वाश्च तस्मिन् समये एवंरूपया प्रज्ञया समन्वागता अभूवन् । यदेवं जानन्ति स्म । साधु दानं साधु धर्मः साधु संयमः साधु सत्यं साध्वप्रमादः साधु मैत्री साधु करुणा साध्वविहिंसा साधु सर्वप्राणिभूतेषु ॥

अथ भगवान् तस्मिन्नेव सिंहासने निषण्ण इमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं सुमेरुं चक्रवाडं सदेवभवनं सेन्द्रकं सेन्दुसूर्यगभस्तिकं सदेवदानवकायं सब्रह्मकं सशुद्धावासमभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते आभया वर्णेन तेजसा श्रिया ॥

तद्यथाऽपि नाम बलवान्दिवाकरः परिशुद्धगगणतले पौर्णमास्यां वा चन्द्रमण्डलं, तथाच भगवानिमन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुमभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते । आभया वर्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवं पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते आभया वर्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवं दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते आभया वर्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवं पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवमुत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवमुत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवं पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवं दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवं पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवमधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातुनभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवमुपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूंनभिभूय

स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

तद्यथाऽपि नाम सुमेरुः पर्वतराजः सर्वांस्तांश्चान्यान् कालपर्वता*नभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

तद्यथाऽपि नाम चन्द्रमण्डलं सर्वतारारूपाण्यभिभूय स्थितं शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

तद्यथाऽपि नाम सूर्यमण्डलं सर्वांस्तदन्यानवभासानभिभूय स्थितं शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

एवमेव भगवान् दशसु दिक्षु सदेवकं लोकं सेन्द्रकं सब्रह्मकं शुद्धावासमभिभूय स्थितः शोभते भासते तपति विरोचते। आभया वर्ण्णेन तेजसा श्रिया ॥

अथ भगवान् पुनरपि यादृशोभगवतः प्रकृत्यात्मभावः तादृशमिमन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातावुपदर्शयति स्म ॥

अथ यावन्तोऽस्मिन् त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ शुद्धावासकायिकादेवनिकाया आभास्वरा ब्रह्मकायिकाः परनिर्मितवशवर्त्तिनो निर्माणरतयः तुषिता यामास्त्रायस्त्रिंशाश्चातुर्महाराजकायिकादेवनिकायास्ते सर्वे सिंहासने निषण्णं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धं पश्यन्ति स्म†। ते तुष्टा उदग्रा आत्तमनस्काः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाता दिव्यानि पुष्पाण्यादाय दिव्यानि माल्यानि दिव्यानि

* कुलपर्व्वतानिति पाठः सङ्गतः प्रतिभाति।

† ग। पुस्तके पश्यन्ति इति पाठः।

गन्धानि दिव्यानि विलेपनानि दिव्यानि चूर्णानि दिव्यानि वासांसि दिव्यान्युत्पलकुमुदपुण्डरीकनलिनसौगन्धिकानि केशरतमालपत्राणि दिव्यानि वस्तूनि दिव्यान्याभरणानि दिव्यानि छत्राणि दिव्या-ध्वजा दिव्याः पताकाश्च गृहीत्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रामन्ति स्म, उप-संक्रम्य* भगवन्तमभिपूजयन्ति स्म। सर्वाणि च तानि पुष्पमाल्यवि-लेपनचूर्णादीनि गन्धवस्त्राभरणानि छत्रध्वजपताकाश्च समनन्तरमेव भगवतोऽधिष्ठानेन त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुप्रमाणे भगवतः उपरि वैहायसे सर्वसत्त्वोमहापुष्पादिकूटागारः संस्थितोऽभूत् । ततश्च कूटागाराद् दिव्यानि पुष्पाणि पुष्पपट्टदामानि लम्बन्ते स्म प्रलम्बन्ते स्म अभिप्रलम्बन्ते स्म । तैश्च पुष्पपट्टदामा†भिरयं त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुरभिशोभते स्म। तेन च सुवर्णवर्णेन भगवतः प्रभाऽवभासेनात्यर्थं शोभते भासते तपति विरोचते स्म । यथा चायं त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुरेवं पूर्वस्यान्दिशि गङ्गा-नदीवालुकोपमालोकधातवस्तेन भगवतः प्रभाऽवभासेन स्फुटा-

* तैः पुष्पैर्माल्यैर्गन्धैर्विलेपनैश्चूर्णैर्वासैरुत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकनलिनसौ-गन्धिकैः केशरतमालपत्रवस्त्रैराभरणैः छत्रैर्ध्वजैः पताकाभिर्भगवन्त-मवकिरन्ति स्म। अभ्यवकिरन्ति स्म। अभिप्राकिरन्ति स्म। ये च त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ मनुष्यास्ते विनेयाभाजनीभूतास्ते जलजस्थलजानि पुष्पाणि गृहीत्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रामन्ति स्म। उपसंक्रम्य भगवन्तमभिपूजयन्ति स्म। इत्यधिकः पाठः ख। ग। घ पुस्तके दृश्यते ।

† दामाभिरिति पुस्तकचतुष्टये पाठः। दामभिरिति पाठोयुक्तः।

अभूवन्। दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवस्तेन भगवतः प्रभाऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। पश्चिमायान्दिशि गङ्गा-नदीवालुकोपमालोकधातवस्तेन भगवतः प्रभाऽवभासेन स्फुटा-अभूवन्। उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवस्तेन भगवतः प्रभाऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गा-नदीवालुकोपमालोकधातवस्तेन भगवतः प्रभाऽवभासेन स्फुटा-अभूवन्। पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधात-वस्तेन भगवतः प्रभाऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। दक्षिणपश्चिमाया-न्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवस्तेन भगवतः प्रभाऽव-भासेन स्फुटा अभूवन्। पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालु-कोपमालोकधातवस्तेन भगवतः प्रभाऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवस्तेन भगवतः प्रभा-ऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा-लोकधातवस्तेन भगवतः प्रभाऽवभासेन स्फुटा अभूवन्। तत्र जाम्बु-द्वीपकानां मनुष्याणां तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो* धर्मं देशयति। यथा च जाम्बुद्वीपकानां मनुष्याणामेवं गोदानीयानां मनुष्याणान्तथागतस्या-सेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतः तथागतो-निषण्णो धर्मं देशयतीति। पौर्वविदेहकानां मनुष्यानान्तत्तथा-गतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो-निषण्णो धर्मं देशयतीति। उत्तरकौरवाणां मनुष्यानां तत्तथागत-

* निषर्ण्णा इति पुस्तकचतुष्टये पाठः।

स्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो-
निषण्णो धर्मं देशयतीति। चातुर्महाराजकायिकानां देवानान्तत्तथा-
गतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतः तथागतो-
निषण्णो धर्मं देशयतीति। त्रायत्रिंशानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचन-
कदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मं
देशयतीति। यामानान्देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं
दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मं देशयतीति। तुषि-
तानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूद-
स्माकं पुरस्तथागतो निषण्णो धर्मं देशयतीति। निर्माणरतीनां देवा-
नान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमाभत्मावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्त-
थागतो निषण्णो धर्मं देशयतीति। परनिर्मितवशवर्त्तिनां देवानान्त-
त्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथा-
गतोनिषन्नो धर्मं देशयतीति। ब्रह्मकायिकानां देवानान्तत्तथागत-
स्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो
धर्मं देशयतीति। ब्रह्मपुरोहितानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनक-
दर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतोनिषण्णो धर्मं देश-
यतीति। ब्रह्मपार्श्वद्यानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्म-
भावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मं देशयतीति।
महाब्रह्माणां देवानान्तत्तथागतस्यासेचकनदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एत-
दभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मं देशयतीति। आभानां देवा-
नान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्त-
थागतो निषण्णो धर्मं देशयतीति। परीत्ताभानान्देवानान्तत्तथागत-

स्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो
धर्मन्देशयतीति। अप्रमाणाभानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शन-
मात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मन्देशय-
तीति आभास्वराणां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा
एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मन्देशयतीति॥

आभानांदेवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमातमभावं दृष्ट्वा एतद-
भूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मन्देशयतीति। परीत्तशु-
भानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूद-
स्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मन्देशयतीति। अप्रमाणशुभानां
देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुर-
तस्तथागतो निषण्णो धर्मन्देशयतीति। शुभकृत्स्नानां देवानान्तत्तथा-
गतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो
निषण्णो धर्मन्देशयतीति। वृहाणां देवानां तत्तथागतस्यासेचनकद-
र्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतोनिषण्णोधर्मन्देश-
यतीति। परीत्तवृहाणां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्म-
भावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतोनिषण्णोधर्मन्देशयतीति।
अप्रमाणवृहाणां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा
एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णोधर्मन्देशयतीति। वृहत्
फलानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूद-
स्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णोधर्मन्देशयतीति। अवृहाणां देवाना-
न्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथा-
गतो निषण्णोधर्मन्देशयतीति। अतपानां देवानान्तत्तथागतस्यासेच-

नकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरस्तथागतो निषण्णोधर्मन्देशयतीति । सुदृशानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वैतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णोधर्मन्देशयतीति । सुदर्शनानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णोधर्मन्देशयतीति । अकनिष्ठानां देवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णोधर्मन्देशयतीति ॥

एवं साहस्रे लोकधातौ सर्वमनुष्याणां सर्वदेवानान्तत् तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णोधर्मन्देशयतीति । द्विसाहस्रे लोकधातौ सर्वमनुष्याणां सर्वदेवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मं देशयतीति ॥

एवं त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ सर्वमनुष्याणां सर्वदेवानान्तत्तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा एतदभूदस्माकं पुरतस्तथागतो निषण्णो धर्मन्देशयतीति ॥

अथ भगवांस्तस्मिन्नेव सिंहासने निषण्णः पुनरेवप्रभां प्रामुञ्चत्तया प्रभया*पुनरेवं त्रिसाहस्रमहासाहस्र लोकधातुरवभासितो भूत् । पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासिताअभूवन् । दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासिता अभूवन् । पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासिताअभूवन् । उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा-

* प्रभयाऽयं इति ख पुस्तके पाठः ।

लोकधातवोऽवभासिताअभूवन् । उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवोऽवभासिता अभूवन् । पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो अवभासिता अभूवन् । दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासिता अभूवन् । पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासिता अभूवन् । अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासिताअभूवन् । उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासिताअभूवन् । येनावभासेनय इमां* त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ सत्त्वास्ते सर्वे पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धान् सश्रावकसङ्घान् बोधिसत्त्वपरिवारान् पश्यन्ति स्म । तत्र च पूर्वस्यान्दिशि† गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेपीमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बद्धं सभिक्षुसङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्र च दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेऽपीमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बद्धं सभिक्षुसङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्र च पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालिकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेऽपीमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धं सभिक्षुसङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्र चोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदी-

* इमां इति पुस्तकचतुष्टये पाठः । इमे इति पाठोयुक्तः ।

† पुस्तकचतुष्टये ये पाठः क्वचित् क्वचित् दृश्यते वस्तुतः सर्वत्रैव ये इत्यस्य स्थितिरुचिता ।

वालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेऽपीमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तं च शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धं सभिक्षुसङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्र चोत्तरपूर्वस्यान्दिशि ये गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेऽपीमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धं सभिक्षुसङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्र च पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि ये गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेऽपीमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तं च शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धं सभिक्षुसङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्र च दक्षिणपश्चिमायान्दिशि ये गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेऽपीमन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धं सभिक्षुसङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्र च पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेऽपीमन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागमर्हतन्तं सम्यक् सम्बुद्धं सश्रावकं* सङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्रचाधस्ताद्दिशि ये† गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेपीमन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तञ्च‡ शाक्यमुनिस्तथागतमर्हन्तं सम्यक्

* क, ग पुस्तके सश्रावकसङ्घं इति पाठः । ख, घ पुस्तके सभिक्षुसङ्घं इति पाठः ।

† ये इति पाठः सर्वस्थले पुस्तकचतुष्टये न दृश्यते ।

‡ भगवन्तञ्चेति चकारो न सर्वस्थले पुस्तकचतुष्टये दृश्यते । किन्तु सर्वत्रैव स्थातुमुचितः ।

सम्बुद्धं सभिक्षुसङ्घं बोधिसत्त्वपरिवारं पश्यन्ति स्म । तत्र चोपरिष्टाद्दिशि ये गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तेऽपीमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं भगवन्तञ्च शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धं सभिक्षुसङ्घं सबोधिसत्त्वगणपरिवारं* पश्यन्ति स्म ॥

अथ पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्व्वपश्चिमो लोकधातुः रत्नावती नाम तत्र रत्नाकरो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति स इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति ॥

अथ तत्र लोकधातौ समन्तरश्मिर्नाम बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं महान्तमवभासन्तञ्च महान्तं पृथिवीचालन्तञ्च तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन भगवान् रत्नाकरस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य तं भगवन्तं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धमेतदवोचत् । को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययः योऽस्य महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावाय अस्य च महतः पृथिवीचालस्य अस्य चेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय ॥

एवमुक्ते भगवान् रत्नाकरस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धस्तं समन्तरश्मिं बोधिसत्वं महासत्वमेतदवोचत् । एष कुलपुत्र पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति स बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति । तस्यैष ईदृशोऽनुभावः ॥

* सबोधिसत्त्वगणपरिवारमिति क, ग पुस्तके पाठः । बोधिसत्त्वपरिवारमिति ख, घ पुस्तके पाठः ।

अथ समन्तरश्मिर्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं भगवन्तं रत्नाकरन्तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धमेतदवोचत् । गच्छेयमहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्यार्हतः सम्यक् सम्बुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय तेषाञ्च बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां सर्वेषां प्रायःकुमारभूतानां धारणीप्रतिसम्बिन्निर्हार* प्रतिलब्धानां सर्वसमाधिसमापत्तिवशिता†प्राप्तानाम् । भगवान् रत्नाकरस्तथागत आह । गच्छत्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीं कालं मन्यसे ॥

अथ रत्नाकरस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धो नानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं समन्तरश्मये बोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात् । एभिः कुलपुत्र पद्मैस्तं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धं अभ्यवकिर सम्प्रजान विहारी च तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत् । तत्कस्य हेतोर्दुरासदाहिते बोधिसत्त्वामहासत्त्वा ये तत्र लोकधातादुपपन्नामा तत्र क्षणेथाः ॥

अथ समन्तरश्मिर्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतोरत्नाकरस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यान्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वानेकैर्बोधिसत्त्व कोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकारूपिभिश्च ततो बुद्धक्षेत्रादन्तर्हितो यावन्तः पूर्वस्यान्दिशि बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तान् सर्वान् सत् कुर्वन् गुरुकुर्वन् मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिर्महत्याबोधिसत्त्वर्धामहता

* न्निहार इति ख, ग पुस्तके पाठः ।

† वसिता इति पुस्तकचतुष्टये पाठः । वशिता इति पाठोयुक्तः ।

बोधिसत्त्वानुभावेन । येन भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिर सावन्दित्वा एकान्तेस्थितः समन्तरश्मिर्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत् । रत्नाकरोभगवंस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धो भगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यऽल्पातङ्कताञ्च लघूत्थानतां वलं सुखस्पर्शविहारताञ्च । इमानि च तेन भगवता रत्नाकरेण तथागतेनार्हता सम्यक् संबुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रणिहितानि भगवतः पूजाकर्मणे ॥

अथ भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तानि पद्मानि गृहीत्वा येन ते पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक् संबुद्धास्तेनाक्षेप्सीत् ॥

अथ तैः पद्मैस्ते सर्वलोकधातवः स्फुटा अभूवन् तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहानिषण्णा धर्मं देशयन्ति स्म । यदुतेमामेव* षट्पारमिता आरभ्य यैश्च सत्त्वैः साधर्मदेशनाश्रुता ते सर्वेतियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ(१) । तेऽपि बोधिसत्त्वागृहस्थाश्च प्रव्रजिताश्च दारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धं सत्कुर्वन्ति स्म । गुरुकुर्वन्ति स्म । मानयन्ति स्म । पूजयन्ति स्म । दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमाल्लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्वपश्चिमोलोकधातुः सर्वशोकापगतो नाम

* इमामेव इति पुस्तकचतुष्टये पाठः । इमा एव इति पाठोयुक्तः ।

(१) नास्त्युत्तरं प्रधानं यस्याः सेयमनुत्तरा सम्यक् अविपरीता सम्बोधिः सर्व्वाकाराभिसम्बोधिर्बुद्धभूमिरिति यावत् ।

तत्राशोकश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। स इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति॥

अथ तत्र लोकधातौ विगतशोको नाम बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं महान्तमवभासं तं च महान्तं पृथिवीचालन्तञ्च तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन स भगवानशोकश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः उपसंक्रम्यतं भगवन्तमशोकश्रियं तथागतं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत्। को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायास्य च महतः पृथिवीचालस्य चेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय। एवमुक्ते भगवानशोकश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तं विगतशोकं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत्। एष कुलपुत्र उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमाल्लोकधातूनतिक्रम्य सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। स बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति। तस्यैष ईदृशोऽनुभावः॥

अथ विगतशोको बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं भगवन्तमशोकश्रियं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत्। गच्छेयमहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तस्य शाक्यमुनेस्तथागतस्यार्हतः सम्यक् संबुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय तेषां च बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां सर्वेषां प्रायः कुमारभूतानां धारणीप्रतिसम्बिन्निर्हार प्रतिलब्धानां सर्वसमाधिसमापत्तिवशिता प्राप्तानाम्। स भगवानशोकश्रीस्तथागत आह। गच्छत्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीं कालं मन्यसे॥

अथ भगवानशोकश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धो नानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं विगतशोकाय बोधिसत्त्वायमहासत्त्वाय प्रादात्। एभिः कुलपुत्र पद्मैस्तं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमभ्यवकिर सम्प्रजानहारी च कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत्। तत्कस्य हेतोर्दुरासदा हि ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये तत्र लोकधातावुपपन्ना मा तत्र क्षणेथाः॥

अथ विगतशोको बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतोऽशोकश्रियस्तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यान्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वानेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहीस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकारूपिभिश्च ततो बुद्धक्षेत्रादन्तर्हितोयावन्तोदक्षिणस्यान्दिशि बुद्धाभगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति* सत्कुर्वन् गुरुकुर्वन् मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णवस्त्राभरणच्छत्रध्वजपताकाभिर्महत्याबोधिसत्त्वर्ध्यामहता बोधिसत्त्वानुभावेन येन भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसावन्दित्वाएकान्तेस्थात् एकान्तेस्थितश्च विगतशोको बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोभगवन्तमेतदवोचत्। अशोकश्रीर्भगवंस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धोभगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यल्पातङ्कतां लघूत्थानतां बलं सुखस्पर्शविहारताञ्च। इमानि च तेन भगवता अशोकश्रिया तथागतेनार्हता सम्यक् संबुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रहितानि† भगवतः पूजाकर्मणे॥

* तान् सर्वान् इति ख, घ, पुस्तके पाठोऽधिकः।

† प्रशिहितानि इति ग, घ, पुस्तके पाठः।

अथ भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तानि पद्मानि गृहीत्वा येन ते दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक् संबुद्धास्तेनाक्षैप्सीत् ॥

अथ तैः पद्मैस्तेसर्वेलोकधातवः स्फुटा अभूवन् । तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहानिषण्णाधर्मं देशयन्ति स्म । यदुतेमामेव षट्पारमिता*मारभ्य यैश्च सत्त्वैः साधर्मदेशनाश्रुता ते सर्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ । तेपि बोधिसत्त्वागृहस्थाः प्रव्रजिताश्च दारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धं सत्कुर्वन्ति स्म गुरुकुर्वन्ति स्म मानयन्ति स्म पूजयन्ति स्म । पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा†-ल्लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्वपश्चिमोल्लोकधातुरुपशान्ता नाम लोकधातु‡स्तत्र रत्नार्चिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति । स इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति ॥

अथ तत्र लोकधातौ चारित्रमतिर्नाम बोधिसत्त्वस्तं महान्तमवभासन्तञ्च महान्तं पृथिवीचालन्तं च तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन स भगवान् रत्नार्चिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः उपसंक्रम्य भगवन्तं रत्नार्चिषं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत् । को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य

* पारमिता आरभ्येति ख, ग, घ, पुस्तके पाठः ।

† वालुकोपमान् इति ख, ग, घ, पुस्तके पाठः ।

‡ पुस्तकचतुष्टये लोकधातुशब्दस्य पुनः पाठोदृश्यते ।

महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायास्य च महतः पृथिवीचालस्य चेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय । एवमुक्ते भगवान् रत्नार्चिस्तथागतोर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तं चारित्रमतिं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत् । एष कुलपुत्र पूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति । स बोधिसत्त्वेभ्योमहासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति । तस्यैष ईदृशोऽनुभावः ॥

अथचारित्रमतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तं भगवन्तं रत्नार्चिषं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत् । गच्छेयमहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्यार्हतः सम्यक् संबुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय । तेषां च बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां सर्वेषां प्रायः कुमारभूतानां धारणीप्रतिसम्विन्निर्हारप्रतिलब्धानां सर्वसमाधिसमापत्तिवशिताप्राप्तानाम् । स भगवान् रत्नार्चिस्तथागत आह । गच्छत्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीं कालं मन्यसे ॥

अथ रत्नार्चिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धोनानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं चारित्रमतये बोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात् । एभिः कुलपुत्र पद्मैस्त्वं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमभ्यवकिर सम्प्रजानचारी च कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत् । तत्कस्य हेतोर्दुरासदा हि ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वाये तत्र लोकधातावुपपन्ना मा तत्र क्षणोथाः ॥

अथ चारित्रमतिर्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतो रत्नार्चिष-स्तथागतस्यार्हतः सम्यक् सम्बुद्धस्यान्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वानेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्चदारकदारिकाभिश्चततो बुद्धक्षेत्रादन्तर्हितः यावन्तः पश्चिमायान्दिशि बुद्धा भगवन्त स्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते याप-यन्ति तान् सर्वान् सत्कुर्व्वन् गुरुकुर्व्वन्मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्ध-माल्यविलेपनचूर्णवस्त्राभरणछत्रध्वजपताकाभिर्महत्याबोधिसत्त्वर्ध्या महता बोधिसत्त्वानुभभावेन। येन भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतो-ऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा-वन्दित्वा एकान्तेऽस्थात् एकान्तेस्थितश्चारित्रमतिर्बोधिसत्त्वोमहा-सत्त्वोभगवन्तमेतदवोचत्। रत्नार्चिर्भगवंस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धो भगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यल्पातङ्कताञ्चलघूत्थानता बलं सुखस्पर्श-विहारताञ्च इमानि च तेन भगवतारत्नार्चिषातथागतेनार्हता सम्यक् सम्बुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रणि-हितानि भगवतः पूजाकर्मणे ॥

अथ भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धस्तानि पद्मानि गृहीत्वा येन ते पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक् सम्बुद्धास्तेनाक्षैप्सीत् ॥

अथ तैः पद्मैस्ते सर्वे लोकधातवः स्फुटा अभूवन्। तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहातिषण्णाधर्मं देशयन्ति स्म। यदुतेमामेव षट्पारमिता आरभ्य यैश्च सत्त्वैः सा धर्मदेशनाश्रुता ते सर्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ तेपि बोधिसत्त्वा महा-

सत्त्वा गृहस्थाः प्रव्रजिताश्चदारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलै-र्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धं सत् कुर्व्वन्ति स्म गुरुकुर्व्वन्ति स्म मानयन्ति स्म पूजयन्ति स्म। उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्वपश्चिमोलोक-धातुर्जायानाम तत्र जायेन्द्रो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्ध-स्तिष्ठति ध्रियते यापयति स इमामेव प्रज्ञामारमितां बोधि-सत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति ॥

अथ तत्र लोकधातौ जयदत्तो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त-म्महान्तमवभासन्तं च महान्तं पृथिवीचालन्तञ्च तथागतस्यासेचनक-दर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन भगवान् जायेन्द्रस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः उपसंक्रम्य तं भगवन्तं जायेन्द्रं तथागतमर्हन्तं सम्यक् सम्बुद्धमेतदवोचत् को भगवन् हेतुः कःप्रत्ययोऽस्य महतोऽव-भासस्य लोके प्रादुर्भावायास्यच महतः पृथिवीचालस्यास्यचेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय*वन्दनायपर्युपासनाय ॥

एवमुक्ते भगवान् जायेन्द्रस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धस्तं जयदत्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत्। एष कुलपुत्र दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति सबोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति। तस्यैष-ईदृशोऽनुभावः ॥

अथ जयदत्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तं भगवन्तं जायेन्द्रन्तथागत-

* वन्दनाय पर्य्युपासनायेति पाठोऽत्रैव स्थले पुस्तकचतुष्टये दृश्यते ॥

मर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमेतदवोचत्। गच्छयमहं भगवंस्तां सहां लोकधातुन्तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्यार्हतः सम्यक् संबुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय तेषाञ्च बोधिसत्त्वानां महसत्त्वानां सर्वेषां प्रायः कुमारभूतानां धारणी प्रतिसम्बिनिर्हारप्रतिलब्धानां सर्वसमाधिसमापत्तिवसिताप्राप्तानां स भगवान् जायेन्द्रस्तथागत आह। गच्छत्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीङ्कालं मन्यसे॥

अथ जायेन्द्र स्तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धो नानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं जयदत्ताय बोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात्। एभिः कुलपुत्र पद्मैस्तं भगवन्तं सम्यक् सम्बुद्धमभ्यवकिर। सम्प्रजान विहारीच कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत् तत् कस्य हेतोर्दुरासदाहिते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा ये तत्र लोकधातावुपपन्ना मा तत्र क्षणेथाः॥

अथ जयदत्तो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतो जायेन्द्रस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक् संबुद्धस्यान्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वानेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकारूपिभिश्च ततो बुद्धक्षेत्रादन्तर्हितोयावन्तः उत्तरस्यान्दिशि बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्तितान् सर्वान् सत्कुर्वन् गुरुकुर्वन्मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिः महत्या बोधिसत्त्वर्द्ध्या महता बोधिसत्त्वानुभावेन येन भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तेऽस्थात् एकान्तेस्थितोजयदत्तोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वो

भगवन्तमेतदवोचत्। जायेन्द्रो भगवंस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धो भगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यल्पातङ्कतां लघूत्थानतां बलञ्च सुखस्पर्शविहारतां च। इमानि च तेन भगवताजायेन्द्रेण तथागतेनार्हता सम्यक् संबुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रनिहितानि भगवतः पूजाकर्मणे॥

अथ भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तानि पद्मानि गृहीत्वा येन ते उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक् संबुद्धास्तेनाक्षैप्सीत्॥

अथ तैः पद्मैस्ते सर्वे लोकधातवः स्फुटा अभूवन्। तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहानिषण्णाधर्मं देशयन्ति स्म। यदुतेमामेव षट्पारमिता आरभ्ययैश्च सत्त्वैः साधर्मदेशना श्रुता ते सर्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ तेऽपि बोधिसत्त्वाः गृहस्थाः प्रव्रजिताश्च दारिकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धं सत् कुर्वन्ति स्म। गुरुकुर्वन्ति स्म मानयन्ति स्म पूजयन्ति स्म। उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्व पश्चिमोलोकधातुः समाध्यलङ्कृतोनाम तत्र समाधिहस्त्युत्तरश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति॥

अथ तत्र लोकधातौ विजयविक्रामी नाम बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तमवभासन्तञ्च महान्तं पृथिवीचालन्तञ्च तथागतस्यासेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन स भगवान् समाधिहस्त्युत्तरश्रीस्तथागतो-

ऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसङ्क्रान्तः उपसंक्रम्यतं भगवन्तं समाधिहस्त्युत्तरश्रियं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत् । को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायास्य च महतः पृथिवीचालस्य अस्य चेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय । एवमुक्ते भगवान् समाधिहस्त्युत्तरश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तं विजयविक्रामिणं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत् । एष कुलपुत्र दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नामतथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति । स बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति । तस्यैष ईदृशोऽनुभावः ॥

अथ विजयविक्रामी बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं भगवन्तं समाधिहस्त्युत्तरश्रियं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत् । गच्छेयमहं भगवं स्तां सहा लोकधातुं तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्यार्हतः सम्यक् संबुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय । तेषाञ्च बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रायः कुमारभूतानां धारणीप्रतिसम्भिन्निर्हार प्रतिलब्धानां सर्वसमाधिसमापत्तिवशिताप्राप्तानां । स भगवान् समाधिहस्त्युत्तरश्रीर्नाम तथागत आह । गच्छत्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीं कालं मन्यसे ॥

अथ समाधिहस्त्युत्तरश्रीस्तथागतोर्हन् सम्यक् संबुद्धो नानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं विजयविक्रामिणे बोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात् । एभिः कुलपुत्र पद्मैस्त्वं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमभ्यकिर सम्प्रजान-

विहारी च कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत् । तत् कस्य हेतोर्दुरासदाहि ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वा ये तत्र लोकधातावुपपन्नाः मा तत्र क्षणेथाः ॥

अथ विजयविक्रामी बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतः समाधिहस्त्युत्तरश्रियस्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक् संबुद्धस्याऽन्तिकात् तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वाऽनेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकारूपिभिश्च ततो बुद्धक्षेत्रादन्तर्हितो यावन्तः उत्तरपूर्वस्यान्दिशि बुद्धाभगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तान् सर्वान् सत्कुर्वन् गुरूकुर्वन् मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरवस्त्रध्वजपताकाभिर्महत्या बोधिसत्त्वर्ध्या महता बोधिसत्त्वाऽनुभावेन येन भगवान्* शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तेऽस्थादेकान्ते स्थितोविजयविक्रामी बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोभगवन्तमेतदवोचत् । समाधिहस्त्युत्तरश्रीर्भगवंस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धो भगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यल्पातङ्कतां लघूत्थानतां बलञ्च सुखस्पर्शविहारिताञ्च । इमानि च तेन भगवता समाधिहस्त्युत्तरश्रिया तथागतेनाऽर्हता सम्यक् संबुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रणिहितानि† भगवतः पूजाकर्मणे ॥

अथ भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तानि

---

* भगवाञ्छाक्यमुनिरिति ग, घ, पुस्तके सन्धिनिर्देशः एवमन्यत्र ।

† प्रहितानि इति घ पुस्तके पाठः ।

पद्मानि गृहीत्वा येन उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक् संबुद्धास्तेनाऽचैषीत् ॥

अथ तैः पद्मैः सर्वे लोकधातवः स्फुटा अभूवन्। तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहाः निषण्णाधर्म्मं देशयन्ति स्म। यदुतेमामेव षट्पारमितामारभ्य। यैश्च सत्त्वैः सा धर्मदेशना श्रुता ते सर्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ। तेपि च बोधिसत्त्वा-गृहस्थाः प्रव्रजिताश्च दारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धं सत्कुर्वन्ति स्म गुरुकुर्वन्ति स्म मानयन्ति स्म पूजयन्ति स्म। पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदी-वालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्वपश्चिमोलोकधातुर्बोधि-मण्डालङ्कारसुरुचिरा नाम तत्र पद्मोत्तरश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। स इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति ॥

अथ तत्र लोकधातौ पद्महस्तो नाम बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं महान्तमवभासं तञ्च महान्तं पृथिवीचालन्तस्य तथागतस्याऽसेचनक-दर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन भगवान् पद्मोत्तरश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः। उपसंक्रम्य तं भगवन्तं पद्मोत्तरश्रियं तथागत-मर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत्। को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायाऽस्य च महतः पृथिवीचालस्याऽस्य चेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय ॥

एवमुक्ते भगवान् पद्मोत्तरश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तं पद्महस्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत्। एष कुलपुत्र पश्चिमो-

त्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। स बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति। तस्यैष ईदृशोऽनुभावः ॥

अथ पद्महस्तोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं भगवन्तं पद्मोत्तरश्रियं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत्। गच्छेयमहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक् संबुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय। तेषाञ्च बोधिसत्त्वानां महा-सत्त्वानां सर्वेषां प्रायः कुमारभूतानां धारणीप्रतिसम्विन्निर्हारप्रति-लब्धानां सर्वसमाधिसमापत्तिवशिताप्राप्तानाम्। स भगवान् पद्मो-त्तरश्रीस्तथागत आह। गच्छ त्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीं कालं मन्यसे ॥

अथ पद्मोत्तरश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धो नानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं पद्महस्ताय बोधि-सत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात्। एभिः कुलपुत्र पद्मैस्तं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमभ्यवकिर। सम्प्रजानविचारी च कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत्। तत्कस्य हेतोर्दुरासदा हि ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वा ये तत्र लोकधातावुपपन्नाः। मा तत्र क्षण्येथाः ॥

अथ पद्महस्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तस्य भगवतः पद्मोत्तरश्रिय-स्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक् संबुद्धस्याऽन्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्माणि गृहीत्वाऽनेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः

सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकारूपिभिश्च ततोबुद्धक्षेत्रादन्तर्हितोयावन्तः पूर्वस्यान्दिशि बुद्धाभगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति, तान् सर्वान् सत्कुर्वन् गुरुकुर्वन् मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिर्महत्या बोधिसत्त्वर्ध्या महता बोधिसत्त्वाऽनुभावेन, येन भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तेऽस्थात् । एकान्ते स्थितः पद्महस्तो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोभगवन्तमेतदवोचत् । पद्मोत्तरश्रीर्भगवन् सम्यक् सम्बुद्धस्तथागतोऽर्हन् भगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यल्पातङ्कताञ्च लघूत्थानतां बलञ्च सुखस्पर्शविहारताञ्च । इमानि च तेन भगवता पद्मोत्तरश्रिया तथागतेनाऽर्हता सम्यक् संबुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रणिहितानि* भगवतः पूजाकर्मणे ॥

अथ भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तानि पद्मानि गृहीत्वा येन पूर्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक् संबुद्धास्तेनाऽक्षैप्सीत् ॥

अथ तैः पद्मैः सर्वे लोकधातवः स्फुटा अभूवन् । तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहानिषण्णाधर्मं देशयन्ति स्म । यदुतेमामेव षट्पारमितामारभ्य । यैश्च सत्त्वैः सा धर्मदेशना श्रुता ते सर्वे नियताअभूवन्ननुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ । तेपि बोधिसत्त्वा महासत्त्वागृहस्थाः प्रव्रजिताश्च दारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धं सत्कुर्वन्ति स्म । गुरुकुर्वन्ति

* ग, घ, पुस्तके प्रहितानीति पाठः ।

स्म । मानयन्ति स्म । पूजयन्ति स्म । दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्वपश्चिमोलोकधातुर्विगतराजसम्भवा नाम तत्र सूर्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति । स इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्योमहासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति ॥

अथ तत्र लोकधातौ सूर्यप्रतिभासो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तं महान्तमवभासन्तञ्चमहान्तं पृथिवीचालन्तञ्च तथागतस्याऽसेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन स भगवान् सूर्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रीस्तथागतस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य तं भगवन्तं सूर्य्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रियं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत् । कोभगवन् हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायाऽस्य च महतः पृथिवीचालस्याऽस्य चेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय ॥

एवमुक्ते भगवान् सूर्य्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तं सूर्य्यप्रतिभासम्बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत् । एष कुलपुत्र उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति । स बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति । तस्यैष ईदृशोऽनुभावः ॥

अथ सूर्य्यप्रतिभासोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं भगवन्तं सूर्य्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रियं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमेतदवोचत् । गच्छेयमहं भगवस्तां सहां लोकधातुं तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक् संबुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय ।

तेषाञ्च बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां सर्वेषां प्रायः कुमारभूतानां धारणीप्रतिसंविन्निर्हारप्रतिलब्धानां सर्वसमाधिसमापत्तिवशिताप्राप्तानाम्। स भगवान् सूर्य्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रीस्तथागत आह। गच्छ त्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीङ्कालं मन्यसे ॥

अथ सूर्य्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धो नानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं सूर्य्यप्रतिभासाय बोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात्। एभिः कुलपुत्र पद्मैस्त्वं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक् संबुद्धमभ्यवकिर। सम्प्रजानविहारी च कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत्। तत् कस्य हेतोर्दुरासदा हि ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वा ये तत्र लोकधातावुपपन्नाः मा तत्र क्षणोथाः ॥

अथ सूर्य्यप्रतिभासोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतः सूर्य्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रियस्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक् संबुद्धस्याऽन्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वाऽनेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकारूपिभिश्च ततोबुद्धक्षेत्रादन्तर्हितोयावन्तोदक्षिणपश्चिमायान्दिशि बुद्धाभगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति, तान् सर्वान् सत्कुर्वन् गुरुकुर्वन्मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिर्महत्या बोधिसत्त्वर्द्ध्या महता बोधिसत्त्वाऽनुभावेन येन भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः। उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तेऽस्थादेकान्ते स्थितः सूर्य्यप्रतिभासोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वोभगवन्तमेतदवोचत्। सूर्य्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धोभगवतोऽल्पाबाधतां

परिपृच्छत्यल्पातङ्कतां लघूत्थानतां बलञ्च सुखस्पर्शविहारताञ्च। इमानि च तेन भगवता सूर्य्यमण्डलप्रतिभासोत्तमश्रिया तथागतेनार्हता सम्यक् संबुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रहितानि भगवतः पूजाकर्मणे ॥

अथ भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक् संबुद्धस्तानि पद्मानि गृहीत्वा येन ते दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक् संबुद्धास्तेनाऽक्षेप्सीत् ॥

अथ तैः पद्मैः सर्व्वे लोकधातवः स्फुटा अभूवन्। तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहा निषण्णाधर्म्मं देशयन्ति स्म। यदुतेमामेव षट्पारमितामारभ्य। यैश्च सत्त्वैः सा धर्म्मदेशना श्रुता ते सर्व्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ। तेऽपि बोधिसत्त्वागृहस्थाः प्रव्रजिताश्च दारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धं सत् कुर्व्वन्ति स्म। गुरुकुर्व्वन्ति स्म। मानयन्ति स्म। पूजयन्ति स्म। पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्व्वपश्चिमोलोकधातुर्वशीभूता नाम तत्र एकच्छत्रोनाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्योमहासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति ॥

अथ तत्र लोकधातौ रत्नोत्तमोनाम बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं महान्तमवभासं तञ्च महान्तं पृथिवीचालं तञ्च तथागतस्याऽसेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन भगवानेकच्छत्रस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः। उपसंक्रम्य तं भगवन्तमेकच्छत्रं तथागतमर्हन्तं

सम्यक्सम्बुद्धमेतदवोचत् । को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायाऽस्य च महतः पृथिवीचालस्याऽस्य चेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय ॥

एवमुक्ते भगवानेकछत्रस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तं रत्नोत्तमं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत् । एष कुलपुत्र दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्य सहानाम लोकधातुः, तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति । स बोधिसत्त्वेभ्योमहासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति । तस्यैषईदृशोऽनुभावः ॥

अथ रत्नोत्तमोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं भगवन्तमेकछत्रं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमेतदवोचत् । गच्छेयमहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय। तेषाञ्च बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां सर्व्वेषां प्रायः कुमारभूतानां धारणीप्रतिसम्बिन्मुखद्वारप्रतिलब्धानां सर्व्वसमाधिसमापत्तिवशिताप्राप्तानाम् । स भगवानेकछत्रस्तथागत आह । गच्छ त्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीं कालं मन्यसे ॥

अथैकछत्रस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धोनानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं रत्नोत्तमाय बोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात् । एभिः कुलपुत्र पद्मैस्तं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमभ्यवकिर । सम्प्रजानविहारी च कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत् । तत् कस्य हेतोर्दुरासदाहि

ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा ये तत्र लोकधातावुपपन्नाः मा तत्र क्षणेथाः ।

अथ रत्नोत्तमोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतएकछत्रस्य तथागतस्याऽर्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्याऽन्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वाऽनेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकारूपिभिश्च ततोबुद्धक्षेत्रादन्तर्हितोयावन्त पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि बुद्धाभगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति । तान् सर्व्वान् सत्कुर्व्वन् गुरुकुर्व्वन् मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजपताकाभिर्महत्या बोधिसत्त्वर्ध्या महता च बोधिसत्त्वाऽनुभावेन । येन भगवांछाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तेऽस्थात् । एकान्ते स्थितोरत्नोत्तमो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोभगवन्तमेतदवोचत् । एकछत्रोभगवंस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धोभगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यल्पातङ्कतां लघूत्थानतां बलञ्च सुखस्पर्शविहारताञ्च । इमानि च तेन भगवता एकछत्रेण तथागतेनाऽर्हता सम्यक्सम्बुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रहितानि भगवतः पूजाकर्म्मणे ।

अथ भगवांछाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तानि पद्मानि गृहीत्वा येन ते पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तेनाऽक्षैप्सीत् ।

अथ तैः पद्मैस्ते सर्व्वे लोकधातवः स्फुटा अभूवन् । तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहानिषण्णाधर्म्मं देशयन्ति स्म । यदुतेमामेव षट्-

पारमिता आरभ्य। यैश्च सत्त्वैः सा धर्म्मदेशना श्रुता ते सर्व्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ। तेऽपि बोधिसत्त्वा गृहस्थाः प्रव्रजिताश्च दारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धं सत्कुर्व्वन्ति स्म। गुरुकुर्व्वन्ति स्म। मानयन्ति स्म। पूजयन्ति स्म। अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान्ल्लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्व्वपश्चिमोलोकधातुः पद्मा नाम तत्र पद्मश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्योमहासत्त्वेभ्यः सम्प्रकाशयति।

अथ तत्र लोकधातौ पद्मोत्तरो नाम बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं महान्तमवभासं तञ्च महान्तं पृथिवीचालं तञ्च तथागतस्याऽसेचनकदर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन स भगवान् पद्मश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः। उपसंक्रम्य तं भगवन्तं पभ्रश्रियं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमेतदवोचत्। कोभगवन् हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायाऽस्य च महतः पृथिवीचालस्याऽस्य चेदृशस्य तथागतकायस्य सन्दर्शनाय।

पवमुक्ते भगवान् पद्मश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तं पद्मोत्तरं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत्। एष कुलपुत्र उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनतिक्रम्यसहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति। तस्यैष ईदृशोऽनुभावः।

अथ पद्मोत्तरोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं भगवन्तं पद्मश्रियं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमेतदवोचत्। गच्छेयमहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्यार्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय। तेषाञ्च बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रायः कुमारभूतानां धारणीप्रतिसम्विन्निर्हारप्रतिलब्धानां सर्व्वसमाधिसमापत्तिवशिताप्राप्तानाम्। स भगवान् पद्मश्रीस्तथागत आह। गच्छ त्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीं कालं मन्यसे।

अथ पद्मश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धोनानारत्नमयानां सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं पद्मोत्तराय बोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात्। एभिः कुलपुत्र पद्मैस्तं भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमभ्यवकिर। सम्प्रजानविहारी च कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत्। तत्कस्य हेतोर्दुरासदा हि ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वाये तत्र लोकधातावुपपन्नाः मा तत्र क्षणे थाः।

अथ पद्मोत्तरो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतः पद्मश्रियस्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्याऽन्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वाऽनेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकारूपिभिश्च ततो बुद्धक्षेत्रादन्तर्हितो यावन्तोऽधस्ताद्दिशि बुद्धाभगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तान् सर्व्वान् सत्कुर्व्वन् गुरुकुर्व्वन् मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरवस्त्राभरणच्छत्रध्वजपताकाभिर्महत्या बोधिसत्त्वर्द्ध्यामहता बोधिसत्त्वानुभावेन। येन भगवान् शाक्य-

मुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः उपसंक्रम्य भगवतः
पादौ शिरसावन्दित्वा एकान्तेऽस्थात्। एकान्तेऽस्थितः पद्मोत्तरो
बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोभगवन्तमेतदवोचत्। पद्मश्रीभर्गवंस्तथागतो-
ऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धोभगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यल्पातङ्कतां लघू-
त्थानतां वलञ्च सुखस्पर्शविहारताञ्च। इमानि च तेन भगवता
पद्मश्रिया तथागतेनार्हता सम्यक्सम्बुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रप-
त्राणि पद्मानि प्रणिहितानि भगवतः पूजाकर्म्मणे।

अथ भगवाञ्छाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तानि
पद्मानि गृहीत्वा येन तेऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोक-
धातुषु तथागताऽर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तेनाऽक्षैप्सीत्।

अथतैः पद्मैस्ते सर्व्वलोकधातवः स्फुटाऽभूवन्। तत्र च
पद्मेषु तथागतविग्रहानिषण्णाधर्म्मं देशयन्ति स्म। यदुतेमामेव षट्-
पारमिता आरभ्य। यैश्च सत्त्वैः साधर्म्मदेशनाश्रुता ते सर्व्वे नियता-
अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ। तेऽपि च बोधिसत्त्वागृहस्थाः
प्रव्रजिताश्च दारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्य-
मुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धं सत्कुर्व्वन्ति स्म, गुरुकुर्व्वन्ति स्म
मानयन्ति स्म पूजयन्ति स्म। उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुको-
पमान् लोकधातूनतिक्रम्य यः सर्व्वपश्चिमो लोकधातुर्नन्दानाम
तत्र नन्दश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तिष्ठति ध्रियते
यापयति। स इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः
सम्प्रकाशयति।

अथ तत्र लोकधातौ नन्ददत्तो नाम बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं

महान्तमवभासं तञ्च महान्तं पृथिवीचालं तञ्च तथागतस्याऽसेचनक-
दर्शनमात्मभावं दृष्ट्वा येन भगवान् नन्दश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्-
सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः। उपसंक्रम्य तं भगवन्तं नन्दश्रियं तथागत-
मर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमेतदवोचत्। कोभगवन् हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य
महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायाऽस्य च महतः पृथिवीचालस्याऽस्य
च तथागतकायस्य सन्दर्शनाय।

एवमुक्ते भगवान् नन्दश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तं नन्द-
दत्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत्। एष कुलपुत्राऽधस्ताद्दिशि
गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातूनति क्रम्य सहानामलोकधातुस्तत्र
शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तिष्ठति ध्रियते याप-
यति। स वोधिसत्त्वेभ्योमहासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितां सम्प्रकाशयति
तस्यैष ईदृशोऽनुभावः।

अथ नन्ददत्तोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तं नन्दश्रियं तथागत-
मर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमेतदवोचत्। गच्छेयमहं भगवंस्तां सहां
लोकधातुं तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्य
दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय तेषाञ्च बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां
प्रायः कुमारभूतानां धारणीप्रतिसम्भिन्निर्हारप्रतिलब्धानां सर्व्व-
समाधिसमापत्तिवशिताप्राप्तानां। सभगवान् नन्दश्रीस्तथागत आह।
गच्छ त्वं कुलपुत्र तां सहां लोकधातुं यस्येदानीं कालं मन्यसे।

अथ नन्दश्रीस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धोनानारत्नमयानां
सुवर्णनिर्भासानां सहस्रपत्राणां पद्मानां सहस्रं नन्ददत्ताय बोधि-
सत्त्वाय महासत्त्वाय प्रादात्। एभिः कुलपुत्र पद्मैस्त्वं भगवन्तं

शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमभ्यवकिर। संप्रजजानविहारी च कुलपुत्र तत्र बुद्धक्षेत्रे भवेत् तत् कस्य हेतोर्दुरासदाहि ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वाये तत्र लोकधातावुपपन्नाः मा तत्र क्षणेथाः।

अथ नन्ददत्तोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तस्य भगवतोनन्दश्रियस्तथागतस्याऽर्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्याऽन्तिकात्तानि सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि गृहीत्वाऽनेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं गृहस्थैः प्रव्रजितैश्च दारकदारिकाह्रपिभिश्च ततो बुद्धक्षेत्रादन्तर्हितः। यावन्त उपरिष्टाद्दिशि बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तान् सर्व्वान् सत्कुर्व्वन् गुरुकुर्व्वन् मानयन् पूजयन् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिर्महत्या बोधिसत्त्वर्द्धा महता बोधिसत्त्वानुभावेन। येन भगवांञ्छाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रान्तः। उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसावन्दित्वा एकान्तेऽस्थात्। एकान्तेऽस्थितोनन्ददत्तो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोभगवन्तमेतदवोचत् नन्दश्रीर्भगवंस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धोभगवतोऽल्पाबाधतां परिपृच्छत्यल्पातङ्कतां लघूत्थानतां वलञ्च सुखस्पर्शविहारताञ्च। इमानि च तेन भगवता नन्दश्रिया तथागतेनाऽर्हता सम्यक्सम्बुद्धेन सुवर्णनिर्भासानि सहस्रपत्राणि पद्मानि प्रणिहितानि भगवतः पूजाकर्म्मणे।

अथ भगवांञ्छाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तानि पद्मानि गृहीत्वा येन ते उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागताऽर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तेनाऽक्षैप्सीत्।

अथ तैः पद्मैस्ते सर्व्वे लोकधातवः स्फुटा अभूवन्। तत्र च पद्मेषु तथागतविग्रहानिषण्णाधर्म्मं देशयन्ति स्म। यदुतेमामेव षट्पारामिता आरभ्य यैश्च सत्त्वैः साधर्म्मदेशनाश्रुता ते सर्व्वे नियताअभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ। तेऽपि च बोधिसत्त्वा गृहस्थाः प्रव्रजिता दारकदारिकाश्च स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धं सत्कुर्व्वन्ति स्म गुरुकुर्व्वन्ति स्म मानयन्ति स्म पूजयन्ति स्म॥

अथ तेन क्षणलवमुहूर्त्तेनाऽयं त्रिसाहस्रमहासाहस्रोलोकधातुः रत्नमयः संस्थितोऽभूत् विचित्रपुष्पावकीर्णोऽवसक्तपट्टदामकलापोनानागन्धघटिकानिर्धूपितः। कल्पवृक्षैर्नानालङ्कारफलाग्रविटपैः सर्व्वपुष्पवृक्षैः फलवृक्षैर्गन्धवृक्षैर्माल्यवृक्षैश्चूर्णवृक्षैः प्रतिमण्डितः। तद्यथापि नाम पद्मावतीलोकधातुः समन्तकुशुमस्य तथागतस्याऽर्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्य बुद्धक्षेत्रे मञ्जुश्रीः कुमारः प्रतिवसति। सुस्थितमतिश्च देवपुत्रोऽन्ये सुमहोजस्काबोधिसत्त्वा महासत्त्वाः। यदा च भगवानाज्ञासीत् स देवकं लोकं समारकं सब्रह्मकं सश्रमणब्राह्मणीं प्रजां सदेवमानुषासुरां तांश्च बोधिसत्त्वान् महासत्त्वान् भूयस्त्वेन कुमारभूतान्। तदा भगवान् आयुष्मन्तं शारद्वतीपुत्रमामन्त्रयति स्म। इह शारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वाकारान् सर्व्वधर्म्मानभिसम्बोद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः।

अथ खल्वायुष्माञ्छारद्वतीपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वाकारान् सर्व्वधर्म्मानभिसम्बोद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः॥

एवमुक्ते भगवान् आयुष्मन्तं शारद्वतीपुत्रमेतदवोचत् । इह शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा अस्थानयोगेन दानपारमिता परिपूरयितव्या । अपरित्यागयोगेन देयदायकपरिग्राहकाऽनुपलब्धितामुपादाय । शीलपारमिता परिपूरयितव्या आपत्त्यना*पत्त्यनध्यापत्तितामुपादाय । क्षान्तिपारमिता परिपूरयितव्या अक्षोभनतामुपादाय । वीर्य्यपारमिता परिपूरयितव्या कायचित्तवीर्य्यास्रंसनता†मुपादाय । ध्यानपारमिता परिपूरयितव्या अविक्षेपा(१)शङ्करणता‡मुपादाय । प्रज्ञापारमिता परिपूरयितव्या सर्व्वधर्म्मानुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चत्वारिस्मृत्युपस्थानानि(२)परिपूरयितव्यानि स्मृत्युपस्थानाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि परिपूरयितव्यानि सम्यक्प्रहाणानुपलब्धितामुपा-

* आपत्त्यनानापत्त्य इति ख, ग, घ, पुस्तके पाठः ।

† अंसनता ख, घ, पाठः ।

‡ ग पुस्तके शङ्करणता इति पाठः । सङ्करणता इति युक्तम् ।

(१) व्याधिस्त्यानसंशयप्रमादालस्याविरतिभ्रान्तिदर्शनालब्धभूमिकत्वानवस्थितत्वानि चित्तविक्षेपास्तेऽन्तरायाः । पातञ्जलदर्शनसमाधिपादे ३० सूत्रम् ॥ स्त्यानं अकर्म्मण्यताचित्तस्य अविरतिश्चित्तस्य विषयसंप्रयोगात्मागर्द्धः । अलब्धभूमिकत्वं समाधिभूमेरलाभः । अनवस्थितत्वं लब्धायां भूमौ चित्तस्याप्रतिष्ठा । टीका । विक्षेपाभावोऽविक्षेपम् ।

(२) चत्वारि स्मृत्युपस्थानानीति । कायवेदनाचित्तधर्म्माणां स्मृत्युपस्थानानि चत्वारि ।

दाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चत्वारः ऋद्धिपादाः परिपूरयितव्याः ऋद्धिपादाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पञ्चेन्द्रियाणि परिपूरयितव्यानि इन्द्रियाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पञ्चबलानि परिपूरयितव्यानि बलाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सप्तबोध्यङ्गानि परिपूरयितव्यानि बोध्यङ्गाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन आर्य्याष्टाङ्गमार्गः परिपूरयितव्यः मार्गाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शून्यतासमाधिः परिपूरयितव्यः शून्यताऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानिमित्तः समाधिः परिपूरयितव्यः आनिमित्ताऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाऽप्रणिहितः परिपूरयितव्यः अप्रणिहिताऽनुपलब्धितामुदाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चत्वारिध्यानानि(१) परिपूरयित-

(१) समापत्तिजातिरूपधातुस्वभावानि चत्वारिध्यानानि तत्प्रथमं ध्यानं वितर्को विचारः प्रीतिः सुखं चित्तैकाग्रतेति पञ्चाङ्गं । द्वितीयं ध्यानमात्मसम्प्रसादः प्रीतिः सुखञ्चित्तैकाग्रतेति चतुरङ्गं । तृतीयमुपेक्षा स्मृतिः सम्प्रजन्यं सुखञ्चित्तैकाग्रतेति पञ्चाङ्गं । चतुर्थं ध्यानमुपेक्षापरिशुद्धिः स्मृतिरदुःखासुखवेदना चित्तैकाग्रता चेति चतुरङ्गं ॥ इत्यष्टसाहस्रीटीका ।

व्यानि ध्यानाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चत्वार्य्यप्रमाणानि[1] परिपूरयितव्यानि अप्रमाणाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चतस्रः आरूप्यसमापत्तयः[2] परिपूरयितव्याः आरूप्याऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अष्टौ विमोक्षाः परिपूरयितव्याः विमोक्षाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तिः परिपूरयितव्याः अनुपूर्व्वविहाराऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पञ्चाऽभिज्ञाः परिपूरयितव्याः अभिज्ञाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञा-

(१) "चत्वार्य्यप्रमाणानि"। करुणे सर्व्वथाऽधमस्वभावेषु सत्त्वेषु यथाक्रमं सुखदुःखसंयोगवियोगेच्छे मुदिता सम्यक्प्रतिपत्तिषु सत्त्वेषु सौमनस्य लक्षणं प्रामोद्यं। उपेक्षा तु मित्रामित्रेष्वनुनयप्रतिघविरहः। इत्येतान्यप्रमाणसत्त्वालम्बनत्वादप्रमाणानि ॥ इत्यष्टसाहस्रीटीका।

(२) अनन्तमाकाशमिति। अनन्तम्विज्ञानमिति नास्ति किञ्चनेति एतच्छान्तमेतत् प्रणीतं यदुत संज्ञानासंज्ञायतनमित्येवं मनसिकारैर्यथाक्रममाकाशविज्ञानाकिञ्चन्यनैवसंज्ञानासंज्ञायतनाख्योऽविभावितरूपसंज्ञत्वेन रूपाभावादरूप्याएवारूप्याः कायचित्तसमतापादनाच्चतस्रः समापत्तयः ॥ इत्यष्टसाहस्रीटीका।

पातञ्जलदर्शनसमाधिपादे समापत्तिरन्यप्रकारादर्शिता। यथा क्षीणवृत्तेरभिजातस्येव मणेर्ग्रहीतृग्रहणग्राह्येषु तत्स्थतदञ्जनतासमापत्तिरिति ४१ सूत्रम्।

पारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नवसंज्ञाभावयितव्या ध्मातकसंज्ञाभावयितव्या ध्मातकाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विपदाकसंज्ञाभावयितव्या विपदाकाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विपूतिकसंज्ञाभावयितव्या विपूतिकाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विलोहितसंज्ञाभावयितव्या विलोहिताऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विनीलकसंज्ञाभावयितव्या विनीलकाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विखादितकसंज्ञाभावयितव्या विखादितकाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विच्छिन्नकसंज्ञाभावयितव्या विच्छिन्नकाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अस्थिसंज्ञाभावयितव्या अस्थ्यनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विदग्धकसंज्ञाभावयितव्या विदग्धकाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन आहारे प्रतिकूलसंज्ञाभावयितव्या प्रतिकूलाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बुद्धाऽनुस्मृतिर्भावयितव्या बुद्धाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधि-

सत्त्वेन महासत्त्वेन धर्म्माऽनुस्मृतिर्भावयितव्या धर्म्माऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सङ्घाऽनुस्मृतिर्भावयितव्या सङ्घाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन त्यागाऽनुस्मृतिर्भावयितव्या त्यागाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन देवताऽनुस्मृतिर्भावयितव्या देवताऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन आनापाना*ऽनुस्मृतिर्भावयितव्या आनापानाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन उद्वेगाऽनुस्मृतिभावयितव्या उद्वेगाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन मरणाऽनुस्मृतिर्भावयितव्या मरणाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कायगताऽनुस्मृतिर्भावयितव्या कायाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अनित्यसंज्ञाभावयितव्या अनित्याऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दुःखसंज्ञा भावयितव्या दुःखाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अनात्मसंज्ञाभावयितव्या अनात्माऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र

* एष एव पाठः ५ पुस्तके ।

स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अशुभसंज्ञाभावयितव्या अशुभाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वलोकाऽनभिर[1]तिसंज्ञाभावयितव्या अनभिरत्यनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अविश्वाससंज्ञाभावयितव्या अविश्वासाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दुःखसंज्ञानं[2] भावयितव्यं दुःखाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन समुदयज्ञानं भावयितव्यं समुदयाऽनुपलम्भितामुपादाय । प्रज्ञापार-

(१) ब्रह्मलोकतृणीकारो वैराग्यस्य परो मतः ॥ पञ्चदशी ।

(२) बुद्धानां सुगतो देवो विश्वञ्च क्षणभङ्गुरम् ।
आर्य्यतत्त्वाख्यया तत्त्वचतुष्टयमिदं क्रमात् ॥
दुःखमायतनञ्चैव ततः समुदयो मतः ।
मार्गश्चेत्यस्य च व्याख्या क्रमेण श्रूयतामतः ॥
दुःखं संसारिणः स्कन्धास्ते च पञ्चप्रकीर्त्तिताः ।
विज्ञानं वेदेना संज्ञा संस्कारो रूपमेव च ॥
पञ्चेन्द्रियाणि शब्दाद्या विषयाः पञ्च मानसम् ।
धर्म्मायतनमेतानि द्वादशायतनानि तु ॥
रागादीनां गणो यस्मात् समुदेति नृणां हृदि ।
आत्मात्मीय स्वभावाख्यः स स्यात् समुदयः पुनः ॥
क्षणिकाः सर्व्वसंस्काराः इति या वासना स्थिरा ।
समार्ग इति विज्ञेयः स च मोक्षोऽभिधीयते ॥
सर्व्वदर्शनसंग्रहः ।

मितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन निरोधज्ञानं भावयितव्यं निरोधाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन मार्गज्ञानं भावयितव्यं मार्गाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन क्षयज्ञानं भावयितव्यं क्षयाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अनुत्पादज्ञानं भावयितव्यं अनुत्पादाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन धर्मज्ञानं भावयितव्यं धर्माऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अन्वयज्ञानं भावयितव्यं अन्वयाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन संवृति(१)ज्ञानं भावयितव्यं संवृत्यनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन परिचयज्ञानं भावयितव्यं परिचयाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन यथारुतज्ञानं(२) भावयितव्यं यथारुताऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन

(१) अविद्या।

(२) शब्दार्थप्रत्ययानामितरेतराध्यासात्सङ्करस्तत्प्रविभागसंयमात् सर्वभूतरुतज्ञानं॥ पातञ्जलदर्शनसमाधिपादे १७ सूत्रम्।

सवितर्कः(१) सविचारः(२) समाधिः परिपूरयितव्यः वितर्कविचाराऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन (३)अवितर्काऽविचारमात्रः समाधिः परिपूरयितव्यः अवितर्काऽविचाराऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाज्ञास्यामीतीन्द्रियं परिपूरयितव्यं आज्ञास्यामीतीन्द्रियाऽनुपलब्धितामुपादाय।

(१) तत्र शब्दार्थज्ञानविकल्पैः सङ्कीर्णा सवितर्का समापत्तिः॥ पातञ्जलदर्शनसमाधिपादस्य ४२ सूत्रम्। अस्यायमर्थः। तत्र तासु-समापत्तिषु मध्ये सवितर्कानामसमापत्तिरभिधीयते। साहि-शब्दस्यार्थस्य ज्ञानस्य च विकल्पैर्विभक्तानामपि अविभक्तग्रहणैः सङ्कीर्णा सम्मिश्रा परीक्षकैरन्वयव्यतिरेकाभ्यां विभज्यमाना अन्यः शब्दोऽन्योऽर्थोऽन्यज्ज्ञानमिति पर्य्यवस्यति। तत्र समापन्नस्य योगिनो यो गवाद्यर्थः समाधिप्रज्ञायां समारूढः तद्विकल्पानुविद्ध उपावर्त्तते सा सङ्कीर्णा समापत्तिः सवितर्कानाम। सा च समापत्तिः समाधिरेव "ता एव सवीजः समाधि"रिति वक्ष्यमाण सूत्रान्तरेण तथाभिधानात्॥

(२) स्मृतिपरिशुद्धौ स्वरूपशून्येवार्थनिर्भासा निर्वितर्का॥ तथा ४३ सूत्रम्। या शब्दसङ्केतश्रुतानुमानज्ञानविकल्पस्मृतिपरिशुद्धौ ग्राह्यस्वरूपोपरक्ताप्रज्ञा स्वमिव प्रज्ञारूपं ग्रहणात्मकं त्यक्ता-पदार्थमात्रस्वरूपा ग्राह्यस्वरूपापन्नेव भवति सा निर्वितर्का समापत्तिः। भाष्यं। शब्दसङ्केतस्य श्रुतस्यानुमानस्य तेषां ज्ञानमेव विकल्पः तस्मात् स्मृतिः तस्याः परिशुद्धिरिति तट्टीका॥

(३) एतयैव च सविचारानिर्विचारा च सूक्ष्मविषयाव्याख्याता॥ तथा ४४ सूत्रम्।

प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाज्ञेन्द्रियं परिपूरयितव्यं आज्ञेन्द्रियाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाज्ञाताविन्द्रियं परिपूरयितव्यं आज्ञाताविन्द्रियानुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अभिध्यायतनं परिपूरयितव्यमभिध्यायतनाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कृत्स्नायतनं परिपूरयितव्यं कृत्स्नायतनाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चत्वारि संग्रहवस्तूनि परिपूरयितव्यानि वस्त्वनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन व्यवस्थानानि परिपूरयितव्यानि व्यवस्थानाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दशभूमयः परिपूरयितव्याः भूम्यनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दशचर्य्याः परिपूरयितव्याः चर्य्याऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दशक्षान्तयः परिपूरयितव्याः क्षान्त्यनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विंशतिरध्याशयाः परिपूरयितव्याः अध्याशयाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वज्ञज्ञानं परिपूरयितव्यं सर्व्वज्ञज्ञानाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधि-

सत्त्वेन महासत्त्वेन शमर्थविपश्यनाज्ञानं[1] परिपूरयितव्यं शमर्थ*-विपश्यनाज्ञानाऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन तिस्रो[2]ऽविद्याः परिपूरयितव्याः अविद्याऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चतस्रः प्रतिसम्बिदः परिपूरयितव्याः प्रतिसम्बिदा†ऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चत्वारि वैशारद्यानि[3] परिपूरयितव्यानि वैशारद्याऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अच्युताः पञ्चाऽभिज्ञाः परिपूरयितव्याः अच्युताऽनुपलब्धितामुपादाय। प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन षट्पारमिताः

(१) पश्यनादिशब्दाबौद्धैर्दर्शनाद्यर्थे व्यवहृताः। अन्यैस्त्वसाधुपदत्वेनोक्ताः। यथाभामत्यां। ग्रन्थतस्तावत् पश्यना तिष्ठना मिद्ध योषधाद्यसाधुप्रयोगः॥ इति।

(२) पातञ्जले चतस्रोऽविद्या उक्ताः यथा। अनित्याशुचिदुःखानात्मसु नित्यशुचिसुखात्मख्यातिरविद्या॥ साधनपादे ५ सूत्रम्।

(३) निर्विचारवैशारद्येऽध्यात्मप्रसादः। तथा समाधिपादे ४७ सूत्रम्। अशुद्ध्यावरणमलापेतस्य प्रकाशात्मनो बुद्धिसत्वस्य रजस्तमोभ्यामनभिभूतः स्वच्छः स्थितिप्रवाहोवैशारद्यमिति भाष्यं। रजस्तमसोरुपचयोऽशुद्धिः सैवावरणलक्षणोमलस्तस्मादपेतस्य प्रकाशात्मनः स्वप्रकाशस्वभावस्य बुद्धिसत्त्वस्य॥ इति टीका।

* शमथ इति ख, ग, पाठः।

† प्रतिसम्बिदनुपलब्धितामिति युक्तः पाठः।

परिपूरयितव्याः षट्पारमिताऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सप्तधनानि परिपूरयितव्यानि धनाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाऽष्टौ पुरुषवितर्काः परिपूरयितव्याः वितर्काऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नवसत्त्वावासाः परिपूरयितव्याः सत्त्वावासाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दशबलानि परिपूरयितव्यानि बलाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाऽष्टादशावेणिकबुद्धधर्माः परिपूरयितव्याः आवेणिकबुद्धधर्माऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन महामैत्री[१]-परिपूरयितव्या महामैत्र्यनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन महाकरुणापरिपूरयितव्या महाकरुणाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन महामुदितापरिपूरयितव्या महामुदिताऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन महोपेक्षापरिपूरयितव्या महो-

(१) मैत्रीकरुणामुदितोपेक्षाणां सुखदुःखपुण्यापुण्यविषयानां भावनातश्चित्तप्रसादनम् ॥ तथा समाधिपादे ३३ सूत्रम् ।

तत्र सर्व्वप्राणिषु सुखसम्भोगापन्नेषु मैत्रीं भावायत् । दुःखितेषु करुणां पुण्यात्मकेषु मुदितां अपुण्यात्मकेषूपेक्षामिति भाष्यम् ॥

पेक्षाऽनुपलब्धितामुपादाय । प्रज्ञापारमितायां शारद्वतीपुत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वाऽऽकारवरोपेतं सर्व्वज्ञज्ञानमभिसम्बोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः । मार्गाऽऽकारज्ञतां परिज्ञातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः । सर्व्वज्ञतां परिपूरयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः । सर्व्वसत्त्वचित्तचरितज्ञानाऽऽकारतां परिपूरयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः । सर्व्ववासनाऽनुसन्धिक्लेशान् प्रहातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः । एवं हि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । बोधिसत्त्वन्यामं* शारद्वतीपुत्रावक्रमि† तु कामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । श्रावकभूमिप्रत्येकबुद्धभूमीप्रज्ञातुकामेन ते च भूमी अतिक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । अवैवर्त्तिकभूमौस्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । षड़भिज्ञतायां[१] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । सर्व्वसत्त्वचित्तचरितविस्पन्दितानि ज्ञातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापार-

* एष पाठः ५ पुस्तके ।

† क्रयितु इति च पुस्तके पाठः ।

(१) ऋद्धिर्दिव्यचक्षुर्दिव्यश्रोत्रं परचित्तज्ञानं पूर्व्वनिवासाऽनुस्मृतिरास्रवक्षयज्ञानमिति षडभिज्ञाः ॥ इत्यष्टसाहस्रीटीका ।

मितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां ज्ञानमभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। धारणीमुखसमाधिमुखानि प्रतिलब्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितृणाञ्च दानं ददतां एकाऽनुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेन सर्व्वतत्कुशलमूलमभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितृणाञ्च शीलं रक्षतां एकाऽनुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेन सर्व्वतत्कुशलमूलमभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितृणाञ्च क्षान्तिं भावयतामेकाऽनुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेन सर्व्वतत्कुशलमूलमभिभवितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितृणाञ्च वीर्य्य*मारभ्यतामेकाऽनुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेन सर्व्वतत्कुशलमूलमभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितृणाञ्च ध्यानानि समापद्यतामेकाऽनुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेन सर्व्वतत्कुशलमूलमभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदु-

* पारमिता क, ख, ग, घ पाठः।

हितृणाञ्च(१) प्रज्ञां भावयतामेकाऽनुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेन सर्व्वं तत्कुशलमूलमभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां शीलसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिज्ञानदर्शनमेकाऽनुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेनाऽभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां ध्यानविमोक्षसमापत्ती एकाऽनुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेनाऽभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अल्पं दानं ददतः सर्व्वसत्त्वेभ्यः उपायकौशलपरिनामनायोगेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां कथमप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणं भवेदिति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अल्पं शीलं रक्षतः सर्व्वसत्त्वेभ्यः उपायकौशलपरिनामनायोगेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां कथमप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणं भवेदिति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अल्पं क्षान्तिं भावयतः सर्व्वसत्त्वेभ्यः उपायकौशलपरिनामनायोगेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां कथमप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणं भवेदिति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अल्पं वीर्य्यमारभमानः सर्व्वसत्त्वेभ्यः उपायकौशलपरिनामनायोगेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां कथमप्रेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणं भवेदिति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अल्पं ध्यानं समापद्यतः सर्व्वसत्त्वेभ्यः उपायकौशलपरिनामनायोगेन सर्व्वाऽऽकारज्ञ-

(१) कुलपुत्रः कुलदुहितेति शब्दः पूजावचनः। स्त्रीपुरुषयोरुपादानं षण्ढोद्धृतमुष्कादीनामधिगमनिरासज्ञापनार्थं॥

तायां कथमप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणं भवेदिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अल्पप्रज्ञां भावयतः सर्व्वसत्त्वेभ्यः उपायकौशलपरिनामनायोगेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां कथमप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणं भवेदिति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानपारमितायां स्थातुकामेन दानपारमितां परिपूरयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शीलपारमितायां चरितुकामेन शीलपारमितां परिपूरयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन क्षान्तिपारमितायां चरितुकामेन क्षान्तिपारमितां परिपूरयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन वीर्य्यपारमितायां चरितुकामेन वीर्य्यपारमितां परिपूरयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शाद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ध्यानपारमितायां चरितुकामेन ध्यानपारमितां परिपूरयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरितुकामेन प्रज्ञापारमितां परिपूरयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन एवं चित्तमुत्पादयितव्यं। कथं मे सर्व्वजातौ बुद्धविग्रहदर्शनं भवेत्। बुद्धसमन्वाहारो बुद्धानिरोधनं बुद्धपरिग्रहं भवेदिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बुद्धकायं परिनिष्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शार-

द्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन द्वात्रिंशतो महापुरुषलक्षणानि प्रतिलब्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाऽशीतिमनुव्यञ्जनानि प्रतिलब्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वत्र जातौ जातिस्मरतां प्रतिलब्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बोधिचित्ताऽपरिप्रनाशतां* प्रतिलब्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वबोधिसत्त्वचर्य्याऽसम्प्रमोषतां प्रतिलब्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वपापमित्रपापसहायान् विवर्जितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वबुद्ध बोधिसत्त्वकल्याणमित्राण्यारागायितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वमारकायिकादेवताविज्ञातुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वाऽऽवरणीयानि विशोधयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वधर्म्माऽनावरणतां प्रतिलब्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बोधिसत्त्वकुलं परिनिष्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमि-

* बोधिचित्तारिप्रमाणाशतामिति ख, घ पुस्तके पाठः। बोधिचित्तारिप्रणाशतामिति ग पुस्तके पाठः।

तायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बुद्धकुलमारागयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन त्रिरत्नवंशाऽनुपच्छेदाय स्थातु-कामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कुमारभूमिमनुप्राप्तुकामेन प्रज्ञापारमि-तायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बुद्धबोधिसत्त्वैरविरहितेन भवितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षि-तव्यं । [*पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बोधिसत्त्व-भूमिमतिक्रमितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ।] पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन क्षिप्रन्तथागतभूमिं परिपूर-यितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन यैर्यैः कुशलमूलैर्यैर्यैराकारैराकाङ्क्षेत् सर्व्व-बुद्धान् भगवतः सत्कर्त्तुं गुरूकर्त्तुं मानयितुं पूजयितुं । तानि मे कुशलमूलानि तथाकाराः समृध्येयुरितिप्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्व-सत्त्वान् सन्तोषयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । [†पुन-रपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वसत्त्वानामाज्ञाः परिपूरयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ।] पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वसत्त्वानामाशाः परि-पूरयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । अन्नपानवस्त्रयान-

* [ ] एतच्चिह्नद्वयान्तर्वर्त्तीपाठः ख, ग, घ पुस्तकेषु नास्ति ।

† [ ] एतच्चिह्नद्वयान्तर्गतपाठः क पुस्तके नास्ति ।

विभूषणपुष्पधूपचूर्णमाल्यविलेपनशयनाऽऽसनोपाश्रयग्लानप्रत्ययभैष-ज्यपरिष्कारैः धनधान्याऽलङ्कारमणिमुक्तावैदूर्य्यशङ्खशिलाप्रवालजात-रूपरजतोद्यानराज्यादिभिः सर्व्वोपकरणोपभोगैः सर्व्वसत्त्वान् सन्त-र्पयिष्यामीति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन धर्म्म-धातुपरमालोके आकाशधातुपर्य्यवसाने सर्व्वसत्त्वान् महायाने समादापयितुकामेन दानपारमितायां प्रतिष्ठापयितुकामेन शील-पारमितायां प्रतिष्ठापयितुकामेन क्षान्तिपारमितायां प्रतिष्ठाप-यितुकामेन वीर्य्यपारमितायां प्रतिष्ठापयितुकामेन ध्यानपारमि-तायां प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनैकमपि कुशलचित्तोत्पादमक्षयं कर्त्तुकामेन बोधि-सत्त्वोपनिषदनात् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन* प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ये पूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मे वर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोक-धातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मे वर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महा-सत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये पश्चिमायान्दिशि गङ्गा-नदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मे वर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये उत्तर-

* बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेति द्विः पाठः कचपुस्तके । ख,ग, घपुस्तके च ।

स्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मे वर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये उत्तरपूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मे वर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मे वर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मे वर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मे वर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। येऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मेवर्णं भाषेरन्निति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्ते मेवर्णं भाषेरन्निति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यानिपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यानिदक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यानिपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तो-

त्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यान्युत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यान्युत्तरपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बौधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यानि पूर्व्वदक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यानिदक्षिणपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यानिपश्चिमोत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यान्यधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यान्युपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकचित्तोत्पादेनोपसंक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यानि पूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यानि दक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवा-

लुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यानिपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यान्युत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यान्युत्तरपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यानि पूर्व्वदक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्यकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यानिदक्षिणपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यानिपश्चिमोत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यान्यधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यान्युपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि सर्व्वाण्येकस्वरघोषेण विज्ञापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुन-

रपरं शारद्वतीपुत्र बुद्धोत्पादाऽनुपच्छेदाय* स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वकुलरक्षितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बुद्धवंशाऽनुपच्छेदायस्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र अध्यात्मशून्यतायां(१) स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। वहिर्द्धाशून्यतायां(२) स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । अध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायां(३) स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। शून्यताशून्यतायां(४) स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । महा-

---

* बुद्धोत्पादाय स्थातुकामेन च पुस्तके पाठः ।

---

(१) आध्यात्मिकानां चक्षुरादीनामकूटस्थविनाशितामप्रकृतिमुपादायाध्यात्मशून्यता ॥

(२) वाह्यानां रूपादीनां तथा प्रकृतिमुपादाय वहिर्धा शून्यता ॥

(३) आध्यात्मिकवाह्यानामायतनानान्तथाप्रकृतिमुपादायाध्यात्मवहिर्धाशून्यता ॥ तत्राध्यात्मिकमायतनं यदिन्द्रियरूपं संगृहीतं । वाह्यञ्च यद्विषयरूपं संगृहीतं। तद्धि आध्यात्मिकञ्च चित्तेनापात्तत्वाद्वाह्यञ्चेन्द्रियसंगृहीतत्वात् एतच्च शून्यतात्रयमधिमुक्तिचर्य्याभूमौ ॥

(४) सर्व्वधर्म्मशून्यताया अध्यात्मादिशून्यताया आलम्बनज्ञानस्वभावाया अपि शून्यत्वेन शून्यताशून्यता ॥

शून्यतायां[१] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । परमार्थशून्यतायां[२] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। संस्कृतशून्यतायां[३] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। असंस्कृतशून्यतायां[४] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । अत्यन्तशून्यतायां[५] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । अनवराग्रशून्यतायां[६] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां

---

(१) सर्व्वधर्म्मशून्यताज्ञानमत्र सर्व्वधर्म्मशून्यता तेन च शून्यताशून्या । तस्य ग्राहकविकल्प प्रहाणादियं प्रयोगमार्गोदशानां दिशान्दिशिभः शून्यत्वेन महाशून्यता तासां महासन्निवेशत्वादियं सर्व्वत्रगार्थेन(?) प्रथमायां भूमौ ॥

(२) परमस्य निर्व्वाणस्यार्थं रूपशून्यत्वेन परमार्थशून्यता तस्य विसंयोगमात्रत्वादियमग्रार्थेन(?) द्वितीयायां भूमौ ॥

(३) संस्कृतस्य त्रैधातुकस्य कामादिधातुशून्यत्वेन संस्कृतशून्यता तस्यापरिनिष्पन्नस्वभावत्वेन श क्त(?) प्रतिपक्षत्वात् । इयं निष्पन्दाग्राथन(?) तृतीयायां ॥

(४) असंस्कृतस्यानुत्पादानिरोधानन्यथात्वस्य तेन शून्यत्वादसंस्कृतशून्यता । अनुत्पादादीनामुत्पादादिप्रतियोगिप्रज्ञप्तिनिमित्ताभावात् । इयं निष्परिग्रहार्थेन चतुर्थ्यां ॥

(५) अन्तस्यान्तेन शून्यत्वादतीतानान्तत्वेनात्यन्तता । अन्तोभागस्तत्रोच्छेदशाश्वतान्तयोर्मध्ये न तदस्ति किञ्चिद्येन तयोर्भागव्यवच्छेदनिमित्तत्वेन स्वभावो व्यवस्थाप्यते । इयं सन्तानाभेदार्थेन पञ्चम्यां ॥

(६) आदिमध्यपर्य्यवसानानां तैः शून्यत्वेनानवराग्रशून्यता । आद्यादीनां धर्म्मताऽनुस्यूतत्वेनात्यन्तिकत्वादियं निःक्लेशविशुद्ध्यर्थेन षष्ठ्यां ॥

शिक्षितव्यं । अनवकारशून्यतायां[१] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । प्रकृतिशून्यतायां[२] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । सर्व्वधर्म्मशून्यतायां[३] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । स्वलक्षणशून्यतायां[४] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । अनुपलम्भशून्यतायां[५] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अभावशून्यतायां[६] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन

---

(१) अवकरणोत्सर्गलक्षणस्य मकारस्य(?) विपर्य्ययेनानवकारस्तस्य तेन शून्यत्वादनवकारशून्यता । अवकरणादेः प्रक्रियारूपत्वेनानुत्सर्गप्रज्ञप्तिनिमित्तत्वायोगादियमनानात्वार्थेन(?) सप्तम्यां ॥

(२) सर्व्वार्य्यैरकृताप्रकृतिस्तस्यास्तया शून्यत्वात् प्रकृतिशून्यता । तस्याः संस्कृतासंस्कृतविकाराविकारानापत्तेः ॥

(३) धर्म्मस्य धर्म्मेण शून्यत्वात् सर्व्वधर्म्मशून्यतासर्व्वधर्म्माणां संस्कृतासंस्कृतराश्योरितरेतरापेक्षत्वेन स्वभावापरिनिष्पन्नत्वात् । एतच्च शून्यताद्वयमहीनानधिकार्थेन निर्विकल्पकक्षेत्रपरिशुद्धिवशिताद्वयाश्रयत्वेन चर्य्याफलभूमित्वात् प्रतिवेधपरिकर्म्मणाऽष्टम्यां ॥

(४) रूपणादिलक्षणस्य रूपादेस्तल्लक्षणशून्यत्वात् लक्षणशून्यता लक्षणव्यवस्थानस्य सामान्यविशेषप्रज्ञप्तिमात्रत्वात् ॥

(५) अतीतादीनां धर्म्माणामतीतादिष्वध्वस्वितरेतरविपय्ययानुपलभ्यत्वेनाऽनुपलम्भशून्यता । अध्वनां भावप्रज्ञप्तिमात्रत्वात् । एतच्च शून्यताद्वयं ज्ञानवशिताश्रयत्वेन तथैव नवम्यां ॥

(६) अभावशून्यता । अभावस्यासंस्कृतस्य शून्यतादेस्तेन शून्यत्वादभावशून्यता ॥

प्रज्ञापामितायां शिक्षितव्यं। स्वभावशून्यतायां[१] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापरमितायां शिक्षितव्यं। अभावस्वभावशून्यतायां[२] स्थातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं[२]। पुनरपरं शारद्वतीपुत्रालम्बनामतेयसमनन्तरहेतुप्रत्ययता* अवबोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्राकारलक्षणान्यवबोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं।

* एष पाठः पुस्तकपञ्चके दृश्यते।

(१) स्वभावशून्यता। स्वभावस्य शून्यताख्यस्यार्य्याणां ज्ञानेन दर्शनेन वाह्यतकत्वात्(?) स्वभावशून्यता। ज्ञानदर्शनस्य यथाभूतार्थद्योतकत्वात्॥

(२) अत्राभावस्वभावशून्यता नास्तिसंयोगिकस्य धर्म्मस्य भावः प्रतीत्यसमुत्पन्नत्वादिति संयोगस्य तेन शून्यत्वादभावस्वभावशून्यता सामग्रीमात्रं भाव इति॥

भावस्य उपादानस्कन्धलक्षणस्य तेन शून्यत्वात् भावशून्यता। अस्थितैवेषा धर्म्माणां धर्म्मतेति परेण कर्त्राशून्यत्वात् परभावशून्यता। शून्यताधिष्ठानो हि पुरुषव्यापारः केवलं विघातायेति कृत्वा। एतच्च शून्यतात्रयं यथाक्रमं सवासनक्लेशावरणप्रहाणाश्रयत्वेन सवासनज्ञेयावरणप्रहाणाश्रयत्वेन स्वयं भूत्वार्थेन च बुद्धभूमौ वेदितव्यं। इत्यष्टसाहस्रीटीकायां विंशतिप्रकाराः शून्यताव्याख्याता अत्र तु मूले अष्टादशप्रकाराः दृश्यन्ते॥

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र सर्व्वधर्म्माणां तथता अवबोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अवितथता अवबोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अनन्यतथतामवबोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। अविकारतथतामवबोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यथाचेत्तथतामवबोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वधर्म्माणां तथतामवबोद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र सर्व्वधर्म्माणां भूतकोटिमववोद्धुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यावन्त्यस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ गङ्गानदीवालुकास्ताः सर्व्वाज्ञातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ महासमुद्रेष्वप्स्कन्धोनदीषु महानदीषु कुनदीषु सरस्तडागेषु पल्वलेषु तत्सर्व्वं शतधाभिन्नया वालाग्रकोट्याऽभ्युत्क्षेप्तुकामेन च तन्निश्रियां* प्राणिनोविहेठयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यावांस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातावग्निस्कन्धः ससर्व्वएकज्वालीभूतोभवेत्। तद्यथापि नाम कल्पोद्दाहे वर्त्तमाने तमेकेनमुखवायुनानिर्व्वापयितु-

* एष पाठः ५ पुस्तके। तदाश्रयानिति युक्तं प्रतिभाति।

कामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ वातमण्डलाकाया इमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं विधुनुयुर्विरेयुर्विध्वंसयेयुः तद्यथापि नाम बुसमुष्टितां सर्व्वामहाविक्षोभनावातमण्डलीयकानां गुल्याः प्रान्तकेनसंच्छादयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं*। [†पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातावाकाशधातुस्तं सर्व्वमेकपर्य्यङ्केन स्फुरितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं] पुनरपरं शारद्वतीपुत्र त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ सुमेरुचक्रवाड़महाचक्रवाड़ाः पर्व्वतराजास्तान् सर्व्वानेकवालेन बद्धाऽभ्युत्क्षिप्याऽप्रमेयाऽसंख्येयान् लोकधातून् समुत्क्षिपेयमिति‡ बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यावान् त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ तृणगुल्मौषधिवनस्पतिसञ्चयोलोष्टशर्करपाषाणपर्व्वतमहापृथिवीसंचयस्तं सर्व्वं परमाणुरजोयोगेन ज्ञातुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यावन्तः पूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु§ बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेकपिण्डपातेन प्रतिपाद-

---

* एष पाठः पुस्तकपञ्चके ।

† [ ] एतच्चिह्नद्वयान्तर्गतपाठः क पुस्तके नास्ति ।

‡ अभ्युत्क्षिपेयमिति ग, घ, च पाठः ।

§ लोकधातुष्विति ख, ग, घ पाठः । बुद्धक्षेत्रेष्विति क, च, पाठः ।

यितुकामेन एकपुष्पेणैकमाल्येनैकगन्धेनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभराणेनैकच्छत्रेणैकध्वजनैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेन मानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ।]यावन्तो दक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेकपिण्डपातेनप्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकगन्धेनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकध्वजेनैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेनमानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यावन्तः पश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तः बोसधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेकपिण्डपातेन प्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकगन्धेनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकध्वजेनैकपतकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेन मानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यावन्तउत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वान् एकपिण्डपातेन प्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकगन्धेनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेन मानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्त उत्तरपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेक-

पिण्डपातेन प्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकध्वजेनैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेन मानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः पूर्व्वदक्षिणस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेकपिण्डपातेन प्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकध्वजेनैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेनमानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तो दक्षिणपश्चिमायां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेकपिण्डपातेन प्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकध्वजेनैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेनमानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः पश्चिमोत्तरस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेकपिण्डपातेन प्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकध्वजेनैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेन मानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तोऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेकपिण्डपातेन

प्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकगन्धेनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकध्वजेनैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेनमानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्त उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तः सबोधिसत्त्वपरिवाराः सश्रावकसंघास्तान् सर्व्वानेकपिण्डपातेन प्रतिपादयितुकामेनैकपुष्पेणैकमाल्येनैकगन्धेनैकविलेपनेनैकचूर्णेनैकवस्त्रेणैकाभरणेनैकच्छत्रेणैकध्वजेनैकपताकया सत्कर्त्तुकामेन गुरुकर्त्तुकामेन मानयितुकामेन पूजयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र पूर्व्वस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु येसत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे(१) प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन* मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितु-

* एष पाठः क पुस्तके नास्ति।

(१) अनास्रवं शीलं समाधिः प्रज्ञा च शीलस्कन्धः समाधिस्कन्धः प्रज्ञास्कन्धः। सर्व्वावरणप्रहाणाद्विमुक्तिस्कन्धः विशिष्टज्ञानसाक्षात्करणं विमुक्तिज्ञानस्कन्धः॥ इत्यष्टसाहस्रीटीका।

कामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ[1] प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये उत्तरपूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकार-

(१) न विद्यन्ते उपधयः स्कन्धाः सर्व्वरागादिप्रहाणावशेषीभूतत्वेन शेषा यस्मिन्। निर्व्वान्त्यस्मिन् सर्व्वविकल्पाः इति निर्व्वाणं तत्तथा तदेव धातुस्तदालम्बनभावेनार्य्याणां निष्पत्तेर्हेतुरतस्तस्मिन्निति योजनीयं। अष्टसाहस्रीटीका।

ज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेम विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ।

ये दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां

शिक्षितव्यं । ये पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । येऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्व्वान् शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन

समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयितुकामेन स्रोत-आपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन मार्गाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन अनुपधिशेषे* निर्व्वाणधातौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यावन्तो दशदिग्लोकधातुषु† सत्त्वास्तान् सर्व्वाञ्छ्रावकप्रत्येकबुद्धयानेन च महायानेन च परिनिर्व्वापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतादानं ददतैवं शिक्षितव्यं ॥

यदेवं दानं दत्त्वा महाफलं भवत्येवं दानं दत्त्वा क्षत्रिय महाशालाकुलेषूपपद्यते।‡ एवं दानं दत्त्वा ब्राह्मणमहाशालकुलेषूपपद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय चातुर्महाराजिकेषु देवेषूपपद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय त्रायस्त्रिंशेषु देवेषूपपद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय यामेषु देवेषूपपद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय तुषितेषु

* परिनिर्व्वाणधातौ इति च पुस्तके पाठः।

† दशदिग्लोके सर्व्वलोकधातुष्विति ख, ग, घ, च पुस्तके पाठः।

‡ महाशाल इति ख, ग, घ, च पुस्तकेषु पाठः।

देवेषूपपद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय निर्म्माणरतिषु देवेषूपपद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय परनिर्म्मितवशवर्त्तिषु देवेषूपपद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय प्रथमं ध्यानं समापद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय द्वितीयं ध्यानं समापद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय तृतीयं ध्यानं समापद्यते। एवं दानं तत्त्वा तदेवं दानं निश्राय चतुर्थं ध्यानं समापद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय आकाशानन्त्यायतनसमापत्तिं समापद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्रायज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तिं समापद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय आकिञ्चन्यायतनसमापत्तिं समापद्यते। एवं दानं दत्त्वा तदेवं दानं निश्राय नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिं समापद्यते। एवं दानं दत्त्वा चत्वारिस्मृत्युपस्थानान्युत्पद्यन्ते। एवं दानं दत्त्वा चत्वारि सम्यक्प्रहाणान्युत्पद्यन्ते। एवं दानं दत्त्वा पञ्चेन्द्रियाण्युत्पद्यन्ते। एवं दानं दत्त्वा पञ्चबलान्युत्पद्यन्ते। एवं दानं दत्त्वा सप्तबोध्यङ्गान्युत्पद्यन्ते। एवं दानं दत्त्वा आर्य्याष्टाङ्गो मार्ग उत्पद्यते। एवं दानं दत्त्वाशून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्युत्पद्यन्ते। एवं दानं दत्त्वा स्रोतआपत्तिफलमनुप्राप्यते। एवं दानं दत्त्वा सकृदागामिफलमनुप्राप्यते। एवं दानं दत्त्वा अनागामिफलमनुप्राप्यते। एवं दानं दत्त्वा अर्हत्त्वमनुप्राप्यते। एवं दानं दत्त्वा प्रत्येकबोधिरनुप्राप्यते। एवं दानं दत्त्वा अनुत्तरासम्यक्सम्बोधिरनुप्राप्यते। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्जानात्येवमुपायकौश-

त्त्वेन दानं दत्तं दानपारमितां परिपूरयत्येवं दानं दत्तं शीलपारमितां परिपूरयत्येवं दानं दत्तं क्षान्तिपारमितां परिपूरयत्येवं दानं दत्तं वीर्य्यपारमितां परिपूरयत्येवं दानं दत्तं ध्यानपारमितां परिपूरयत्येवं दानं दत्तं प्रज्ञापारमितां परिपूरयति।

अथायुष्मान् शारद्वतीपुत्रोभगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानं ददता दानपारमिता परिपूरिता भवति। कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शीलं रक्षता शीलपारमिता परिपूरिता भवति। कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन क्षान्तिं भावयता क्षान्तिपारमिता परिपूरिता भवति। कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन वीर्य्यमारभता वीर्य्यपारमिता परिपूरिता भवति। कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ध्यानं समापद्यता ध्यानपारमिता परिपूरिता भवति। कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञां भावयता प्रज्ञापारमिता परिपूरिता भवति। भगवानाह। अनुपलम्भयोगेन शारद्वतीपुत्र दानस्य दायकस्य प्रतिग्राहकस्य त्रिमण्डलपरिशुद्ध्या दानपारमिता परिपूरिता भवति। आपत्त्यनापत्त्यध्यापत्तितामुपादाय शीलपारमिता परिपूरिता भवति। अक्षोभनतामुपादाय क्षान्तिपारमिता परिपूरिता भवति। कायचित्तवीर्य्याश्रंसनतामुपादाय वीर्य्यपारमिता परिपूरिता भवति। *अविक्षेपाऽसङ्करणतामुपादाय ध्यानपारमिता परिपूरिता भवति। सर्व्वधर्म्मप्रज्ञा†नताऽनुपलम्भयोगेन प्रज्ञापार-

* अविक्षेपाशरणता इति ख, ग, घ पुस्तके पाठः।

† प्रजानता इति ख, ग, घ पुस्तके पाठः।

मिता परिपूरिता भवति। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतां सर्व्वबुद्धगुणान् प्रज्ञातुकामेनाऽनुप्राप्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र संस्कृताऽसंस्कृतानां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र साश्रवानाऽश्रवाणां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र कुशलाऽकुशलानां धर्म्माणां पारं गन्तु कामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र लौकिकलोकोत्तराणां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र रूप्यरूपिणां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र व्याकृताऽव्याकृतानां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र नियताऽनियतानां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र नैर्यानिकाऽनैर्यानिकानां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र हात*भागीयानां विशेषभागीयानां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधि-

* हानभागीयानामिति ग पुस्तके पाठः, भागीयानामिति ख, घ पुस्तके पाठः।

सत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। [*पुनरपरं शारद्वतीपुत्र भागीयानां विशेषभागीयानां धर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं।] पुनरपरं शारद्वतीपुत्र पृथग्जनधर्म्माणामार्य्यधर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र शैक्षधर्म्माणामशैक्षधर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र श्रावकधर्म्माणां प्रत्येकबुद्धधर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वधर्म्माणां बुद्धधर्म्माणाञ्च पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र सर्व्वधर्म्माणां पारं गन्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां धर्म्माणां तथतामनुबोद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वधर्म्माणामनुत्पादकोटिमनुप्राप्तुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वधर्म्माणां भूतकोटिं प्रतिवेद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां पूर्व्वंगमेन भवितु कामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्व-

* एतच्चिह्नद्वयमध्यवर्त्तीपाठः क पुस्तके नास्ति।

बुद्धानां भगवतामुपस्थायकेन भवितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वबुद्धानां भगवतामत्यन्तपरिचारकेण* भवितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन महापरिवारेण भवितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनातीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बोधिसत्त्वपरिवाराणां प्रतिलब्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वदातॄणां दक्षिणां परिशोधयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानेन च गृहीतचित्तेन भवितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दौःशील्यचित्तपृथक् कर्त्तुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन व्यापादचित्तमुत्स्रष्टुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कौसीद्यचित्तमनुत्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विक्षेपचित्तमनुत्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दौष्प्रज्ञचित्तमनुत्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र

* अभ्यन्तरपरिवारेण ग, घ पुस्तके पाठः।

बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वसत्त्वान् दानमये पुण्यक्रियावस्तुनिप्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वसत्त्वाञ्छीलमये पुण्यक्रियावस्तुनि प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वसत्त्वान् भावनामये पुण्यक्रियावस्तुनिप्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वसत्त्वानैर्य्यापथसङ्गते पुण्यक्रियावस्तुनिप्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वसत्त्वान् सर्व्वौषधिकसङ्गते पुण्यक्रियावस्तुनिप्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वाऽऽकारं पञ्चचक्षुंषि निष्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन यदुत्तमाऽऽत्मचक्षुर्निष्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । दिव्यं चक्षुर्निष्पादयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । प्रज्ञाचक्षुर्निष्पादयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । धर्म्मचक्षुर्निष्पादयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । बुद्धचक्षुर्निष्पादयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र ये पूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येनचक्षुषासंद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन यच्च बुद्धाभगवन्तोधर्म्मं भाषन्ते

Pariçista Parvan, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each ... ... Rs.	1	14
Prākrita-Paingalam, Fasc. 1–6 @ /6/ each	2	4
Prithivirāj Rāsa, (Text) Part II, Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14
Ditto (English) Part II, Fasc. 1	0	12
Prākrta Lakṣaṇam, (Text) Fasc. 1	1	8
Parāçara Smṛti, (Text) Vol. I, Fasc. 1–8; Vol. II, Fasc. 1–6; Vol. III, Fasc. 1–6 @ /6/ each	7	8
Parāçara, Institutes of (English)	0	12
Prabandhacintāmaṇi (English) Fasc. 1–3 @ /12/ each	2	4
*Sāma Vēda Saṁhitā, (Text) Vols. I, Fasc. 5–10; II, 1–6; III, 1–7; IV, 1–6; V, 1–8, @ /6/ each Fasc.	12	6
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each	1	8
Ditto (English) Fasc. 1–3 @ /12/ each	2	4
Suçruta Saṁhitá, (Eng.) Fasc. 1 @ /12/	0	12
*Taittereya Saṁhitā, (Text) Fasc. 14–45 @ /6/ each	12	0
Tāṇḍya Brāhmaṇa, (Text) Fasc. 1–19 @ /6/ each	7	2
Tattva Cintāmaṇi, (Text) Vol. I, Fasc. 1–9, Vol. II, Fasc. 1–10; Vol. III, Fasc. 1–2, Vol. IV, Fasc. 1, Vol. V, Fasc. 1–5, Part IV, Vol. II, Fasc. 1–12 @ /6/ each	14	10
Trikāṇḍa-Maṇḍanam, (Text) Fasc. 1-2 @ /6/	0	12
Tulsi Sat'sai, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14
Upamita-bhava-prapañca-kathā (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each ...	1	2
Uvāsagadasāo, (Text and English) Fasc. 1–6 @ /12/	4	8
Varāha Purāṇa, (Text) Fasc. 1–14 @ /6/ each	5	4
Varsa Krya Kaumudi, Fasc. 1–4 @ /6/	1	
*Vāyu Purāṇa, (Text) Vol. I, Fasc. 2–6; Vol. II, Fasc. 1–7, @ /6/ each	4	8
Viṣṇu Smṛti, (Text) Fasc. 1–2 @ /6/ each	0	12
Vivādaratnākara, (Text) Fasc. 1–7 @ /6/ each	2	10
Vṛhannāradīya Purāṇa, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/	2	4
Vṛhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1–6	2	4

Tibetan Series.

Pag-Sam Ṭhi S'iñ, Fasc. 1–4 @ 1/ each	4	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1–5; Vol. II, Fasc. 1–3; Vol. III, Fasc. 1–5, @ 1/ each	13	0
Rtogs *brjod dpag hkhri* S'iñ (Tib. & Sans.) Vol. I, Fasc. 1–5; Vol. II. Fasc. 1–5 @ 1/ each	10	0

Arabic and Persian A-PARAMIT

'Alamgīrnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1–13 @ /6/ each	4	14
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1–3 @ /12/	2	4
Āīn-i-Akbarī, (Text) Fasc. 1–22 @ 1/ each	22	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1–7, Vol. II, Fasc. 1–5, Vol. III, Fasc. 1–5, @ 1/12/ each	29	12
Akbarnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1–37 @ 1/ each	37	0
Ditto English Fasc, 1–6 @ 1/ each	6	0
Arabic Bibliography, by Dr. A. Sprenger	0	6
Bādshāhnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1–19 @ /6/ each	7	2
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts	1	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal. Fasc. 1–3 @ 1/ each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix, Fasc. 1–21 @ 1/ each	21	0
Farhang-i-Rashīdī, (Text) Fasc. 1–14 @ 1/ each	14	0
Fihrist-i-Ṭūsī, or, Ṭūsy's list of Shy'ah Books, (Text) Fasc. 1–4 @ /12/ each	3	0
Futūh-ush-Shām of Wāqidī, (Text) Fasc. 1–9 @ /6/ each	3	6
Ditto of Āzādī, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each	1	8
Haft Āsmān, History of the Persian Masnawi, (Text) Fasc. 1 ...	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1–6 @ /12/ each	4	8
Iqbālnāmah-i-Jahāngīrī, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/ each	1	2
Iṣābah, with Supplement, (Text) 51 Fasc. @ /12/ each	38	4
Maāsir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1–9, Vol. II, Fasc. 1–9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. III, Fasc. 11-12; Index to Vol. II, Fasc. 10–12 @ /6/ each	13	2
Maghāzi of Wāqidī, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

Muntakhabu-t-Tawārīkh, (Text) Fasc. 1-15 @ /6/ each ...	Rs.	5	0
Muntakhabu-t-Tawārīkh, (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ /12/ each		12	0
Muntakhabu-l-Lubāb, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each		7	2
Ma'āṣir-i-'Ālamgīrī, (Text), Fasc. 1-6 @ /6/ each		2	4
Nukhbatu-l-Fikr, (Text) Fasc. 1		0	6
Niẓāmī's Khiradnāmah-i-Iskandari, (Text) Fasc. 1-2 @ /12/ each		1	8
Riyāẓu-s-Salāṭīn, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each		1	14
Ṭabaqāt-i-Nāṣirī, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each		1	14
Ditto (English) Fasc. 1-14 @ /12/ each		10	8
Ditto Index		1	0
Tārīkh-i-Fīrūz Shāhi of Ẓiyāu-d-dīn Barni (Text) Fasc. 1-7 @ /6/ each...		2	10
Tārīkh-i-Fīrūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each...		2	4
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each		3	0
Wis o Rāmīn, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each		1	14
Ẓafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ /6/ each ..		6	6
Tuzuk-i-Jahāngīrī, (Eng.) Fasc. 1		0	12

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1.	ASIATIC RESEARCHES. Vol. VII, Vols. XI and XVII, and Vols. XIX and XX @ 10/ each	50	0
2.	PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1865 to 1869 (incl.) @ /6/ per No.; and from 1870 to date @ /8/ per No.		
3.	JOURNAL of the Asiatic Society for 1843 (12), 1844 (12), 1845 (12), 1846 (5), 1847 (12), 1848 (12), 1866 (7), 1867 (6), 1868 (6), 1869 (8), 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8) 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882, (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), @ 1/8 per No. to Members and @ 2/ per No. to Non-Members		
	N. B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.		
4.	Centenary Review of the Researches of the Society from 1784–1883 ...	3	0
	A sketch of the Turki language as spoken in Eastern Turkistan, by R. B. Shaw (Extra No., *J.A.S.B.*, 1878)	4	0
	Theobald's Catalogue of Reptiles in the Museum of the Asiatic Society (Extra No., *J.A.S.B.*, 1868)	2	0
	Catalogue of M[illegible]ds of Burmah, by E. Blyth (Extra No., *J.A.S.B.*, 187[illegible] ...	4	0
	Introduction to the Maithilī Language of North Bihār, by G. A. Grierson, Part II, Chrestomathy and Vocabulary (Extra No., *J.A.S.B.*, 1882)	4	0
5.	Anis-ul-Musharrahīn	3	0
6.	Catalogue of Fossil Vertebrata	3	0
7.	Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, by W. A. Bion	3	8
8.	Ināyah, a Commentary on the Hidāyah, Vols. II and IV, @ 16/ each...	32	0
9.	Jawāmlu-l-'ilm ir-riyāẓī, 168 pages with 17 plates, 4to. Part I	2	0
10.	Khizānatu-l-'ilm	4	0
11.	Mahābhārata, Vols. III and IV, @ 20/ each	40	0
12.	Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I–III, with 8 coloured Plates, 4to. @ 6/ each ...	18	0
13.	Sharaya-ool-Islām	4	0
14.	Tibetan Dictionary, by Csoma de Körös	10	0
15.	Ditto Grammar " "	8	0
16.	Kaçmirı çabdāmṛta, Parts I & II @ 1/8/	3	0
17.	A descriptive catalogue of the paintings, statues, &c., in the rooms of the Asiatic Society of Bengal by C. R. Wilson...	1	0
18.	Memoir on maps illustrating the Ancient Geography of Kaśmir by M. A. Stein PH.D., Jl. Extra No. 2 of 1899	4	0

Notices of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-29 @ 1/ each	29	0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ...	5	0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

1-3-02.

Books are supplied by V.-P.P.

BIBLIOTHECA INDICA:

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1007.

शतसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता।

ÇATASAHASRIKĀ-PRAJÑĀ-PĀRAMITĀ

A

THEOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL DISCOURSE

OF

BUDDHA WITH HIS DISCIPLES

(IN A HUNDRED-THOUSAND STANZAS).

EDITED BY

PRATĀPACANDRA GHOṢA.

PART I. FAS. 2.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1902.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MESSRS. LUZAC & CO., 46, GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C., AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.*

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

Advaita Brahma Siddhi, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each ... Rs.	1	8
Advaitachinta Kaustubhé, Fasc. 1 ...	0	6
*Agni Purāṇa, (Text) Fasc. 4–14 @ /6/ each ...	4	2
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1–5 and Vol. II, Fasc. 1–5 Vol. III, Fasc. 1–5 Vol. IV, Fasc. 1–5 @ /6/ ...	7	8
Aṇu Bhāṣyam, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each ...	1	14
Aphorisms of Sāṇḍilya (English) Fasc. 1 ...	0	12
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/ each ...	2	4
Açvavaidyaka (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each ...	1	14
Avadāna Kalpalatā (Sans. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1–5; Vol. II, Fasc. 1–5 @ 1/ each ...	10	0
*Bhāmatī, (Text) Fasc. 4–8 @ /6/ each ...	1	14
Bhaṭṭa Dīpikā Vol. 1, Fasc. 1–3 ...	1	2
Bṛhaddevatā (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each ...	1	8
Bṛhaddharma Purāṇa, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/ each ...	2	4
Bodhicaryavatara of Çantideva, Fasc. 1 ...	0	6
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1–3 @ 2/ each ...	6	0
Çatapatha Brāhmaṇa, Fasc. 1–5 ...	1	14
*Caturvarga Chintāmani (Text) Vols. II, 1–25; III, Part I, Fasc. 1–18. Part II, Fasc. 1–10 @ /6/ each ...	19	14
Çlokavartika, (English) Fasc. 1–2 ...	1	8
*Çrauta Sūtra of Āpastamba, (Text) Fasc. 4–16 @ /6/ each ...	4	14
Ditto Çankhāyana, (Text) Vol. I, Fasc. 1–7; Vol. II, Fasc. 1–4, Vol. III, Fasc. 1–4 @ /6/ each ...	5	10
Çri Bhāshyam, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/ each ...	1	2
Gadādhara Paddhati Kālasāra Vol I. Fasc. 1–3 ...	1	2
Kāla Mādhava, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each ...	1	8
Kāla Viveka, Fasc. 1–4 ...	1	8
Kātantra, (Text) Fasc. 1–6 @ /12/ each ...	4	8
Kathā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1–14 @ /12/ each ...	10	8
Kūrma Purāṇa, (Text) Fasc. 1–9 @ /6/ each ...	3	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1–3 @ /12/ each ...	2	4
Madana Pārijāta, (Text) Fasc. 1–11 @ /6/ each ...	4	2
Mahābhāṣya-pradīpōdyōta, (Text) Fasc. 1–9 & Vol. II, Fasc. 1–3 @ /6/ each ...	4	8
Manuṭīkā Saṅgraha, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/ each ...	1	2
Mārkaṇḍēya Purāṇa, (English) Fasc. 1–6 @ /12 each ...	4	8
*Mīmāṁsā Darçana, (Text) Fasc. 7–19 @ /6/ each ...	4	14
Nārada Smṛti, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/ ...	1	2
Nyāyavārtika, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ ...	1	8
*Nirukta, (Text) Vol. III, Fasc. 1–6; Vol. IV, Fasc. 1–8 @ /6/ each ...	5	4
Nityacarapaddhati Fasc. I–III (Text) @ /6/ ...	1	2
Nyayabinduṭīkā, (Text) ...	0	10
Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa (Text) Vol. I, Fasc. 1–6 Vol. II, Fasc. 1–3 @ /6/ each ...	3	6
Padumawati Fasc. 1–3 @ 2/ ...	6	0

तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यां समनुस्मर्त्तुकामेन तेषां बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितुं* संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यच्च बुद्धाभगवन्तोधर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषां बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषां बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितुं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये पश्चिमायां-दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यच्च ते बुद्धाभगवन्तोधर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषां बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितुं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यच्च ते बुद्धाभगवन्तोधर्म्मं भाषन्ते तत् सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण

* एष पाठः पञ्चसु पुस्तकेषु किन्तु कुत्रचित्स्थले विकुर्व्वितुमिति कुत्रचित्, स्थले विकुर्व्वितमिति पाठोदृश्यते ।

श्रोतुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषां बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषां बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये उत्तरपूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यत्र ते बुद्धाभगवन्तो धर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यत्रते बुद्धाभगवन्तोधर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषां बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यत्रते बुद्धाभगवन्तोधर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां

बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यत्रते बुद्धाभगवन्तोधर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । येऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यत्रते बुद्धाभगवन्तो धर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ये उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् दिव्येन चक्षुषा संद्रष्टुकामेन यत्रते बुद्धाभगवन्तोधर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोतुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां चेतसैव चेतः प्रज्ञातुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतां पूर्व्वयोगसहगतां बोधिसत्त्वचर्य्यामनुस्मर्त्तुकामेन तेषाञ्च बुद्धानां भगवतामनेकविधमृद्धिविकुर्व्वितं संद्रष्टुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमि-

तायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन यन्ते बुद्धाभगवन्तो धर्म्मं भाषन्ते समन्ताद्दशसु दिक्षु सर्व्वलोकधातुषु धर्म्मं भाषन्ते तत्सर्व्वं श्रुत्वा नाच्छेद्येन स्मृतिबलाधानेन सन्धारयितुकामेन यावदनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुद्धः एतस्मिन्नन्तरे सर्व्वमप्रणाशयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाऽतीताऽनागतप्रत्युत्पन्नानां भगवतां बुद्धानां बुद्धक्षेत्राणिच बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिञ्च* द्रष्टुकामेन परिनिष्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यत्किञ्चित्तथागतैर्भाषितं सूत्रं गेयं व्याकरणं गाथोदाननिदानत्यक्तकजातकवैपुल्याऽद्भुतधर्म्मायच्छ्रावकैर्न श्रुतं तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन तथता प्रतिपत्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यत्किञ्चित् पूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यत्किञ्चिद्दक्षिणस्यान्दिशि सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च

* परिशुद्धींश्च इति ख, ग, घ, च पुस्तकेषु पाठः।

विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन तत्र च तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यत्किञ्चित्पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन तत्र च तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यत्किञ्चिदुत्तरस्यान्दिशि सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन तत्र च तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यत्किञ्चिदुत्तरपूर्व्वस्यान्दिशि सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन तत्र च तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यत्किञ्चित् पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन तत्र च तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यत्किञ्चिद्दक्षिणपश्चिमायान्दिशि सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन

वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितु-
कामेन तत्र च तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन
प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यत्किञ्चित् पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि
सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन
उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन
परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन तत्र च तथत्वाय प्रति-
पत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं।
यत्किञ्चिदधस्ताद्दिशि सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भिर्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते
तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन धारयितुकामेन वाचयितु-
कामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण सम्प्रकाशयितुकामेन
तत्र च तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञा-
पारमितायां शिक्षितव्यं। यत्किञ्चिदुपरिष्टाद्दिशि सर्व्वबुद्धैर्भगवद्भि-
र्भाषितं भाषन्ते भाषिष्यन्ते तत्सर्व्वं श्रोतुकामेन उद्ग्रहीतुकामेन
धारयितुकामेन वाचयितुकामेन पर्य्यवाप्तुकामेन परेभ्यश्च विस्तरेण
सम्प्रकाशयितुकामेन तत्र च तथत्वाय प्रतिपत्तुकामेन बोधिसत्त्वेन
महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र
याः पूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अन्ध-
कारतमिस्राअघाअघस्फुटायत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिका-
वेवं महेशाख्यावेवं महानुभावौ न भासतोन तपतोन विरो-
चतस्ताः सर्व्वा अवभासयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञा-
पारमितायां शिक्षितव्यं। याः दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदी-
वालुकोपमेषु लोकधातुषु अन्धकारतमिस्राअघाअघस्फुटायत्रेमौ

सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिकावेवं महेशाख्यावेवं महानुभावौ न
भासतोन तपतोन विरोचतस्ताः सर्व्वाअवभासयितुकामेन
बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। याः पश्चि-
मायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अन्धकारतमिस्रा-
अघाअघस्फुटायत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिकावेवं महे-
शाख्यावेवं महानुभावौ न भासतोन तपतोन विरोचतस्ताः
सर्व्वाअवभासयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां
शिक्षितव्यं। याः उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोक-
धातुषु अन्धकारतमिस्राअघाअघस्फुटायत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रमसा-
वेवं महर्द्धिकावेवं महेशाख्यावेवं महानुभावौ न भासतोन
तपतोन विरोचतस्ताः सर्व्वाअवभासयितुकामेन बोधिसत्त्वेन
महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। याः उत्तरपूर्व्वस्यांदिशि
गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अन्धकारतमिस्राअघाअघस्फुटा-
यत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिकावेवं महेशाख्यावेवं महानुभावौ
न भासतोन तपतोन विरोचतस्ताः सर्व्वाअवभासयितुकामेन बोधि-
सत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। याः पूर्व्वदक्षिण-
स्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अन्धकारतमिस्रा-
अघाअघस्फुटायत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिकावेवं महेशा-
ख्यावेवं महानुभावौ न भासतोन तपतोन विरोचतस्ताः सर्व्वा-
अवभासयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां
शिक्षितव्यं। याः दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु
लोकधातुषु अन्धकारतमिस्राअघाअघस्फुटायत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रम-

सावेवं महर्द्धिकावेवं महेशाख्यावेवं महानुभावौ न भासतोन तपतोन विरोचतस्ताः सर्व्वाँअवभासयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। याः पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अन्धकारतमिस्राअघाअघस्फुटायत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिकावेवं महेशाख्यावेवं महानुभावौ न भासतोन तपतोन विरोचतस्ताः सर्व्वाँअवभासयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। याअधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अन्धकारतमिस्राअघाअघस्फुटायत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिकावेवं महेशाख्यावेवं महानुभावौ न भासतोन तपतोन विरोचतस्ताः सर्व्वाँअवभासयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। याउपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अन्धकारतमिस्राअघाअघस्फुटायत्रेमौ सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिका*वेवं महेशाख्यावेवं महानुभावौ न भासतोन तपतोन विरोचतस्ताः सर्व्वाँअवभासयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र यावन्तः पूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोयत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन

* च पुस्तके एवं महेशाख्यावित्यतः प्रागपि एवं महानुभावाविति पाठः सर्व्वत्र दृश्यते ।

प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्र दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोयत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्र पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोयत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्र उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोयत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्र उत्तरपूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोयत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्र पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोयत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन

सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्र दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो यत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्र पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो यत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्राऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो यत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यावन्तः शारद्वतीपुत्रोपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवो यत्र न बुद्धशब्दं न धर्म्मशब्दं न सङ्घशब्दं सत्त्वाः शृण्वन्ति तत्र लोकधातुषु तान् सर्व्वसत्त्वान् बुद्धधर्म्मसङ्घशब्दान् श्रावयितुकामेन सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र ये पूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण

शब्दान् श्रोष्यन्त्युन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधितपिपासिता अन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाव्याधिभ्यः प्रतिमोक्ष्यन्ते बन्धनाऽवरोधगता यथाकामं गमिष्यन्ति* ममर्द्ध्या ममाऽनुभावेनेति तेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्र दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण शब्दान् श्रोष्यन्ति उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधितपिपासिता अन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाव्याधिभ्यः प्रतिमोक्ष्यन्ते बन्धनाऽवरोधगता यथाकामं गमिष्यन्ति ममर्द्ध्या ममाऽनुभावेनेति तेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्र पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण शब्दान् श्रोष्यन्ति उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधितपिपासिता अन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाव्याधिभ्यः प्रतिमोक्ष्यन्ते बन्धनाऽवरोधगता यथाकामं गमिष्यन्ति ममर्द्ध्या ममाऽनुभावेनेति तेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्रोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण शब्दं श्रोष्यन्ति उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधित-

* यथाकामंगमाभविष्यन्ति इति ख, ग, घ, च पुस्तकेषु पाठः एवं परत्र ।

पिपासिताअन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाः व्याधिभ्यः प्रतिमोच्यन्ते बन्धनाऽवरोधगतायथाकामंगमाभविष्यन्ति ममर्द्धा ममाऽनुभावेनेति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्रोत्तरपूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण शब्दं श्रोष्यन्ति उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधितपिपासिताअन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाव्याधिभ्यः प्रतिमोच्यन्ते बन्धनाऽवरोधगतायथाकामंगमाभविष्यन्ति ममर्द्धा ममाऽनुभावेनेति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्र पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण शब्दान् श्रोष्यन्ति उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधितपिपासिताअन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाः व्याधिभ्यः प्रतिमोच्यन्ते, बन्धनाऽवरोधगतायथाकामंगमाभविष्यन्ति ममर्द्धा ममाऽनुभावेनेति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्र दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण शब्दं श्रोष्यन्ति उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधितपिपासिताअन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाः व्याधिभ्यः प्रतिमोच्यन्ते बन्धनाऽवरोधगतायथाकामंगमाभविष्यन्ति ममर्द्धा ममाऽनुभावेनेति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वन प्रज्ञा-

पारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्र पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण शब्दं श्रोष्यन्ति उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधितपिपासिताअन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाः व्याधिभ्यः परिमोच्यन्ते बन्धनाऽवरोधगतायथाकामंगमाभविष्यन्ति ममर्द्धा ममाऽनुभावेनेति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्राऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति बधिराः श्रोत्रेण शब्दं श्रोष्यन्ति उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते क्षुधितपिपासिताअन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते ग्लानाः व्याधिभ्यः परिमोच्यन्ते, बन्धनाऽवरोधगतायथाकामं गमिष्यन्ति ममर्द्धा ममाऽनुभावेनेति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। ये शारद्वतीपुत्रोपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुष्वन्धाः सत्त्वास्ते ममाऽनुभावाच्चक्षुषा रूपाणि द्रक्ष्यन्ति, बधिराः श्रोत्रेण शब्दं श्रोष्यन्ति, उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलप्स्यन्ते, नग्नाश्चीवराणि प्रतिलप्स्यन्ते, क्षुधितपिपासिताअन्नपानं प्रतिलप्स्यन्ते, ग्लानाव्याधिभ्यः परिमोच्यन्ते* बन्धनाऽवरोधगतायथाकामंगमाभविष्यन्ति, ममर्द्धा ममाऽनुमावेनेति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। किमिति ये तत्र

* केषु स्थलेषु प्रतिमोच्यन्ते इति केषु च स्थलेषु परिमोच्यन्ते इति पाठः सर्व्वेषु पुस्तकेषु दृश्यते।

समन्ताद्दशसु दिक्षु एकैकस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अक्षणाऽपायगताः सत्त्वाः नैरयिकाः तैर्य्यग्योनिकावा यामलौकिकावा ते ममाऽनुभावात्ततश्चुत्वा मानुष्यमात्मभावं प्रतिलप्स्यन्ते सर्व्वांश्चतान् सत्त्वाञ्छीले प्रतिष्ठापयितुकामेन, समाधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन, प्रज्ञायां प्रतिष्ठापयितुकामेन, विमुक्तौ प्रतिष्ठापयितुकामेन, विमुक्तिज्ञानदर्शने प्रतिष्ठापयितुकामेन, स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन, अनागामिफले प्रतिष्ठापयितुकामेन अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयितुकामेन, प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन, सर्व्वज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन, मार्गाकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन, सर्व्वाकारज्ञतायां प्रतिष्ठापयितुकामेन, अनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ प्रतिष्ठापयितुकामेन, बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन तथागतेर्य्यापथं शिक्षितुकामेन, तथागतचर्य्याचारित्रविशुद्धं तथागतस्य ज्ञानपूर्व्वङ्गमकायकर्म्मवाक्कर्म्ममनस्कर्म्मपरिशुद्धिं शिक्षितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवमुपपरीक्षितव्यं। किमित्यहं महानागाऽवलोकितमवलोक्य सत्त्वेभ्योऽक्षुण्णधर्म्मं देशयेयं। किमित्यहमतो* सिंहविजृम्भितेन विजृम्भयेयं। किमित्यहममोघविक्रामितेन† विक्रामयेयं। किमित्यहं चतुरङ्गुलमात्रेण महापृथिवीं

* अयमेव पाठः पुस्तकपञ्चके।

† विक्रामितया इति च पुस्तके पाठः।

पद्भ्यामस्पृशन् गच्छेयं। किमित्यहं सहस्रपत्रेषु पद्मेषु पादतले निःक्षिपन् पादतलसन्निश्रितान् प्राणिनोऽविहेठेयं। किमित्यहं सहस्रारचक्राभ्यां पादतलाभ्यां महापृथिवीं विचित्रयन् गच्छेयं। किमित्यहं चक्रप्रमाणमात्रं महापृथिव्याः परिवर्त्तयं क्रमेयं। किमित्यहं सर्व्वां पृथिवीमनुचंक्रममाणः पृथिवीरजसानाऽनुलिप्येयं। किमित्यहमेकं वा योजनं द्वे वा त्रीणि वा चत्वारि वा पञ्च वा दश वा विंशतं वा त्रिंशतं वा योजनशतं वा योजनसहस्रं वा योजनशतसहस्रं वा योजनकोटीं वा योजनकोटीशतं वा योजनकोटीसहस्रं वा योजनकोटीशतसहस्रं वा यावद्प्रमेयाणि वा असंख्येयानि वा अचिन्त्यानि वा अतुल्यानि वा अनन्तानि वा अपर्य्यन्तानि वा अभाष्याणि वा अनभिलाप्यानि अनभिलाप्यानभिलाप्यानि वा बुद्धक्षेत्राण्यनुविचरता*ऽनुचङ्क्रम्यमाणस्य न कायफल† मे चित्तमिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं व्युपपरीक्षितव्यं। किमित्यहमधस्तात् कतमत्तरयोः‡ सहस्राराभ्यां चक्राभ्यां रश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि प्रामुञ्चन् सर्व्वाऽक्षणाऽपायदुःखानि प्रशमय्य सर्व्वसत्त्वान् सुखितान् कुर्य्यामिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं व्युपपरीक्षितव्यं। किमत्यहं चातुर्महा-

* विचरता इति पञ्चसुपुस्तकेषु पाठः विचरत इति पाठोयुक्तः।

† फल मे इति पाठः पञ्चसुपुस्तकेषु दृश्यते फलं मे इति युक्तं प्रतिभाति।

‡ क्रमतलयोरिति ख, ग, घ, च पुस्तकेषु पाठः।

राजकायिकदेवैः त्रायस्त्रिंशैर्यामैस्तुषितैर्निर्माणरतिभिः परनिर्मितवशवर्त्तिभिः ब्रह्मकायिकैर्ब्रह्मपुरोहितैर्ब्रह्मपार्षद्यैर्महाब्रह्मभिराभैः परीता*भैरप्रमाणाभैराभास्वरैः शुभैः परीत्तशुभैः अप्रमाणशुभैः शुभकृत्स्नैर्वृहैः परीत्तवृहैरप्रमाणवृहैर्वृहत्फलैः अवृहैः अतपैः सुदृशैः सुदर्शनैः अकनिष्ठैः अनेकदेवकोटीनियुतशतसहस्रैः परिवृतः पुरस्कृतो बोधिमण्डलं†मुपसंक्रम्ययामीति‡ प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं व्युपपरीक्षितव्यं। किमिति मे बोधिवृक्षतले[१] निषीदतः चातुर्महाराजकायिकादेवास्त्रायस्त्रिंशादेवाः तुषितादेवाः निर्माणरतयोदेवाः परनिर्मितवशवर्त्तिनोदेवाः ब्रह्मकायिकादेवाः ब्रह्मपुरोहितादेवाः ब्रह्मपार्षद्यादेवाः महाब्रह्माणोदेवाः परीत्ताभादेवाः आभास्वरादेवाः शुभादेवाः परीत्तशुभादेवाः अप्रमाणशुभादेवाः शुभकृत्स्नादेवाः वृहादेवाः वृहत्फलादेवाः अवृहादेवाः अतपादेवाः सुदृशादेवाः सुदर्शनादेवाः अकनिष्ठादेवाः दुष्प्रसंस्तरं कुर्युरिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं व्युपपरीक्षितव्यं। किमित्यहं बोधिमण्डलनिषण्णः पाणिनालक्षणसमलङ्कृतेन महापृथिवीं पराहत्य सपरिवारं कृष्णबन्धुन्नमुचिं

* परीत्ताभैरिति ख, ग, घ पुस्तके पाठः।

† बोधिमण्डाद्द्रुममूलमिति ख, ग, घ पुस्तके पाठः।

‡ उपसंक्रमेयमिति च पुस्तके पाठः।

(१) बोधिद्रुमश्चलदलः पिप्पलः कुञ्जराशनः अश्वत्थे इत्यमरः।

पराजयेयमिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं व्युपपरीक्षितव्यं। किमिति मेऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुद्धस्य गच्छतस्तिष्ठतोनिषीदतोनिषण्णस्य शयानस्य पृथिवीप्रदेशोवज्रमयः सन्तिष्ठेतेति तेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं[१] व्युपपरीक्षितव्यं। किमित्यहं यत्रैव दिवसेऽभिनिष्क्रामेयं तत्रैव दिवसे सपरिषत्कं कृष्णबन्धुं जित्वा अनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्येयं, अभिसम्बुध्य तत्रैव दिवसे धर्मचक्रं प्रवर्त्तयेयं। प्रवर्त्तितस्याऽप्रमेयाऽसंख्येयानां विरजोविगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्ध*मप्रमेयाऽसंख्येयानां सत्त्वानामनुपायाऽऽश्रवेभ्यश्चित्तानि विमुच्येरन। अप्रमेयाऽसंख्येयाः सत्त्वाः अवैवर्त्तिकाभवेयुरनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधाविति तेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं व्युपपरीक्षितव्यं। किमिति मेऽनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्बुद्धस्याऽप्रमेयाऽसंख्ययश्रावकसंघोभवेदेकधर्मदेशनयाचाऽप्रमेयाऽसंख्येयाएकासनिकाअर्हन्तोभवेयुर्बोधिसत्त्वाश्च महासत्त्वाश्च अवैवर्त्तिकाभवेयुरनुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ अप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणश्च बोधिसत्त्वसंघोभवेदमितं चायुष्प्रमाणं

* विशुद्धेद इति ख, ग, घ पुस्तके पाठः।

(१) चरता भावयता सर्व्वेगत्यर्था बोधार्थाः।

अमिताप्रभा सम्यग्भवेदिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं चित्तमुत्पादयितव्यं। किमितिमेऽनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्बुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे रागद्वेषमोहशब्दोऽपि न भवेदिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं चित्तमुत्पादयितव्यं। किमितिमेऽनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्बुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे सर्व्वसत्त्वाएवं कृपया प्रज्ञया समन्वागताभवेयुर्यदेवं जानीरन् साधुदानं साधुदमं साधु ब्रह्मचर्य्यं साध्वविहिंसा सर्व्वप्राणिभूतेष्विति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं चित्तमुत्पादयितव्यं। किमितिमेपरिनिर्वृतस्य सद्धर्म्माऽन्तर्द्धानशब्दोऽपि न भवेदिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतैवं चित्तमुत्पादयितव्यं। किमितिमे सहश्रवणमात्रेण नामधेयस्य गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानियताभवेयुरनुत्तरायां सम्यक् सम्बोधाविति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यस्मिन् शारद्वतीपुत्र समये बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्निमान् गुणानुत्पादयति तस्मिन् समये आत्तमनस्काभवन्ति चत्वारोमहाराजावयमत्र चत्वारिपात्राणि प्रतिष्ठापयिष्यामोयानि पौर्व्विकैर्महाराजैः पौर्व्विकेषु तथागतेषु प्रतिष्ठापितानि। आत्तमनस्काभवन्तित्रायस्त्रिंशादेवाः आत्तमनस्काभवन्ति यामादेवाः आत्तमनस्काभवन्ति तुषितादेवा आत्तमनस्काभवन्तिनिर्म्माणरतयोदेवाः आत्त-

मनस्काभवन्ति परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाः [आत्तमनस्का भवन्ति]* वयमप्यस्य उपस्थापनपरिचर्य्याकर्म्मकरिष्यामः एवमासुराः कायाः† परिहास्यन्ते दिव्याः कायाअभिवर्द्धन्ते आत्तमनस्काभवन्ति ब्रह्मकायिकादेवाआत्तमनस्काभवन्ति ब्रह्मपुरोहितादेवाआत्तमनस्काभवन्ति ब्रह्मपार्षद्यादेवाआत्तमनस्काभवन्ति महाब्रह्माणोदेवाआत्तमनस्काभवन्ति परीत्ताभादेवाआत्तमनस्काभवन्ति अप्रमाणाभादेवाआत्तमनस्काभवन्ति आभास्वरादेवाआत्तमनस्काभवन्ति परीत्तशुभादेवाआत्तमनस्काभवन्ति अप्रमाणशुभादेवाआत्तमनस्काभवन्ति शुभकुत्स्नादेवाआत्तमनस्काभवन्ति वृहादेवाआत्तमनस्काभवन्ति परीत्तवृहादेवाआत्तमनस्काभवन्ति अप्रमाणवृहादेवाआत्तमनस्काभवन्ति वृहत्फलादेवाआत्तमनस्काभवन्ति अवृहादेवाआत्तमनस्काभवन्तिअतपादेवाआत्तमनस्काभवन्ति सुदृशादेवाआत्तमनस्काभवन्ति सुदर्शनादेवाआत्तमनस्काभवन्ति अकनिष्ठादेवावयमेनमभिसम्बुद्धमध्येषिष्यामहेधर्म्मचक्रप्रवर्त्तनाय, यस्मिन् समये शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् विवर्द्धते षड्भिः पारमिताभिरात्तमनस्कास्तस्मिन् समये भवन्ति बोधिसत्त्वयानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च वयमस्य महासत्त्वस्य मातापितरौ भविष्यामोभ्रातृभगिनीभार्य्यापुत्रदुहितृमित्रामात्यज्ञातिसहायाः‡सं-

---

* [ ] एतच्चिह्नद्वयान्तर्गतः पाठोऽधिकः प्रतिभाति पुस्तकपञ्चकेऽस्तीति रक्षितः।

† कामा इति च पुस्तके पाठः।

‡ सहायाः इति युक्तं प्रतिभाति।

मोदिताभविष्यामइत्यात्तमनस्काभवन्ति चत्वारोमहाराजाश्चातुर्महा-
राजकायिकादेवास्त्रायस्त्रिंशादेवायामादेवाः तुषितादेवाः निर्म्मा-
णरतयोदेवाः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाः ब्रह्मकायिकादेवाः ब्रह्म-
पुरोहितादेवाः ब्रह्मपार्षद्यादेवा महाब्रह्मणो*देवाः आभास्वरा-
देवाः शुभादेवाः परीत्तशुभादेवाः अप्रमाणशुभादेवाः शुभकृत्स्ना-
देवाः अप्रमाणवृहादेवाः वृहत्फलादेवाः अवृहादेवाः अतपादेवाः
सुदृशादेवाः सुदर्शनादेवाः अकनिष्ठादेवाः बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य
मैथुनसंयोगप्रस्थानतायै, स खलुब्रह्मचारी भवति । सत्त्वानां बोधि-
नियोजनतायै न संयोजनतायै† धर्म्मैः संयुज्यते स एवं प्रणिदधाति ।
प्रथमचित्तोत्पादं मयोपादाय ब्रह्मचारिणाभवितव्यं नाऽब्रह्मचारिणा
तत् कस्य हेतोः । कामान् खलु पुनः प्रतिषेधमानस्य‡ ब्रह्म-
लोकोपपत्तेरप्यन्तरायोभवति । कः पुनर्व्वादोऽनुत्तरायाः सम्यक्
सम्बोधेस्तस्मात्तर्हि बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ब्रह्मचारिणाऽभिनिष्क्रम्याऽ-
नुत्तरा सम्यक् सम्बोधिरभिसम्बोद्धव्या नाऽब्रह्मचारिणा । एवमुक्ते
आयुष्मान् शारद्वतीपुत्रोभगवन्तमेतदवोचत् । किं पुनर्भगवन्
बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽवश्यं मातापितृभार्य्यापुत्रदुहितृभिर्भवि-
तव्यं । भगवानाह । केषाञ्चिच्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वानां महास-
त्त्वानामवश्यं मातापितृभ्यां भवितव्यं । भार्य्यापुत्रदुहितृभिर्भवितव्यं।

* सर्व्वत्रपुस्तके महाब्रह्मणो देवा इत्यस्ति महाब्रह्माणा इति युक्तं प्रतिभाति ।

† संयोजनीयैरिति ख, ग, घ, च पुस्तके पाठः ।

‡ सेवमानस्य इति यक्तं प्रतिभाति ।

केषाञ्चिदवश्यं मातापितृभार्य्यापुत्रदुहितृभिर्भवितव्यं । केषाञ्चिच्छा-
रद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रथमचित्तोत्पादमेव उपा-
दाय ब्रह्मचर्य्यसमादानं भवति ते नित्यं कुमारभूताएव यावदनु-
त्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्बुध्यन्ते । केचित्पुनर्व्वोधिसत्त्वामहा-
सत्त्वाउपायकौशलेन सत्त्वपरिपाकाय पञ्चकामगुणान् भुञ्जन्तः पुर-
मध्यादभिनिष्क्रम्याऽनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्बुध्यन्ते । केचित्
पुनर्व्वोधिसत्त्वामहासत्त्वाः गम्भीरप्रज्ञापारमिताप्रतिलब्धाः अपगत-
कामक्लेशास्ते सत्त्वपरिपाकाय कामगुणापरिभोगं* च उपदिशन्ति
न च परिभुञ्जते । तद्यथाऽपि नाम शारद्वतीपुत्र दक्षोमायाका-
रोमायाकाराऽन्तेवासीवा सुशिक्षितोमायाविद्यासंयोगज्ञानेन स
पञ्चकामगुणानभिनिर्म्माय पञ्चभिः कामगुणैरममाणं क्रीड़न्तं
परिचारयन्तमात्मानमुपदर्शयेत् तत् किं मन्यसे शारद्वतीपुत्राऽपिनु
तेनमायाकारेण मायाकाराऽन्तेवासिना वा पञ्चकामगुणाः
परिभुक्ताभवेयुः । नोहीदं भगवन् । भगवानाह । एवमेव शारद्व-
तीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वामहायाने सुशिक्षितामायोपमधर्म्मतावि-
हारप्रतिलब्धाः सर्व्वक्लेशविगतविनयेसत्त्वपरिपाकाय महाकरुणाव-
शेन कामगुणपरिभोगञ्च उपदिशन्ति । न च कामगुणान्परिभु-
ञ्जन्ते । न च तैः सार्द्धं सम्वसन्ति । न तैः परिक्लिश्यन्ते ।
अनेकपर्य्यायेण शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वाः महासत्त्वाः कामानां
वर्णान् भाषन्ते। आदीप्ताः कामाः, वधकाः कामाः, प्रत्यर्थिकाः
कामाः, प्रत्यमित्राः कामाः, भृशोल्कोपमाः कामाः, किम्पाक-

* कामगुणपरिभोगमिति ख, ग, घ पुस्तकेषु पाठः ।

फलोपमाः कामाः, असिधारोपमाः कामाः अङ्गाररश्म्युपमाः कामाः, विषमा*न्नोपमाः कामाः वड़िशोपमाः कामाः मोह-कूपोपमाः कामाः । एवं हि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वाः महासत्त्वाः कामान् परिजानन्ति । सत्त्वानामनुपायकुशलानां परिपाचनार्थं पञ्चभ्यः कामगुणेभ्यः विवेचनार्थं पञ्चकामगुणानुपदर्शयन्ति । न च तैर्माद्यन्ति न कामहेतोर्नकामनिदानं पापकर्म्माऽध्यवस्यन्ति । एवमुक्ते आयुष्मान् शारद्वतीपुत्रोभगवन्तमेतदवोचत् । कथं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं । भगवानाह । इह शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापा-रमितायां चरन् बोधिसत्त्वं न समनुपश्यति । बोधिसत्त्वचर्य्या-मपि न समनुपश्यति । प्रज्ञापारमितां न समनुपश्यति । प्रज्ञापारमितानामाऽपि न समनुपश्यति । चरतीति न समनुपश्यति । न चरतीति न समनुपश्यति । रूपमपि न समनुपश्यति । वेदना-मपि न समनुपश्यति । संज्ञामपि न समनुपश्यति । संस्कारानपि न समनुपश्यति । विज्ञानमपि न समनुपश्यति । तत्कस्यहेतोः तथाहि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः स्वभावेन शून्यः एवं हि बोधिसत्त्वनाम बोधिसत्त्वनाम्ना शून्यं । तत्कस्यहेतोः प्रकृतिरस्यैषा तथाहि न शून्यतया रूपं शून्यं नान्यत्र रूपात् शून्यता रूपमेव शून्यता शून्यतैव रूपं । न शून्यतया वेदना शून्या नान्यत्र वेदनायाः शून्यता वेदनैव शून्यता शून्यतैव वेदना । न शून्यतया संज्ञा शून्या नान्यत्र संज्ञायाः शून्यता संज्ञैव शून्यता शून्यतैव संज्ञा । न शून्यतया

* मात्रो इति च पुस्तके पाठः ।

संस्काराः शून्याः नान्यत्र संस्कारेभ्यः शून्यता संस्कारा एव शून्यता शून्यतैव संस्काराः । न शून्यतया विज्ञानं शून्यं नान्यत्र विज्ञानात् शून्यता । विज्ञानमेव शून्यता शून्यतैव विज्ञानं । तत्-कस्यहेतोस्तथाहि नाममात्रमिदं यदुत बोधिसत्त्वः नाममात्रमिदं यदुत शून्यता नाममात्रमिदं यदुत रूपं नाममात्रमिदं यदुत वेदना, नाममात्रमिदं यदुत संज्ञा नाममात्रमिदं यदुत संस्काराः । नाममात्रमिदं यदुत विज्ञानं । तथा हि मायोपमं रूपं मायो-पमावेदना, मायोपमासंज्ञा, मायोपमाः संस्काराः मायोपमं विज्ञानं । माया च नाममात्रं न देशस्थान प्रदेशस्था असदसम्भूतं वितथसमं मायादर्शनं स्वभावविरहितमस्वभावश्चाऽनुत्पादोऽनिरोधः । अस्थानं न हानिर्न वृद्धिर्न संक्लेशेन व्यवदानं एवं चरन् बोधि-सत्त्वोमहासत्त्वः कस्यचिद्धर्म्मस्य उत्पादं न समनुपश्यति निरोधं न समनुपश्यति स्थानं न समनुपश्यति हानिं न समनुपश्यति वृद्धिं न समनुपश्यति संक्लेशं न समनुपश्यति व्यवदानं न समनुपश्यति । रूपं न समनुपश्यति । वेदनां न समनुपश्यति । संज्ञां न समनु-पश्यति । संस्कारान् न समनुपश्यति । विज्ञानं न समनुपश्यति । बोधिरिति बोधिसत्त्व इति यदुच्यते तदपि न समनुपश्यति । तत्कस्यहेतोः तथाहि कृत्रिमनामप्रति*पत्तिधर्म्मैं ते कल्पिता-आगन्तुकेन नामधेयेनाऽभूतपरिकल्पितेन व्यवह्रियन्ते, व्यवहारा-च्चाऽभिनिविश्यन्ते तद्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सर्व्वधर्म्मान् न समनुपश्यति नोपलभते असमनुपश्यन् अनुपलभ-

* प्रति प्रति इति ख, ग, घ पुस्तके पाठः ।

मानोन मन्यते नाऽभिनिविशते । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नेवं व्युपपरीक्षेत नाममात्रं यदुत बोधिसत्त्व इति नाममात्रमिदं यदुत बोधिरिति नाममात्रमिदं यदुत बुद्ध इति नाममात्रमिदं यदुत प्रज्ञापारमितेति नाममात्रमिदं यदुत प्रज्ञापारमितायां चरतीति । नाममात्रमिदं यदुत रूपमिति नाममात्रमिदं यदुत वेदनेति । नाममात्रमिदं यदुत संज्ञेति । नाममात्रमिदं यदुत संस्कारा इति । नाममात्रमिदं यदुत विज्ञानमिति । तद्यथाऽपि नाम शारद्वतीपुत्र आत्मेति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । सत्त्वः सत्त्व इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । जीवोजीव इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते अनुपलम्भशून्यतामुपादाय । पोषः पोष इति व्यवह्रियते स च यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । पुरुषः पुरुष इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । पुद्गलः पुद्गल इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । मनुजोमनुज इति व्यवह्रियते स च यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । मानवोमानव इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । कारापकः कारापक इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । वेदकः वेदक इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । वेदयितृकोवेदयितृक इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । उत्थापकउत्थापक इति व्यवह्रियते

सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । समुत्थापकः समुत्थापक इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । जानकोजानक इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । पश्यकः पश्यक इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । स्पर्शकः स्पर्शक इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम विजानकोविजानक इति व्यवह्रियते सच यथाभूतं परिगवेष्यमाणोनोपलभ्यते । अनुपलम्भशून्यतामुपादाय । यावदेव नामसङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते एवमेव बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् बोधिसत्त्वं न समनुपश्यति बुद्धं न समनुपश्यति प्रज्ञापारमितां न समनुपश्यति । रूपं न समनुपश्यति वेदनां न समनुपश्यति संज्ञां न समनुपश्यति संस्कारान्न समनुपश्यति विज्ञानं न समनुपश्यति । येन नाम्ना व्यवह्रियते तदपि नाम न समनुपश्यति । एवं चरन् बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् तथागतप्रज्ञां स्थापयित्वा सत्त्वा* प्रज्ञायावत् सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां प्रज्ञामभिभवत्यनुपलम्भशून्यतामुपादाय । तत्कस्य हेतोस्तथाहि एतदपि न समनुपश्यति नोपलभते येनाऽभिनिविशेत । एवं चरन् शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरति । सचेच्छारद्वतीपुत्र अयं जम्बुद्वीपः† परिपूर्णो भवेत् मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः । तद्यथाऽपि नाम नड़वनं वा शरवनं वा वेणुवनं वा इक्षुवनं वा शालिवनं वा तिलवनं वा

* स्तदन्या इति ख, ग, घ, च पुस्तके ऽधिकः पाठः, अर्थसङ्गतिर्न भवति कस्यापि पाठस्य ।

† जाम्बुद्वीप इति च पुस्तके पाठः ।

तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटिनियुतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते तत् कस्य हेतोस्तथा हि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य या प्रज्ञा सा सर्व्वसत्त्वानां परिनिर्व्वाणाय प्रत्युपस्थिता न तु सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां । पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतोया एकदिवसपरिभाविता प्रज्ञा सा सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां प्रज्ञाश्रभिभूयतिष्ठति । तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र जम्बुद्वीपः परिपूर्णः शारद्वतीपुत्र* मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः । सचेच्छारद्वतीपुत्र त्रिसाहस्रमहासाहस्रोलोकधातुः परिपूर्णोभवेद्युष्माभिरीदृशैर्भिक्षुभिस्तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः प्रज्ञायाः शततमीकलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि

* शारद्वतीपुत्र इति पाठः पुस्तकपञ्चके पुनरपि दृश्यते ।

कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि नक्षमते । तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र त्रिसाहस्रमहासाहस्रोलोकधातुः । (१)सचेच्छारद्वतीपुत्र पूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिस्तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति । संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि नक्षमते । तिष्ठतु(२) शारद्वतीपुत्र पूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः । सचेच्छारद्वतीपुत्र दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोप-

(१) स इत्यस्यान्वयिपदं नोपलभ्यते ।

(२) तिष्ठतु इत्यस्यान्वयिपदं न दृश्यते ।

मालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपिकलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि नक्षमते । तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः । सचेच्छारद्वतीपुत्र पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि

कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि नक्षमते । तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र पश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः । सचेच्छारद्वतीपुत्र उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र[१] मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति । कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति । कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति । कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति । संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते । तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र उत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः । सचेच्छारद्वतीपुत्र उत्तरपूर्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिस्तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां

(१) शारद्वतीपुत्र इत्यस्य पुनः पाठः पञ्चसु पुस्तकेषु ।

नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति। कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते। तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र उत्तरपूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः। सचेच्छारद्वतीपुत्र पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिस्तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति। संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते। तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः

शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः। सचेच्छारद्वतीपुत्र दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति। कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते। तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र दक्षिणपश्चिमायान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः। सचेच्छारद्वतीपुत्र पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटी-

नियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते। तिष्ठतु शारद्वतीपुत्र पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः। सचेच्छारद्वतीपुत्राऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते। तिष्ठतु शारद्वतीपुत्राऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः। सचेच्छारद्वतीपुत्रोपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवः परिपूर्णाभवेयुः शारद्वतीपुत्र मौद्गल्यायनसदृशैर्भिक्षुभिः। तेषां या प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य

महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभावितायाः प्रज्ञायाः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटीशततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते। शारद्वतीपुत्र आह येयं भगवञ्छ्रावकानां प्रज्ञा स्रोतआपन्नस्य सकृदागामिनोऽनागामिनोऽर्हतोया च प्रत्येकबुद्धस्य या च बोधिसत्त्वस्य या च तथागतस्याऽर्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्य प्रज्ञा सर्व्वास्ताः प्रज्ञाः अभिन्नाः अभेदः शून्याविविक्ताऽनुत्पादप्रकृतिकाः स्वभावशून्याः न च भगवन्नभेदस्य विविक्तस्याऽनुत्पादस्य स्वभावशून्यस्य विशेषोवा नानाकरणं वा उपलभ्यते। तत्कथं भगवन् येयं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभाविता प्रज्ञा सा सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां प्रज्ञाअभिभवति। भगवानाह। तत् किं मन्यसे शारद्वतीपुत्र येन कृत्येन बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः एकदिवसपरिभाविता प्रज्ञा प्रत्युपस्थिता मार्गाकारज्ञतायां चरता सर्व्वसत्त्वानामर्थं कुर्व्वता सर्व्वाकार*सर्व्वधर्म्मानभिसम्बुध्य सर्व्वसत्त्वाः परि-

* सर्व्वाकारैरिति ग पुस्तके पाठः सर्व्वाकारः इति ख, घ पुस्तके पाठः।

निर्व्वापयितव्यादिति अपि नु तेन कृत्येन सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां
प्रज्ञा प्रत्युपस्थिता। आह। नोहीदं भगवन्। भगवानाह। तत्
किं मन्यसे शारद्वतीपुत्राऽपि नु सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां एवं
भवत्यस्माभिरनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्य सर्व्वसत्त्वा-अनुपधि-
शेषे निर्व्वाणधातौ परिनिर्व्वापयितव्याः। आह। नोहीदं भगवन्।
भगवानाह। तदनेनापि ते शारद्वतीपुत्र पर्य्यायेणेदं वेदितव्यं।
येयं सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां प्रज्ञा या बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य
इमां प्रज्ञामपनिधाय एषा सर्व्वश्रावरप्रत्येकबुद्धानां प्रज्ञा शत-
तमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्र-
तमीमपि कलां नोपैति कोटीतमीमपि कलां नोपैति कोटी-
शततमीमपि कलां नोपैति कोटीसहस्रतमीमपि कलां नोपैति
कोटीशतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुततमीमपि
कलां नोपैति कोटीनियुतशततमीमपि कलां नोपैति कोटी-
नियुतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति कोटीनियुतशतसहस्रतमी-
मपि कलां नोपैति संख्यामपि नोपैति कलामपि नोपैति
गणनामपि नोपैति उपमामपि नोपैति उपनिशामपि न क्षमते।
तत् किं मन्यसे शारद्वतीपुत्राऽपि नु सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानामेवं
भवति वयं षट्पारमितासु चरित्वा सत्त्वान् परिपाच्य बुद्धक्षेत्रं
परिशोध्य दशतथागतबलानि परिपूर्य्य चत्वारिवैशारद्यानि चतस्रः
प्रतिसम्बिदः महामैत्रीं महाकरुणां अष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्माः*

---

* धर्म्मानिति पाठोयुक्तः ख, घ पुस्तके दृश्यते च।

परिपूर्य्याऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्याऽप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमा-
णान् सत्त्वान् परिनिर्व्वापयिष्यामीति। आह। नोहीदं भगवन्।
भगवानाह। बोधिसत्त्वस्य पुनः शारद्वतीपुत्र महासत्त्वस्य एवं भवति
मया षट्पारमितासु चरित्वा सत्त्वान् परिपाच्य बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य
तथागतबलानि परिपूर्य्य चत्वारिवैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसम्बिदो-
महामैत्रीं महाकरुणां अष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् परिपूर्य्याऽनु-
त्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्याऽप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणाः सत्त्वाः
परिनिर्व्वापयितव्याः तद्यथाऽपि नाम शारद्वतीपुत्र खद्योतकस्य
प्राणकजातस्य नैवं भवत्यहमाभया जाम्बुद्वीपमवभासयेयं ममाऽऽ-
भया जाम्बुद्वीपः स्फुटोभवेत् एवमेव शारद्वतीपुत्र सर्व्वश्रावक-
प्रत्येकबुद्धानां नैव भवति। वयं षट्पारमितासु चरित्वा सत्त्वान्
परिपाच्य बुद्धक्षेत्रं शरिशोध्य दशतथागतबलानि परिपूर्य्य चत्वारि-
वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसम्बिदः महामैत्रीं महाकरुणां अष्टादशाऽऽ-
वेणिकान् बुद्धधर्म्मान् परिपूर्य्याऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्याऽ-
प्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणान् सत्त्वान् परिनिर्व्वापयिष्यामि इति।
तद्यथाऽपि नाम शारद्वतीपुत्र सूर्य्यमण्डलमुदागच्छन् सर्व्वजाम्बु-
द्वीपमवभासेन स्फुरति सर्व्वं जाम्बुद्वीपमवभासेन स्फुटीकरोति।
एवमेव शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः षट्सु पारमितासु चरन्
सत्त्वान् परिपाच्य बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य दशतथागतबलानि परिपूर्य्य
चत्वारिवैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसम्बिदः महामैत्रीं महाकरुणां
अष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् परिपूर्य्याऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधि-
मभिसम्बुध्याऽप्रमेयाऽसंख्येयाऽपरिमाणान् सत्त्वान् परिनिर्व्वापयति।

एवमुक्ते आयुष्मान् शारद्वतीपुत्रोभगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन् बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धभूमी अतिक्रम्य अवैवर्त्तिकबोधिसत्त्वभूमीमनुप्राप्नोति बोधिसत्त्वमार्गञ्च परिशोधयति। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारद्वतीपुत्रमेतदवोचत्। इह शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय षट्पारमितासु चरन् शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितेषु धर्म्मेषु स्थित्वा श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमीरतिक्रम्याऽवैवर्त्तिकबोधिसत्त्वभूमीमनुप्राप्नोति। शारद्वतीपुत्र आह कतमस्यां भूमौ स्थित्वा बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां दक्षिणीयोभवति। भगवानाह। प्रथमचित्तोत्पादं शारद्वतीपुत्र उपादाय बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः षट्सु पारमितासु चरन् यावद्बोधिमण्डनिषण्णः अत्रान्तरा सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां दक्षिणीयो वक्तव्यः। तत्कस्यहेतोस्तथाहि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वं महासत्त्वमागम्य सर्व्वेषां कुशलानां धर्म्माणां लोके प्रादुर्भावोभवति। यदुत दशानां कुशलानां कर्म्मपथानां लोके प्रादुर्भावोभवति। पञ्चानां शिक्षापदानां लोके प्रादुर्भावोभवति। अष्टाङ्गसमन्वागतस्य पोषधर्म्मस्य लोके प्रादुर्भावोभवति। चतुर्णां ध्यानानां लोके प्रादुर्भावोभवति चतुर्णामप्रमाणानां लोके प्रादुर्भावोभवति। चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां लोके प्रादुर्भावोभवति। पञ्चानामभिज्ञानां लोके प्रादुर्भावोभवति। षण्णामनुस्मृतीनां लोके प्रादुर्भावोभवति। दानपारमितायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। शीलपारमितायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। क्षान्तिपारमितायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। वीर्य्यपारमितायाः लोके प्रादुर्भावोभवति।

ध्यानपारमितायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। प्रज्ञापारमितायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। अध्यात्मशून्यतायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। वहिर्धाशून्यतायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। अध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। शून्यताशून्यतायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। महाशून्यतायाः लोके प्रादुर्भावोभवति। परमार्थशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। संस्कृतशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। असंस्कृतशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। अत्यन्तशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। अनवराग्रशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। अनवकारशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। प्रकृतिशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। सर्व्वधर्म्मशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। स्वलक्षणशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। अनुपलम्भशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। अभावशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। स्वभावशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। अभावस्वभावशून्यतायालोके प्रादुर्भावोभवति। चतुर्णां स्मृत्युपस्थानानां लोके प्रादुर्भावोभवति। चतुर्णां सम्यक्प्रहाणानां लोके प्रादुर्भावोभवति। चतुर्णां ऋद्धिपादानां लोके प्रादुर्भावोभवति। पञ्चानामिन्द्रियाणां लोके प्रादुर्भावोभवति। पञ्चानां वलानां लोके प्रादुर्भावोभवति। सप्तानां बोध्यङ्गानां लोके प्रादुर्भावोभवति। आर्य्याऽष्टाङ्गमार्गस्य लोके प्रादुर्भावोभवति। चतुर्णामार्य्यसत्यानां लोके प्रादुर्भावोभवति। अष्टानां विमोक्षाणां लोके प्रादुर्भावोभवति। नवानामनुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां लोके प्रादुर्भावोभवति। शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितानां विमोक्षमुखानां लोके प्रादुर्भात्रोभवति। सर्व्वसमाधीनां लोके

प्रादुर्भावोभवति। सर्व्वधारणीमुखानां लोके प्रादुर्भावोभवति। दशानां तथागतबलानां लोके प्रादुर्भावोभवति। चतुर्णां वैशारद्यानां लोके प्रादुर्भावोभवति। चतसृणां प्रतिसम्विदां लोके प्रादुर्भावोभवति। महामैत्र्यालोके प्रादुर्भावोभवति। महाकरुणाया-लोके प्रादुर्भावोभवति। अष्टादशाऽऽवेणिकानां बुद्धधर्म्माणां लोके प्रादुर्भावोभवति। एवमादीनां शारद्वतीपुत्र कुशलानां धर्म्माणां लोके प्रादुर्भावोभवति। एषाञ्च कुशलमूलानां धर्म्माणां प्रादुर्भावात् चत्रियमहाशालकुलानि प्रज्ञायन्ते। ब्राह्मणमहाशाल-कुलानि प्रज्ञायन्ते। गृहपतिमहाशालकुलानि प्रज्ञायन्ते। चतुर्महाराजकायिकादेवाः प्रज्ञायन्ते। त्रायस्त्रिंशादेवाः प्रज्ञायन्ते। यामादेवाः प्रज्ञायन्ते। तुषितादेवाः प्रज्ञायन्ते। निर्म्माणरतयोदेवाः प्रज्ञायन्ते। परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाः प्रज्ञायन्ते। ब्रह्मकायिकादेवाः प्रज्ञायन्ते। ब्रह्मपुरोहितादेवाः प्रज्ञायन्ते। ब्रह्मपार्षद्याः देवाः प्रज्ञायन्ते। महाब्रह्मणोदेवाः प्रज्ञायन्ते। आभादेवाः प्रज्ञायन्ते। परीत्ताभादेवाः प्रज्ञायन्ते। अप्रमाणाभादेवाः प्रज्ञायन्ते। आभास्वरादेवाः प्रज्ञायन्ते। शुभादेवाः प्रज्ञायन्ते। परीत्तशुभादेवाः प्रज्ञायन्ते। अप्रमाणशुभादेवाः प्रज्ञायन्ते। शुभकृत्स्नादेवाः प्रज्ञायन्ते। वृहादेवाः प्रज्ञायन्ते। परीत्तवृहादेवाः प्रज्ञायन्ते। अप्रमाणवृहादेवाः प्रज्ञायन्ते। वृहत्फलादेवाः प्रज्ञायन्ते। अवृहादेवाः प्रज्ञायन्ते। अतपादेवाः प्रज्ञायन्ते। सदृशादेवाः प्रज्ञायन्ते। सुदर्शनादेवाः प्रज्ञायन्ते। अकनिष्ठादेवाः प्रज्ञायन्ते। आकाशानन्त्याऽऽयतनादेवाः प्रज्ञायन्ते। विज्ञानानन्त्याऽऽयतनादेवाः

प्रज्ञायन्ते। आकिञ्चन्याऽऽयतनादेवाःप्रज्ञायन्ते। नैवसंज्ञानासंज्ञाऽऽयतनादेवाः प्रज्ञायन्ते। स्रोतआपन्नादेवाः प्रज्ञायन्ते। सकृदागामिनः प्रज्ञायन्ते। अनागामिनः प्रज्ञायन्ते। अर्हन्तः प्रज्ञायन्ते। प्रत्येकबुद्धाः प्रज्ञायन्ते। बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञायन्ते। तथागताअर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धाः प्रज्ञायन्ते। आह। किं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोदक्षिणां शोधयति। भगवानाह। पर्य्यायेण शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोदक्षिणां शोधयति। तत्कस्य हेतोरत्यन्तविशुद्धाहि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दक्षिणास्तथाहि दायकः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः कस्य-दायकः अनेकेषां कुशलानां धर्म्माणां यदुत दशानां कुशलानां कर्म्मपथानां पञ्चानां शिक्षापादानां अष्टाङ्गसमन्वागतस्य पोषस्य चतुर्णां ध्यानानां चतुर्णामप्रमाणानां चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां पञ्चानामभिज्ञानां षन्नामनुस्मृतीनां दानपारमितायाः शीलपारमितायाः क्षान्तिपारमितायाः वीर्य्यपारमितायाः ध्यानपारमितायाः प्रज्ञापारमितायाः अध्यात्मशून्यतायाः वहिर्धाशून्यतायाः अध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायाः शून्यताशून्यतायाः महाशून्यतायाः परमार्थशून्यतायाः संस्कृतशून्यतायाः असंस्कृतशून्यतायाः अत्यन्तशून्यतायाः अनवराग्रशून्यतायाः अनवकारशून्यतायाः प्रकृतिशून्यतायाः सर्व्वधर्म्मशून्यतायाः स्वलक्षणशून्यतायाः अनुपलम्भशून्यतायाः अभावशून्यतायाः स्वभावशून्यतायाः अभावस्वभावशून्यतायाः चतुर्णां स्मृत्युपस्थानानां चतुर्णां सम्यक् प्रहाणानां चतुर्णामृद्धिपादानां पञ्चानामिन्द्रियाणां पञ्चानां वलानां सप्तानां बोध्यङ्गानां आर्य्याऽष्टाङ्गस्य

मार्गस्य चतुर्णामार्य्यसत्यानां अष्टानां विमोचाणां नवानामनुपूर्व्व-विहारसमापत्तीनां शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितानां विमोचमुखानां धारणीमुखानां दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसम्बिदां महामैत्र्यामहाकरुनाथाः अष्टादशानां आवेणिकानां बुद्धधर्म्माणां। आह। कथं युज्यमानो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः। भगवानाह। इह शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः रूपशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः वेदनाशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। संज्ञाशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। संस्कारशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। विज्ञानशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। चक्षुः शून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। श्रोत्रशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। घ्राणशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। जिह्वाशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। कायशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। मनः शून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। रूपशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। शब्दशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। गन्धशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। रसशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। स्पर्शशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। धर्म्मशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। चक्षुर्धातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। रूपधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। चक्षुर्व्विज्ञानधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। श्रोत्रधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। शब्दधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। श्रोत्रविज्ञानधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। घ्राणधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। गन्धधातु-

शून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। घ्राणविज्ञानधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। जिह्वाधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। रसधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। जिह्वाविज्ञानधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। कायधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। स्पर्शधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। कायविज्ञानधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। मनोधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। धर्म्मधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। मनोविज्ञानधातुशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। दुःखशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। समुदयशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। निरोधशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। मार्गशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। अविद्याशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। संस्कारशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। विज्ञानशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। नामरूपशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। षड़ायतनशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। स्पर्शशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। वेदनाशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। तृष्णाशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। उपादानशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। भवशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। जातिशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। जरामरणशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। सर्व्वधर्म्मशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः केचित् संज्ञागताः संस्कृतासंस्कृताधर्म्माः सर्व्वेषां धर्म्माणां शून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रकृतिशून्यतायां युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। एवं खलु शारद्वतीपुत्र

बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नासु सप्तसु शून्यतासु युक्तोयुक्तइति वक्तव्यः। एवं खलु शारद्वतीपुत्र सप्ताभिः सप्तभिः शून्यताभिः प्रज्ञापारमितायां चरन् न तावद्युक्तइति वा अयुक्तइति वा वक्तव्यः। तत्कस्य हेतोस्तथाहि सनरूपं[१] युक्तमिति वा अयुक्तमिति वा समनुपश्यति नवेदना युक्तेति वा अयुक्तेति वा समनुपश्यति। न संज्ञा युक्तेति वा अयुक्तेति वा समनुपश्यति। न संस्काराः युक्ताइति वा अयुक्ताइति वा समनुपश्यति। न

(१) रूप्यन्ते एभिरिति रूप्यन्ते इति च व्युत्पत्त्या सविषयाणीन्द्रियाणि रूपस्कन्धः। यद्यपि रूप्यमाणाः पृथिव्यादयो वाह्यास्तथापि कायस्थत्वाद्वा इन्द्रियसम्बन्धाद्वा भवन्त्याध्यात्मिकाः। विज्ञानस्कन्धोऽहमित्याकारोरूपादिविषयइन्द्रियजन्योवा दण्डायमानः। वेदनास्कन्धोया प्रियाऽप्रियाऽनुभयविषयस्पर्शे सुखदुःखतद्रहितविशेषावस्थाचित्तस्य जायते स वदनास्कन्धः। संज्ञास्कन्धः स विकल्पप्रत्ययः संज्ञासंसर्गयोग्यप्रतिभासोयथाडित्थः कुण्डलीगौरोब्राह्मणोगच्छती-त्येवं जातीयकः। संस्कारस्कन्धो रागादयः क्लेशाः उपक्लेशाश्च मदमानादयोधर्म्माधर्म्मौ चेति तदेतेषां समुदायः पञ्चस्कन्धी॥ इति भामती।

चित्तचैत्तात्मकः सम्बन्धः पञ्चविधः रूपविज्ञानवेदनासंज्ञासंस्कारसंज्ञकः। तत्र रूप्यन्ते एभिर्विषया इति रूप्यन्ते इति च व्युत्पत्त्या सविषयाणीन्द्रियाणि रूपस्कन्धः। आलयविज्ञानप्रवृत्तिविज्ञानप्रवाहो विज्ञानस्कन्धः। प्रागुक्तस्कन्धद्वयसम्बन्धजन्यः सुखदुःखादिप्रत्ययप्रवाहोवेदनास्कन्धः। गौरित्यादिशब्दोल्लेखिविज्ञानप्रवाहः संज्ञास्कन्धः। वेदनास्कन्धनिबन्धनारागद्वेषादयः क्लेशाः उपक्लेशाश्च मदमानादयोधर्म्माधर्म्मौ च संस्कारस्कन्धः॥ इति सर्व्वदर्शनसंग्रहः।

विज्ञानं युक्तमिति वा अयुक्तमिति वा समनुपश्यति न रूपमुत्पादधर्म्मि वा निरोधधर्म्मि वा समनुपश्यति। न वेदनामुत्पादधर्म्मिणीं वा निरोधधर्म्मिणीं वा समनुपश्यति। न संज्ञामुत्पादधर्म्मिणीं वा निरोधधर्म्मिणीं वा समनुपश्यति। संस्कारानुत्पादधर्म्मिणो वा निरोधधर्म्मिणो वा समनुपश्यति। न विज्ञानमुत्पादधर्म्मि वा निरोधधर्म्मि वा समनुपश्यति। न रूपं संक्लेशधर्म्मि वा व्यवदानधर्म्मि वा समनुपश्यति। न वेदनां संक्लेशधर्म्मिणीं वा व्यवदानधर्म्मिणीं वा समनुपश्यति। न संज्ञां संक्लेशधर्म्मिणीं वा व्यवदानधर्म्मिणीं वा समनुपश्यति। न संस्कारान् संक्लेशधर्म्मिणोवा व्यवदानधर्म्मिणोवा समनुपश्यति। न विज्ञानं संक्लेशधर्म्मि वा व्यवदानधर्म्मि वा समनुपश्यति। न रूपं वेदनया सह समवसरतीति समनुपश्यति। न वेदनारूपेण सह समवसरतीति समनुपश्यति। न वेदना संज्ञयासह समवसरतीति समनुपश्यति। न संज्ञा वेदनयासह समवसरतीति समनुपश्यति। न संज्ञा संस्कारैः सह समवसरतीति समनुपश्यति। न संस्काराः संज्ञयासह समवसरन्तीति समनुपश्यति। न संस्काराः विज्ञानेन सह समवसरन्तीति समनुश्यपति। न विज्ञानं संस्कारैः सह समवसरतीति समनुपश्यति। तत्कस्य हेतोस्तथाहि न कश्चिद्धर्म्मः केनचिद्धर्म्मेण सह समवसरति न विसरति न युज्यते न वियुज्यते प्रकृतिशून्यतामुपादाय। या शारद्वतीपुत्र शून्यता न तद्रूपं तथाहि या रूपस्य शून्यता न सा रूपयति। या वेदनाशून्यता न सा वेदना तथाहि या वेदनाशून्यता न सा वेदयति। या संज्ञाशून्यता न सा संज्ञा तथाहि या संज्ञा-

शून्यता न सा सञ्जानाति। या संस्कारशून्यता न ते संस्कारास्तथाहि या संस्कारशून्यता न साऽभिसंस्करोति। या विज्ञानस्य शून्यता न तद्विज्ञानं तथाहि या विज्ञानशून्यता न सा विजानाति। तत्कस्यहेतोर्न हि शारद्वतीपुत्र अन्यद्रूपमन्या शून्यता नाऽन्या शून्यता नाऽन्यद्रूपं। रूपमेव शून्यता शून्यतैव रूपं। नाऽन्यावेदना नाऽन्याशून्यता। नाऽन्याशून्यता नाऽन्या वेदना वेदनैव शून्यता शून्यतैव वेदना। नाऽन्यासंज्ञा नाऽन्याशून्यता नाऽन्याशून्यता नाऽन्यासंज्ञा शून्यतैव संज्ञा संज्ञैव शून्यता। नाऽन्ये संस्काराः नाऽन्याशून्यता नाऽन्याशून्यता नाऽन्ये संस्काराः संस्काराएव शून्यता शून्यतैव संस्काराः। नाऽन्यद्विज्ञानं नाऽन्याशून्यता नाऽन्या शून्यता नाऽन्यद्विज्ञानं। विज्ञानमेव शून्यता शून्यतैव विज्ञानं। या शारद्वतीपुत्र शून्यता न सा उत्पद्यते न निरुध्यतेन संक्लिश्यते। न व्यवदायते न हीयते न वर्द्धते न साऽतीता नाऽनागता न प्रत्युत्पन्ना या न उत्पद्यते न निरुध्यते न संक्लिश्यते न व्यवदायते न हीयते न वर्द्धते नाऽतीता नाऽनागता न प्रत्युत्पन्ना न तत्र रूपं न वेदना न संज्ञा न संस्काराः न विज्ञानं। न तत्र चक्षुर्न श्रोत्रं न घ्राणं न जिह्वा न कायोन मनः। न तत्र रूपं न शब्दोन गन्धोन रसोन स्प्रष्टव्यं न धर्माः। न तत्र पृथिवीधातुर्नाब्धातुर्न तेजोधातुर्न वायुधातुर्नाऽऽकाशधातुर्न विज्ञानधातुः। न तत्र चक्षुर्धातुर्न रूपधातुर्न चक्षुर्विज्ञानधातुः। न तत्र श्रोत्रधातुर्न शब्दधातुर्न श्रोत्रविज्ञानधातुः। न तत्र घ्राणधातुर्न गन्धधातुर्न घ्राणविज्ञानधातुः। न तत्र जिह्वाधातुर्न रसधातुर्न जिह्वाविज्ञानधातुः न कायधातुर्न स्प्रष्टव्य-

धातुर्न कायविज्ञानधातुः। न तत्र मनोधातुर्न धर्मधातुर्न मनोविज्ञानधातुः। न तत्राऽविद्या नाऽविद्यानिरोधोन तत्र संस्कारा न संस्कारनिरोधोन तत्र विज्ञानं न विज्ञाननिरोधोन तत्र नामरूपं न नामरूपनिरोधोन तत्र षड़ायतनं न षड़ायतननिरोधोन तत्र स्पर्शोन स्पर्शनिरोधोन तत्र वेदना न वेदनानिरोधोन तत्र तृष्णा न तृष्णानिरोधोन तत्र उपादानं न उपादाननिरोधोन तत्र भवोन भवनिरोधोन तत्र जातिर्न जातिनिरोधोन तत्र जरामरणं न जरामरणनिरोधोन तत्र दुखं न दुःखपरिज्ञानं। न तत्र समुदयोन समुदयप्रहाणं। न तत्र निरोधोनिरोधसाक्षात्क्रिया। न तत्र मार्गोन मार्गभावना न तत्र प्राप्तिर्नाऽभिसमयः। न तत्र श्रोतआपन्नाः न श्रोत-आपन्नफलं। न तत्र सकृदागामी न सकृदागामिफलं। न तत्राऽनागामी नाऽनागामिफलं न तत्राऽर्हन्नार्हत्फलं। न तत्र प्रत्येकबुद्धोन प्रत्येकबोधिः। न तत्र बोधिसत्त्वोन मार्गाकारज्ञता न तत्र बुद्धो न तत्र बोधिः। एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् युक्तइति वक्तव्यः। एवं प्रज्ञापारमितायां चरन्रूपे युक्तइति वा अयुक्तइति वा न समनुपश्यति। न वेदनायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न संज्ञायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न संस्कारे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न विज्ञाने युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। एवं प्रज्ञापारमितायां चरन् न चक्षुषि युक्तइति वा अयुक्तइतिवा समनुश्यति। न श्रोत्रे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न घ्राणे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनु-

पश्यति । न जिह्वायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुश्यति । न काये युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न मनसि युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । एवं प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न शब्दे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न गन्धे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न रसे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न स्पर्शे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति न धर्मे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । एवं प्रज्ञापारमितायां चरन् न चक्षुर्धातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न रूपधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न चक्षुर्विज्ञानधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । एवं प्रज्ञापारमितायां चरन् । न श्रोत्रधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न शब्दधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । एवं प्रज्ञापारमितायां चरन् न घ्राणधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न गन्धधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न घ्राणविज्ञानधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुश्यति । एवं प्रज्ञापारमितायां चरन् । न जिह्वाधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न रसधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न जिह्वाविज्ञानधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न कायधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न स्प्रष्टव्यधातौ युक्तइति वा

अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न कायविज्ञानधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न मनोधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न धर्मधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न मनोविज्ञानधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । स एवं प्रज्ञापारमितायां चरन् न पृथिवीधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाब्धातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न तेजोधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न वायुधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽऽकाशधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न विज्ञानधातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति स एवं प्रज्ञापारमितायां चरन्नाविद्यायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न संस्कारे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न विज्ञाने युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न नामरूपे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न षडायतने युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न स्पर्शे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न वेदनायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न तृष्णायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नोपादाने युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न भवे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न जातौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न जरामरणे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति सएवं प्रज्ञापारमितायां चरन् न दानपारमितायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न

शीलपारमितायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न क्षान्तिपारमितायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न वीर्य्यपारमितायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न ध्यानपारमितायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । स एवं प्रज्ञापारमितायां चरन् नाऽध्यात्मशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न वहिर्धाशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न शून्यताशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न महाशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न परमार्थशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न संस्कृतशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽसंस्कृतशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽत्यन्तशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽनवराग्रशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽनरकारशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न प्रकृतिशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न सर्व्वधर्म्मशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न स्वलक्षणशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽनुपलम्भशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽभावशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्त-इति वा समनुपश्यति । नस्वभावशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति

वा समनुपश्यति । नाभावस्वभावशून्यतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । सएवं प्रज्ञापारमितायां चरन् स्मृत्युपस्थानेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न सम्यक्प्रहाणेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न ऋद्धिपादेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नेन्द्रियेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न वलेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनु-पश्यति । न बोध्यङ्गेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न मार्गेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽऽर्य्यसत्येषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुश्यति । न ध्यानेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽप्रमाणेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽऽरूप्यसमापत्तिषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽष्टविमोक्षेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनु-पश्यति । न नवाऽनुपूर्व्वविहारेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न शून्यतायां समाधौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽऽनिमित्ते समाधौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुश्यति । नाऽप्रणिहिते समाधौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । नाऽभिज्ञासु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनु-पश्यति । न सर्व्वसमाधिषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न सर्व्वधारणीमुखेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न दशसु तथागतवलेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न चतुर्षु वैशारद्येषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न चतसृषु प्रतिसम्भित्सु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति । न

महामैत्र्यां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न महाकरुणायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्मेषु युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न स्रोतआपत्तिफले युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न सकृदागामिफले युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। नाऽनागामिफले युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। नाऽर्हत्त्वे युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न प्रत्येकबोधौ युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न मार्गाऽऽकारज्ञतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतायां युक्तइति वा अयुक्तइति वा समनुपश्यति। अनेनाऽपि शारीपुत्र पर्य्यायेण बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः। सर्व्वधर्म्मायोगाऽवियोगतामुपादाय। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न शून्यतां शून्यतया योजयति न वियोजयति। न शून्यतायोगं नाऽऽनिमित्तेन योजयति न वियोजयति। नाऽऽनिमित्तयोगं नाऽप्रणिहितेन योजयति न वियोजयति नाऽप्रणिहितयोगं*। तत्कस्यहेतोस्तथाहि शून्यतायां† न योगो न वियोगः। आनिमित्तं न योगो न वियोगः अप्रणिहितं न योगो न वियोगः। एवं युज्यमानः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् धर्म्माणां

* नाऽप्रणिहितयोगमित्यधिकं प्रतिभाति।

† शून्यता इति युक्तं प्रातिभाति।

स्वलक्षणशून्यतामवतरन् रूपं न योजयति न वियोजयति न वेदनां योजयति न वियोजयति न संज्ञां योजयति न वियोजयति न संस्कारान् योजयति न वियोजयति। न विज्ञानं योजयति न वियोजयति। न रूपं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति। तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न रूपमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न रूपं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति। तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न वेदनां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति। तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न वेदनामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न संज्ञां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न संज्ञामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न संज्ञां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न संस्कारान् पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न संस्कारानपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न संस्कारान् प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न विज्ञानं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न विज्ञानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनु-

पश्यति। न विज्ञानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न चक्षुः पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न चक्षुरपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न चक्षुः प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न श्रोत्रं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न श्रोत्रमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न श्रोत्रं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति। तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न घ्राणं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न घ्राणमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न घ्राणं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न जिह्वां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न जिह्वामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न जिह्वां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न कायं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न कायमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न कायं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न मनः पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव

न समनुपश्यति। न मनोऽपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न मनः प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न रूपं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न रूपमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न रूपं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न शब्दं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न शब्दमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न शब्दं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न गन्धं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न गन्धमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न गन्धं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न रसं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न रसमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न रसं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न स्पर्शं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न स्पर्शमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न स्पर्शं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति

तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न धर्म्मं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न धर्म्ममपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न धर्म्मं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न चक्षुर्विज्ञानं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न चक्षुर्विज्ञानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न चक्षुर्विज्ञानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न घ्राणविज्ञानं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न घ्राणविज्ञानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न घ्राणविज्ञानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न जिह्वाविज्ञानं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न जिह्वाविज्ञानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न जिह्वाविज्ञानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न कायविज्ञानं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न

वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न कायविज्ञानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न कायविज्ञानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न मनोविज्ञानं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न मनोविज्ञानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न मनोविज्ञानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न चक्षुःसंस्पर्शं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न विजोयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न चक्षुःसंस्पर्शमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न चक्षुःसंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न घ्राणसंस्पर्शं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न घ्राणसंस्पर्शमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न घ्राणसंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न जिह्वासंस्पर्शं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति ।

न जिह्वासंस्पर्शमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न जिह्वासंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न कायसंस्पर्शं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न कायसंस्पर्शमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न कायसंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न मनः संस्पर्शं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न मनः संस्पर्शमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न मनः संस्पर्शं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शजां वेदनां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शजां वेदनामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शजां वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न श्रोत्रसंस्पर्शजां वेदनां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न श्रोत्रसंस्पर्शजां वेदनामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न श्रोत्रसंस्पर्शजां वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न घ्राणसंस्पर्शजां वेदनां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न घ्राणसंस्पर्शजां वेदनामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न घ्राणसंस्पर्शजां वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न जिह्वासंस्पर्शजां वेदनां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न जिह्वासंस्पर्शजां वेदनामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति यथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न जिह्वासंस्पर्शजां वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न कायसंस्पर्शजां वेदनां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न कायसंस्पर्शजां वेदनामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न कायसंस्पर्शजां वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न मनः संस्पर्शजां वेदनां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न मनः संस्पर्शजां वेदनामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न मनः संस्पर्शजां वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न पृथिवीधातुं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न पृथिवीधातुमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न पृथिवीधातुं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाब्धातुं

पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाब्धातुमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाब्धातुं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न तेजोधातुं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न तेजोधातुमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न तेजोधातुं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न वायुधातुं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न वायुधातुमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न वायुधातुं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽऽकाशधातुं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽऽकाशधातुमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽऽकाशधातुं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न विज्ञानधातुं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न विज्ञानधातुमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न विज्ञानधातुं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽविद्यां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति।

नाऽविद्यामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽविद्यां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न संस्कारान् पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न सनुपश्यति। न संस्कारानपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न संस्कारान् प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न विज्ञानं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न विज्ञानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न विज्ञानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न नामरूपं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न नामरूपमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न नामरूपं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न षडायतनं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न षडायतनमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न षडायतनं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न स्पर्शं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न स्पर्शमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न स्पर्शं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न

वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न वेदनां पूर्व्वाऽ-
न्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनु-
पश्यति । न वेदनामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यप-
राऽन्तमेव न समनुपश्यति । न वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न
वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न तृष्णां
पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न सम-
नुपश्यति । न तृष्णामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यप-
राऽन्तमेव न समनुपश्यति । न तृष्णां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न
वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । नोपादानं
पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनु-
पश्यति । नोपादानमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यप-
राऽन्तमेव न समनुपश्यति । नोपादानं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न
वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न भवं पूर्व्वाऽ-
न्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनु-
पश्यति । न भवमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यप-
राऽन्तमेव न समनुपश्यति । न भवं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न
वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न जातिं
पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनु-
पश्यति । न जातिमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यप-
राऽन्तमेव न समनुपश्यति । न जातिं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न
वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न जरामरणं
पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनु-

पश्यति । न जरामरणमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथा-
ह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न जरामरणं प्रत्युत्पन्नेन योजयति
न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न दान-
पारमितां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्त-
मेव न समनुपश्यति । न दानपारमितामपराऽन्तेन योजयति न
वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न दानपारमितां
प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न
समनुपश्यति । न शीलपारमितां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियो-
जयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न शीलपारमिता-
मपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनु-
पश्यति । न शीलपारमितां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति
तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न क्षान्तिपारमितां पूर्व्वाऽ-
न्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनु-
पश्यति । न क्षान्तिपारमितामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति
तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न क्षान्तिपारमितां प्रत्युत्पन्नेन
योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति ।
न वीर्य्यपारमितां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि
पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न वीर्य्यपारमितामपराऽन्तेन योज-
यति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न वीर्य्य-
पारमितां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्न-
मेव न समनुपश्यति । न ध्यानपारमितां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न
वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न ध्यानपार-

मितामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। न ध्यानपारमितां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न प्रज्ञापारमितां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न समनुपश्यति। न प्रज्ञापारमितामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। न प्रज्ञापारमितां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽध्यात्मशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न समनुपश्यति। नाऽध्यात्मशून्यतामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। नाऽध्यात्मशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न वहिर्धाशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न समनुपश्यति। न वहिर्धाशून्यतामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। न वहिर्धाशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽध्यात्मवहिर्धाशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न समनुपश्यति। नाऽध्यात्मवहिर्धाशून्यतामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। नाऽध्यात्मवहिर्धाशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न शून्यताशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्त-

मेव न समनुपश्यति। न शून्यताशून्यतामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। न शून्यताशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न महाशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न समनुपश्यति। न महाशून्यतामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। न महाशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न परमार्थशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न समनुपश्यति। न परमार्थशून्यतामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। न परमार्थशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न संस्कृतशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न समनुपश्यति। न संस्कृतशून्यतामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि अपरान्तमेव न समनुपश्यति। न संस्कृतशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न संस्कृतशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न समनुपश्यति। न संस्कृतशून्यतामपरान्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपरान्तमेव न समनुपश्यति। न संस्कृतशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽत्यन्तशून्यतां पूर्व्वान्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वान्तमेव न

समनुपश्यति। नाऽत्यन्तशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽत्यन्तशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽनवराऽग्रशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽनवराऽग्रशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽनवराऽग्रशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽनवकारशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽनवकारशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽनवकारशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न प्रकृतिशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न प्रकृतिशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न प्रकृतिशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न स्वलक्षणशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न स्वलक्षणशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न स्वलक्षणशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽनुपलम्भशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽनुपलम्भशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽनुपलम्भशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽभावशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽभावशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽभावशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न स्वभावशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न स्वभावशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न स्वभावशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽभावस्वभावशून्यतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽभावस्वभावशून्यतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽभावस्वभावशून्यतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न स्मृत्युपस्थानानि पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनु-

पश्यति । न स्मृत्युपस्थानाऽन्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति
तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न स्मृत्युपस्थानानि प्रत्युत्पन्नेन
योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति ।
न सम्यक्प्रहाणानि पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि
पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न सम्यक्प्रहाणान्यपराऽन्तेन योजयति
न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न सम्यक्-
प्रहाणानि प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्यु-
त्पन्नमेव न समनुपश्यति । न ऋद्धिपादान् पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न
वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । न ऋद्धि-
पादानपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न
समनुपश्यति । न ऋद्धिपादान् प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियो-
जयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । नेन्द्रियाणि पूर्व्वाऽ-
न्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनु-
पश्यति । नेन्द्रियाण्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यप-
राऽन्तमेव न समनुपश्यति । नेन्द्रियाणि प्रत्युत्पन्नेन योजयति न
वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न वलानि
पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न सम-
नुपश्यति । न वलान्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्य-
पराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न वलानि प्रत्युत्पन्नेन योजयति
न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न बोध्य-
ङ्गानि पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव
न समनुपश्यति । न बोध्यङ्गान्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति

तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । न बोध्यङ्गानि प्रत्युत्पन्नेन
योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति ।
नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि
पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । नाऽऽर्य्याऽष्टऽङ्गमार्गमपराऽन्तेन योजयति
न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्ग-
मार्गं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव
न समनुपश्यति । नाऽऽर्य्यसत्यानि पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियो-
जयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । नाऽऽर्य्यसत्यान्यप-
राऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनु-
पश्यति । नाऽऽर्य्यसत्यानि प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति
तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । न ध्यानानि पूर्व्वाऽन्तेन
योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति ।
न ध्यानान्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव
न समनुपश्यति । न ध्यानानि प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियो-
जयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति । नाऽप्रमाणानि
पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न सम-
नुपश्यति । नाऽप्रमाणान्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथा-
ह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । नाऽप्रमाणानि प्रत्युत्पन्नेन
योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति ।
नाऽऽरूप्यसमापत्तिं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि
पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति । नाऽऽरूप्यसमापत्तिमपराऽन्तेन योज-
यति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति । नाऽऽरूप्य-

समापत्तिं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽष्टौ विमोक्षान् पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽष्टौ विमोक्षानपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽष्टौ विमोक्षान् प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानि पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानि प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽभिज्ञाः पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽभिज्ञा-अपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽभिज्ञाः प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न समाधीन् पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न समा-

धीनपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न समाधीन् प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न धारणीमुखानि पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न धारणीमुखान्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न धारणीमुखानि प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न दशतथागतबलानि पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न दशतथागतबलान्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न दशतथागतबलानि प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न चत्वारि वैशारद्यानि पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न चत्वारि वैशारद्यान्यपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न चत्वारि वैशारद्यानि प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न चतस्रः प्रतिसम्विदः पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न चतस्रः प्रतिसम्विदोऽपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न चतस्रः प्रतिसम्विदः प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति। तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न महामैत्रीं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न महा-

मैत्रीमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न महामैत्रीं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न महाकरुणां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न महाकरुणामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न महाकरुणां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मानपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न श्रोत-आपत्तिफलं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न श्रोत-आपत्तिफलमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न श्रोत-आपत्तिफलं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न सकृदागामिफलं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न सकृदागामिफलमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न सकृदागामिफलं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽनागामिफलं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न

समनुपश्यति। नाऽनागामिफलमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽनागामिफलं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। नाऽर्हत्त्वं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽर्हत्त्वमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। नाऽर्हत्त्वं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न प्रत्येकबोधिं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न प्रत्येकबोधिमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न प्रत्येकबोधिं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न मार्गाऽऽकारज्ञतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न मार्गाऽऽकारज्ञतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न मार्गाऽऽकारज्ञतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाहि पूर्व्वाऽन्तमेव न समनुपश्यति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतामपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति तथाह्यपराऽन्तमेव न समनुपश्यति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। एवं युज्यमानः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र

बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न पूर्व्वाऽन्तमपराऽन्तेन योजयति न वियोजयति। नाऽपराऽन्तं पूर्व्वाऽन्तेन योजयति न वियोजयति। न पूर्व्वाऽन्तमपराऽन्तं वा प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति अध्वसमानता*मुपादाय। एवं युक्तः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नेवं युज्यते यथा युज्यमानेन† सर्व्वज्ञतामतीतेन योजयति न वियोजयति तथाह्यतीतमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं सर्व्वज्ञतामतीतेन योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न सर्व्वज्ञतामनागतेन योजयति न वियोजयति तथाह्यनागतमेव न समनुपश्यति असमनुपश्यन् कथं सर्व्वज्ञतामनागतेन योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न सर्व्वज्ञतां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति तथाहि प्रत्युत्पन्नमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं सर्व्वज्ञतां प्रत्युत्पन्नेन योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितातां युक्तइति वा वक्तव्यः। पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि रूपमेव न समनुपश्यति असमनुपश्यन् कथं रूपं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न वेदनां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि वेदनामेव न समनुपश्यति

* अध्वसमताशून्यता, च पुस्तके पाठः।

† युज्यमानोन इति पाठोयुक्तः प्रतिभाति।

असमनुपश्यन् कथं वेदनां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न संज्ञां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि संज्ञामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं संज्ञां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न संस्कारान् सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि संस्कारानेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं संस्कारान् सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न विज्ञानं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि विज्ञानमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं विज्ञानं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न चक्षुः सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि चक्षुरेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं चक्षुः सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न श्रोत्रं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि श्रोत्रमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं श्रोत्रं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न घ्राणं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि घ्राणमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं घ्राणं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न जिह्वां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि जिह्वामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं जिह्वां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न कायं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि कायमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं कायं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति

वियोजयिष्यति वा। न मनः सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि मनएव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं मनः सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्रूपं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि रूपमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं रूपं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न शब्दं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि शब्दमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं शब्दं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न गन्धं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि गन्धमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं गन्धं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न रसं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि रसमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं रसं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न स्पर्शं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि स्पर्शमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं स्पर्शं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न धर्म्मान् सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि धर्म्मानेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं धर्म्मान् सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्चक्षुर्धातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि चक्षुर्धातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं चक्षुर्धातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न रूपधातुं

सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि रूपधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं रूपधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा न चक्षुर्विज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि चक्षुर्विज्ञानधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं चक्षुर्विज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न श्रोत्रधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाति श्रोत्रधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं श्रोत्रधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न शब्दधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि शब्दधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं शब्दधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न श्रोत्रविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि श्रोत्रविज्ञानधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं श्रोत्रविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न घ्राणधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि घ्राणधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं घ्राणधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न गन्धधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि गन्धधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं गन्धधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न घ्राणविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि घ्राणविज्ञानधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं घ्राणविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न जिह्वाधातुं सर्व्वज्ञतया

योजयति न वियोजयति तथाहि जिह्वाधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं जिह्वाधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न रसधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि रसधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं रसधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न जिह्वाविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि जिह्वाविज्ञानधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं जिह्वाविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न कायधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि कायधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं कायधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न स्प्रष्टव्यधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि स्प्रष्टव्यधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं स्प्रष्टव्यधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न कायविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि कायविज्ञानधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं कायविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न मनोधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि मनोधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं मनोधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न धर्म्मधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि धर्म्मधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं धर्म्मधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न मनोविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति

तथाहि मनोविज्ञानधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं मनोविज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न पृथिवीधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि पृथिवीधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं पृथिवीधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽब्धातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाह्यब्धातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमब्धातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न तेजोधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि तेजोधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं तेजोधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा न वायुधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि वायुधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं वायुधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽऽकाशधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाह्याकाशधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमाकाशधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न विज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि विज्ञानधातुमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं विज्ञानधातुं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नाऽविद्यां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाह्यविद्यामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमविद्यां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न संस्कारान् सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि संस्कारानेव न समनुपश्यति

असमनुपश्यन् कथं संस्कारान् सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न नामरूपं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि नामरूपमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं नामरूपं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न षड़ायतनं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि षड़ायतनमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं षड़ायतनं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न स्पर्शं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि स्पर्शमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं स्पर्शं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न वेदनां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि वेदनामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं वेदनां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न तृष्णां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि तृष्णामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं तृष्णां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नोपादानं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाह्युपादानमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमुपादानं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न भवं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि भवमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं भवं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न जातिं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि जातिमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं जातिं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न जरामरणं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि

जरामरणमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं जरामरणं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न दानपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि दानपारमितामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं दानपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। शीलपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि शीलपारमितामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं शीलपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न क्षान्तिपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि क्षान्तिपारमितामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं क्षान्तिपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न वीर्य्यपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि वीर्य्यपारमितामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं वीर्य्यपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न ध्यानपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि ध्यानपारमितामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं ध्यानपारमितां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न प्रज्ञापारमितां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि प्रज्ञापारमितामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं प्रज्ञापारमितां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽध्यात्मशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाह्यध्यात्मशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमध्यात्मशून्यतां सर्व्वज्ञतया योज-

यिष्यति वियोजयिष्यति वा। न बहिर्द्धाशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि बहिर्द्धाशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं बहिर्द्धाशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाह्यध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न शून्यताशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि शून्यताशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं शून्यताशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न महाशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि महाशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं महाशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न परमार्थशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि परमार्थशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं परमार्थशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न संस्कृतशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाहि संस्कृतशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं संस्कृतशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽसंस्कृतशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाह्यसंस्कृतशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमसंस्कृतशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽत्यन्तशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति तथाह्यत्यन्तशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन्

कथमत्यन्तशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽनवराऽग्रशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाह्यनवराऽग्रशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमनवराऽग्रशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽनवकारशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाह्यनवकारशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमनवकारशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न प्रकृतिशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि प्रकृतिशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं प्रकृतिशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि सर्व्वधर्म्मशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं सर्व्वधर्म्मशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न स्वलक्षणशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि स्वलक्षणशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं स्वलक्षणशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽनुपलम्भशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाह्यनुपलम्भशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमनुपलम्भशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽभावशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाह्यभावशून्यतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमभावशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न स्वभावशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि स्वभावशून्यतामेव

न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं स्वभावशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । नाऽभावस्वभावशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाह्यभावस्वभावशून्यतामेव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथमभावस्वभावशून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न स्मृत्युपस्थानानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि स्मृत्युपस्थानान्येव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं स्मृत्युपस्थानानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न सम्यक्प्रहाणानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि सम्यक्प्रहाणान्येव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं सम्यक्प्रहाणानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न ऋद्धिपादान् सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाह्यृद्धिपादानेव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथमृद्धिपादान् सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । नेन्द्रियाणि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहीन्द्रियाण्येव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथमिन्द्रियाणि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न बलानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि बलान्येव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं बलानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न बोध्यङ्गानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि बोध्यङ्गान्येव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं बोध्यङ्गानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न मार्गं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि मार्गमेव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं

मार्गं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । नाऽऽर्य्यसत्यानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाह्यार्य्यसत्यान्येव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथमार्य्यसत्यानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न ध्यानानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि ध्यानान्येव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं ध्यानानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । नाऽप्रमाणानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाह्यप्रमाणान्येव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथमप्रमाणानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । नाऽऽरूप्यसमापत्तीः सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाह्याऽऽरूप्यसमापत्तीरेव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथमाऽऽरूप्यसमापत्तीः सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न विमोक्षान् सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि विमोक्षानेव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं विमोक्षान् सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरेव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । न शून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाहि शून्यतामेव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथं शून्यतां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा । नाऽऽनिमित्तं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति । तथाह्यानिमित्तमेव न समनुपश्यति । असमनुपश्यन् कथमानिमित्तं सर्व्वज्ञतया योजयि-

स्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽप्रणिहितं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाह्यप्रणिहितमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमप्रणिहितं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽभिज्ञां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाह्यभिज्ञामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमभिज्ञां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न समाधिं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि समाधिमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं समाधिं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न धारणीमुखानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि धारणीमुखान्येव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं धारणीमुखानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न दश तथागतबलानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि दश तथागतबलान्येव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं दश तथागतबलानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न वैशारद्यानि सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि वैशारद्यान्येव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं वैशारद्यानि सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न प्रतिसंविदः सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि प्रतिसंविद एव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं प्रतिसंविदः सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न महामैत्रीं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि महामैत्रीमेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं महामैत्रीं सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति

वियोजयिष्यति वा। न महाकरुणां सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाहि महाकरुणामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं महाकरुणां सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति। तथाह्यष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मानेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथमष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् सर्व्वज्ञतया योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। एवं युज्यमानः शारद्वतीपुत्र, बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र, बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न बुद्धं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति, न सर्व्वज्ञतां बुद्धेन योजयति न वियोजयति। तथाहि बुद्धमेव न समनुपश्यति, सर्व्वज्ञतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं बुद्धं सर्व्वज्ञतया सर्व्वज्ञतां वा बुद्धेन योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। न बोधिं सर्व्वज्ञतया योजयति न वियोजयति, न बोध्या सर्व्वज्ञतां योजयति न वियोजयति। तथाहि बोधिमेव न समनुपश्यति सर्व्वज्ञतामेव न समनुपश्यति। असमनुपश्यन् कथं बोधिं सर्व्वज्ञतया सर्व्वज्ञतां वा बोध्या योजयिष्यति वियोजयिष्यति वा। एवं हि शारद्वतीपुत्र, बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र, बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं भाव इति योजयति न रूपमभाव इति योजयति। न वेदनां भाव इति योजयति न वेदनामभाव इति योजयति। न संज्ञां भाव इति योजयति न संज्ञामभाव इति योजयति। न संस्कारान्

भावइति योजयति न संस्कारानभावइति योजयति । न विज्ञानं भावइति योजयति न विज्ञानमभावइति योजयति। न चक्षुर्भावइति योजयति न चक्षुरभावइति योजयति । न श्रोत्रं भावइति योजयति न श्रोत्रमभावइति योजयति । न घ्राणं भावइति योजयति न घ्राणमभावइति योजयति । न जिह्वां भावइति योजयति न जिह्वामभावइति योजयति । न कायं भावइति योजयति न कायमभावइति योजयति । न मनोभावइति योजयति न मनोऽभावइति योजयति। न रूपं[1] भावइति योजयति न रूपमभावइति योजयति । न शब्दं भावइति योजयति न शब्दमभावइति योजयति । न गन्धं भावइति योजयति न गन्धमभावइति योजयति । न रसम्भावइति योजयति न रसमभावइति योजयति। न स्पर्शं भावइति योजयति न स्पर्शमभावइति योजयति । न धर्म्मान् भावइति योजयति न धर्म्मानभावइति योजयति । न चक्षुर्विज्ञानं भावइति योजयति न चक्षुर्विज्ञानमभावइति योजयति । न श्रोत्रविज्ञानं भावइति योजयति न श्रोत्रविज्ञानमभावइति योजयति । न घ्राणविज्ञानं भावइति योजयति न घ्राणविज्ञानमभावइति योजयति। न जिह्वाविज्ञानं भावइति योजयति न जिह्वाविज्ञानमभावइति योजयति । न कायविज्ञानं भावइति योजयति न कायविज्ञानमभावइति योजयति। न

(१) पूर्व्वंपठितो रूपशब्दो रूपस्कन्धाभिप्रायः, अयन्तु विषयाभिप्राय इति न पौनरुक्तम् । यद्यपि स विषयानान्द्रियानि रूपस्कन्धस्तथापि विशिष्टस्य तदघटकानाञ्च व्यष्टिसमष्टिन्यायेन पृथक् परिकीर्त्तनम् ।

मनोविज्ञानं भावइति योजयति न मनोविज्ञानमभावइति योजयति । न चक्षुःसंस्पर्शं भावइति योजयति न चक्षुःसंस्पर्शमभावइति योजयति । न श्रोत्रसंस्पर्शं भावइति योजयति न श्रोत्रसंस्पर्शमभावइति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शं भावइति योजयति न घ्राणसंस्पर्शमभावइति योजयति । न जिह्वासंस्पर्शं भावइति योजयति न जिह्वासंस्पर्शमभावइति योजयति । न कायसंस्पर्शं भावइति योजयति न कायसंस्पर्शमभावइति योजयति । न मनःसंस्पर्शं भावइति योजयति न मनःसंस्पर्शमभावइति योजयति । न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां[1] वेदनां भावइति योजयति न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामभावइति योजयति। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां भावइति योजयति न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामभावइति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां भावइति योजयति न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामभावइति योजयति । न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां भावइति योजयति न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामभावइति योजयति । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां भावइति योजयति न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामभावइति योजयति । न मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां भावइति योजयति न मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामभावइति योजयति। न पृथिवीधातुं भावइति योजयति न पृथिवीधातुमभावइति योजयति । नाऽब्धातुं भावइति योजयति नाऽब्धातुमभावइति योजयति । न तेजोधातुं भावइति योजयति

(१) चक्षुःसंस्पर्शः प्रत्ययः कारणं यस्या वेदनायाः सा तथा । वेदनानुभवः । एवमुत्तरत्रापि योजनीयम् ।

न तेजोधातुमभावइति योजयति। न वायुधातुं भावइति योजयति न वायुधातुमभावइति योजयति। नाऽऽकाशधातुं भावइति योजयति नाऽऽकाशधातुमभावइति योजयति। न विज्ञानधातुं भावइति योजयति न विज्ञानधातुमभावइति योजयति। नाऽविद्यां भावइति योजयति नाऽविद्यामभावइति योजयति। न संस्कारान् भावइति योजयति न संस्कारानभावइति योजयति। न विज्ञानं भावइति योजयति न विज्ञानमभावइति योजयति। न नामरूपं भावइति योजयति न नामरूपमभावइति योजयति। न षड़ायतनं भावइति योजयति न षड़ायतनमभावइति योजयति। न स्पर्शं भावइति योजयति न स्पर्शमभावइति योजयति। न वेदनां भावइति योजयति न वेदनामभावइति योजयति। न तृष्णां भावइति योजयति न तृष्णामभावइति योजयति। नोपादानं भावइति योजयति नोपादानमभावइति योजयति। न भवं भावइति योजयति न भवमभावइति योजयति। न जातिं भावइति योजयति न जातिमभावइति योजयति। न जरामरणं भावइति योजयति न जरामरणमभावइति योजयति। न दानपारमितां भावइति योजयति न दानपारमितामभावइति योजयति। न शीलपारमितां भावइति योजयति न शीलपारमितामभावइति योजयति। न क्षान्तिपारमितां भावइति योजयति न क्षान्तिपारमितामभावइति योजयति। न वीर्य्यपारमितां भावइति योजयति न वीर्य्यपारमितामभावइति योजयति। न ध्यानपारमितां भावइति योजयति न ध्यानपारमितामभावइति योजयति। न प्रज्ञापारमितां

भावइति योजयति न प्रज्ञापारमितामभावइति योजयति। नाऽध्यात्मशून्यतां भावइति योजयति नाऽध्यात्मशून्यतामभावइति योजयति। न वहिर्द्धाशून्यतां भाव इति योजयति न वहिर्द्धाशून्यतामभावइति योजयति। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतां भावइति योजयति नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतामभावइति योजयति। न शून्यताशून्यतां भावइति योजयति न शून्यताशून्यतामभावइति योजयति। न महाशून्यतां भावइति योजयति न महाशून्यतामभावइति योजयति। न परमाऽर्थशून्यतां भावइति योजयति न परमाऽर्थशून्यतामभावइति योजयति। न संस्कृतशून्यतां भावइति योजयति न संस्कृतशून्यतामभावइति योजयति। नाऽसंस्कृतशून्यतां भावइति योजयति नाऽसंस्कृतशून्यतामभावइति योजयति। नाऽत्यन्तशून्यतां भावइति योजयति नाऽत्यन्तशून्यतामभावइति योजयति। नाऽनवराऽग्रशून्यतां भावइति योजयति नाऽनवराऽग्रशून्यतामभावइति योजयति। नाऽनवकारशून्यतां भावइति योजयति नाऽनवकारशून्यतामभावइति योजयति। न प्रकृतिशून्यतां भावइति योजयति न प्रकृतिशून्यतामभावइति योजयति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां भावइति योजयति न सर्व्वधर्म्मशून्यतामभावइति योजयति। न स्वलक्षणशून्यतां भावइति योजयति न स्वलक्षणशून्यतामभावइति योजयति। नाऽनुपलम्भशून्यतां भावइति योजयति नाऽनुपलम्भशून्यतामभावइति योजयति। नाऽभावशून्यतां भावइति योजयति नाऽभावशून्यतामभावइति योजयति। न स्वभावशून्यतां भावइति योजयति न स्वभावशून्यतामभावइति

योजयति । नाऽभावस्वभावशून्यतां भावइति योजयति नाऽभाव-
स्वभावशून्यतामभावइति योजयति । न स्मृत्युपस्थानानि भावइति
योजयति न स्मृत्युपस्थानान्यभावइति योजयति । न सम्यक्प्रहा-
णानि भावइति योजयति। न सम्यक्प्रहाणान्यभावइति योजयति ।
न ऋद्धिपादान् भावइति योजयति । न ऋद्धिपादानभावइति
योजयति । नेन्द्रियाणि भावइति योजयति नेन्द्रियाण्यभावइति
योजयति । न बलानि भावइति योजयति न बलान्यभावइति
योजयति । न बोध्यङ्गानि भावइति योजयति न बोध्यङ्गान्य-
भावइति योजयति । नाऽप्रमाणानि भावइति योजयति नाऽप्रमा-
णान्यभावइति योजयति । नाऽऽर्य्यसत्यानि भावइति योजयति
नाऽऽर्य्यसत्यान्यभावइति योजयति । न ध्यानानि भावइति योज-
यति न ध्यानान्यभावइति योजयति । न मार्गं भावइति योज-
यति न मार्गमभावइति योजयति । नाऽऽरूप्यसमापत्तीर्भावइति
योजयति नाऽऽरूप्यसमापत्तीरभावइति योजयति । नाऽष्टौ
विमोक्षान् भावइति योजयति नाऽष्टौ विमोक्षानभावइति योज-
यति । न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीर्भावइति योजयति न
नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरभावइति योजयति । न शून्यतां
भावइति योजयति न शून्यतामभावइति योजयति । नाऽऽनिमित्तं
भावइति योजयति नाऽऽनिमित्तमभावइति योजयति । नाऽप्रणि-
हितं भावइति योजयति नाऽप्रणिहितमभावइति योजयति ।
नाऽभिज्ञां भावइति योजयति नाऽभिज्ञामभाव इति योजयति ।
न समाधीन् भावइति योजयति न समाधीनभावइति योजयति।

न धारणीमुखानि भावइति योजयति न धारणीमुखान्यभावइति
योजयति । न दशतथागतबलानि भावइति योजयति न दश-
तथागतबलान्यभावइति योजयति । न चत्वारि वैशारद्यानि भाव-
इति योजयति न चत्वारि वैशारद्यान्यभावइति योजयति । न
चतस्रः प्रतिसम्विदोभावइति योजयति न चतस्रः प्रतिसम्विदोऽ-
भावइति योजयति । न महामैत्रीं भावइति योजयति न महा-
मैत्रीमभावइति योजयति । न महाकरुणां भावइति योजयति
न महाकरुणामभावइति योजयति । नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्ध-
धर्म्मान् भावइति योजयति नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मानभाव-
इति योजयति । न स्रोत-आपत्तिफलं भावइति योजयति न
स्रोत-आपत्तिफलमभावइति योजयति । न सकृदाऽऽगामिफलं
भावइति योजयति न सकृदाऽऽगामिफलमभावइति योजयति ।
नाऽनागामिफलं भावइति योजयति नाऽनागामिफलमभावइति
योजयति । नाऽर्हत्त्वं भावइति योजयति नाऽर्हत्त्वमभावइति
योजयति । न प्रत्येकबोधिं भावइति योजयति न प्रत्येकबोधिम-
भावइति योजयति । न मार्गाऽऽकारज्ञतां भावइति योजयति न
मार्गाऽऽकारज्ञतामभावइति योजयति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां भावइति
योजयति न सर्व्वाऽऽकारज्ञतामभावइति योजयति ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां
चरन् न रूपं नित्यमिति योजयति न रूपमनित्यमिति योज-
यति। न वेदनां नि मिति योजयति न वेदनामनित्यमिति
योजयति । न संज्ञां नित्यमिति योजयति न संज्ञामनित्यमिति

योजयति । न संस्कारान्नित्य*इति योजयति न संस्कारानित्यां† इति योजयति । न विज्ञानं नित्यमिति योजयति न विज्ञानमनित्यमिति योजयति । न चक्षुर्नित्यमिति योजयति न चक्षुरनित्यमिति योजयति । न श्रोत्रं नित्यमिति योजयति न श्रोत्रमनित्यमिति योजयति । न घ्राणं नित्यमिति योजयति न घ्राणमनित्यमिति योजयति । न जिह्वां नित्यमिति योजयति न जिह्वामनित्यमिति योजयति । न कायं नित्यमिति योजयति न कायमनित्यमिति योजयति । न मनो नित्यमिति योजयति न मनोऽनित्यमिति योजयति । न रूपं नित्यमिति योजयति न रूपमनित्यमिति योजयति । न शब्दं नित्यमिति योजयति न शब्दमनित्यमिति योजयति । न गन्धं नित्यमिति योजयति न गन्धमनित्यमिति योजयति । न रसं नित्यमिति योजयति न रसमनित्यमिति योजयति । न स्पर्शं नित्यमिति योजयति न स्पर्शमनित्यमिति योजयति । न धर्मान्नित्यानिति योजयति न धर्माननित्यानिति योजयति । न चक्षुर्विज्ञानं नित्यमिति योजयति न चक्षुर्विज्ञानमनित्यमिति योजयति । न श्रोत्रविज्ञानं नित्यमिति योजयति न श्रोत्रविज्ञानमनित्यमिति योजयति । न घ्राणविज्ञानं नित्यमिति योजयति न घ्राणविज्ञानमनित्यमिति योजयति । न जिह्वाविज्ञानं नित्यमिति योजयति न जिह्वाविज्ञानमनित्यमिति

* संस्कारान्नित्यानिति युक्तं प्रतिभाति ।

† संस्कारानित्यानिति युक्तं प्रतिभाति ।

योजयति । न कायविज्ञानं नित्यमिति योजयति न कायविज्ञानमनित्यमिति योजयति । न मनोविज्ञानं नित्यमिति योजयति न मनोविज्ञानमनित्यमिति योजयति । न चक्षुः संस्पर्शं नित्यमिति योजयति न चक्षुः संस्पर्शमनित्यमिति योजयति । न श्रोत्रसंस्पर्शं नित्यमिति योजयति न श्रोत्रसंस्पर्शमनित्यमिति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शं नित्यमिति योजयति न घ्राणसंस्पर्शमनित्यमिति योजयति । न जिह्वासंस्पर्शं नित्यमिति योजयति न जिह्वासंस्पर्शमनित्यमिति योजयति । न कायसंस्पर्शं नित्यमिति योजयति न कायसंस्पर्शमनित्यमिति योजयति । न मनः संस्पर्शं नित्यमिति योजयति न मनः संस्पर्शमनित्यमिति योजयति । न चक्षुः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनां नित्य*मिति योजयति न चक्षुः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनित्यमिति योजयति । न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां नित्यमिति योजयति न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनित्यमिति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां नित्यमिति योजयति न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनित्यमिति योजयति । न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां नित्यमिति योजयति न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनित्यमिति योजयति । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां नित्यमिति योजयति न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनित्यमिति योजयति । न मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनां नित्यमिति योजयति न मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनित्यमिति योजयति । न पृथिवीधातुं नित्यइति योजयति न पृथिवीधातुमनित्यइति

* नित्या इति ख, ग, घ पुस्तके पाठः ।

योजयति । नाऽब्धातुं नित्यइति योजयति नाऽब्धातुमनित्यइति योजयति । न तेजोधातुं नित्यइति योजयति न तेजोधातुमनित्यइति योजयति । न वायुधातुं नित्यइति योजयति न वायुधातुमनित्यइति योजयति । नाऽऽकाशधातुं नित्यइति योजयति नाऽऽकाशधातुमनित्यइति योजयति । न विज्ञानधातुं नित्यइति योजयति न विज्ञानधातुमनित्यइति योजयति । नाऽविद्यां नित्यामिति योजयति नाऽविद्यामनित्यामिति योजयति । न संस्कारान् नित्यानिति* योजयति न संस्काराननित्यानिति योजयति । न विज्ञानं नित्यमिति योजयति न विज्ञानमनित्यमिति योजयति । न नामरूपं नित्यमिति योजयति न नामरूपमनित्यमिति योजयति । न षड़ायतनं नित्यमिति योजयति न षड़ायतनमनित्यमिति योजयति । न स्पर्शं नित्यमिति योजयति न स्पर्शमनित्यमिति योजयति । न वेदनां नित्यामिति योजयति न वेदनामनित्यामिति योजयति । न तृष्णां नित्यामिति योजयति न तृष्णामनित्यामिति योजयति । नोपादानं नित्यमिति योजयति नोपादानमनित्यमिति योजयति । न भवं नित्यमिति योजयति न भवमनित्यमिति योजयति । न जातिं नित्यामिति योजयति न जातिमनित्यामिति योजयति । न

* इति शब्दसमभिव्याहृत नित्यादि शब्दस्य क्वचित् प्रथमान्तत्वं क्वचित् द्वितीयान्तत्वं एवं क्वचित् विशेष्यपदलिङ्गभागित्वं । क्वचित् क्लीवलिङ्गत्वं दृश्यते । वैषम्यमेतल्लेखकदोषेण जातमिति प्रतिभाति । एवं वैषम्यं परत्रापि बहुस्थले दृश्यते । पुस्तकपञ्चकदृष्टत्वादृशपाठो लिखितः।

जरामरणं नित्यमिति योजयति न जरामरणमनित्यमिति योजयति । न दानपारमितां नित्येति योजयति न दानपारमितामनित्येति योजयति । न शीलपारमितां नित्येति योजयति न शीलपारमितामनित्येति योजयति । न क्षान्तिपारमितां नित्येति योजयति न क्षान्तिपारमितामनित्येति योजयति । न वीर्य्यपारमितां नित्येति योजयति न वीर्य्यपारमितामनित्येति योजयति । न ध्यानपारमितां नित्येति योजयति न ध्यानपारमितामनित्येति योजयति । न प्रज्ञापारमितां नित्येति योजयति न प्रज्ञापारमितामनित्येति योजयति । नाऽध्यात्मशून्यतां नित्येति योजयति नाऽध्यात्मशून्यतामनित्येति योजयति । न वहिर्द्धाशून्यतां नित्येति योजयति न वहिर्द्धाशून्यतामनित्येति योजयति । नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतां नित्येति योजयति नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतामनित्येति योजयति । न शून्यताशून्यतां नित्येति योजयति न शून्यताशून्यतामनित्येति योजयति । न महाशून्यतां नित्येति योजयति न महाशून्यतामनित्येति योजयति । न परमाऽर्थशून्यतां नित्येति योजयति न परमाऽर्थशून्यतामनित्येति योजयति । न संस्कृतशून्यतां नित्येति योजयति न संस्कृतशून्यतामनित्येति योजयति । नाऽसंस्कृतशून्यतां नित्येति योजयति नाऽसंस्कृतशून्यतामनित्येति योजयति । नाऽत्यन्तशून्यतां नित्येति योजयति नाऽत्यन्तशून्यतामनित्येति योजयति । नाऽनवराऽग्रशून्यतां नित्येति योजयति नाऽनवराऽग्रशून्यतामनित्येति योजयति । नाऽनवकारशून्यतां नित्येति योजयति नाऽनवकारशून्यतामनित्येति योजयति । न

प्रकृतिशून्यतां नित्येति योजयति न प्रकृतिशून्यतामनित्येति योजयति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां नित्येति योजयति न सर्व्वधर्म्मशून्यतामनित्येति योजयति। न स्वलक्षणशून्यतां नित्येति योजयति न स्वलक्षणशून्यतामनित्येति योजयति। नाऽनुपलम्भशून्यतां नित्येति योजयति नाऽनुपलम्भशून्यतामनित्येति योजयति। नाऽभावशून्यतां नित्येति योजयति नाऽभावशून्यतामनित्येति योजयति। न स्वभावशून्यतां नित्येति योजयति न स्वभावशून्यतामनित्येति योजयति। नाऽभावस्वभावशून्यतां नित्येति योजयति नाऽभावस्वभावशून्यतामनित्येति योजयति। न स्मृत्युपस्थानानि नित्यानीति योजयति न स्मृत्युपस्थानान्यनित्यानीति योजयति। न सम्यक्प्रहाणानि नित्यानीति योजयति न सम्यक्प्रहाणान्यनित्यानीति योजयति। न ऋद्धिपादान् नित्यानिति योजयति न ऋद्धिपादाननित्यानिति योजयति। नेन्द्रियाणि नित्यानीति योजयति नेन्द्रियाण्यनित्यानीति योजयति। न बलानि नित्यानीति योजयति न बलान्यनित्यानीति योजयति। न बोध्यङ्गानि नित्यानीति योजयति न बोध्यङ्गान्यनित्यानीति योजयति। नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं नित्यमिति योजयति नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गमनित्यमिति योजयति। नाऽऽर्य्यसत्यानि नित्यानीति योजयति नाऽऽर्य्यसत्यान्यनित्यानीति योजयति। न ध्यानानि नित्यानीति योजयति न ध्यानान्यनित्यानीति योजयति। नाऽप्रमाणानि नित्यानीति योजयति नाऽप्रमाणान्यनित्यानीति योजयति। नाऽऽरूप्यसमापत्तीर्नित्याइति योजयति नाऽऽरूप्यसमापत्ती-

Pariçista Parvan, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	Rs. 1	14
Prākrita-Paingalam, Fasc. 1–6 @ /6/ each	2	4
Prithivirāj Rāsa, (Text) Part II, Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14
Ditto (English) Part II, Fasc. 1	0	12
Prākṛta Lakṣaṇam, (Text) Fasc. 1	1	8
Parāçara Smṛti, (Text) Vol. I, Fasc. 1–8; Vol. II, Fasc. 1–6; Vol. III, Fasc. 1–6 @ /6/ each	7	8
Parāçara, Institutes of (English)	0	12
Prabandhacintāmaṇi (English) Fasc. 1–3 @ /12/ each	2	4
*Sāma Vēda Saṁhitā, (Text) Vols. I, Fasc. 5–10; II, 1–6; III, 1–7; IV, 1–6; V, 1–8, @ /6/ each Fasc.	12	6
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each	1	8
Ditto (English) Fasc. 1–3 @ /12/ each	2	4
Suçruta Saṁhitá, (Eng.) Fasc. 1 @ /12/	0	12
*Taittereya Saṁhitā, (Text) Fasc. 14–45 @ /6/ each	12	0
Tāṇḍya-Brāhmaṇa, (Text) Fasc. 1–19 @ /6/ each	7	2
Tattva Cintāmaṇi, (Text) Vol. I, Fasc. 1–9, Vol. II, Fasc. 1–10, Vol. III, Fasc. 1–2, Vol. IV, Fasc. 1, Vol. V, Fasc. 1–5, Part IV, Vol. II, Fasc. 1–12 @ /6/ each	14	10
Trikāṇḍa-Maṇḍanam, (Text) Fasc. 1-2 @ /6/	0	12
Tul'si Sát'sai, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14
Upamita-bhava-prapañca-kathā (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each ...	1	2
Uvāsagadasāo, (Text and English) Fasc. 1–6 @ /12/	4	8
Varāha Purāṇa, (Text) Fasc. 1–14 @ /6/ each	5	4
Varsa Krya Kaumudi, Fasc. 1–4 @ /6/	1	
*Vāyu Purāṇa, (Text) Vol. I, Fasc. 2–6; Vol. II, Fasc. 1–7, @ /6/ each	4	8
Viṣṇu Smṛti, (Text) Fasc. 1–2 @ /6/ each	0	12
Vivādaratnākara, (Text) Fasc. 1–7 @ /6/ each	2	10
Vṛhannāradīya Purāṇa, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/	2	4
Vṛhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1–6	2	4

Tibetan Series.

Pag-Sam Ṭhi S'iñ, Fasc. 1–4 @ 1/ each	4	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1–5; Vol. II, Fasc. 1–3; Vol. III, Fasc. 1–5, @ 1/ each	13	0
Rtogs *brjod dpag hkhri* S'iñ (Tib. & Sans.) Vol. I, Fasc. 1–5; Vol. II. Fasc. 1–5 @ 1/ each	10	0

Arabic and Persian Series.

'Ālamgīrnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1–13 @ /6/ each... ...	4	14
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1–3 @ /12/	2	4
Āīn-i-Akbarī, (Text) Fasc. 1–22 @ 1/ each	22	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1–7, Vol. II, Fasc. 1–5, Vol. III, Fasc. 1–5, @ 1/12/ each	29	12
Akbarnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1–37 @ 1/ each	37	0
Ditto English Fasc, 1–6 @ 1/ each	6	0
Arabic Bibliography, by Dr. A. Sprenger	0	6
Bādshāhnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1–19 @ /6/ each	7	2
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts	1	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal. Fasc. 1–3 @ 1/ each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix, Fasc. 1–21 @ 1/ each	21	0
Farhang-i-Rashīdī, (Text) Fasc. 1–14 @ 1/ each	14	0
Fihrist-i-Ṭūsī, or, Ṭūsy's list of Shy'ah Books, (Text) Fasc. 1–4 @ /12/ each	3	0
Futūḥ-ush-Shām of Wāqidī, (Text) Fasc. 1–9 @ /6/ each	3	6
Ditto of Āzādī, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each	1	8
Haft Āsmān, Histo[...]rsian Masnawi, (Text) Fasc. 1 ...	0	12
History of the Cali[...]ish) Fasc. 1–6 @ /12/ each	4	8
Iqbālnāmah-i-Jahā[...]xt) Fasc. 1–3 @ /6/ each	1	2
Iṣābah, with Supple[...]xt) 51 Fasc. @ /12/ each	38	4
Maāṣir-ul-Umārā, Vol. [...]sc. 1–9, Vol. II, Fasc. 1–9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, F[...] 10-11; Index to Vol. III, Fasc. 11-12; Index to Vol. II, Fasc. 10–12 @ /6/ each	13	2
Maghāzi of Wāqidi, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

ASIATIC ... AND

Muntakhabu-t-Tawārikh, (Text) Fasc. 1–15 @ /6/ each ... Rs. 5 0
Muntakhabu-t-Tawārikh, (English) Vol. I, Fasc. 1–7; Vol. II, Fasc. 1–5 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ /12/ each ... 12 0
Muntakhabu-l-Lubāb, (Text) Fasc. 1–19 @ /6/ each ... 7 2
Ma'āṣir-i-'Ālamgīrī, (Text), Fasc. 1–6 @ /6/ each ... 2 4
Nukhbatu-l-Fikr, (Text) Fasc. 1 ... ... 0 6
Niẓāmī's Khiradnāmah-i-Iskandari, (Text) Fasc. 1–2 @ /12/ each ... 1 8
Riyāẓu-s-Salāṭīn, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each ... 1 14
Ṭabaqāt-i-Nāṣirī, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each ... 1 14
Ditto (English) Fasc. 1–14 @ /12/ each ... 10 8
Ditto Index 1 0
Tārīkh-i-Fīrūz Shāhī of Ẓiyāu-d-dīn Barni (Text) Fasc. 1–7 @ /6/ each ... 2 10
Tārīkh-i-Fīrūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/ each ... 2 4
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1–2 @ 1/8/ each ... 3 0
Wis o Rāmīn, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each ... 1 14
Ẓafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1–9, Vol. II, Fasc. 1–8 @ /6/ each ... 6 6
Tuzuk-i-Jahāngīrī, (Eng.) Fasc. 1 ... ... 0 12

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. Asiatic Researches. Vol. VII, Vols. XI and XVII, and Vols. XIX and XX @ 10/ each ... 50 0
2. Proceedings of the Asiatic Society from 1865 to 1869 (incl.) @ /6/ per No.; and from 1870 to date @ /8/ per No.
3. Journal of the Asiatic Society for 1843 (12), 1844 (12), 1845 (12), 1846 (5), 1847 (12), 1848 (12), 1866 (7), 1867 (6), 1868 (6), 1869 (8), 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8) 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882, (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), @ 1/8 per No. to Members and @ 2/ per No. to Non-Members

N. B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.

4. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784–1883 ... 3 0
   A sketch of the Turki language as spoken in Eastern Turkistan, by R. B. Shaw (Extra No., *J.A.S.B.*, 1878) ... 4 0
   Theobald's Catalogue of Reptiles in the Museum of the Asiatic Society (Extra No., *J.A.S.B.*, 1868) ... 2 0
   Catalogue of Mammals and Birds of Burmah, by E. Blyth (Extra No., *J.A.S.B.*, 1875) ... 4 0
   Introduction to the Maithilī Language of North Bihār, by G. A. Grierson, Part II, Chrestomathy and Vocabulary (Extra No., *J.A.S.B.*, 1882) ... 4 0
5. Anis-ul-Musharraḥīn ... 3 0
6. Catalogue of Fossil Vertebrata ... 3 0
7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, by W. A. Bion 3 8
8. Ināyah, a Commentary on the Hidāyah, Vols. II and IV, @ 16/ each... 32 0
9. Jawāmlu-l-'ilm ir-riyāẓī, 168 pages with 17 plates, 4to. Part I ... 2 0
10. Khizānatu-l-'ilm ... 4 0
11. Mahābhārata, Vols. III and IV, @ 20/ each ... 40 0
12. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I–III, with 8 coloured Plates, 4to. @ 6/ each ... 18 0
13. Sharaya-ool-Islām ... 4 0
14. Tibetan Dictionary, by Csoma de Körös ... 10 0
15. Ditto Grammar " " ... 8 0
16. Kaçmiraçabdāmṛta, Parts I & II @ 1/8/ ... 3 0
17. A descriptive catalogue of the paintings, statues, &c., in the rooms of the Asiatic Society of Bengal by C. R. Wilson... ... 1 0
18. Memoir on maps illustrating the Ancient Ge[ography of] Kaśmir by M. A. Stein Ph.D., Jl. Extra No. 2 of 1899 ... 4 0

Notices of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1–29 @ 1/ each ... 29 0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

1-3-02.

Books are supplied by V.-P.P.

BIBLIOTHECA INDICA:

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

New Series, No. 1012.

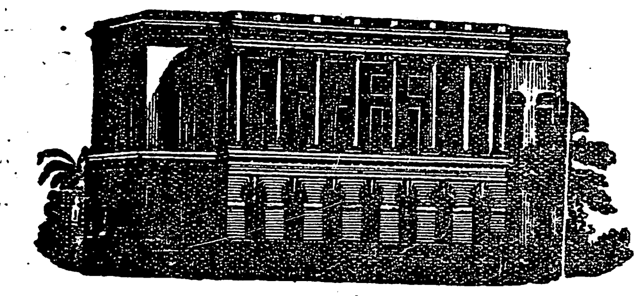

शतसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता ।

ÇATASĀHASRIKĀ-PRAJÑĀ-PĀRAMITĀ

A

THEOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL DISCOURSE

OF

BUDDHA WITH HIS DISCIPLES

(IN A HUNDRED-THOUSAND STANZAS).

EDITED BY

PRATĀPACANDRA GHOṢA.

PART I. FAS. 3.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1902.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MESSRS. LUZAC & CO., 46, GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C., AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.*

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

Advaita Brahma Siddhi, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each ... Rs.	1	8
Advaitachinta Kaustubhe, Fasc. 1	0	6
*Agni Purāṇa, (Text) Fasc. 4–14 @ /6/ each	4	2
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1–5 and Vol. II, Fasc. 1–5 Vol. III, Fasc. 1–5 Vol. IV, Fasc. 1–5 @ /6/	7	8
Aṇu Bhāṣyam, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14
Aphorisms of Sāṇḍilya, (English) Fasc. 1	0	12
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/ each ...	2	4
Açvavaidyaka, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14
Avadāna Kalpalatā, (Sans. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1–5; Vol. II. Fasc. 1–5 @ 1/ each	10	0
*Bhāmatī, (Text) Fasc. 4–8 @ /6/ each	1	14
Bhāṭṭa Dīpikā Vol. I, Fasc. 1–3	1	2
Bṛhaddēvatā (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each	1	8
Bṛhaddharma Purāṇa, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/ each	2	4
Bodhicaryavatara of Cantidevi, Fasc. 1	0	6
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1–3 @ 2/ each ...	6	0
Çatapatha Brāhmaṇa, Fasc. 1–5	1	14
*Caturvarga Chintāmaṇi (Text) Vols. II, 1–25; III. Part I, Fasc. 1–18. Part II, Fasc. 1–10 @ /6/ each	19	14
Catasahasrika-prajna-parimita Part I Fasc. 1–3 @ /6/	1	2
Çlokavartika, (English) Fasc. 1–2	1	8
*Çrauta Sūtra of Āpastamba, (Text) Fasc. 4–16 @ /6/ each ...	4	14
Ditto Çānkhāyana, (Text) Vol. I, Fasc. 1–7; Vol. II, Fasc. 1–4, Vol. III, Fasc. 1–4 @ /6/ each	5	10
Çrī Bhāshyam, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/ each	1	2
Gadadhara Paddhati Kālasāra Vol I. Fasc. 1–3	1	2
Kāla Mādhava, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each	1	8
Kāla Viveka, Fasc. 1–4	1	8
Kātantra, (Text) Fasc. 1–6 @ /12/ each	4	8
Kathā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1–14 @ /12/ each	10	8
Kūrma Purāṇa, (Text) Fasc. 1–9 @ /6/ each	3	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1–3 @ /12/ each	2	4
Madana Pārijāta, (Text) Fasc. 1–11 @ /6/ each...	4	2
Mahā-bhāṣya-pradīpōdyōta, (Text) Fasc. 1–9 & Vol. II, Fasc. 1–4 @ /6/ each	4	14
Manuṭīkā Saṅgraha, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/ each	1	2
Mārkaṇḍēya Purāṇa, (English) Fasc. 1–6 @ /12 each	4	8
*Mīmāṁsā Darçana, (Text) Fasc. 7–19 @ /6/ each	4	14
Nārada Smṛti, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/	1	2
Nyāyavārtika, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/	1	14
*Nirukta, (Text) Vol. III, Fasc. 1–6; Vol. IV, Fasc. 1–8 @ /6/ each ...	5	4
Nityacarapaddhati Fasc. 1–4 (Text) @ /6/	1	8
Nyayabinduṭıkā, (Text)	0	10
Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa (Text) Vol. I, Fasc. 1–6 Vol. II, Fasc. 1–8 @ /6/ each	3	6
Padumawati, Fasc. 1–3 @ 2/	6	0

रनित्यादिति योजयति। नाऽष्टौ विमोक्षान्नित्यानिति योजयति नाऽष्टौ विमोक्षाननित्यानिति योजयति। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीर्नित्यादिति योजयति न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरनित्यादिति योजयति। न शून्यतां नित्यामिति योजयति न शून्यतामनित्यामिति योजयति। नाऽऽनिमित्तं नित्यमिति योजयति नाऽऽनिमित्तमनित्यमिति योजयति। नाऽप्रणिहितं नित्यमिति योजयति नाऽप्रणिहितमनित्यमिति योजयति। नाऽभिज्ञा नित्यादिति योजयति नाऽभिज्ञा अनित्यादिति योजयति। न समाधीन्नित्यानिति योजयति। न समाधीननित्यानिति योजयति। न धारणीमुखानिनित्यानीति योजयति। न धारणीमुखान्यनित्यानीति योजयति। न दशतथागतबलानिनित्यानीति योजयति। न दशतथागतबलान्यनित्यानीति योजयति। न चत्वारिवैशारद्यानि नित्यानीति योजयति। न चत्वारिवैशारद्यान्यनित्यानीति योजयति। न चतस्रः प्रतिसंविदोनित्यादिति योजयति। न चतस्रः प्रतिसंविदोऽनित्यादिति योजयति। न महामैत्रीं नित्यामिति योजयति। न महामैत्रीमनित्यामिति योजयति। न महाकरुणां नित्यामिति योजयति। न महाकरुणामनित्यामिति योजयति। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान्नित्यानिति योजयति। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्माननित्यानिति योजयति। न स्रोत-आपत्तिफलं नित्यमिति योजयति। न स्रोत-आपत्तिफलमनित्यमिति योजयति। न सकृदागामिफलं नित्यमिति योजयति। न सकृदागामिफलमनित्यमिति योजयति। नाऽनागामिफलं नित्य-

मिति योजयति। नाऽनागामिफलमनित्यमिति योजयति। नाऽर्हत्त्वं नित्यमिति योजयति। नाऽर्हत्त्वमनित्यमिति योजयति। न प्रत्येकबोधिं नित्यमिति योजयति। न प्रत्येकबोधिमनित्यमिति योजयति। न मार्गाऽऽकारज्ञतां नित्यामिति योजयति। न मार्गाऽऽकारज्ञतामनित्यामिति योजयति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां नित्यामिति योजयति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतामनित्यामिति योजयति। एवं चरन् शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं सुखमिति योजयति। न रूपं दुःखमिति योजयति। न वेदनां सुखेति योजयति। न वेदनां दुःखेति योजयति। न संज्ञां सुखेति योजयति। न संज्ञां दुःखेति योजयति। न संस्कारान् सुखानिति योजयति। न संस्कारान् दुःखानिति योजयति। न विज्ञानं सुखमिति योजयति। नविज्ञानं दुःखमिति योजयति। न चक्षुः सुखमिति योजयति। न चक्षुर्दुःखमिति योजयति। न श्रोत्रं सुखमिति योजयति। न श्रोत्रं दुःखमिति योजयति। न घ्राणं सुखमिति योजयति। न घ्राणं दुःखमिति योजयति। न जिह्वां सुखमिति योजयति। न जिह्वां दुःखमिति योजयति। न कायं सुखमिति योजयति। न कायं दुःखमिति योजयति। न मनः सुखमिति योजयति। न मनोदुःखमिति योजयति। न रूपं सुखमिति योजयति। न रूपं दुःखमिति योजयति। न शब्दं सुखमिति योजयति। न शब्दं दुःखमिति योजयति। न गन्धं

सुखमिति योजयति। न गन्धं दुःखमिति योजयति। न रसं सुखमिति योजयति। न रसं दुःखमिति योजयति। न स्पर्शं सुखमिति योजयति। न स्पर्शं दुःखमिति योजयति। न धर्म्मान् सुखानिति योजयति। न धर्म्मान् दुःखानिति योजयति। न चक्षुर्व्विज्ञानं सुखमिति योजयति। न चक्षुर्व्विज्ञानं दुःखमिति योजयति। न श्रोत्रविज्ञानं सुखमिति योजयति। न श्रोत्रविज्ञानं दुःखमिति योजयति। न घ्राणविज्ञानं सुखमिति योजयति। न घ्राणविज्ञानं दुःखमिति योजयति। न जिह्वाविज्ञानं सुखमिति योजयति। न जिह्वाविज्ञानं दुःखमिति योजयति। न कायविज्ञानं सुखमिति योजयति। न कायविज्ञानं दुःखमिति योजयति। न मनोविज्ञानं सुखमिति योजयति। न मनोविज्ञानं दुःखमिति योजयति। न चक्षुसंस्पर्शं सुखमिति योजयति। न चक्षुसंस्पर्शं दुःखमिति योजयति। न श्रोत्रसंस्पर्शं सुखमिति योजयति। न श्रोत्रसंस्पर्शं दुःखमिति योजयति। न घ्राणसंस्पर्शं सुखमिति योजयति। न घ्राणसंस्पर्शं दुःखमिति योजयति। न जिह्वासंस्पर्शं सुखमिति योजयति। न जिह्वासंस्पर्शं दुःखमिति योजयति। न कायसंस्पर्शं सुखमिति योजयति। न कायसंस्पर्शं दुःखमिति योजयति। न मनःसंस्पर्शं सुखमिति योजयति। न मनःसंस्पर्शं दुःखमिति योजयति। न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां सुखामिति योजयति। न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां दुःखामिति योजयति। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां सुखामिति योजयति। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां दुःखामिति योजयति। न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां सुखामिति

योजयति। न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां दुःखामिति योजयति। न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां सुखामिति योजयति। न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां दुःखामिति योजयति। न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां सुखामिति योजयति। न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां दुःखामिति योजयति। न मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां सुखामिति योजयति। न मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां दुःखामिति योजयति। न पृथिवीधातुं सुखमिति योजयति। न पृथिवीधातुं दुःखमिति योजपति। न ऽवधातुं सुखमिति योजयति। न ऽवधातुं दुःखमिति योजयति। न तेजोधातुं सुखमिति योजयति। न तेजोधातुं दुःखमिति योजयति। न वायुधातुं सुखमिति योजयति। न वायुधातुं दुःखमिति योजयति। नाऽऽकाशधातुं सुखमिति योजयति। नाऽऽकाशधातुं दुःखमिति योजयति। न विज्ञानधातुं सुखमिति योजयति। न विज्ञानधातुं दुःखमिति योजयति। नाऽविद्यां सुखेति योजयति। नाऽविद्यां दुःखेति योजयति। न संस्कारान् सुखादिति योजयति। न संस्कारान् दुःखादिति योजयति। न विज्ञानं सुखमिति योजयति। न विज्ञानं दुःखमिति योजयति। न नामरूपं सुखमिति योजयति। न नामरूपं दुःखमिति योजयति। न षडायतनं सुखमिति योजयति। न षडायतनं दुःखमिति योजयति। न स्पर्शं सुखमिति योजयति। न स्पर्शं दुःखमिति योजयति। न वेदनां सुखेति योजयति। न वेदनां दुःखेति योजयति। न तृष्णां सुखेति योजयति। न तृष्णां दुःखेति योजयति। नोपादानं सुखमिति योजयति। नोपादानं दुःखमिति योजयति। न भवं सुखमिति योजयति। न भवं दुःखमिति योजयति। न जातिं सुखेति योजयति। न जातिं दुःखेति योजयति। न जरामरणं सुखमिति योजयति। न जरामरणं दुःखमिति योजयति। न दानपारमितां सुखेति योजयति। न दानपारमितां दुःखेति योजयति। न शीलपारमितां सुखेति योजयति। न शीलपारमितां दुःखेति योजयति। न क्षान्तिपारमितां सुखेति योजयति। न क्षान्तिपारमितां दुःखेति योजयति। न वीर्य्यपारमितां सुखेति योजयति। न वीर्य्यपारमितां दुःखेति योजयति। न ध्यानपारमितां सुखेति योजयति। न ध्यानपारमितां दुःखेति योजयति। न प्रज्ञापारमितां सुखेति योजयति। न प्रज्ञापारमितां दुःखेति योजयति। नाऽध्यात्मशून्यतां सुखेति योजयति। नाऽध्यात्मशून्यतां दुःखेति योजयति। न वहिर्द्धाशून्यतां सुखेति योजयति। न वहिर्द्धाशून्यतां दुःखेति योजयति। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतां सुखेति योजयति। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतां दुःखेति योजयति। न शून्यताशून्यतां सुखेति योजयति। न शून्यताशून्यतां दुःखेति योजयति। न महाशून्यतां सुखेति योजयति। न महाशून्यतां दुःखेति योजयति। न परमाऽर्थशून्यतां सुखेति योजयति। न परमाऽर्थशून्यतां दुःखेति योजयति। न संस्कृतशून्यतां सुखेति योजयति। न संस्कृतशून्यतां दुःखेति योजयति। नाऽसंस्कृतशून्यतां सुखेति योजयति। नाऽसंस्कृतशून्यतां दुःखेति योजयति। नाऽत्यन्तशून्यतां सुखेति योजयति। नाऽत्यन्तशून्यतां दुःखेति योजयति। नाऽनवराऽग्रशून्यतां सुखेति योजयति। नाऽनवराऽग्रशून्यतां दुःखेति योजयति। नाऽनवकार-

शून्यतां सुखेति योजयति। नाऽनवकारशून्यतां दुःखेति योजयति। न प्रकृतिशून्यतां सुखेति योजयति । न प्रकृतिशून्यतां दुखेति योजयति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां सुखेति योजयति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां दुःखेति योजयति । न स्वलक्षणशून्यतां सुखेति योजयति । न स्वलक्षणशून्यतां दुःखेति योजयति । नाऽनुपलम्भशून्यतां सुखेति योजयति। नाऽनुपलम्भशून्यतां दुःखेति योजयति। नाऽभावशून्यतां सुखेति योजयति। नाऽभावशून्यतां दुःखेति योजयति। न स्वभावशून्यतां सुखेति योजयति । न स्वभावशून्यतां दुःखेति योजयति। नाऽभावस्वभावशून्यतां सुखेति योजयति । नाऽभावस्वभावशून्यतां दुखेति योजयति । न स्मृत्युपस्थानानि सुखानीति योजयति । न स्मृत्युपस्थानानि दुःखानीति योजयति । न सम्यक् प्रहाणानि सुखानीनि योजयति। न सम्यक् प्रहाणानि दुःखानीति योजयति। न ऋद्धिपादान् सुखाइति योजयति । न ऋद्धिपादान् दुःखाइति योजयति । नेन्द्रियाणि सुखानीति योजयति। नेन्द्रियाणि दुखानीति योजयति । न बलानि सुखानीति योजयति । न बलानि दुःखानीति योजयति । न बोध्यङ्गानि सुखानीति योजयति । न बोध्यङ्गानि दुःखानीति योजयति । नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं सुखइति योजयति। नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं दुःखइति योजयति। नाऽऽर्य्यसत्यानि सुखानीति योजयति । नाऽऽर्य्यसत्यानि दुःखानीति योजयति । न ध्यानानि सुखानीति योजयति। न ध्यानानि दुखानीति योजयति। नाप्रमाणानि सुखानीति योजयति । नाप्रमाणानि दुःखानीति योजयति । नाऽऽरूप्यसमापत्तीः सुखाइति योजयति । नाऽऽरूप्य-

समापत्ती र्दुःखाइति योजयति । नाऽष्टौविमोक्षान् सुखाइति योजयति। नाऽष्टौ विमोक्षान् दुःखाइति योजयति । न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः सुखाइति योजयति । न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः दुःखाइति योजयति। न शून्यतां सुखेति योजयति। न शून्यतां दुःखेति योजयति । नाऽऽनिमित्तं सुखमिति योजयति । नाऽऽनिमित्तं दुःखमिति योजयति । नाऽप्रणिहितं सुखमिति योजयति। नाऽप्रणिहितं दुःखमिति योजयति। नाऽभिज्ञां सुखेति योजयति । नाऽभिज्ञां दुःखेति योजयति । न समाधिं सुखइति योजयति । न समाधिं दुःखइति योजयति । न धारणीमुखानि सुखानीति योजयति। न धारणीमुखानि दुःखानीति योजयति । न दशतथागतबलानि सुखानीति योजयति। न दशतथागतबलानि दुःखानीति योजयति । न चत्वारिवैशारद्यानि सुखानीति योजयति । न चत्वारिवैशारद्यानि दुःखानीति योजयति । न चतस्रः प्रतिसंविदः सुखाइति योजयति। न चतस्रः प्रतिसंविदोदुःखाइति योजयति । न महामैत्रीं सुखेति योजयति । महामैत्रीं दुःखेति योजयति । न महाकरुणां सुखेति योजयति । न महाकरुणां दुःखेति योजयति । नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् सुखाइति योजयति । नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् दुःखाइति योजयति । न स्रोत-आपत्तिफलं सुखमिति योजयति । न स्रोत-आपत्तिफलं दुःखमिति योजयति। न सकृदागामिफलं सुखमिति योजयति । न सकृदागामिफलं दुःखमिति योजयति । नाऽनागामिफलं सुखमिति योजयति । नाऽनागामिफलं दुःखमिति

योजयति । नाऽर्हत्त्वं सुखमिति योजयति । नाऽर्हत्त्वं दुःखमिति
योजयति । न प्रत्येकबोधिं सुखमिति योजयति । न प्रत्येकबोधिं
दुःखमिति योजयति । न मार्गाऽऽकारज्ञतां सुखेति योजयति ।
न मार्गाऽऽकारज्ञतां दुःखेति योजयति । न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां
सुखेति योजयति । न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां दुःखेति योजयति । एवं
हि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त
इति वक्तव्यः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां
चरन् न रूपमात्मेति योजयति । न रूपमनात्मेति योजयति ।
न वेदनामात्मेति योजयति । न वेदनामनात्मेति योजयति । न
संज्ञामात्मेति योजयति । न संज्ञामनात्मेति योजयति । न
संस्कारानात्मान इति योजयति । न संस्काराननात्मानइति योज-
यति । न विज्ञानमात्मेति योजयति । न विज्ञानमनात्मेति योज-
यति । न चक्षुरात्मेति योजयति न चक्षुरनात्मेति योजयति ।
न श्रोत्रमात्मेति योजयति । न श्रोत्रमनात्मेति योजयति । न
घ्राणमात्मेति योजयति न घ्राणमनात्मेति योजयति । न जिह्वा-
मात्मेति योजयति । न जिह्वामनात्मेति योजयति । न कायमात्मेति
योजयति । न कायमनात्मेति योजयति । न मनश्चात्मेति योज-
यति । न मनोऽनात्मेति योजयति । न रूपमात्मेति योजयति । न
रूपमनात्मेति योजयति । न शब्दमात्मेति योजयति । न शब्द-
मनात्मेति योजयति । न गन्धमात्मेति योजयति । न गन्धमना-
त्मेति योजयति । न रसमात्मेति योजयति । न रसमनात्मेति

योजयति । न स्पर्शमात्मेति योजयति । न स्पर्शमनात्मेति योज-
यति । न धर्म्मानात्मान इति योजयति । न धर्म्माननात्मान
इति योजयति । न चक्षुर्व्विज्ञानमात्मेति योजयति । न चक्षुर्व्विज्ञा-
नमनात्मेति योजयति । न श्रोत्रविज्ञानमात्मेति योजयति । न
श्रोत्रविज्ञानमनात्मेति योजयति । न घ्राणविज्ञानमात्मेति योज-
यति । न घ्राणविज्ञानमनात्मेति योजयति । न जिह्वाविज्ञानमा-
त्मेति योजयति । न जिह्वाविज्ञानमनात्मेति योजयति । न काय-
विज्ञानमात्मेति योजयति । न कायविज्ञानमनात्मेति योजयति ।
न मनोविज्ञानमात्मेति योजयति । न मनोविज्ञानामनात्मेति
योजयति । न चक्षुः संस्पर्शमात्मेति योजयति । न चक्षुः संस्पर्शम-
नात्मेति योजयति । न श्रोत्रसंस्पर्शमात्मेति योजयति । न श्रोत्र-
संस्पर्शमनात्मेति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शमात्मेति योजयति । न
घ्राणसंस्पर्शमनात्मेति योजयति । न जिह्वासंस्पर्शमात्मेति योजयति ।
न जिह्वासंस्पर्शमनात्मेति योजयति । न कायसंस्पर्शमात्मेति योज-
यति न कायसंस्पर्शमनात्मेति योजयति । न मनः संस्पर्शमात्मेति
योजयति न मनः संस्पर्शमनात्मेति योजयति । न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां
वेदनामात्मेति योजयति न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनात्मेति
योजयति । न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामात्मेति योजयति न श्रोत्र-
संस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनात्मेति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां
वेदनामात्मेति योजयति न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनात्मेति
योजयति । न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामात्मेति योजयति न
जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनात्मेति योजयति । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां

वेदनामात्मेति योजयति । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनात्मेति योजयति। न मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनामात्मेति। योजयतिन मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनात्मेति योजयति । न पृथिवीधातुमात्मेति योजयति। न पृथिवीधातुमनात्मेति योजयति । नाऽब्धातुमात्मेति योजयति । नाऽब्धातुमनात्मेति योजयति । न तेजोधातुमात्मेति योजयति। न तेजोधातुमनात्मेति योजयति । न वायुधातुमात्मेति योजयति। न वायुधातुमनात्मेति योजयति। नाऽऽकाशधातुमात्मेति योजयति। नाऽऽकाशधातुमनात्मेति योजयति । न विज्ञानधातुमात्मेति योजयति । न विज्ञानधातुमनात्मेति योजयति। नाऽविद्यामात्मेति योजयति। नाऽविद्यामनात्मेति योजयति । न संस्कारानात्मानइति योजयति। न संस्काराननात्मानइति योजयति। न विज्ञानमात्मेति योजयति । न विज्ञानमनात्मेति योजयति । न नामरूपमात्मेति योजयति । न नामरूपमनात्मेति योजयति । न षडायतनमात्मेति योजयति। न षडायतनमनात्मेति योजयति। न स्पर्शमात्मेति योजयति। न स्पर्शमनात्मेति योजयति । न वेदनामात्मेति योजयति। न वेदनामनात्मेति योजयति। न तृष्णामात्मेति योजयति। न तृष्णामनात्मेति योजयति। नोपादानमात्मेति योजयति। नोपादानमनात्मेति योजयति। न भवमात्मेति योजयति। न भवमनात्मेति योजयति । न जातिमात्मेति योजयति। न जातिमनात्मेति योजयति । न जरामरणमात्मेति योजयति। न जरामरणमनात्मेति योजयति । न दानपारमितामात्मेति योजयति । न दानपारमितामनात्मेति योजयति । न शीलपारमितामात्मेति

योजयति। न शीलपारमितामनात्मेति योजयति। न क्षान्तिपारमितामात्मेति योजयति। न क्षान्तिपारमितामनात्मेति योजयति। न वीर्य्यपारमितामात्मेति योजयति। न वीर्य्यपारमितामनात्मेति योजयति। न ध्यानपारमितामात्मेति योजयति। न ध्यानपारमितामनात्मेति योजयति । न प्रज्ञापारमितामात्मेति योजयति । न प्रज्ञापारमितामनात्मेति योजयति। नाऽध्यात्मशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽध्यात्मशून्यतामनात्मेति योजयति । न वहिर्द्धाशून्यतामात्मेति योजयति। न वहिर्द्धाशून्यतामनात्मेति योजयति। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतामनात्मेति योजयति। न शून्यताशून्यतामात्मेति योजयति। न शून्यताशून्यतामनात्मेति योजयति। न महाशून्यतामात्मेति योजयति। न महाशून्यतामनात्मेति योजयति । न परमार्थशून्यतामात्मेति योजयति। न परमार्थशून्यतामनात्मेति योजयति। न संस्कृतशून्यतामात्मेति योजयति। न संस्कृतशून्यतामनात्मेति योजयति । नाऽसंस्कृतशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽसंस्कृतशून्यतामनात्मेति योजयति । नाऽत्यन्तशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽत्यन्तशूतामनात्मेति योजयति। नाऽनवराग्रशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽनवराग्रशून्यतामनात्मेति योजयति । नाऽनवकारशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽनवकारशून्यतामनात्मेति योजयति । न प्रकृतिशून्यतामात्मेति योजयति। न प्रकृतिशून्यतामनात्मेति योजयति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतामात्मेति योजयति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतामनात्मेति योजयति । न स्वलक्षणशून्यतामात्मेति योजयति। न स्वलक्षणशून्यतामनात्मेति

योजयति। नाऽनुपलम्भशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽनुपलम्भशून्यतामनात्मेति योजयति । नाऽभावशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽभावशून्यतामनात्मेति योजयति । न स्वभावशून्यतामात्मेति योजयति। न स्वभावशून्यतामनात्मेति योजयति। नाऽभावस्वभावशून्यतामात्मेति योजयति। नाऽभावस्वभावन्यशूतामनात्मेति योजयति। न स्मृत्युपस्थानान्यात्मानीति योजयति। न स्मृत्युपस्थानान्यनात्मानीति योजयति। न सम्यक् प्रहाणान्यात्मानीति योजयति। न सम्यक् प्रहाणान्यनात्मानीति योजयति। न ऋद्धिपादानात्मानइति योजयति । न ऋद्धिपादाननात्मानइति योजयति । नेन्द्रियाण्यात्मानीति योजयति। नेन्द्रियाण्यनात्मानीति योजयति। न बलान्यात्मानीति योजयति। न बलान्यनात्मानीति योजयति। न बोध्यङ्गान्यात्मानीति योजयति। न बोध्यङ्गान्यनात्मानीति योजयति। नाऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गमात्मेति योजयति। नाऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गमनात्मेति योजयति। नाऽऽर्य्यसत्यान्यात्मानीति योजयति। नाऽऽर्य्यसत्यान्यनात्मानीति योजयति। न ध्यानान्यात्मानीति योजयति। न ध्यानान्यनात्मानीति योजयति। नप्रमाणान्यात्मानीति योजयति। नप्रमाणान्यनात्मानीति योजयति। नाऽऽरूप्यसमापत्तीरात्मेति योजयति। नाऽऽरूप्यसमापत्तीरनात्मेति योजयति । नाऽष्टौ विमोक्षानात्मानइति योजयति। नाऽष्टौ विमोक्षाननात्मानइति योजयति। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरात्मेति* योजयति। न नवाऽनुपूर्व्वविहार-

* आत्मानइति पाठोयुक्तः प्रतिभाति ।

समापत्तीरनात्मेति* योजयति । न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्यात्मानीति योजयति। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्यनात्मानीति योजयति। नाऽभिज्ञामात्मेति योजयति। नाऽभिज्ञामनात्मेति योजयति । न समाधीनात्मानइति योजयति न समाधीननात्मानइति योजयति । न धारणीमुखान्यात्मानीति योजयति। न धारणीमुखान्यनात्मानीति योजयति। न दशतथागतबलान्यात्मानीति योजयति। न दशतथागतबलान्यनात्मानीति योजयति । न वैशारद्यान्यात्मानीति योजयति। न वैशारद्यान्यनात्मानीति योजयति। न प्रतिसम्विदश्चात्मानइति योजयति। न प्रतिसम्विदोऽनात्मानइति योजयति। न महामैत्रीमात्मेति योजयति। न महामैत्रीमनात्मेति योजयति । न महाकरुणामात्मेति योजयति । न महाकरुणामनात्मेति योजयति । नाऽष्टादशाऽऽवेणिक बुद्धधर्म्मानात्मानइति योजयति। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्माननात्मानइति योजयति । न स्रोतआपत्तिफलमात्मेति योजयति। न स्रोतआपत्तिफलमनात्मेति योजयति । न सकृदागामिफलमात्मेति योजयति। न सकृदागामिफलमनात्मेति योजयति। नाऽनागामिफलमात्मेति योजयति। नाऽनागामिफलमनात्मेति योजयति। नाऽर्हत्त्वमात्मेति योजयति। नाऽर्हत्त्वमनात्मेति योजयति। न प्रत्येकबोधिमात्मेति योजयति। न प्रत्येकबोधिमनात्मेति योजयति। न मार्गाऽऽकारज्ञतामात्मेति योजयति। न मार्गाऽऽकारज्ञतामनात्मेति योजयति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतामात्मेति योजयति। न सर्व्वाऽऽकार-

* अनात्मानइति युक्तः प्रतिभाति ।

ज्ञतामनात्मेति योजयति । एवं चरन् शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वो-महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं शान्तमिति योजयति। न रूपमशान्तमिति योजयति। न वेदनां शान्तेति योजयति। न वेदनामशान्तेति योजयति । न संज्ञां शान्तेति योजयति। न संज्ञामशान्तेति योजयति। न संस्कारान् शान्ता इति योजयति। न संस्कारानशान्ता इति योजयति । न विज्ञानं शान्तमिति योजयति । न विज्ञानमशान्तमिति योजयति । न चक्षुः शान्तमिति योजयति। न चक्षुरशान्तमिति योजयति । न श्रोत्रं शान्तमिति योजयति । न श्रोत्रमशान्तमिति योजयति । न घ्राणं शान्तमिति योजयति। न घ्राणमशान्तमिति योजयति । न जिह्वां शान्तेति योजयति । न जिह्वामशान्तेति योजयति। न कायं शान्तमिति योजयति। न कायमशान्तमिति* योजयति । न मनः शान्तमिति योजयति । न मनोऽशान्तमिति योजयति । न रूपं शान्तमिति योजयति। न रूपमशान्तमिति योजयति । न शब्दं शान्तमिति योजयति । न शब्दमशान्तमिति योजयति । न गन्धं शान्तमिति योजयति। न गन्धमशान्तमिति योजयति । न रसं शान्तमिति योजयति । न रसमशान्तमिति योजयति । न स्पर्शं शान्तमिति योजयति । न स्पर्शमशान्तमिति योजयति । न धर्मान् शान्ताइति योजयति। न धर्मानशान्ताइति योजयति । न चक्षुर्व्विज्ञानं शान्तमिति योजयति। न चक्षुर्व्विज्ञान-

* अशान्तेति पाठः क ।

मशान्तमिति योजयति। न श्रोत्रविज्ञानं शान्तमिति योजयति। न श्रोत्रविज्ञानमशान्तमिति योजयति । न घ्राणविज्ञानं शान्तमिति योजयति। न घ्राणविज्ञानमशान्तमिति योजयति। न जिह्वाविज्ञानं शान्तमिति योजयति। न जिह्वाविज्ञानमशान्तमिति योजयति। न कायविज्ञानं शान्तमिति योजयति । न कायविज्ञानमशान्तमिति योजयति। न मनोविज्ञानं शान्तमिति योजयति। न मनोविज्ञान-मशान्तमिति योजयति । न चक्षुःसंस्पर्शं शान्तमिति योजयति। न चक्षुःसंस्पर्शमशान्तमिति योजयति । न श्रोत्रसंस्पर्शं शान्तमिति योजयति । न श्रोत्रसंस्पर्शमशान्तमिति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शं शान्तमिति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शमशान्तमिति योजयति । न जिह्वासंस्पर्शं शान्तमिति योजयति । न जिह्वासंस्पर्शमशान्तमिति योजयति। न कायसंस्पर्शं शान्तमिति योजयति। न कायसंस्पर्शम-शान्तमिति योजयति । न मनः संस्पर्शं शान्तमिति योजयति। न मनःसंस्पर्शमशान्तमिति योजयति । न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां(१) वेदनां शान्तेति योजयति । न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामशान्तेति योजयति। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शान्तेति योजयति। न श्रोत्र-संस्पर्शप्रत्ययां वेदनामशान्तेति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शान्तेति योजयति । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामशान्तेति योजयति । न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शान्तेति योजयति। न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामशान्तेति योजयति। न कायसंस्पर्शप्रत्ययां

(१) कार्य्यं प्रत्ययते गच्छतीति प्रत्ययः कारणमितिरत्नप्रभा। प्रत्ययो-ऽधीनशपथज्ञानविश्वासहेतुष्वित्यमरः ।

वेदनां शान्तेति योजयति । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामशान्तेति योजयति । न मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शान्तेति योजयति । न मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनामशान्तेति योजयति । न पृथिवीधातुं शान्ते*ति योजयति । न पृथिवीधातुमशान्तेति योजयति । नाऽब्धातुं शान्तेति योजयति । नाऽब्धातुमशान्तेति योजयति । न तेजोधातुं शान्तेति योजयति । न तेजोधातुमशान्तेति योजयति । न वायुधातुं शान्तेति योजयति । न वायुधातुमशान्तेति योजयति । नाऽऽकाशधातुं शान्तइति योजयति । नाऽऽकाशधातुमशान्तइति योजयति । न विज्ञानधातुं शान्तइति योजयति । न विज्ञानधातुमशान्तइति योजयति । नाऽविद्यां(१) शान्तेति योजयति । नाऽविद्यामशान्तेति योजयति । न संस्कारान् शान्ताइति योजयति । न संस्कारानशान्ताइति योजयति । न विज्ञानं शान्तमिति योजयति ।

* शान्तेति च पाठः ।

(१) क्षणिकेषु स्थिरत्वबुद्धिरविद्या । ततोरागद्वेषमोहाः संस्काराभवन्ति । तेभ्योगर्भस्थस्याद्यं विज्ञानमुत्पद्यते । तस्माच्चालयविज्ञानात् पृथिव्यादि चतुष्टयं नामाश्रयत्वान्नाम भवति । ततो रूपं सितासितात्मकं शुक्र-शोणितं निष्पद्यते गर्भस्थकललबुद्बुदाऽवस्था नामरूपपदार्थइति निष्कर्षः । विज्ञानं पृथिव्यादिचतुष्टयं रूपञ्चेति षट् आयतनानियस्ये-न्द्रियजातस्य तत् षड़ायतनं । नामरूपेन्द्रियाणां मिथः संयोगः स्पर्शः । ततः सुखादिकावेदना, तया पुनर्विषयतृष्णा, तया प्रवृत्तिरूपादानं । तेन भवत्यस्माज्जन्मेति भवोधर्म्मादिस्ततोजातिर्देहजन्म पञ्चस्कन्धसमुदायइति यावत् जातानां स्कन्धानां परिपाकोजरास्कन्धः नाशोमरणम् । इति शारीरकभाष्य टीका, रत्नप्रभा ।

न विज्ञानमशान्तमिति योजयति । न नामरूपं शान्तमिति योजयति न नामरूपमशान्तमिति योजयति । न षड़ायतनं शान्तमिति योजयति न षड़ायतनमशान्तमिति योजयति । न स्पर्शं शान्तमिति योजयति न स्पर्शमशान्तमिति योजयति । न वेदनां शान्तेति योजयति न वेदनामशान्तेति योजयति । न तृष्णां शान्तेति योजयति न तृष्णामशान्तेति योजयति । नोपादानं शान्तमिति* योजयति नोपादानमशान्तमिति† योजयति । न भवं शान्तमिति योजयति न भवमशान्तमिति योजयति । न जातिं शान्तेति योजयति न जातिमशान्तेति योजयति । न जरामरणं शान्तमिति योजयति न जरामरणमशान्तमिति योजयति । न दानपारमितां शान्तेति योजयति न दानपारमितामशान्तेति योजयति । न शीलपारमितां शान्तेति योजयति न शीलपारमितामशान्तेति योजयति । न क्षान्तिपारमितां शान्तेति योजयति न क्षान्तिपारमितामशान्तेति योजयति न वीर्य्यपारमितां शान्तेति योजयति न वीर्य्यपारमितामशान्तेति योजयति । न ध्यानपारमितां शान्तेति योजयति । न ध्यानपारमितामशान्तेति योजयति । न प्रज्ञापारमितां शान्तेति योजयति । न प्रज्ञापारमितामशान्तेति योज-

* अशान्तेति च पुस्तके पाठः। एवं परत्र शान्तेति अशान्तेति पु॰ नपु॰ सकयोर्विशेष्यत्वेपि प्रयोगः । पुस्तकचतुष्टये दृश्यते ।

† शान्त इति ख, ग, घ पुस्तके पाठः । एवं परत्र धातुशब्द विशेष्य स्थले शान्त इति अशान्त इति सर्व्वत्र पाठः ख, ग, घ, पुस्तकेषु दृश्यते ।

यति। नाऽध्यात्मशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽध्यात्मशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न बहिर्द्धाशून्यतां प्राप्नोति योजयति। न बहिर्द्धाशून्यतामप्राप्नोति योजयति। नाऽध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न शून्यताशून्यतां प्राप्नोति योजयति। न शून्यताशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न महाशून्यतां प्राप्नोति योजयति। न महाशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न परमार्थशून्यतां प्राप्नोति योजयति। न परमार्थशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न संस्कृतशून्यतां प्राप्नोति योजयति। न संस्कृतशून्यतामप्राप्नोति योजयति। नाऽसंस्कृतशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽसंस्कृतशून्यतामप्राप्नोति योजयति। नाऽत्यन्तशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽत्यन्तशून्यतामप्राप्नोति योजयति। नाऽनवराग्रशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽनवराग्रशून्यतामप्राप्नोति योजयति। नाऽनवकारशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽनवकारशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न प्रकृतिशून्यतां प्राप्नोति योजयति। न प्रकृतिशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां प्राप्नोति योजयति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न स्वलक्षणशून्यतां प्राप्नोति योजयति न। स्वलक्षणशून्यतामप्राप्नोति योजयति। नाऽनुपलम्भशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽनुपलम्भशून्यतामप्राप्नोति योजयति। नाऽभावशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽभावशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न स्वभावशून्यतां प्राप्नोति योजयति। न स्वभावशून्यतामप्राप्नोति योजयति। नाऽभावस्वभावशून्यतां प्राप्नोति योजयति। नाऽभावस्व-

भावशून्यतामप्राप्नोति योजयति। न स्मृत्युपस्थानानि प्राप्तानीति योजयति। न स्मृत्युपस्थानान्यप्राप्तानीति योजयति। न सम्यक् प्रहाणानिप्राप्तानीति। योजयति न सम्यक् प्रहाणान्यप्राप्तानीति योजयति। न ऋद्धिपादान् प्राप्तादृति योजयति। न ऋद्धिपादानप्राप्तादृति योजयति। नेन्द्रियाणिप्राप्तानीति योजयति। नेन्द्रियाण्यप्राप्तानीति योजयति। न बलानिप्राप्तानीति योजयति। न बलान्यप्राप्तानीति योजयति। न बोध्यङ्गानिप्राप्तानीति योजयति। न बोध्यङ्गान्यप्राप्तानीति योजयति। नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं प्राप्त*मिति योजयति। नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गमप्राप्तमिति योजयति†। न ध्यानानिप्राप्तानीति योजयति। न ध्यानान्यप्राप्तानीति योजयति। नाऽप्रमाणानिप्राप्तानीति योजयति। नाऽऽप्रमाणान्यप्राप्तानीति योजयति। नाऽऽरूप्यसमापत्तीः प्राप्तादृति योजयति। नाऽऽरूप्यसमापत्तीरप्राप्तादृति योजयति। न विमोक्षान् प्राप्तादृति योजयति। न विमोक्षानप्राप्तादृति योजयति। ननवाऽ‡नुपूर्व्वविहारसमापत्तीः प्राप्तादृति योजयति। न नावऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरप्राप्तादृति योजयति। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानि प्राप्तानीति योजयति। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्यप्राप्तानीति योजयति। नाऽभिज्ञाः प्राप्तादृति योज-

* नाऽऽर्य्यसत्यानिप्राप्तानीति योजयति नाऽऽर्य्यसत्यानिप्राप्तानीति योजयति घ पाठः।

† प्राप्तादृति ख, ग, घ, पुस्तकेषु पाठः

‡ नाऽनुपूर्व्वेति च पाठः

यति। नाऽभिज्ञाअशान्ताइति योजयति। न समाधीन् शान्ताइति योजयति। न समाधीनशान्ताइति योजयति। न धारणीमुखानि शान्तानीति योजयति। न धारणीमुखान्यशान्तानीति योजयति। न दशतथागतबलानिशान्तानीति योजयति। न दशतथागतबलान्यशान्तानीति योजयति। न चत्वारिवैशारद्यानि शान्तानीति योजयति। न चत्वारिवैशारद्यान्यशान्तानीति योजयति। न चतस्रः प्रतिसंविदः शान्ताइति योजयति। न चतस्रः प्रतिसंविदोऽशान्ताइति योजयति। न महामैत्रीं शान्तेति योजयति। न महामैत्रीमशान्तेति योजयति। न महाकरुणां शान्तेति योजयति। न महाकरुणामशान्तेति योजयति। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् शान्ताइति योजयति। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मानशान्ताइति योजयति। न स्रोत-आपत्तिफलं शान्तमिति योजयति। न स्रोत-आपत्तिफलमशान्तमिति योजयति। न सकृदागामिफलं शान्तमिति योजयति न सकृदागामिफलमशान्तमिति योजयति। नाऽनागामिफलं शान्तमिति योजयति नाऽनागामिफलमशान्तमिति योजयति। नाऽर्हत्त्वं शान्तमिति योजयति नाऽर्हत्त्वमशान्तमिति योजयति। न प्रत्येकबोधिं शान्तइति योजयति न प्रत्येकबोधिमशान्तइति योजयति। न मार्गाऽऽकारज्ञतां शान्तेति योजयति। न मार्गाऽऽकारज्ञतामशान्तेति योजयति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां शान्तेति योजयति। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतामशान्तेति योजयति। एवं चरन् शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युज्यमानो नरूपं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न वेदनां शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न संज्ञां शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न संस्काराः *शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। न विज्ञानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न चक्षुः शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न श्रोत्रं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न घ्राणं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न जिह्वां शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न कायं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न मनः शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न रूपं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न शब्दं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न गन्धं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न रसं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न स्पर्शं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न धर्म्मान् शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। न चक्षुर्व्विज्ञानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न श्रोत्रविज्ञानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न घ्राणविज्ञानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न जिह्वाविज्ञानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न कायविज्ञानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न मनोविज्ञानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न चक्षुः संस्पर्शं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शं शून्यमिति

* न संस्कारान् इति ख, ग, घ, च पाठः।

वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न कायसंस्पर्शं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न मनःसंस्पर्शं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न पृथिवीधातुं शून्य*मिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। नाऽब्धातुं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न तेजोधातुं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न वायुधातुं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। नाऽऽकाशधातुं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न विज्ञानधातुं शून्यइति वाऽशून्यइति वा युज्यते। नाविद्यां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न संस्कारान् शून्यादिति† वाऽशून्यादिति वा युज्यते। न विज्ञानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न नामरूपं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न षडायतनं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न स्पर्शं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न वेदनां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न तृष्णां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नोपादानं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न भवं शून्यइति वाऽशून्यइति वा युज्यते। न जातिं शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न जरामरणं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न दानपारमितां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न शीलपारमितां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न क्षान्तिपारमितां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न वीर्य्यपारमितां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न ध्यानपारमितां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न प्रज्ञापारमितां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽध्यात्मशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न बहिर्द्धाशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न शून्यताशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न महाशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न परमार्थशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न संस्कृतशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽसंस्कृतशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽत्यन्तशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽनवराग्रशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽनवकारशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न प्रकृतिशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न सर्व्वधर्मशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न स्वलक्षणशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽनुपलम्भशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽभावशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते।

---

* ख, ग, घ, च पुस्तकेषु शून्य इति वा अशून्य इति वा पाठः। एवं सर्व्वत्र धातुशब्दविशेष्यस्थले दृश्यते।

† शून्येति अशून्येति, च पुस्तके पाठः। ख, ग, घ, च पुस्तकेषु शून्याइति अशून्य, इति यथायथं पाठः।

न स्वभावशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽभावस्वभावशून्यतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न स्मृत्युपस्थानानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। न सम्यक् प्रहाणानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। नर्द्धिपादान् शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। नेन्द्रियाणि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। न बलानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। न बोध्यङ्गानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। नाऽऽर्य्याष्टाङ्गमार्गं शून्यइति वाऽशून्यइति वा युज्यते। नार्य्यसत्यानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। न ध्यानानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। नाऽप्रमाणानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। नाऽऽरूप्यसमापत्तीः शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। नाऽष्टौ विमोक्षान् शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। नाभिज्ञाः शून्याइति वा अशून्याइति वा युज्यते। न समाधीन् शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। न धारणीमुखानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। न तथागतबलानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। न वैशारद्यानि शून्यानीति वाऽशून्यानीति वा युज्यते। न प्रतिसंविदः शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। न महामैत्रीं शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न महाकरुणां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। नाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्मान् शून्याइति वाऽशून्याइति वा युज्यते। न स्रोत-

आपत्तिफलं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न सकृदागामिफलं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। नाऽनागामिफलं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। नाऽर्हत्त्वं शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा युज्यते। न प्रत्येकबोधिं शून्यइति वाऽशून्यइति वा युज्यते। न सर्व्वज्ञतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न मार्गाऽऽकारज्ञतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां शून्येति वाऽशून्येति वा युज्यते। एवं चरन् शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न वेदनां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न संज्ञां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न संस्कारान् निमित्ताइति वाऽनिमित्ताइति वा युज्यते। न विज्ञानं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न चक्षुर्निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न श्रोत्रं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न घ्राणं निमित्तमिति वा अनिमित्तमिति वा युज्यते। न जिह्वां निमित्त*मिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न कायं मिमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न मनोनिमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न रूपं मिमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न शब्दं निमित्तइति वा ऽनिमित्तइति वा युज्यते। न गन्धं निमित्तइति वाऽनिमित्तइति वा युज्यते। न रसं निमित्तमिति

* निमित्तेति अनिमित्तेति ख, ग, घ पुस्तकेषु यथायथं पाठः।

वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न स्पर्शं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न धर्म्मान् निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा युज्यते। न चक्षुर्व्विज्ञानं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न श्रोत्रविज्ञानं निमित्तमिति वा अनिमित्तमिति वा युज्यते । न घ्राणविज्ञानं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न जिह्वाविज्ञानं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न कायविज्ञानं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न मनोविज्ञानं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न चक्षुः संस्पर्शं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न श्रोत्रसंस्पर्शं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न घ्राणसंस्पर्शं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न जिह्वासंस्पर्शं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न कायसंस्पर्शं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न मनः संस्पर्शं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न चक्षुः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनां निमित्तेति वा अनिमित्तेति वा युज्यते। न पृथिवीधातुं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । नाऽब्धातुं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा

युज्यते। न तेजोधातुं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न वायुधातुं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। नाऽऽकाशधातुं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न विज्ञानधातुं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। नाऽविद्यां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न संस्कारान् निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा युज्यते। न विज्ञानं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न नामरूपं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न षडायतनं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न स्पर्शं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न वेदनां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न तृष्णां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। नोपादानं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न भवं* निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न जातिं निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न जरामरणं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते। न दानपारमितां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न शीलपारमितां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न क्षान्तिपारमितां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न वीर्य्यपारमितां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न ध्यानपारमितां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न प्रज्ञापारमितां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। नाऽध्यात्मशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते। न बहिर्द्धाशून्यतां निमित्तेति

* निमित्तमिति अनिमित्तमिति ख, ग, च पुस्तकेषु पाठः ।

वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । नाऽध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां निमित्तेति
वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । न शून्यताशून्यतां निमित्तेति वाऽनि-
मित्तेति वा युज्यते । न महाशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति
वा युज्यते । न परमाऽर्थशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा
युज्यते । न संस्कृतशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते ।
नाऽसंस्कृतशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । नाऽत्यन्त-
शून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । नाऽनवराऽग्रशून्यतां
निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । नाऽनवकारशून्यतां
निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । न प्रकृतिशून्यतां निमित्तेति
वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । न सर्व्वधर्म्मशून्यतां निमित्तेति वाऽनि-
मित्तेति वा युज्यते । न स्वलक्षणशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति
वा युज्यते । नाऽनुपलम्भशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा
युज्यते । नाऽभावशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते ।
न स्वभावशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । नाऽभाव-
स्वभावशून्यतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । न स्मृत्युप-
स्थानानि निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते । न सम्यक्
प्रहाणानि निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते । नर्द्धि-
पादान् निमित्ता*निति वाऽनिमित्तानिति वा युज्यते । नेन्द्रियाणि
निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते । न बलानि निमि-
त्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते । न बोध्यङ्गानि निमि-

* निमित्ता इति ख, घ पुस्तकयोः पाठः ।

त्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते । नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं
निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । नाऽऽर्य्यसत्यानि
निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते । न ध्यानानि
निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते । नाऽप्रमाणानि
निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते । नाऽऽरूप्यसमापत्ती-
र्निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा युज्यते । न विमोक्षान्
निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा युज्यते । न नवाऽनुपूर्व्वविहार-
समापत्तीर्निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा युज्यते । न शून्यता-
ऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानि निमित्तानीति वाऽनिमित्ता-
नीति वा युज्यते । नाऽभिज्ञा निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा
युज्यते । न समाधीन् निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा युज्यते ।
न धारणीमुखानि निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते ।
न तथागतबलानि निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते ।
न वैशारद्यानि निमित्तानीति वाऽनिमित्तानीति वा युज्यते ।
न प्रतिसम्विदो निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा युज्यते । न
महामैत्रीं निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । न महाकरुणां
निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । नाऽष्टादशाऽऽवेणिकबुद्ध-
धर्म्मान् निमित्तादिति वाऽनिमित्तादिति वा युज्यते । न स्रोतआ-
पत्तिफलं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न सकृदा-
गामिफलं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । नाऽना-
गामिफलं निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । नाऽर्हत्त्वं
निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न प्रत्येकबोधिं

निमित्तमिति वाऽनिमित्तमिति वा युज्यते । न सर्व्वज्ञतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । न मार्गाऽऽकारज्ञतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां निमित्तेति वाऽनिमित्तेति वा युज्यते । एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते* । न वेदनां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न संज्ञां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते† । न संस्कारान् प्रणिहिताइति वाऽप्रणिहिता इति वा युज्यते । न विज्ञानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न चक्षुः प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न श्रोत्रं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न घ्राणं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न जिह्वां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न कायं प्रणिहितइति वाऽप्रणिहितइति वा युज्यते । न मनः प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न रूपं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न शब्दं प्रणिहितइति वाऽप्रणिहितइति वा युज्यते । न गन्धं प्रणिहितइति वाऽप्रणिहितइति वा युज्यते । न रसं प्रणिहितइति वाऽप्रणिहितइति वा युज्यते । न स्पर्शं प्रणिहितइति वाऽप्रणिहितइति वा युज्यते । न धर्म्मान् प्रणिहिताइति

* च पुस्तके सर्व्वत्रप्रणिहितमिति पाठः ।

† प्रणिहितमिति अप्रणिहितमिति ख, ग, घ पुस्तकेषु पाठः । एवं परत्र ।

वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते । न चक्षुर्व्विज्ञानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न श्रोत्रविज्ञानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न घ्राणविज्ञानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न जिह्वाविज्ञानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न कायविज्ञानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न मनोविज्ञानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न चक्षुः संस्पर्शं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न श्रोत्रसंस्पर्शं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न घ्राणसंस्पर्शं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न जिह्वासंस्पर्शं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न कायसंस्पर्शं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न मनः संस्पर्शं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न चक्षुः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न पृथिवीधातुं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । नाऽब्धातुं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न तेजोधातुं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न

वायुधातुं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । नाऽऽकाशधातुं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न विज्ञानधातुं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । नाऽविद्यां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न संस्कारान् प्रणिहिताइति वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते । न विज्ञानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न नामरूपं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न षडायतनं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न स्पर्शं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते। न वेदनाप्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न तृष्णाप्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। नोपादानं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते। न भवं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न जातिं प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न जरामरणं प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते । न दानपारमितां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न शीलपारमितां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न क्षान्तिपारमितां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न वीर्य्यपारमितां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न ध्यानपारमितां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न प्रज्ञापारमितां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । नाऽध्यात्मशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न बहिर्द्धाशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। नाऽध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते ।

न शून्यताशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न महाशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न परमार्थशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न संस्कृतशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । नाऽसंस्कृतशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । नाऽत्यन्तशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। नाऽनवराऽग्रशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। नाऽनवकारशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न प्रकृतिशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न सर्व्वधर्म्मशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न स्वलक्षणशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । नाऽनुपलम्भशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । नाऽभावशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न स्वभावशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । नाऽभावस्वभावशून्यतां प्रणिहितेति वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते । न स्मृत्युपस्थानानि प्रणिहितानीति वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। न सम्यक्प्रहाणानि प्रणिहितानीति वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। नर्द्धिपादान् प्रणिहिताइति वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते। नेन्द्रियाणि प्रणिहितानीति वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। न बलानि प्रणिहितानीति वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। न बोध्यङ्गानि प्रणिहितानीति वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। न मार्गं प्रणिहितइति वाऽप्रणिहितइति वा युज्यते। नाऽऽर्य्यसत्यानि

प्रणिहितानीति वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। न ध्यानानि
प्रणिहितानीति वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। नाऽप्रमाणानि
प्रणिहितानीति वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। नाऽऽरूप्यसमापत्तीः
प्रणिहिताइति वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते। नाऽष्टौविमोक्षान्
प्रणिहिताइति वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते। न नवाऽनुपूर्व्व-
विहारसमापत्तीः प्रणिहिताइति वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते।
न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानि प्रणिहितानीति
वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। नाऽभिज्ञाः प्रणिहिताइति
वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते। न समाधीन् प्रणिहिताइति
वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते। न धारणीमुखानि प्रणिहितानीति
वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। न तथागतबलानि प्रणिहितानीति
वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। न वैशारद्यानि प्रणिहितानीति
वाऽप्रणिहितानीति वा युज्यते। न प्रतिसम्विदः प्रणिहिताइति
वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते। न महामैत्रीं प्रणिहितेति
वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न महाकरुणां प्रणिहितेति
वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान्
प्रणिहिताइति वाऽप्रणिहिताइति वा युज्यते। न स्रोतआपत्तिफलं
प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते। न सकृदागामिफलं
प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते। नाऽनागामिफलं
प्रणिहितमिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते। नाऽर्हत्त्वं प्रणिहित-
मिति वाऽप्रणिहितमिति वा युज्यते। न प्रत्येकबोधिं प्रणिहितइति
वाऽप्रणिहितइति वा युज्यते। न सर्व्वज्ञतां प्रणिहितेति

वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न मार्गाऽऽकारज्ञतां प्रणिहितेति
वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां प्रणिहितेति
वाऽप्रणिहितेति वा युज्यते। एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वो-
महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां
चरन्नरूपमुत्पद्यतेइति वा निरुध्यतेइति वा युज्यते। न वेदनामुत्प-
द्यतइति वा निरुध्यत इति वा युज्यते। न संज्ञामुत्पद्यतइति
वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न संस्कारान् उत्पद्यन्तइति वा
निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न विज्ञानमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति
वा युज्यते। न चक्षुरुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते।
न श्रोत्रमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न
घ्राणमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न जिह्वामुत्पद्यतइति
वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न कायमुत्पद्यतइति वा निरुध्यत-
इति वा युज्यते। न मनउत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते।
न रूपमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न शब्दमुत्पद्यत-
इति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न गन्धमुत्पद्यतइति वा
निरुध्यतइति वा युज्यते। न रसमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति
वा युज्यते। न स्पर्शमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न
धर्म्मानुत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न चक्षुर्व्विज्ञान-
मुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न श्रोत्रविज्ञान-
मुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न घ्राणविज्ञान-
मुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न जिह्वाविज्ञानमुत्प-

द्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न कायविज्ञानमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न मनोविज्ञानमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न चक्षुः संस्पर्शमुत्पद्यतइति वा निरुध्यत इति वा युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न कायसंस्पर्शमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न मनः संस्पर्शमुत्पद्यतइति वा निरुध्यत इति वा युज्यते। न चक्षुः संस्पर्शप्रत्ययां* वेदनामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामुत्पद्यत इति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न मनः संस्पर्शप्रत्ययां वेदनामुत्पद्यतइति वा निरुध्यत इति वा युज्यते। न पृथिवीधातुमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽब्धातुमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न तेजोधातुमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न वायुधातुमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽऽकाशधातुमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न विज्ञानधातुमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽविद्यामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति

* न चक्षुःसंस्पर्शजामिति ख, ग, घ, च पुस्तके पाठः। एवं परत्र।

वा युज्यते। न संस्कारानुत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न विज्ञानमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न नामरूपमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न षडायतनमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न स्पर्शमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न वेदनामुत्पद्यत इति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न तृष्णामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नोपादानमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न भवमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न जातिमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न जरामरणमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न दानपारमितामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न शीलपारमितामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न क्षान्तिपारमितामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न वीर्य्यपारमितामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न ध्यानपारमितामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न प्रज्ञापारमितामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽध्यात्मशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यत इति वा युज्यते। न वहिर्द्धाशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न शून्यताशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न महाशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न परमाऽर्थशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न संस्कृतशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽसंस्कृतशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति

वा युज्यते। नाऽत्यन्तशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽनवराऽग्रशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽनवकारशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न प्रकृतिशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न सर्व्वधर्म्मशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न स्वलक्षणशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽनुपलम्भशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽभावशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न स्वभावशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽभावस्वभावशून्यतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न स्मृत्युपस्थानान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न सम्यक्प्रहाणान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। नर्द्धिपादानुत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। नेन्द्रियाण्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न बलान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न बोध्यङ्गान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽऽर्य्यसत्यान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न ध्यानान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। नाऽप्रमाणान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। नाऽऽरूप्यसमापत्तीः उत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। नाऽष्टौविमोक्षानुत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः उत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा

युज्यते। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। नाऽभिज्ञाउत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न समाधीनुत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न धारणीमुखान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न तथागतबलान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न वैशारद्यान्युत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न प्रतिसम्विदः उत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न महामैत्रीमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न महाकरुणामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्मानुत्पद्यन्तइति वा निरुध्यन्तइति वा युज्यते। न स्रोतआपत्तिफलमुत्पद्यतइति वा निरुध्यत इति वा युज्यते। न सकृदागामिफलमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽनागामिफलमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। नाऽर्हत्त्वमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वायुज्यते। न प्रत्येकबोधिमुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न मार्गाऽऽकारज्ञतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतामुत्पद्यतइति वा निरुध्यतइति वा युज्यते। एवञ्च शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नरूपमतीतमिति युज्यते। न रूपमनागतमिति युज्यते। न रूपं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न वेदनामतीतेति युज्यते। न वेदनामनागतेति युज्यते। न वेदनां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न

संज्ञामतीतेति युज्यते। न संज्ञामनागतेति युज्यते। न संज्ञां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न संस्कारानतीतादिति युज्यते। न संस्काराननागतादिति युज्यते। न संस्कारान् प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। न विज्ञानमतीतमिति युज्यते। न विज्ञानमनागतमिति युज्यते। न विज्ञानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न चक्षुरतीतमिति युज्यते। न चक्षुरनागतमिति युज्यते। न चक्षुः प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न श्रोत्रमतीतमिति युज्यते। न श्रोत्रमनागतमिति युज्यते। न श्रोत्रं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न घ्राणमतीतमिति युज्यते। न घ्राणमनागतमिति युज्यते। न घ्राणं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न जिह्वामतीतेति युज्यते। न जिह्वामनागतेति युज्यते। न जिह्वां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न कायमतीतमिति युज्यते। न कायमनागतमिति युज्यते। न कायं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न मनोऽतीतमिति युज्यते। न मनोऽनागतमिति युज्यते। न मनः प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न रूपमतीतमिति युज्यते। न रूपमनागतमिति युज्यते। न रूपं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न शब्दमतीतमिति युज्यते। न शब्दमनागतमिति युज्यते। न शब्दं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न गन्धमतीतमिति युज्यते। न गन्धमनागतमिति युज्यते। न गन्धं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न रसमतीतमिति युज्यते। न रसमनागतमिति युज्यते। न रसंप्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न स्पर्शमतीतमिति युज्यते। न स्पर्शमनागतमिति युज्यते। न स्पर्शं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न धर्म्मानतीतादिति युज्यते। न धर्म्माननागतादिति युज्यते।

न धर्म्मान् प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। न चक्षुर्विज्ञानमतीतमिति युज्यते। न चक्षुर्विज्ञानमनागतमिति युज्यते। न चक्षुर्विज्ञानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न श्रोत्रविज्ञानमतीतमिति युज्यते। न श्रोत्रविज्ञानमनागतमिति युज्यते। न श्रोत्रविज्ञानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न घ्राणविज्ञानमतीतमिति युज्यते। न घ्राणविज्ञानमनागतमिति युज्यते। न घ्राणविज्ञानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न जिह्वाविज्ञानमतीतमिति युज्यते। न जिह्वाविज्ञानमनागतमिति युज्यते। न जिह्वाविज्ञानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न कायविज्ञानमतीतमिति युज्यते। न कायविज्ञानमनागतमिति युज्यते। न कायविज्ञानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न मनोविज्ञानमतीतमिति युज्यते। न मनोविज्ञानमनागतमिति युज्यते। न मनोविज्ञानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न चक्षुःसंस्पर्शमतीतमिति युज्यते*। न चक्षुःसंस्पर्शमनागतमिति युज्यते। न चक्षुःसंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शमतीतमिति युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शमनागतमिति युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शमतीतमिति युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शमनागतमिति युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शमतीतमिति युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शमनागतमिति युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न कायसंस्पर्शमतीतमिति युज्यते। न कायसंस्पर्शमनागतमिति युज्यते। न कायसंस्पर्शं प्रत्यु-

* संस्पर्शशब्दविशेषणानामतीतानागतप्रत्युत्पन्नशब्दानां पुंसिप्रयोगः च-पुस्तके दृश्यते।

त्पन्नमिति युज्यते । न मनःसंस्पर्शमतीतमिति युज्यते । न मनःसंस्पर्शमनागतमिति युज्यते । न मनःसंस्पर्शं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते । न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामतीतेति युज्यते । न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनागतेति युज्यते । न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामतीतेति युज्यते । न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनागतेति युज्यते । न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामतीतेति युज्यते । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनागतेति युज्यते । न घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामतीतेति युज्यते । न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनागतेति युज्यते । न जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामतीतेति युज्यते । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनागतेति युज्यते । न कायसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामतीतेति युज्यते । न मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनागतेति युज्यते । न मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न पृथिवीधातुमतीतइति युज्यते । न पृथिवीधातुमनागतइति युज्यते । न पृथिवीधातुं प्रत्युत्पन्नइति युज्यते । नाऽब्धातुमतीतइति युज्यते । नाऽब्धातुमनागतइति युज्यते । नाऽब्धातुं प्रत्युत्पन्नइति युज्यते । न तेजोधातुमतीतइति युज्यते । न तेजोधातुमनागतइति युज्यते । न तेजोधातुं प्रत्युत्पन्नइति युज्यते । न वायुधातुमतीतइति युज्यते । न वायुधातुमनागतइति युज्यते । न वायुधातुं प्रत्युत्पन्नइति युज्यते । नाऽऽ-

काशधातुमतीतइति युज्यते । नाऽऽकाशधातुमनागतइति युज्यते । नाऽऽकाशधातुं प्रत्युत्पन्नइति युज्यते । न विज्ञानधातुमतीतइति युज्यते । न विज्ञानधातुमनागतइति युज्यते । न विज्ञानधातुं प्रत्युत्पन्नइति युज्यते । नाऽविद्यामतीतेति युज्यते । नाऽविद्यामनागतेति युज्यते । नाऽविद्यां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न संस्कारानतीताइति युज्यते । न संस्काराननागताइति युज्यते । न संस्कारान् प्रत्युत्पन्नाइति युज्यते । न विज्ञानमतीतमिति युज्यते । न विज्ञानमनागतमिति युज्यते । न विज्ञानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते । न नामरूपमतीतमिति युज्यते । न नामरूपमनागतमिति युज्यते । न नामरूपं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते । न षडायतनमतीतमिति युज्यते । न षडायतनमनागतमिति युज्यते । न षडायतनं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते । न स्पर्शमतीतमिति युज्यते । न स्पर्शमनागतमिति युज्यते । न स्पर्शं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते । न वेदनामतीतेति युज्यते । न वेदनामनागतेति युज्यते । न वेदनां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न तृष्णामतीतेति युज्यते । न तृष्णामनागतेति युज्यते । न तृष्णां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । नोपादानमतीतमिति युज्यते । नोपादानमनागतमिति युज्यते । नोपादानं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते । न भव*मतीतमिति युज्यते । न भवमनागतमिति युज्यते । न भवं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते । न जातिमतीतेति युज्यते । न जातिमनागतेति युज्यते । न जातिं प्रत्युत्पन्नेति युज्यते । न जरामरणमतीत-

* भवशब्दविशेषणानामतीतादिशब्दानां क्लीवलिङ्गे प्रयोगः पुस्तकपञ्चके दृश्यते ।

मिति युज्यते। न जरामरणमनागतमिति युज्यते। न जरामरणं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न दानपारमितामतीतेति युज्यते। न दानपारमितामनागतेति युज्यते। न दानपारमितां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न शीलपारमितामतीतेति युज्यते। न शीलपारमितामनागतेति युज्यते। न शीलपारमितां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न क्षान्तिपारमितामतीतेति युज्यते। न क्षान्तिपारमितामनागतेति युज्यते। न क्षान्तिपारमितां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न वीर्य्यपारमितामतीतेति युज्यते। न वीर्य्यपारमितामनागतेति युज्यते। न वीर्य्यपारमितां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न ध्यानपारमितामतीतेति युज्यते। न ध्यानपारमितामनागतेति युज्यते। न ध्यानपारमितां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न प्रज्ञापारमितामतीतेति युज्यते। न प्रज्ञापारमितामनागतेति युज्यते। न प्रज्ञापारमितां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽध्यात्मशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽध्यात्मशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽध्यात्मशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न वहिर्द्धाशून्यतामतीतति युज्यते। न वहिर्द्धाशून्यतामनागतेति युज्यते। न वहिर्द्धाशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न शून्यताशून्यतामतीतेति युज्यते। न शून्यताशून्यतामनागतेति युज्यते। न शून्यताशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न महाशून्यतामतीतेति युज्यते न महाशून्यतामनागतेति युज्यते। न महाशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न परमाऽर्थशून्यतामतीतेति युज्यते। न परमाऽर्थशून्य-

तामनागतेति युज्यते। न परमाऽर्थशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न संस्कृतशून्यतामतीतेति युज्यते। न संस्कृतशून्यतामनागतेति युज्यते। न संस्कृतशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽसंस्कृतशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽसंस्कृतशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽसंस्कृतशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽत्यन्तशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽत्यन्तशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽत्यन्तशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽनवराऽग्रशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽनवराऽग्रशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽनवराऽग्रशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽनवकारशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽनवकारशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽनवकारशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न प्रकृतिशून्यतामतीतेति युज्यते। न प्रकृतिशून्यतामनागतेति युज्यते। न प्रकृतिशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न सर्व्वधर्म्मशून्यतामतीतेति युज्यते। न सर्व्वधर्म्मशून्यतामनागतेति युज्यते। न सर्व्वधर्म्मशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न स्वलक्षणशून्यतामतीतेति युज्यते। न स्वलक्षणशून्यतामनागतेति युज्यते। न स्वलक्षणशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽनुपलम्भशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽनुपलम्भशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽनुपलम्भशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽभावशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽभावशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽभावशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न स्वभावशून्यतामतीतेति युज्यते। न स्वभावशून्यतामनागतेति युज्यते। न स्वभावशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽभावस्वभावशून्यतामतीतेति युज्यते। नाऽभावस्वभावशून्यतामनागतेति युज्यते। नाऽभावस्वभावशून्यतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न

स्मृत्युपस्थानान्यतीतानीति युज्यते। न स्मृत्युपस्थानान्यनागतानीति युज्यते। न स्मृत्युपस्थानानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। न सम्यक्प्रहाणान्यतीतानीति युज्यते। न सम्यक्प्रहाणान्यनागतानीति युज्यते। न सम्यक्प्रहाणानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। नर्द्धिपादानतीतादिति युज्यते। नर्द्धिपादाननागता इति युज्यते। नर्द्धिपादान् प्रत्युत्पन्ना इति युज्यते। नेन्द्रियाण्यतीतानीति युज्यते। नेन्द्रियाण्यनागतानीति युज्यते। नेन्द्रियाणि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। न बलान्यतीतानीति युज्यते। न बलान्यनागतानीति युज्यते। न बलानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। न बोध्यङ्गान्यतीतानीति युज्यते। न बोध्यङ्गान्यनागतानीति युज्यते। न बोध्यङ्गानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गमतीतइति युज्यते। नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गमनागतइति युज्यते। नाऽर्य्याऽष्टाऽऽङ्गमार्गं प्रत्युत्पन्नइति युज्यते। नाऽऽर्य्यसत्यान्यतीतानीति युज्यते। नाऽऽर्य्यसत्यान्यनागतानीति युज्यते। नाऽऽर्य्यसत्यानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। न ध्यानान्यतीतानीति युज्यते। न ध्यानान्यनागतानीति युज्यते। न ध्यानानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। नाऽप्रमाणान्यतीतानीति युज्यते। नाऽप्रमाणान्यनागतानीति युज्यते। नाऽप्रमाणानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। नाऽऽरूप्यसमापत्तीरतीतादिति युज्यते। नाऽऽरूप्यसमापत्तीरनागतादिति युज्यते। नाऽऽरूप्यसमापत्तीः प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। नाऽष्टौविमोक्षानतीतादिति युज्यते। नाऽष्टौविमोक्षाननागतादिति युज्यते। नाऽष्टौविमोक्षान् प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरतीतादिति युज्यते। न

नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरनागतादिति युज्यते। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्यतीतानीति युज्यते। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्यनागतानीति युज्यते। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। नाऽभिज्ञाअतीतादिति युज्यते। नाऽभिज्ञाअनागतादिति युज्यते। नाऽभिज्ञाः प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। न समाधीनतीतादिति युज्यते। न समाधीननागतादिति युज्यते। न समाधीन् प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। न धारणीमुखान्यतीतानीति युज्यते। न धारणीमुखान्यनागतानीति युज्यते। न धारणीमुखानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। न दश तथागतबलान्यतीतानीति युज्यते। न दश तथागतबलान्यनागतानीति युज्यते। न दश तथागतबलानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते। न चत्वारि वैशारद्यान्यतीतानीति युज्यते। न चत्वारि वैशारद्यान्यनागतानीति युज्यते। न चत्वारि वैशारद्यानि प्रत्युत्पन्नानीति युज्यते न चतस्रः प्रतिसंविदोऽतीतादिति युज्यते। न चतस्रः प्रतिसंविदोऽनागतादिति युज्यते। न चतस्रः प्रतिसंविदः प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। न महामैत्रीमतीतेति युज्यते। न महामैत्रीमनागतेति युज्यते। न महामैत्रीं प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न महाकरुणामतीतेति युज्यते। न महाकरुणामनागतेति युज्यते। न महाकरुणां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्मानतीता इति युज्यते। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्माननागतादिति युज्यते। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्मान् प्रत्युत्पन्नादिति युज्यते। न स्रोतआपत्तिफलमतीतमिति

युज्यते। न श्रोतआपत्तिफलमनागतमिति युज्यते। न श्रोतआपत्तिफलं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न सकृदागामिफलमतीतमिति युज्यते। न सकृदागामिफलमनागतमिति युज्यते। न सकृदागामिफलं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। नाऽनागामिफलमतीतमिति युज्यते। नाऽनागामिफलमनागतमिति युज्यते। नाऽनागामिफलं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। नाऽर्हत्त्वमतीतमिति युज्यते। नाऽर्हत्त्वमनागतमिति युज्यते। नाऽर्हत्त्वं प्रत्युत्पन्नमिति युज्यते। न प्रत्येकबोधिमतीतेति युज्यते। न प्रत्येकबोधिमनागतेति युज्यते। न प्रत्येकबोधिं प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न मार्गाऽऽकारज्ञतामतीतेति युज्यते। न मार्गाऽऽकारज्ञतामनागतेति युज्यते। न मार्गाऽऽकारज्ञतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतामतीतेति युज्यते। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतामनागतेति युज्यते। न सर्व्वाऽऽकारज्ञतां प्रत्युत्पन्नेति युज्यते। एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तः इति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं सारमिति न दुर्बलमिति युज्यते। न वेदनां सारेति न दुर्बलेति युज्यते। न संज्ञां सारेति न दुर्बलेति युज्यते। न संस्कारान्साराइति न दुर्बलाइति युज्यते। न विज्ञानं सारमिति न दुर्बलमिति युज्यते। न चक्षुः सारमिति न दुर्बलमिति युज्यते। न श्रोत्रं सारमिति न दुर्बलमिति युज्यते। न घ्राणं सारमिति न दुर्बलमिति युज्यते। न जिह्वां सारेति न दुर्बलेति युज्यते। न कायं सारमिति न दुर्बलमिति युज्यते। न मनः

सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न रूपं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न शब्दं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न गन्धं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न रसं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न स्पर्शं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न धर्म्मान् साराइति न दुर्व्वलाइति युज्यते। न चक्षुर्व्विज्ञानं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न श्रोत्रविज्ञानं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न घ्राणविज्ञानं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न जिह्वाविज्ञानं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न कायविज्ञानं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न मनोविज्ञानं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न चक्षुःसंस्पर्शः* सारमिति न दुर्व्वलमिति वा युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शः सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शः सारमिति वा न दुर्व्वलमिति वा युज्यते। न जिह्वासंस्पर्शः सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न कायसंस्पर्शः सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न मनःसंस्पर्शः सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्यया वेदना सारेति न दुर्व्वलेति युज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्यया वेदना सारेति न दुर्व्वलेति युज्यते। न घ्राणसंस्पर्शप्रत्यया वेदना सारेति न दुर्व्वलेति युज्यते। न

---

* कपुस्तके, ख, ग, घ पुस्तकेषु च संस्पर्शविशेषणयोः सारदुर्व्वलशब्दयोः पुंसिप्रयोगदृश्यते। रूपवेदनादिशब्दानां द्वितीयान्तत्वं पूर्व्वं निर्दिष्टं संस्पर्शादिशब्दानाञ्चात्र प्रथमान्तत्वं। दृग् केनाभिप्रायेणेदृग्। वैषम्यं ग्रन्थकृताकृतं तन्नाऽनुभवपथमधिरोहति। अथवा लेखकदोषः प्रसिद्धिमागतः।

जिह्वासंस्पर्शप्रत्यया वेदना सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते । न काय-संस्पर्शप्रत्यया वेदना सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न मनःसंस्पर्शप्रत्यया वेदना सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते । न पृथिवीधातुः सारइति न दुर्ब्बलइति युज्यते। नाऽब्धातुः सारइति न दुर्ब्बलइति युज्यते। न तेजोधातुः सारइति न दुर्ब्बलइति युज्यते। न वायुधातुः सारइति न दुर्ब्बलइति युज्यते। नाऽऽकाशधातुः सारइति न दुर्ब्बलइति युज्यते। न विज्ञानधातुः सारइति न दुर्ब्बलइति युज्यते। नाऽविद्यासारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न संस्कारान् साराइति न दुर्ब्बलाइति युज्यते। न विज्ञानं सारमिति न दुर्ब्बलमिति युज्यते। न नामरूपं सारमिति न दुर्ब्बलमिति युज्यते। न षड़ायतनं सारमिति न दुर्ब्बलमिति युज्यते। न स्पर्शः सारइति न दुर्ब्बलइति युज्यते। न वेदनासारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न तृष्णासारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नोपादानं सारमिति न दुर्ब्बलमिति युज्यते। न भवं सारमिति न दुर्ब्बलमिति युज्यते। न जातिं सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न जरामरणं सारमिति न दुर्ब्बलमिति युज्यते। न दानपारमितासारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न शीलपारमिता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न क्षान्तिपारमिता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न वीर्य्यपारमिता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न ध्यानपारमिता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न प्रज्ञापारमिता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽध्यात्मशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न बहिर्द्धाशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽध्यात्मबहिर्द्धाशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न शून्यताशून्यता सारेति

न दुर्ब्बलेति युज्यते। न महाशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न परमार्थशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न संस्कृतशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽसंस्कृतशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽत्यन्तशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽनवराग्र-शून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽनवकारशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न प्रकृतिशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न सर्व्वधर्म्मशून्यतासारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न स्वलक्षणशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽनुपलम्भशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽभावशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न स्वभावशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। नाऽभावस्वभावशून्यता सारेति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न स्मृत्युपस्थानानि साराणीति न दुर्ब्बलानीति युज्यते। न सम्यक्प्रहाणानि साराणीति न दुर्ब्बलानीति युज्यते। नर्द्धिपादाः साराइति न दुर्ब्बलाइति युज्यते। नेन्द्रियाणिसाराणीति न दुर्ब्बलानीति युज्यते। न बलानि सारानीति न दुर्ब्बलानीति युज्यते। न बोध्यङ्गानिसाराणीति न दुर्ब्बलानीति युज्यते। नार्य्योऽऽष्टाऽङ्गमार्गः सारइति न दुर्ब्बलइति युज्यते। नाऽर्य्यसत्यानि साराणीति न दुर्ब्बलानीति युज्यते। न ध्यानानि साराणीति न दुर्ब्बलानीति युज्यते। नाऽप्रमाणानि साराणीति न दुर्ब्बलानीति युज्यते। नाऽऽरूप्यसमापत्तीः साराइति न दुर्ब्बलाइति युज्यते। नाऽष्टौविमोक्षाः साराइति न दुर्ब्बलाइति युज्यते। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीः साराइति न दुर्ब्बलाइति युज्यते। न शून्यता-साराइति न दुर्ब्बलेति युज्यते। न समाधयः साराइति न

दुर्व्वलादिति युज्यते। नाऽऽनिमित्तं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। नाऽप्रणिहितं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। नाऽभिज्ञाः सारादिति न दुर्व्वलादिति युज्यते। न धारणीमुखानि साराणीति न दुर्व्वलानीति युज्यते। न दशतथागतबलानि साराणीति न दुर्व्वलानीति युज्यते। न चत्वारिवैशारद्यानि साराणीति न दुर्व्वलानीति युज्यते। न चतस्रः प्रतिसम्बिदः सारादिति न दुर्व्वलादिति युज्यते। न महामैत्री सारेति न दुर्व्वलेति युज्यते। न महाकरुणा सारेति न दुर्व्वलेति युज्यते। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकबुद्ध-धर्म्माः सारादिति न दुर्व्वलादिति युज्यते। न स्रोतआपत्तिफलं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न सकृदागामिफलं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। नाऽनागामिफलं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। नाऽर्हत्त्वं सारमिति न दुर्व्वलमिति युज्यते। न प्रत्येक-बोधिं सारेति न दुर्व्वलेति युज्यते। न मार्गाऽऽकारज्ञता सारेति न दुर्व्वलेति युज्यते। न सर्व्वाऽऽकारज्ञता सारेति न दुर्व्वलेति युज्यते। एवञ्शरद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न वेदनाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न संज्ञा-ऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न संस्कारा* अस्तीति

* न संस्कारा अस्तीति न नास्तीति पाठः पुस्तकपञ्चके दृश्यते। सन्तीति न सन्तीति पाठोयुक्तः।

न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न विज्ञानमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न चक्षुरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न श्रोत्रमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न घ्राणमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न जिह्वामस्तीति* नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न काय-मस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न मनोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न रूपमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न शब्दोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न गन्धोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न रसोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न स्पर्शोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न धर्म्माऽअस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न चक्षुर्व्विज्ञानमस्तीति न नाऽ-स्तीति युज्यते न वियुज्यते। न श्रोत्रविज्ञानमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न घ्राणविज्ञानमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न जिह्वाविज्ञानमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न कायविज्ञानमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न मनोविज्ञानमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न चक्षुः संस्पर्शोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियु-ज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न घ्राणसंस्पर्शोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न

* एष पाठः पुस्तकपञ्चके दृश्यते। जिह्वेति पाठोयुक्तः प्रतिभाति।

न जिह्वासंस्पर्शोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न कायसंस्पर्शोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न मनःसंस्पर्शोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न चक्षुःसंस्पर्शप्रत्यया वेदनाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्यया वेदनाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न घ्राणसंस्पर्शप्रत्यया वेदनाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न जिह्वासंस्पर्शप्रत्यया वेदनाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न कायसंस्पर्शप्रत्यया वेदनाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न मनः संस्पर्शप्रत्यया वेदनाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न पृथिवीधातुरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽब्धातुरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न तेजोधातुरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न वायुधातुरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽऽकाशधातुरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न विज्ञानधातुरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽविद्याऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न संस्कारा अस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न विज्ञानमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न नामरूपमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न षड़ायतनमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न स्पर्शोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न वेदनाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न तृष्णाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नोपादानमस्तीति

न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न भवोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न जातिरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न जरामरणमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न दानपारमिताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न शीलपारमिताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न क्षान्तिपारमिताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न वीर्य्यपारमिताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न ध्यानपारमिताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न प्रज्ञापारमिताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽध्यात्मशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न वहिर्द्धाशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न शून्यताशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न महाशून्यताऽस्तीति न नास्तीति युज्यते न वियुज्यते। न परमार्थशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न संस्कृतशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽसंस्कृतशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽत्यन्तशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽनवराग्रशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽनवकारशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न प्रकृतिशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न सर्व्वधर्मशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न

वियुज्यते। न स्वलक्षणशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽनुपलम्भशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽभावशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न स्वभावशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽभावस्वभावशून्यताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न स्मृत्युपस्थानान्यस्तीति* न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न सम्यक्प्रहाणान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नर्द्धिपादाश्चस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नेन्द्रियाण्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न बलान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न बोध्यङ्गान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽऽर्य्योऽष्टाऽङ्गमार्गोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽऽर्य्यासत्यान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न ध्यानान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽप्रमाणान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽऽरूप्यसमापत्तयोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽष्टौविमोक्षा अस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तयोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽभिज्ञाः अस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न

* अस्ति सत्त्वे रुषोक्तावु इत्यमरोक्तेर्विद्यमानतावाचिनाऽस्तीत्यव्ययेनोपपादनीयानि बहुवचनान्तैः पदैः सामानाधिकरण्यानि। क्रियापदत्वे त्वसङ्गतिरेव स्यादस्तीत्यस्य।

वियुज्यते। न समाधयोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न धारणीमुखान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न दशतथागतबलान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न चत्वारिवैशारद्यान्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न चतस्रः प्रतिसम्विदोऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न महामैत्र्यस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न महाकरुणाऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्मा अस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न श्रोतआपत्तिफलमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न सकृदागामिफलमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽनागामिफलमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। नाऽर्हत्त्वमस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न प्रत्येकबोधिरस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न मार्गाऽऽकारज्ञताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते। न सर्व्वाऽऽकारज्ञताऽस्तीति न नाऽस्तीति युज्यते न वियुज्यते(१)। एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तइति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न दानपारमितायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न शीलपारमितायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न क्षान्तिपारमितायाः

(१) स प्रज्ञापारमितायां चरतीति नोपैति न चरतीति नोपैति चरति न चरतीति नोपैति नैव चरति न चरतीति नोपैति। एष पाठः ख, ग, च पुस्तकेऽधिकः। प्रक्रान्ताऽननुसृततया प्रामादिकः प्रतिभाति।

कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न वीर्य्यपारमितायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न ध्यानपारमितायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न प्रज्ञापारमितायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽध्यात्मशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न वहिर्द्धाशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न शून्यताशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न महाशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न परमाऽर्थशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न संस्कृतशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। नाऽसंस्कृतशून्यतायां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽत्यन्तशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽनवराऽग्रशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽनवकारशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न प्रकृतिशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न सर्व्वधर्म्मशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न स्वलक्षणशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। नाऽनुपलम्भशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽभावशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न स्वभावशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। नाऽभावस्वभावशून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽवैवर्त्यभूमेः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न सत्त्वपरिपाकहेतोः प्रज्ञापारमितायां चरति । न बुद्धक्षेत्रपरिशोधनार्थं प्रज्ञापारमितायां चरति। न स्मृत्युपस्थानानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न सम्यक्प्रहाणानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नर्द्धिपादानां

कृतें प्रज्ञापारमितायां चरति । नेन्द्रियाणां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न बलानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न बोध्यङ्गानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गस्य कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽर्य्यसत्यानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न ध्यानानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽप्रमाणानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽऽरूप्यसमापत्तीनां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽष्टानां विमोक्षाणां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न शून्यतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽऽनिमित्तस्य कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽप्रणिहितस्य कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । नाऽभिज्ञानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न समाधीनां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न धारणीमुखानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न दशानां तथागतबलानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न चतुर्णां वैशारद्यानां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न चतसृणां प्रतिसम्बिदां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न महामैत्र्याः कृते-प्रज्ञापारमितायां चरति। न महाकरुणायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। नाऽष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न तथतायाः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न धर्म्मधातोः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति । न भूतकोटेः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति ।

तत्कस्य हेतोर्न हि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां

चरति*। कस्यचिद्धर्म्मस्य सम्भेदं वा नानाकरणं वा विशेषं वा समनुपश्यति। एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः।

न स दिव्यस्य चक्षुषः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न दिव्यस्य श्रोत्रस्य कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न परचित्तज्ञानस्य कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। न पूर्व्वनिवासाऽनुस्मृतेः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। नर्द्धिविधेः कृते प्रज्ञापारमितायां चरति। नाऽऽश्रवक्षयज्ञानस्य कृते प्रज्ञापारमितायां चरति।

तत्कस्य हेतोः। तथाहि प्रज्ञापारमितायां चरन्नप्रज्ञापारमितामेव समनुपश्यति प्रागेव बोधिसत्त्वः कुत एव सर्व्वाकारं सर्व्वाऽभिज्ञा उपलप्स्यते। एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा पूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरू करिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा दक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरू करिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा पश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरू करिष्यामि मानयि-

* चरत्विति पाठोयुक्तः।

ष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा उत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरू करिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा उत्तरपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरू करिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा पूर्व्वदक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरूकरिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा दक्षिणपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरूकरिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा पश्चिमोत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरूकरिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वा उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरूकरिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि। नैवं भवत्यहमृद्धिपादेषु स्थित्वाऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु ये बुद्धाभगवन्तस्तान् सर्व्वान् सत्करिष्यामि गुरूकरिष्यामि मानयिष्यामि पूजयिष्यामि।

न चाऽस्यैवं भवति यत्ते बुद्धाभगवन्तो भाषन्ते तत्सर्व्वं दिव्येन श्रोत्रेण श्रोष्याम्यहं। तत्र लोकधातुषु सत्त्वानां चेतसैवचित्तं प्रज्ञ-

ष्याम्यहं । तेषां पूर्व्वनिवासमनुस्मरिष्याम्यहं । दिव्येन चक्षुषा तान् सर्व्वांश्च्यवमानानुपपद्यमानानुपपन्नांश्च द्रक्ष्यामि । अहमप्रमेया-ऽसंख्येयान् सत्त्वान् परिनिर्व्वापयिष्यामीति । एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्व प्रज्ञापारमितां युक्तइति वक्तव्यः ।

एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतोमाच्छिद्रान्वेष्यवतारगवेष्यवतारं न लभते । यान्यपि कानिचिल्लौकिकलोकोत्तराणिकरणीयानि तान्यपि सर्व्वाणि प्रदक्षितानि भवन्ति । अनाभोगेनापरिकल्पितानि ये चाऽस्य केचिल्लौकिकाः क्लेशास्ते सर्व्वे प्रदक्षिता भवन्ति । ये च ते पूर्व्वस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारक्षन्ति । माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति ।

ये च चत्वारो महाराजाः[1] त्रायस्त्रिंशादेवाः यामा[2]स्तु-

(१) विंशत्यधिकशतद्वयसंख्याते गणदेवताभेदे । अष्टौ वसव एकादश-रुद्रा द्वादशादित्याः इमे एव द्यावापृथिवीत्रयस्त्रिंशद्दे देवाः प्रजापतिश्चतु-स्त्रिंशस्तदेनं प्रजापतिम् । शतपथब्राह्मणः ।

(२) स्वायम्भुव मनोः प्रसूतिनामिकायां कन्यायां दक्षप्रजापतिना यज्ञो दक्षिणा च दम्पतीजनितौ । यज्ञेन दक्षिणायां द्वादशयामसंज्ञकाः उत्पादिताः ।

यज्ञस्य दक्षिणायान्तु पुत्राद्वादशजज्ञिरे ।
यामा इति समाख्याता देवाः स्वायम्भुवेऽन्तरे ॥
तस्य पुत्रास्तु यज्ञस्य दक्षिणायां सभास्वराः । मार्कण्डेयपुराणम् ।
मन्वन्तराणि वक्ष्याम आद्यः स्वायम्भुवो मनुः ।
आग्नीध्राद्यास्तस्य सुताः यामनाम तदासुराः ॥ अग्निपुराणम् ।

षिता[1]निर्म्माणरतयः[2] परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवा ब्रह्मकायिकादेवाः ब्रह्मपुरोहितादेवाः[3] ब्रह्मपार्षद्याः महाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः[4] शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठा[5] देवास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं

(१) चाक्षुषे तुषिता देवास्तेऽदित्यां कश्यपात् पुनः ।
आसन् विष्णुश्च शक्रश्च त्वष्टाधाता तथाऽर्य्यमा ॥
पूषाविवस्वान् सविता मित्रोऽथ वरुणो भगः ।
अंशुश्च द्वादशादित्या आसन् वैवस्वतेन्तरे ॥ अग्निपुराणम् ।
आदित्या द्वादशा प्रोक्ताः विश्वे देवा दश स्मृताः ।
वसवश्चाष्टसंख्याताः षट्त्रिंशत् तुषितामताः ॥ इत्यमरटीका ।

(२) भविष्याः धर्म्मपुत्रस्य सावर्णस्यानन्तरं शृणु ।
विहङ्गमाः कामगाश्च निर्म्माणरतयस्तथा ॥
त्रिप्रकारा भविष्यन्ति एकैकस्त्रिंशतो गणाः । मार्कण्डेयपुराणम् ।

(३) ब्रह्मवृहस्पतिः पुरोहितो यस्य, देवे । त्रयस्त्रिंशद्धि देवाः ब्रह्म-पुरोहिताः । ब्रह्म वैः पुः ।

(४) आसमन्तात् भासनशीलाः । कसिपिषीत्यादिना वरप्रत्यये वकार-मध्यः आभास्वराश्चतुःषष्ठिर्व्विताः पश्चाशद्दूलकाः । महाराजिकनामानि द्वेशते विंशतिस्तथा । इत्यमरटीका ।

सम्यग्दृष्टिशीले चतुःषष्ठिमिते गणदेवताभेदे ।
आत्माज्ञाता दमोदान्तः शान्तिर्ज्ञानं शमस्तपः ॥
कामक्रोधोमदोमोहो द्वादशा भास्वरा इमे ॥
इत्युक्तं द्वादशमिते गणभेदे । एषाञ्च स्वस्वृत्त्या भास्वरवो तथात्वम् ।

(५) अकनिष्ठः । अके वेदनिन्दारूपे पापे निष्ठायस्याकनिष्ठभिन्ने ज्येष्ठे । बुद्धगणदेवता भेदे ।

महासत्त्वमारक्षन्ति माहैव कश्चिद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति । ये केचित् कायिकाद्दोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एवधर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति । तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्वान् मैत्र्यास्फुरति । ये च ते दक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारक्षन्ति माश्रावकभूमिं प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति ।

ये च चत्वारो महाराजास्त्रायस्त्रिंशादेवायामास्तुषितानिर्म्माण-रतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाः ब्रह्मकायिकाः ब्रह्मपुरोहिताः ब्रह्मपार्षद्याः महाब्रह्माः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहा अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारक्षन्ति । माहैव कश्चिद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति । येऽपि केचित्* कायिकाद्दोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्यास्फुरति। ये च ते पश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारक्षन्ति माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति ।

ये च चत्वारो महाराजास्त्रायस्त्रिंशादेवायामाः तुषिताः निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाः ब्रह्मकायिकादेवाब्रह्मपुरो-

* अकायिका (च) पुस्तके पाठः ।

हिताब्रह्मपार्षद्याः महाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत् फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारक्षन्ति । माहैव कश्चिद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति । येऽपि च केचित् कायिका दोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति । तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्यास्फुरति । ये चोत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोक-धातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारक्षन्ति माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति ।

ये च चत्वारो महाराजास्त्रायस्त्रिंशादेवायामाः तुषिता-निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाब्रह्मकायिकाब्रह्मपुरोहिता-ब्रह्मपार्षद्यामहाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभा-स्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परी-त्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः अवृहाअतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारक्षन्ति । माहैव कश्चिद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति । येऽपि केचित् कायिकाद्दोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति । तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्या-स्फुरति । ये च ते उत्तरपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारक्षन्ति माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति ।

ये च चत्वारो महाराजास्त्रायस्त्रिंशाद्देवायामाः तुषिताः निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाब्रह्मकायिकाब्रह्मपुरोहिताः ब्रह्मपार्षद्यामहाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत् फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवास्तेपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारचन्ति। माहैव कश्चिद्दोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति। येऽपि केचित् कायिकादोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति। तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्यास्फुरति। ये च ते पूर्व्वदक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारचन्ति माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति।

ये च चत्वारो महाराजास्त्रायस्त्रिंशाद्देवायामाः तुषिताः निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाः ब्रह्मकायिका—ब्रह्मपुरोहिताः ब्रह्मपार्षद्याः महाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारचन्ति। माहैव कश्चिद्दोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति। येऽपि केचित् कायिकादोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति। तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्यास्फुरति। ये च ते दक्षिणपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु

लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारचन्ति माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति।

ये च चत्वारोमहाराजास्त्रायस्त्रिंशाद्देवायामाः तुषिताः निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाब्रह्मकायिकाब्रह्मपुरोहिता-ब्रह्मपार्षद्याः महाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्व मारचन्ति। माहैव कश्चिद्दोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति। येऽपि केचित् कायिकादोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति। तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्यास्फुरति। येऽपि च ते पश्चिमोत्तरस्यांदिशि गङ्गानदी-वालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महा-सत्त्वमारचन्ति। माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति।

ये च चत्वारोमहाराजास्त्रायस्त्रिंशाद्देवा यामाः तुषिता निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवाब्रह्मकायिकाब्रह्मपुरोहिता-ब्रह्मपार्षद्याः महाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारचन्ति। माहैव कश्चिद्दोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति। येऽपि केचित् कायिकादोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न

भवन्ति। तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्यास्फुरति। ये च तेऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारचन्ति माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति।

ये च चत्वारोमहाराजास्त्रायस्त्रिंशादेवायामाः तुषिताः निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोदेवा ब्रह्मकायिकाः ब्रह्मपुरोहिताः ब्रह्मपार्षद्याः महाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारचन्ति। माहैव कश्चिद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति। येऽपि च केचित् कायिकादोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति। तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्यास्फुरति। ये च ते उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तस्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमारचन्ति माश्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतेदिति।

ये च चत्वारोमहाराजास्त्रायस्त्रिंशादेवायामाः तुषिता देवा निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनो देवा ब्रह्मकायिकाः ब्रह्मपुरोहिताः ब्रह्मपार्षद्याः महाब्रह्माणः आभाः परीत्ताऽऽभाः अप्रमाणाऽऽभाः आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः अवृहाः अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवास्तेऽपि तं बोधिसत्त्वं महा-

सत्त्वमारचन्ति। माहैव कश्चिद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽन्तरायं कार्षीदिति। येऽपि च केचित् कायिका दोषास्तेऽपि तस्य दृष्ट एव धर्म्मे सर्व्वेण सर्व्वं न भवन्ति। तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वान् मैत्र्यास्फुरति। एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतोऽल्पकृच्छ्रेण धारणीमुखसमाधिमुखानि प्रतिभानप्रतिसम्विन्मुखानि वाऽभिमुखीभवन्ति। सर्व्वोपपत्त्यायतनेषु च तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धानारागयति। तैश्च बुद्धैर्भगवद्भिर्नकदाचिद्विरहितो भवति यावदनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्यते।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो नैवं भवत्यस्ति कश्चिद्धर्म्मोयोधर्म्मैः सार्द्धं संयुज्यते वा वियुज्यते वा। समेति वा न समेति वा। तत्कस्य हेतोस्तथाहि स तद्धर्म्मं न समनुपश्यति योयुज्यते वा वियुज्यते वा। समीयाद्वा न समीयाद्वा। एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् युक्त इति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो नैवं भवति कच्चिदहं धर्म्मधातुमभिसम्बुध्येयं न वाऽभिसम्बुध्येयं वा। तत्कस्य हेतोस्तथाहि न हि धर्म्मधातुमभिसम्बुद्धोनाऽभिसम्बुध्यते नाऽभिसम्भोत्स्यते। एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् युक्त इति वक्तव्यः।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां

चरन् *न कश्चिद्धर्म्मं धर्म्मधातुव्यतिरिक्तं समनुपश्यति एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् युक्त इति वक्तव्यः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न धर्म्मधातोर्धर्म्माणाञ्च नानाकरणं करोति । एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् युक्त इति वक्तव्यः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो नैवं भवति धर्म्मधातुं प्रतिविध्येयं । तथा हि न स कश्चिद्धर्म्मं समनुपश्यति येन धर्म्मेण योधर्म्मः प्रतिविध्येत । तथाहि स न धर्म्मधातुं शून्यइति योजयति नाऽशून्यइति योजयति । एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् युक्त इति वक्तव्यः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं शून्यतया योजयति न शून्यतां रूपेण योजयति । न वेदनां शून्यतया योजयति न शून्यतां वेदनया योजयति । न संज्ञां शून्यतया योजयति न शून्यतां संज्ञया योजयति । न संस्कारान् शून्यतया योजयति न शून्यतां संस्कारैर्योजयति । न विज्ञानं शून्यतया योजयति न शून्यतां विज्ञानेन योजयति । न चक्षुः शून्यतया योजयति न शून्यतां चक्षुषा योजयति । न श्रोत्रं शून्यतया योजयति न शून्यतां श्रोत्रेण योजयति । न घ्राणं शून्यतया योजयति न शून्यतां घ्राणेन योजयति । न जिह्वां शून्यतया योजयति न शून्यतां जिह्वया योजयति । न कायं शून्यतया योजयति न शून्यतां कायेन योजयति । न मनः शून्यतया योजयति न शून्यतां मनसा योजयति । न रूपं शून्यतया योजयति न शून्यतां रूपेण योजयति । न शब्दं शून्यतया योजयति न शून्यतां शब्देन योजयति । न गन्धं शून्यतया योजयति न शून्यतां गन्धेन योजयति । न रसं शून्यतया योजयति न शून्यतां रसेन योजयति । न स्पर्शं शून्यतया योजयति न शून्यतां स्पर्शेन योजयति । न धर्म्माञ्छून्यतया योजयति न शून्यतां धर्म्मेण योजयति । न चक्षुर्धातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां चक्षुर्धातुना योजयति। न रूपधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां रूपधातुना योजयति । न चक्षुर्व्विज्ञानधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां चक्षुर्व्विज्ञानधातुना योजयति । न श्रोत्रधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां श्रोत्रधातुना योजयति । न शब्दधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां शब्दधातुना योजयति । न श्रोत्रविज्ञानधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां श्रोत्रविज्ञानधातुना योजयति । न घ्राणधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां घ्राणधातुना योजयति । न गन्धधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां गन्धधातुना योजयति। न घ्राणविज्ञानधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां घ्राणविज्ञानधातुना योजयति। न जिह्वाधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां जिह्वाधातुना योजयति । न रसधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां रसधातुना योजयति । न जिह्वावि-

* न कश्चिद्धर्म्मं धर्म्मधातुव्यतिरिक्तमिति ग पुस्तके पाठः ।

ज्ञानधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां जिह्वाविज्ञानधातुना योजयति । न कायधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां कायधातुना योजयति । न स्प्रष्टव्यधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां स्प्रष्टव्यधातुना योजयति । न कायविज्ञानधातुं शून्यतया योजयति । न शून्यतां कायविज्ञानधातुना योजयति । न मनोधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां मनोधातुना योजयति । न धर्म्मधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां धर्म्मधातुना योजयति । न रूपधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां रूपधातुना योजयति । न चक्षुर्विज्ञानधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां चक्षुर्विज्ञानधातुना योजयति । न मनोविज्ञानधातुं शून्यतया योजयति न शून्यतां मनोविज्ञानधातुना योजयति । तत्कस्य हेतोरेषहि शारद्वतीपुत्र परमोयोगोयदुत शून्यतायोगः शून्यतायां शारद्वतीपुत्र चरन् बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोन श्रावकभूमौ वा न प्रत्येक बुद्धभूमौ वा पतति । बुद्धक्षेत्रञ्च परिशोधयति सत्त्वांश्च परिपाचयति । क्षिप्रञ्चाऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्यते । ये केचिच्छारद्वतीपुत्र योगाः प्रज्ञापारमितायोगस्तेषामग्रआख्यायते ज्येष्ठआख्यायते श्रेष्ठआख्यायते वर आख्यायते प्रवर आख्यायते प्रणीत आख्यायते । तत्कस्य हेतोरनुत्तरएष योगोयदुत प्रज्ञापारमितायोगः शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितयोगः । एवं युज्यमानः शारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वोमहासत्त्वो व्याकृतोवक्तव्यः ।

आसन्नीभूतश्चाऽनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ । एवं युज्यमानः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोऽप्रमेयाऽसंख्येयानां सत्वानां अर्थं

करोतीति । न चास्यैवं भवत्यहं प्रज्ञापारमितायां युज्यते वा वियुज्यते* वा मां बुद्धाभगवन्तोव्याकरिष्यन्त्यहमासन्नीभूतोव्याकरणस्य । अहं बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्याम्यहं सत्त्वान् परिपाचयिष्याम्यहमनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्यत धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयिष्यामि । तत्कस्य हेतोस्तथाहि । स धर्म्मधातुं व्यतिरेकीकरोति । न स धर्म्मधातोः किञ्चिदन्यद्धर्म्मं समनुपश्यति । यः प्रज्ञापारमितायां चरेद्यो वा बुद्धैर्भगवद्भिर्व्याक्रियेत । यो वाऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्येत। तत्कस्य हेतोस्तथाहि बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो न सत्त्वसंज्ञोत्पद्यते । नाऽऽत्मसंज्ञोत्पद्यते । न जीवसंज्ञोत्पद्यते । न जन्तुसंज्ञोत्पद्यते । न पोषसंज्ञोत्पद्यते । न पुरुषसंज्ञोत्पद्यते । न पुद्गलसंज्ञोत्पद्यते । न मनुजसंज्ञोत्पद्यते । न मानवसंज्ञोत्पद्यते । न कारकसंज्ञोत्पद्यते । न वेदकसंज्ञोत्पद्यते । न जानकसंज्ञोत्पद्यते । न पश्यकसंज्ञोत्पद्यते । तत्कस्य हेतोस्तथाह्यत्यन्तं सत्त्वोनोत्पद्यते न निरुध्यते न हि सत्त्वस्योत्पादोनिरोधः । यस्य च नोत्पादो न निरोधः स कथ प्रज्ञापारमितायां चरिष्यति । एवञ्चरञ्छारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सत्त्वाऽनुत्पादतया प्रज्ञापारमितायां चरति । सत्त्वशून्यतया प्रज्ञापारमितायां चरति । सत्त्वाऽनुपलब्ध्या प्रज्ञापामितायां चरति । सत्त्वविविक्ततया प्रज्ञापारमितायां चरति । सत्त्वप्रकृत्या प्रज्ञापारमितायां चरति । सत्त्वाऽस्वभावतया प्रज्ञापारमितायां चरति । एष शारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां परमो-

* एष एव पाठः पञ्चसु पुस्तकेषु । युज्ये इति युक्तम् ।

योगोयदुत प्रज्ञापारमिता योगः अयं शारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतोयोगोयस्तदन्यान् योगानभिभूय तिष्ठति ।

अत्र च शारद्वतीपुत्रयोगे चरन् बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोदश-तथागतबलान्यभिनिर्हरति । चत्वारिवैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसम्विदोमहामैत्रीं महाकरुणामष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्मानभिनिर्हरति। अत्र शारद्वतीपुत्रयोगे चरन् बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो न मात्सर्य्यचित्त-मुत्पादयति । न दौःशील्यचित्तं न व्यापादचित्तं न कौसीद्य-चित्तं न विक्षेपचित्तं न दौष्प्रज्ञचित्तमुत्पादयति । एवमुक्त आयुष्मान् शारद्वतीपुत्रोभगवन्तमेतदवोचत् । योभगवन् बोधि-सत्त्वोमहासत्त्वोऽनेन प्रज्ञापारमितायोगेन विहरति। स कुतश्च्युत्वेहो-पपन्नः । इतो वा च्युतः कुत्रोपपत्स्यते ।

भगवानाह । यः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोऽनेन प्रज्ञा-पारमितायोगेन विहरति सोऽन्येभ्यो बुद्धक्षेत्रेभ्यश्च्युत्वेहोपपन्नो-वेदितव्यः । तुषितेभ्योदेवनिकायेभ्यो मनुष्येभ्योवा च्युत्वेहोपपन्नो-वेदितव्यः। तत्र शारद्वतीपुत्रयोऽयं बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोऽन्येभ्यो बुद्धक्षेत्रेभ्यश्च्युत्वेहोपपन्नः । एषक्षिप्रमिमं योगं समापद्यते । यदुत-प्रज्ञापारमितायोगं । अस्य जातिव्यतिवृत्तस्यापीमेगम्भीराधर्म्मा-अभिमुखीभवन्ति । पश्चात् प्रज्ञापारमितायोगं समापद्यते । यत्र यत्र च बुद्धक्षेत्रेषु तथागताअर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धास्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तत्र तत्रोपपद्यते । तांश्च तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धा-नारागयति । तत्र शारद्वतीपुत्र योऽयं बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तुषितेभ्यो

देवनिकायेभ्यश्च्युत्वेहोपपन्नोवेदितव्यः । स खल्वेकजातिप्रतिबद्धा-स्तस्याऽविप्रनष्टा भवति षट् पारमिता । अत्राऽन्तर्गतानि भवन्ति सर्व्वधारणीमुखसमाधिमुखानि । यः पुनः शारद्वतीपुत्र बोधि-सत्त्वोमहासत्त्वोमनुष्येभ्यश्च्युत्वामनुष्याणामेव सभागताया उपपद्यते । तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽवैवर्त्तिकं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं स्थापयित्वा धन्धानीन्द्रियाणि भवन्ति । न च* क्षिप्रमिमं प्रज्ञापारमितायोगं समापद्यते । बुद्धक्षेत्रात् च्युतो बुद्धक्षेत्रं संक्रमि-ष्यति यत्र बुद्धाभगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति । न च कदा-चिदपि बुद्धैर्भगवद्भिर्व्विरहितोभविष्यति यावदनुत्तरां सम्यक्-सम्बोधिमभिसम्बुद्धः ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वा अनुपायकुशलाः प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते । द्वितीयं ध्यानं समापद्यन्ते। तृतीयं ध्यानं समापद्यन्ते। चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते। षट् पारमितासु चरन्ति । ते ध्यानप्रतिलम्भेन दीर्घाऽऽयुष्केषु देवेषूपपद्यन्ते। स चेत् पुनर्मानुष्यं प्रतिलम्भं लब्ध्वा बुद्धान् भगवत आरागयन्ति† । तेषां धन्धानीन्द्रियाणि भवन्ति न तीक्ष्णानि ।

अस्ति पुनः शारद्वती पुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाध्यानानि समापद्यन्ते प्रज्ञापारमितायां चरन्ति ते चाऽनुपायकुशलाः ध्याना-न्युत्सृजन्ति। ते पुनरेव कामधातावुपपद्यन्ते । तेषामपि शारद्वती-पुत्र बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां धन्धानीन्द्रियाणि भवन्ति । न

* स च इति युक्तं प्रतिभाति ।

† एष पाठः पञ्च पुस्तकेषु ।

तीक्ष्णानि। अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते। द्वितीयं ध्यानं समापद्यन्ते। तृतीयं ध्यानं समापद्यन्ते। चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते। मैत्रीं समापद्यन्ते। करुणां समापद्यन्ते। मुदितां समापद्यन्ते। उपेक्षां समापद्यन्ते। आकाशाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। विज्ञानाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। आकिञ्चन्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। नैव संज्ञानासंज्ञाऽऽयतनं समापद्यन्ते। चत्वारिस्मृत्युपस्थानानि समापद्यन्ते। चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि समापद्यन्ते। चतुरऋद्धिपादान् समापद्यन्ते। पञ्चेन्द्रियाणि समापद्यन्ते। पञ्चबलानि समापद्यन्ते। सप्तबोध्यङ्गानि समापद्यन्ते। आर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं समापद्यन्ते। महाकरुणां समापद्यन्ते। महाकरुणाः सन्त उपाय कौशलेन। न ध्यानवशेनोपपद्यन्ते*। न ब्राह्मविहारवशेन। नाऽऽरूप्यसमापत्तिवशेनोपपद्यन्ते। तत्र पुनरुपपद्यन्ते यत्र बुद्धाभगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति। ते पुनः प्रज्ञापारमितायोगेनाऽविरहिताइहैव भद्रकल्पेऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्भोत्स्यन्ते।

अस्ति पुनः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वाः महासत्त्वाः प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते। द्वितीयं ध्यानं समापद्यन्ते। तृतीयं ध्यानं समापद्यन्ते। चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते। मैत्रीं समापद्यन्ते। महाकरुणां समापद्यन्ते। मुदितां समापद्यन्ते। उपेक्षां समापद्यन्ते। आकाशाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। विज्ञानाऽऽनन्त्यायतनं समापद्यन्ते।

* वशशब्दस्तालव्यान्तः सम्भाव्यते।

आकिञ्चन्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। नैवसंज्ञानासंज्ञाऽऽयतनं समापद्यन्ते। ते चोपायकौशलेन ध्यानसमाधिसमापत्तिवशेनोपपद्यन्ते। ते पुनरेवेह कामधातावुपपद्यन्ते। क्षत्रियमहाशालकुलेषूपपद्यन्ते। ब्राह्मणमहाशालकुलेषूपपद्यन्ते। गृहपतिमहाशालकुलेषूपपद्यन्ते सत्त्वपरिपाकाय न पुनर्भवाऽभिलाषात्।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वाः महासत्त्वाः प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते। द्वितीयं ध्यानं समापद्यन्ते। तृतीयं ध्यानं समापद्यन्ते। चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते। मैत्रीं समापद्यन्ते। करुणां समापद्यन्ते। मुदितां समापद्यन्ते। उपेक्षां समापद्यन्ते। आकाशाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। विज्ञानाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। आकिञ्चन्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। नैव संज्ञानासंज्ञाऽऽयतनं समापद्यन्ते। उपायकौशलवशेन न ध्यानसमाधिसमापत्तिवशेनोपपद्यन्ते। ते चातुर्महाराजकायिकानां देवानां सभागतायां उपपद्यन्ते। त्रायस्त्रिंशानां देवानां सभागतायां उपपद्यन्ते। यामानां देवानां सभागतायां उपपद्यन्ते। तुषितानां देवानां सभागतायां उपपद्यन्ते। निर्म्माणरतीनां देवानां सभागतायां उपपद्यन्ते। परनिर्म्मितवशवर्त्तिनां देवानां सभागतायां उपपद्यन्ते। तत्र स्थित्वा सत्त्वान् परिपाचयन्ति बुद्धक्षेत्रञ्च परिशोधयन्ति। बुद्धांश्च भगवतआरागयन्ति। अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्तः उपायकौशलेन प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते। द्वितीयं ध्यानं समापद्यन्ते। तृतीयं ध्यानं समापद्यन्ते। चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते। मैत्रीं समापद्यन्ते। करुणां समापद्यन्ते।

मुदितां समापद्यन्ते । उपेक्षां समापद्यन्ते । आकाशाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते । विज्ञानाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते । आकिञ्चन्याऽऽयतनं समापद्यन्ते । नैव संज्ञानासंज्ञाऽऽयतनं समापद्यन्ते । तद्-तश्च्युत्वा ब्रह्मलोक उपपद्यन्ते तत्र ब्रह्माणो भवन्ति । महाब्रह्माणः । अभिभुवोदशशतत्रर्षवर्त्तिनस्तेषां सत्त्वानामग्र्यावरा प्रवरावरिष्टास्ते तत्र स्थित्वा बुद्धक्षेत्रेण बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति । यथा तथागताअर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धाअनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्यधर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयन्ति। ते तां स्तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानध्येषन्ते धर्म्मचक्रप्रवर्त्तनाय ।

अस्ति शारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वामहासत्त्वाः एकजातिप्रतिबद्धाः । प्रज्ञापारमितायां चरन्त उपायकौशलेन प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते । द्वितीयं ध्यानं समापद्यन्ते । तृतीयं ध्यानं समापद्यन्ते । चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते । मैत्रीं समापद्यन्ते। करुणां समापद्यन्ते। मुदितां समापद्यन्ते । उपेक्षां समापद्यन्ते । आकाशाऽनन्त्याऽयतन समापत्तिं समापद्यन्ते । विज्ञानाऽनन्त्याऽयतन समापत्ति समापद्यन्ते। आकिञ्चन्याऽऽयतन समापत्तिं समापद्यन्ते । नैवसंज्ञानासंज्ञायतन समापत्तिं समापद्यन्ते । चत्वारिस्मृत्युपस्थानानि भावयन्ति । चत्वारिसम्यक्प्रहाणानिभावयन्ति । पञ्चेन्द्रियाणि भावयन्ति । सप्तबोध्यङ्गानि भावयन्ति । आर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं भावयन्ति । शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितान् समाधीन् समापद्यन्ते । न च तेषां वशेनोपपद्यन्त । ते सम्मुखीभूतान् बुद्धान् भगवतआराग्य* तत्र ब्रह्मचर्य्यं चरित्वा तुषितानां देवानां सभागतायां उपपद्यन्ते । ते तत्र

* आराध्य इति युक्तम् ।

यावदायुः स्थित्वा अहीनेन्द्रियाः स्मृताः सम्प्रजानन्तोऽनेकैर्देवकोटी-नियुतशतसहस्रैः परिवृताः पुरस्कृताः दृष्टोपपत्तिं दर्शयित्वाऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्यधर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयन्ति नाना बुद्धक्षेत्रेषु ।

अस्ति शारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षण्णामभिज्ञानां लाभिनस्ते कामधातावुपपद्यन्ते । नाऽऽरूप्यधातावुपपद्यन्ते । ते बुद्धक्षेत्रेण बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति । तथागतानर्हतः सम्यक्सम्बुद्धान् सत्कुर्व्वन्तो गुरुकुर्व्वन्तोमानयन्तः पूजयन्तः ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षण्णामभिज्ञानां लाभिनस्तेताभिरभिज्ञाभिर्व्विक्रीडन्तो बुद्धक्षेत्रेण बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति। यत्र बुद्धक्षेत्रे न श्रावकयानस्य न प्रत्येकबुद्धयानस्य शब्दोऽपि प्रज्ञायतेऽन्यत्र बुद्धयानात् ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षण्णामभिज्ञानां लाभिनस्तेताभिरभिज्ञाभिर्व्विक्रीडमाना बुद्धक्षेत्रेण बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति । यत्र बुद्धक्षेत्रेष्वपरिनिर्म्मितमायुष्प्रमाणं सत्त्वानां ।

अस्ति शारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षण्णामभिज्ञानां लाभिनस्ते लोकधातुं संक्रामन्ति । यत्र न बुद्धशब्दोन धर्म्मशब्दोन संघशब्दस्ते तत्र गत्वा बुद्धस्य वर्णं भाषन्ते धर्म्मस्य संघस्य वर्णं भाषन्ते ते च सत्त्वास्तेन बुद्धशब्देन संघशब्देन चित्तानि प्रसाद्य यत्र बुद्धाभगवन्तस्तत्रोपपद्यन्ते ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रथमचित्तोत्पाद-मुपादाय चतुर्णां ध्यानानां चतुर्णामप्रमाणानां चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां पञ्चानामभिज्ञानां लाभिनश्चतुर्णां स्मृत्युपस्थानानां चतुर्णां

सम्यक्प्रहाणानां चतुर्णामृद्धिपादानां पञ्चानामिन्द्रियाणां पञ्चानां बलानां सप्तानां बोध्यङ्गानां आर्य्याऽष्टाऽङ्गस्य मार्गस्य दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसम्विदां महामैत्र्याः महाकरुणायाः अष्टादशाऽऽवेणिकबुद्धधर्म्माणां नाभिनस्ते न कदाचित्कामधातावुपपद्यन्ते । न रूपधातावुपपद्यन्ते । नाऽऽरूप्यधातावुपपद्यन्ते । तत्र च सत्त्वानामर्थं कुर्व्वन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्पारमितासु चरन्तः प्रथमचित्तोत्पादेनैव बोधिसत्त्वन्याममवक्रामन्त्यवैवर्त्तिकभूमिं वाऽनुप्राप्नुवन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रथमचित्तोत्पादेनैवाऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्यन्ते । अभिसम्बुध्य सधर्म्मचक्रं प्रवर्त्त्याऽप्रमेयाणामसंख्येयानां सत्त्वानामर्थं कृत्वाऽनुपधिशेषेनिर्व्वाणधातौ परिनिर्व्वान्ति । तेषां परिनिर्वृतानां कल्पं वा कल्पाऽवशेषं वा सद्धर्म्मस्तिष्ठति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रथमचित्तोत्पादेनैव प्रज्ञापारमितायोगं समापद्यन्ते । तेऽनेकैर्बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं बुद्धक्षेत्रेण बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति । बुद्धानां भगवतां दर्शनायसत्त्वपरिपाचनाय बुद्धक्षेत्रपरिशोधनाय। अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्तश्चतुर्णां ध्यानानां लाभिनश्चतुर्णामप्रमाणानां चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां लाभिनस्तेतानि* ध्यानाऽप्रमाणारूप्यसमापत्तीरनेकविधं विक्रीड़न्ति ।

---

* ता इति युक्तम् ।

यदुत प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते ततः प्रथमध्यानाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यन्ते। निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय द्वितीयं ध्यानं समापद्यन्ते। द्वितीयात् ध्यानाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यन्ते । निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय तृतीयं ध्यानं समापद्यन्ते। तृतीयात् ध्यानाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यन्ते। निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते। चतुर्थात् ध्यानाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यन्ते। निरोधसमापत्तेर्व्युत्थायाऽऽकाशाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। आकाशाऽऽनन्त्याऽऽयतनाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यन्ते। निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय विज्ञानाऽऽनन्त्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। विज्ञानाऽऽनन्त्याऽऽयतनाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यन्ते। निरोधसमापत्तेर्व्युत्थायाऽऽकिञ्चन्याऽऽयतनं समापद्यन्ते। आकिञ्चन्याऽऽयतनाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यन्ते। निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय नैव संज्ञानासंज्ञाऽऽयतनं समापद्यन्ते। नैव संज्ञानासंज्ञाऽऽयतनाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यन्ते। एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायाञ्चरन्तउपायकौशलेन समान्वागताइमानि ध्यानानि अप्रमाणानि च समाधिसमापत्तीश्च विष्कद्य समापद्यन्ते ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाश्चतुर्णां स्मृत्युपस्थानानां लाभिनश्चतुर्णां सम्यक्प्रहाणानां लाभिनश्चतुर्णामृद्धिपादानां लाभिनः पञ्चानामिन्द्रियाणां लाभिनः पञ्चानां बलानां लाभिनः सप्तानां बोध्यङ्गानां लाभिनः आर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गस्य लाभिनः चतुर्णामार्य्यसत्यानां लाभिनः ध्यानानां लाभिनः चतुर्णामप्रमाणानां

लाभिनश्चतसृणामारूप्य समापत्तीनां लाभिनः अष्टानां विमोक्षाणां लाभिनः नवानामनुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां लाभिनः शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानां लाभिनः अभिज्ञानां लाभिनः समाधीनां लाभिनः धारणीमुखानां लाभिनः दशानां तथागतबलानां लाभिनः चतुर्णां वैशारद्यानां लाभिनः चतसृणां प्रतिसम्विदां लाभिनः अष्टादशानामावेणिकबुद्धधर्म्माणां लाभिनः त्रयाणां विमोक्षमुखानां लाभिनः न च स्रोत-आपत्तिफलमनुप्राप्नुवन्ति । न सकृदागामिफलमनुप्राप्नुवन्ति । नाऽनागामिफलमनुप्राप्नुवन्ति । नाऽर्हत्त्वमनुप्राप्नुवन्ति । न प्रत्येकबोधिमनुप्राप्नुवन्ति । प्रज्ञापारमितायां चरन्त उपाय कौशलेन परिगृहीताः आर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं सत्त्वेभ्य उपदर्शयन्ति येन ते सत्त्वाः स्रोत आपत्तिफलमनुप्राप्नुवन्ति । सकृदागामिफलमनुप्रप्नुवन्ति । अनागामिफलमनुप्राप्नुवन्ति । अर्हत्त्वमनुप्राप्नुवन्ति । प्रत्येकबोधिमनुप्राप्नुवन्ति । यच्छारद्वतीपुत्र श्रावकप्रत्येकबुद्धानां फलप्राप्तिज्ञानं सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य क्षान्तिः । इमे शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वमहासत्त्वा अवैवर्त्तिकावेदितव्या । येऽनया प्रज्ञापारमितयैवं विहरन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वा ये षट्पारमिता सुस्थित्वा तुषितभवनं शोधयन्ति । ते खलु पुनः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्वामहासत्त्वाः भद्रकल्पिकावेदितव्याः ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्त श्चतुर्णां ध्यानानां लाभिन श्चतुर्णामप्रमाणानां लाभिन श्चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां लाभिनः सप्तत्रिंशतां बोधिपक्षाणां धर्म्माणां

लाभिनः षण्णामभिज्ञानां लाभिनो दशतथागतबलानां लाभिन श्चतुर्णां वैशारद्यानां लाभिन श्चतसृणां प्रतिसम्विदां लाभिनः अष्टादशाऽऽवेणिक बुद्धधर्म्माणां लाभिनः *तेऽत्राऽनुबोधायचरन्ति चतुर्णां सत्यानां न च सत्यानि प्रतिविध्यन्ति । ते खलु पुनः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वा एकजातिप्रतिबद्धावेदितव्याः ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वा षट्सु पारमितासु चरन्तो लोकधातोर्लोकधातुं संक्रामन्ति । तत्र सत्त्वान् बोधौ समादापयन्ति । बुद्धक्षेत्रञ्च परिशोधयन्ति । ते खलु पुनः शारद्वतीपुत्रबोधिसत्त्वामहात्त्वाः अप्रमेयै रसंख्येयैः कल्पैरनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्भोत्स्यन्ते ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सुपारमितासु स्थित्वानित्यमुद्युक्ताः सत्त्वानां कृते । ते न कदाचिदनर्थोपसंहितां वाचमाभाषन्ते । नाऽप्यनर्थोपसहितं कायवाङ्मनस्कर्म्मकुर्व्वन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सुपारमितासुस्थित्वा स तत्रो द्युक्ताः सत्त्वानां कृते बुद्धक्षेत्रेण बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति । सत्त्वानां त्रीन पायपथां श्छिद्यन्तः ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सुपारमितासु स्थित्वा दानपारमितायां पुरस्कृत्य सर्व्वसत्त्वानां सर्व्वसुखोपधानमुपसंहरन्ति । अन्नमन्नाऽर्थिकेभ्यः पानं पानाऽर्थिकेभ्यः यानं यानाऽर्थिकेभ्यः पुष्पं पुष्पाऽर्थिकेभ्यः गन्धं गन्धाऽर्थिकेभ्यः माल्यं माल्याऽर्थिकेभ्यः विलेपनं विलेपनाऽर्थिकेभ्यः शय्यासनं शय्यासनाऽर्थिभ्यः

* तेच इति च पुस्तके पाठः .

वस्त्रं वस्त्राऽर्थिकेभ्यः आभरणमाभरणाऽर्थिकेभ्यः प्राजीविकं प्राजीविकाऽर्थिकेभ्यः उपाश्रयमुपाश्रयाऽर्थिकेभ्यः कल्पिकजीवितपरिष्कारानुपसंहरन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये षट् पारमितासु स्थित्वा शीलपारमितां पुरस्कृत्यसत्त्वान् कायवाङ्मनः सम्बरे प्रतिष्ठापयन्ति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वा ये षट्सुपारमितासु स्थित्वा क्षान्तिपारमितां पुरस्कृत्याक्रोधव्यापादे सत्त्वान् प्रतिष्ठापयन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये षट्सुपारमितासु स्थित्वा वीर्य्यपारमितां पुरस्कृत्य सर्व्वकुशलधर्म्माऽभियोगे सत्त्वान् प्रतिष्ठापयन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये षट्सु पारमितासु स्थित्वाध्यानपारमितां पुरस्कृत्य शमथैकाग्रतायां कामविवेके च सत्त्वान् प्रतिष्ठापयन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये षट्सुपारमितासु स्थित्वा प्रज्ञापारमितां पुरस्कृत्य यादृश एव तथागतविग्रहस्तादृशमात्मभावमभिनिर्म्माय नैरयिकाणां सत्त्वानां तिर्य्यग्योनिगतानां सत्त्वानां यामलौकिकानां सत्त्वानां सर्व्वदुर्गतिसमतिक्रमायधर्म्मं देशयन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये षट्सुपारमितासु स्थित्वा यादृशोबुद्धविग्रहस्तादृशमात्मभावमभिनिर्म्माय पूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति ।

तथागतान् पर्य्युपासन्ते धर्म्मञ्च शृण्वन्ति । बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्युहांश्च पश्यन्ति । ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्त्येकजातिप्रतिबद्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते ।

दक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति । तथागतान् पर्य्युपासन्ते धर्म्मञ्च शृण्वन्ति । बोधिसत्त्वसङ्घञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यन्ति । ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्त्येकजातिप्रतिलब्धा*श्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते । पश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालु .ोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति । तथागतान् पर्य्युपासन्ते । धर्म्मञ्च शृण्वन्ति बोधिसत्त्वसङ्घञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यन्ति । ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्त्येकजाति प्रतिबद्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते । उत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति । तथागतान् पर्य्युपासन्ते । धर्म्मञ्च शृण्वन्ति बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यन्ति । ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्त्येकजातिप्रतिलब्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते । उत्तरपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति । तथागतान्

* प्रतिबद्धा इति ख, ग, घ, पुस्तकेषु पाठः एवं परत्र ।

पर्य्युपासन्ते। धर्म्मञ्च शृण्वन्ति बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यन्ति। ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्ति। एकजातिप्रतिलब्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते। पूर्व्वदक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति। तथागतान् पर्य्युपासन्ते। घर्म्मञ्च शृण्वन्ति। बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यन्ति। ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्ति। एकजातिप्रतिलब्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते। दक्षिणपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति। तथागतान् पर्य्युपासन्ते धर्म्मं शृण्वन्ति बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यन्ति। ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्ति। एकजातिप्रतिलब्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते। पश्चिमोत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति। तथागतान् पर्य्युपासन्ते। धर्म्मञ्च शृण्वन्ति। बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहां पश्यन्ति। ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्ति। एकजाति प्रतिलब्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते। अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति। तथागतान् पर्य्युपासन्ते। धर्म्मञ्च शृण्वन्ति। बोधिमत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च

पश्यन्ति। ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मितानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि च बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्ति। एकजाति प्रतिलब्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते। उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमानि बुद्धक्षेत्राण्युपसंक्रम्य सत्त्वेभ्योधर्म्मं देशयन्ति। तथागतान् पर्य्युपासन्ते। धर्म्मञ्च शृण्वन्ति। बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यन्ति। ते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निर्म्मि*तानि गृहीत्वा उदारतराणि च विशिष्टतराणि घ बुद्धक्षेत्राणि निष्पादयन्त्येकजाति प्रतिलब्धाश्च बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तत्र बुद्धक्षेत्रेषु निष्पद्यन्ते।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन्तोद्वात्रिंशतामहापुरुषलक्षणैः समन्वागताभूत्वा उत्तमैरपरिशुद्धैरिन्द्रियैः समन्वागता भवन्ति। ते तैः परिशुद्धैरात्मभावैर्व्वहुजनस्य प्रीतिप्रसादं जनयन्ति। ते च वहुजनस्य प्रियाश्च भवन्ति†। मनापाश्च ते सत्त्वास्तेनैव चित्तप्रसादकुशलमूलेनाऽपूर्व्वेण त्रिभिर्यानैः परिनिर्व्वान्ति। एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता कायपरिशुद्धौ शिक्षितव्यं। वाक्यपरिशुद्धौ शिक्षितव्यं। मनः परिशुद्धौ शिक्षितव्यं।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सु पारमितासु

---

* क्वचित् निर्म्मितानीति क्वचित् निमित्तानीति क च पुस्तके पाठः।

† मनापाइति पाठः सर्व्वेषु पुस्तकेषु। शब्दोऽयं कस्मिंश्चिदर्थविशेषे पारिभाषिकः।

चरन्तः उत्तमानीन्द्रियाणि प्रतिलभन्ते तैरुत्तमैरिन्द्रियैरात्मानमुत्कर्षयन्ति न परान् पंसयन्ति* ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रथमचित्तोत्पादमुपादायदानपारमितायां शीलपारमितायाञ्च स्थित्वा न कदाचिद्दारिद्र्यं गच्छन्ति । न दुर्गतिविनिपातं प्रपतन्ति । मावन्नाऽवैवर्त्तिकभूमिमनुप्राप्नुवन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दशकुशलान् कर्म्मपथान् न जातूत्सृजन्ति । यावन्नाऽवैवर्त्तिकभूमिमनुप्राप्नुवन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः दानपारमितायां शीलपारमितायाञ्च स्थित्वा राजानोभवन्ति चक्रवर्त्तिनः। ते दशकुशलेषु कर्म्मपथेषु सत्त्वान् प्रतिष्ठापयन्ति । दानेन च प्रियवद्यतया सत्त्वान् संगृह्णन्ति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः दानपारमितायां शीलपारमितायाञ्च स्थित्वाऽनेकानि चक्रवर्त्तिराज्यानि परिगृह्णन्त्यनेकानि चक्रवर्त्तिराज्यशतसहस्राणि कारयन्ति । तत्र च स्थित्वाऽनेकानि बुद्धकोटीशतसहस्रान्याराागयन्ति । तांश्च बुद्धान् भगवतः सत्कुर्व्वन्ति गुरूकुर्व्वन्ति मानयन्ति पूजयन्ति सर्व्वोपकरणैः सर्व्वपूजाभिश्च ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सु पारमितासु स्थित्वा सत्वानां मिथ्यादृष्टितमष्ठानां धर्म्माऽवभासं कुर्व्वन्ति । आत्मना

* पंसयन्ति, वाधन्ते इत्यर्थः सम्भाव्यते ।

च तेन धर्म्माऽवभासेन न कदाचिद्विरहिता भवन्ति । यावदनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्बुध्यन्ते । अयं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामुदयोबुद्धधर्म्मेषु । तस्मात्तर्हि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता साऽवद्यानां कायवाङ्मनस्कर्म्मणामवकाशोन दातव्यः । एवमुक्ते आयुष्माञ्छारद्वतीपुत्रोभगवन्तमेतदवोचत् । कतमं भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य साऽवद्यं* कायकर्म्म साऽवद्यं वाक्कर्म्म साऽवद्यं मनः कर्म्म† । भगवानाह । यदा शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यैवं भवति । अयं कायो येन कायारम्भं कुर्य्यां । इयं वाग्यया वागारम्भं कुर्य्यां । इदं मनो येन मन आरम्भं कुर्य्यां । अयं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य साऽवद्यकायवाङ्मनकर्म्मारम्भः । न हि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् कायमुपलभते । न वाचमुपलभते । न चित्तमुपलभते । येन कायेन यथावाचा येन मनसा मात्सर्य्यचित्तमुत्पादयेत् दौःशील्यचित्तं व्यापादचित्तं कौशीद्यचित्तं विक्षेपचित्तं दौष्प्रज्ञचित्तमुत्पादयेत् नैवं शारद्वतीपुत्र वेदितव्यम् । यद्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् कायदौष्ठुल्यमुत्पादयेत् वाग्दौष्ठुल्यमुत्पादयेत् मनोदौष्ठुल्यमुत्पादयेत् नेदं स्थानं विद्यते । तत्कस्य हेतोस्तथाहि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन् कायदौष्ठुल्यं शोधयति वाग्दौष्ठुल्यं

* साऽवद्यं निन्दनीयं । नञ्पूर्व्वस्य वदेर्यप्रत्ययान्तोऽवद्यनिपातः गर्हणीयार्थे ।

† सारऽवद्यं वाक्कर्म्म सारऽवद्यं मनः कर्म्म ख पुस्तके ।

शोधयति मनोदौष्ठुल्यं शोधयति। इदं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽनवद्यं कायकर्म्म अनवद्यं वाक्कर्म्म अनवद्यं मनस्कर्म्म। आह कथं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः कायदौष्ठुल्यं शोधयति वाग्दौष्ठुल्यं शोधयति मनोदौष्ठुल्यं शोधयति। भगवानाह यदा शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो न कायमुपलभते न वाचमुपलभते न चित्तमुपलभते। एवं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः कायदौष्ठुल्यं शोधयति वाग्दौष्ठुल्यं शोधयति मनोदौष्ठुल्यं शोधयति।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दशकुशलान् कर्म्मपथान् समादाय वर्त्तते। न श्रावकचित्तं वा प्रत्येकबुद्धचित्तं वोत्पादयति। सततसमितञ्चाऽस्य सर्व्वसत्त्वेषु महाकरुणाचित्तं प्रत्युपस्थितं भवति। एवं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य कायदौष्ठुल्यं वाग्दौष्ठुल्यं मनोदौष्ठुल्यं परिशुद्धमिति वदामि।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्तो बोधिसत्त्वमार्गं परिशोधयमानाः दानपारमितायां चरन्ति। शीलपारमितायां चरन्ति। क्षान्तिपारमितायां चरन्ति। वीर्य्यपारमितायां चरन्ति। ध्यानपारमितायां चरन्ति। आह कतमोभगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिमार्गः। भगवानाह। यदा शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न कायमुपलभते। न वाचमुपलभते। न चित्तमुपलभते। न दानपारमितामुपलभते। न शीलपारमितामुपलभते। न क्षान्तिपारमितामुपलभते। न वीर्य्यपारमितामुपलभते। न ध्यानपारमितामुपलभते। न प्रज्ञापारमितामुपलभते। न श्रावकयानमुपलभते। न प्रत्येकयानमुपलभते। न सम्यक् सम्बुद्धयानमुपलभते।

अयं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिमार्गः। यदुत सर्व्वधर्म्माऽनुपलम्भतो* अनायूहानियूहता। अनेन शारद्वतीपुत्र मार्गेण बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन्तो गच्छन्ति। ते न शक्यां केनचिदवमर्दितुं। आह कथं चरन्तो भगवन् बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः अनवमर्द्या भवन्ति। भगवानाह। यदा बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन्तो न रूपं मन्यन्ते न वेदनां मन्यन्ते न संज्ञां मन्यन्ते न संस्कारान् मन्यन्ते न विज्ञानं मन्यन्ते चक्षूरूपमपि न मन्यन्ते। श्रोत्रशब्दानपि न मन्यन्ते। घ्राणगन्धानपि न मन्यन्ते। जिह्वारसानपि न मन्यन्ते। कायस्पर्शानपि न मन्यन्ते। मनोधर्म्मानपि न मन्यन्ते। पृथिवीधातुं न मन्यन्ते। अब्धातुं न मन्यन्ते। तेजोधातुं न मन्यन्ते। वायुधातुं न मन्यन्ते। आकाशधातुं न मन्यन्ते। विज्ञानधातुं न मन्यन्ते। चक्षुर्धातुं न मन्यन्ते। रूपधातुं न मन्यन्ते। चक्षुर्व्विज्ञानधातुं न मन्यन्ते। श्रोत्रधातुं न मन्यन्ते। शब्दधातुं न मन्यन्ते। श्रोत्रविज्ञानधातुं न मन्यन्ते। घ्राणधातुं न मन्यन्ते। गन्धधातुं न मन्यन्ते। घ्राणविज्ञानधातुं न मन्यन्ते। जिह्वाधातुं न मन्यन्ते। रसधातुं न मन्यन्ते। जिह्वाविज्ञानधातुं न मन्यन्ते। कायधातुं न मन्यन्ते। स्प्रष्टव्यधातुं न मन्यन्ते। कायविज्ञानधातुं न मन्यन्ते। मनोधातुं न

---

* सर्व्वधर्म्मानुपलभते इति ख, ग, घ पाठः।

† शक्याः इति युक्तं प्रतिभाति।

मन्यन्ते । धर्म्मधातुं न मन्यन्ते । मनोविज्ञानधातुं न मन्यन्ते । प्रतीत्यसमुत्पादं* न मन्यन्ते । दानं न मन्यन्ते । शीलं न मन्यन्ते । क्षान्तिं न मन्यन्ते । वीर्य्यं न मन्यन्ते । ध्यानं न मन्यन्ते । प्रज्ञां न मन्यन्ते । अध्यात्मशून्यतां न मन्यन्ते । वहिर्द्धाशून्यतां न मन्यन्ते । अध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतां न मन्यन्ते । शून्यताशून्यतां न मन्यन्ते । महाशून्यतां न मन्यन्ते । परमाऽर्थशून्यतां न मन्यन्ते । संस्कृतशून्यतां न मन्यन्ते । असंस्कृतशून्यतां न मन्यन्ते । अत्यन्तशून्यतां न मन्यन्ते । अनवराऽग्रशून्यतां न मन्यन्ते । अनवकारशून्यतां न मन्यन्ते । प्रकृतिशून्यतां न मन्यन्ते । सर्व्वधर्म्मशून्यतां न मन्यन्ते । स्वलक्षणशून्यतां न मन्यन्ते । अनुपलम्भशून्यतां न मन्यन्ते ।

---

* हेतूपनिबन्धनस्य च संग्राहकसूत्रम् । "उत्पादाद्वा तथागतानामनुत्पादाद्वास्थितैवैषां धर्म्माणां धर्म्मताधर्म्मस्थितिताधर्म्मनियामकता च प्रतीत्य समुत्पादाऽनुलोमतेति ।" तथागतानां बुद्धानां मते धर्म्माणां कार्य्यकारणरूपाणां या धर्म्मता कार्य्यकारणभावरूपा एषोत्पादादनुत्पादाद्वास्थिता । यस्मिन् सति यदुत्पद्यते तत्तस्य कारणस्य कार्य्यमिति धर्म्मतेत्यस्य विवरणम् । धर्म्मस्य कार्य्यस्य कार्य्यस्य कारणानतिक्रमेण स्थितिः । धर्म्मस्य कारणस्य कार्य्यं प्रतिनियामकता । न त्वयं कार्य्यकारणभावश्चेतनमन्तरेण न सम्भवतीत्यत उक्तं कारणे सति तत्प्रतीत्य प्राप्यसमुत्पादेऽनुलोमता अनुसारिता या सैव धर्म्मता उत्पादादनुत्पादाद्वा धर्म्माणां स्थिता । न वाऽत्र कश्चिच्चेतनोऽधिष्ठातोपलभ्यते इति सूत्रार्थः । यथा प्रतीत्य समुत्पादस्य हेतूपनिबन्धः । वीजादङ्कुरोऽङ्कुरात्काण्डं काण्डान्नालो नालाद्गर्भस्ततः पुष्पं ततः फलमिति :— सर्व्वदर्शनसंग्रहः ।

अभावशून्यतां न मन्यन्ते । स्वभावशून्यतां न मन्यन्ते । अभावस्वभावशून्यतां न मन्यन्ते । चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि न मन्यन्ते । चत्वारि सम्यक् प्रहाणानि न मन्यन्ते । चतुरऋद्धिपादान् न मन्यन्ते । पञ्चेन्द्रियाणि न मन्यन्ते । सप्तबोध्यङ्गानि न मन्यन्ते । आर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं न मन्यन्ते । चत्वार्य्यार्य्यसत्यानि न मन्यन्ते । चत्वारिध्यानानि न मन्यन्ते । चत्वार्य्यप्रमाणानि न मन्यन्ते । चतस्रआरूप्यसमापत्तीर्न मन्यन्ते । अष्टौविमोक्षान्न मन्यन्ते । नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीर्न मन्यन्ते । शून्यतां न मन्यन्ते । आनिमित्तं न मन्यन्ते । अप्रणिहितं न मन्यन्ते । अभिज्ञां न मन्यन्ते । धारणीमुखानि न मन्यन्ते । दश तथागतबलानि न मन्यन्ते । चत्वारि वैशारद्यानि न मन्यन्ते । चतस्रः प्रतिसम्विदोन मन्यन्ते । महामैत्रीं न मन्यन्ते । महाकरुणां न मन्यन्ते । अष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् न मन्यन्ते । स्रोतआपत्तिफलं न मन्यन्ते । सकृदागामिफलं न मन्यन्ते । अनागामिफलं न मन्यन्ते । अर्हत्त्वं न मन्यन्ते । प्रत्येकबोधिं न मन्यन्ते । मार्गाऽऽकारज्ञतां न मन्यन्ते । सर्व्वाऽऽकारज्ञतां न मन्यन्ते । अनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिं न मन्यन्ते । संसारं न मन्यन्ते । निर्व्वाणं न मन्यन्ते । एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षड्भिः पारमिताभिर्व्विवर्द्धन्ते । न च केनचिद्वमर्द्यन्ते ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः षट्सु पारमितासु स्थित्वा सर्व्वज्ञज्ञानं परिपूरयन्ति । येन ज्ञानेन समन्वागता न जालपायेषूपपद्यन्ते । न मनुष्यदारिद्र्यमनुभवन्ति । न तथारूप-

मात्मभावं परिगृह्णन्ति येनात्मभावेन निन्दनीया भवन्ति
सदेवमानुषाऽसुरस्य लोकस्य। अथायुष्मान्छारद्वतीपुत्रोभगवन्तमे-
तदवोचत् । कतमं भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य सर्व्वज्ञज्ञानं येन
ज्ञानेन समन्वागताबोधिसत्त्वामहासत्त्वा न जात्वपायेषूपपद्यन्ते । न
मनुष्यदारिद्र्यमनुभवन्ति । न तथारूपमात्मभावं परिगृह्णन्ति
येनात्मभावेन निन्दनीयो भवति सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य ।

भगवानाह। येन शारद्वतीपुत्र ज्ञानेन समन्वागतो बोधि-
सत्त्वोमहासत्त्वः पूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु
गङ्गानदीवालुकोपमां स्तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति।
धर्म्मंञ्च शृणोति बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति । येन
ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो दक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदी-
वालुकोपमेषु लोकधातुषु गङ्गानदीवालुकोपमां स्तथागतानर्हतः
सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति। धर्म्मंञ्च शृणोति बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्र-
गुणव्यूहांश्च पश्यति। येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः
पश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु गङ्गानदी-
वालुकोपमां स्तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति। धर्म्मंञ्च
शृणोति । बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति । येन
ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्व उत्तरस्यांदिशि गङ्गानदी-
वालुकोपमेषु लोकधातुषु गङ्गानदीवालुकोपमां स्तथागतानर्हतः
सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति। धर्म्मंञ्च शृणोति। बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्ध-
क्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति । येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो-
महासत्त्व उत्तरपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु

गङ्गानदीवालुकोपमां स्तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति ।
धर्म्मंञ्च शृणोति । बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति ।
येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो दक्षिणपूर्व्वस्यांदिशि
गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु गङ्गानदीवालुकोपमांस्तथागता-
नर्हतः सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति । धर्म्मंञ्च शृणोति। बोधिसत्त्वसंघञ्च
बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति। येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो-
महासत्त्वो दक्षिणपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु
गङ्गानदीवालुकोपमां स्तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति।
धर्म्मंञ्च शृणोति । बोधिसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति। येन
ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः पश्चिमोत्तरस्यांदिशि
गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु गङ्गानदीवालुकोपमांस्तथागता-
नर्हतः सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति। धर्म्मंञ्च शृणोति । बोधिसत्त्व-
संघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति। येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधि-
सत्त्वोमहासत्त्वोऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु
गङ्गानदीवालुकोपमां स्तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति।
धर्म्मंञ्च शृणोति । बोधिसत्त्वसंघञ्च बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति ।
येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्व उपरिष्टाद्दिशि गङ्गा-
नदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु गङ्गानदीवालुकोपमांस्तथागतानर्हतः
सम्यक् सम्बुद्धान् पश्यति। धर्म्मंञ्च शृणोति। बोधिसत्त्वसंघञ्च
बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांश्च पश्यति । येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो-
महासत्त्वो न बुद्धसंज्ञामुत्पादयति। न संघसंज्ञामुत्पादयति । न
श्रावकसंज्ञामुत्पादयति । न प्रत्येकबुद्धसंज्ञामुत्पादयति । न

बोधिसत्त्वसंज्ञामुत्पादयति । न बुद्धसंज्ञामुत्पादयति। (?) नात्म-संज्ञामुत्पादयति। न परसंज्ञामुत्पादयति । न बुद्धक्षेत्रसंज्ञामु-त्पादयति । येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोदानपार-मितायां चरति न दानपारमितामुपलभते । शीलपारमितायां चरति न शीलपारमितामुपलभते । क्षान्तिपारमितायां चरति न क्षान्तिपारमितामुपलभते । वीर्य्यपारमितायां चरति न वीर्य्य-पारमितामुपलभते । ध्यानपारमितायां चरति न ध्यानपारमिता-मुपलभते । प्रज्ञापारमितायां चरति न प्रज्ञापारमितामुपलभते । अध्यात्मशून्यतां भावयति नाऽध्यात्मशून्यतामुपलभते । वहिर्द्धा-शून्यतां भावयति न वहिर्द्धाशून्यतामुपलभते । अध्यात्मवहिर्द्धा-शून्यतां भावयति नाऽध्यत्मवहिर्द्धाशून्यतामुपलभते। शून्यताशून्यतां भावयति न शून्यताशून्यतामुपलभते । महाशून्यतां भावयति न महाशून्यतामुपलभते । परमाऽर्थशून्यतां भावयति न परमाऽर्थ-शून्यतामुपलभते । संस्कृतशून्यतां भावयति न संस्कृतशून्यतामुप-लभते । असंस्कृतशून्यतां भावयति नाऽसंस्कृतशून्यतामुपलभते। अत्यन्तशून्यतां भावयति नाऽत्यन्तशून्यतामुपलभते । अनवराऽग्र-शून्यतां भावयति नाऽनवराऽग्रशून्यतामुपलभते । अनवकारशून्यतां भावयति नाऽनवकारशून्यतामुपलभते। प्रकृतिशून्यतां भावयति न प्रकृतिशून्यतामुपलभते । सर्व्वधर्म्मशून्यतां भावयति न सर्व्वधर्म्म-शून्यतामुपलभते । स्वलक्षणशून्यतां भावयति न स्वलक्षणशून्यता-मुपलभते । अनुपलम्भशून्यतां भावयति नाऽनुपलम्भशून्यतामुप-लभते । अभावशून्यतां भावयति नाऽभावशून्यतामुपलभते ।

BIBLIOTHECA INDICA:

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1025.

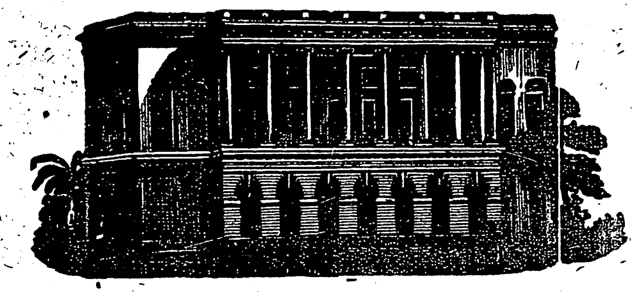

शतसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता ।

ÇATASĀHASRIKĀ-PRAJÑĀ-PĀRAMITĀ

A

THEOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL DISCOURSE

OF

BUDDHA WITH HIS DISCIPLES

(IN A HUNDRED-THOUSAND STANZAS).

EDITED BY

PRATĀPACANDRA GHOṢA.

PART I. FAS. 4.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1902.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MESSRS. LUZAC & CO., 46, GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C., AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.*

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

Advaita Brahma Siddhi, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each ...	Rs. 1	8
Advaitachinta Kaustubhe, Fasc. 1	0	6
*Agni Purāṇa, (Text) Fasc. 4–14 @ /6/ each	4	2
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1–5 and Vol. II, Fasc. 1–5 Vol. III, Fasc. 1–5 Vol. IV, Fasc. 1–5 @ /6/	7	8
Aṇu Bhāṣyam, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14
Aphorisms of Sāṇḍilya, (English) Fasc. 1	0	12
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/ each ...	2	4
Açvavaidyaka, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/ each	1	14
Avadāna Kalpalatā, (Sans. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1–5; Vol. II. Fasc. 1–5 @ 1/ each	10	0
*Bhāmatī, (Text) Fasc. 4–8 @ /6/ each	1	14
Bhāṭṭa Dīpikā Vol. I, Fasc. 1–3	1	2
Bṛhaddēvatā (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each	1	8
Bṛhaddharma Purāṇa, (Text) Fasc. 1–6 @ /6/ each	2	4
Bodhicaryavatara of Cautidevi, Fasc. 1	0	6
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1–3 @ 2/ each ...	6	0
Çatapatha Brāhmaṇa, Fasc. 1–6	2	4
Catasahasrika Projnaparamita, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each ...	1	8
*Caturvarga Chintāmaṇi (Text) Vols. II, 1–25; III. Part I, Fasc. 1–18. Part II, Fasc. 1–10 @ /6/ each	19	14
Catasahasrika-prajna-parimita Part I Fasc. 1–3 @ /6/	1	2
Çlokavartika, (English) Fasc. 1–3	2	4
*Çrauta Sūtra of Āpastamba, (Text) Fasc. 4–16 @ /6/ each ...	4	14
Ditto Çānkhāyana, (Text) Vol. I, Fasc. 1–7; Vol. II, Fasc. 1–4, Vol. III, Fasc. 1–4 @ /6/ each	5	10
Çrī Bhāshyam, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/ each	1	2
Gadadhara Paddhati Kālasāra Vol I. Fasc. 1–4	1	8
Kāla Mādhava, (Text) Fasc. 1–4 @ /6/ each	1	8
*Kāla Viveka, Fasc. 1–4	1	8
Kātantra, (Text) Fasc. 1–6 @ /12/ each	4	8
Kathā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1–14 @ /12/ each	10	8
Kūrma Purāṇa, (Text) Fasc. 1–9 @ /6/ each	3	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1–3 @ /12/ each	2	4
Madana Pārijāta, (Text) Fasc. 1–11 @ /6/ each...	4	2
Mahā-bhāṣya-pradīpōdyōta, (Text) Fasc. 1–9 & Vol. II, Fasc. 1–6 @ /6/ each	5	10
Manuṭīkā Saṅgraha, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/ each	1	2
Mārkaṇḍēya Purāṇa, (English) Fasc. 1–6 @ /12 each	4	8
*Mīmāṁsā Darçana, (Text) Fasc. 7–19 @ /6/ each	4	14
Nārada Smṛti, (Text) Fasc. 1–3 @ /6/	1	2
Nyāyavārtika, (Text) Fasc. 1–5 @ /6/	1	14
*Nirukta, (Text) Vol. III, Fasc. 1–6; Vol. IV, Fasc. 1–8 @ /6/ each ...	5	4
Nityacarapaddhati Fasc. 1–6 (Text) @ /6/	2	4
Nyayabinduṭīkā, (Text)	0	10
Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa (Text) Vol. I, Fasc. 1–6 Vol. II, Fasc. 1–3 @ /6/ each	3	6
Padumawati, Fasc. 1–4 @ 2/	8	0

स्वभावशून्यतां भावयति न स्वभावशून्यतामुपलभते। अभावस्वभावशून्यतां भावयति नाऽभावस्वभावशून्यतामुपलभते। चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि भावयति न स्मृत्युपस्थानान्युपलभते। चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि भावयति न च *सम्यक्प्रहाणान्युपलभते। चतुरश्चर्द्धिपादान् भावयति नर्द्धिपादानुपलभते। पञ्चेन्द्रियाणि भावयति न चेन्द्रियाण्युपलभते। पञ्चबलानि भावयति न च बलान्युपलभते। सप्त बोध्यङ्गानि भावयति न च बोध्यङ्गान्युपलभते। आर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गं भावयति नाऽऽर्य्याऽष्टाऽङ्गमार्गमुपलभते। आर्य्यसत्यानि भावयति नचार्य्यसत्यान्युपलभते। ध्यानानि भावयति न च ध्यानान्युपलभते। अप्रमाणानि भावयति नचाऽप्रमाणान्युपलभते। आरूप्यसमापत्तीर्भावयति नचारूप्यसमापत्तीरुपलभते। अष्टौ विमोक्षान् भावयति नचाऽष्टौ विमोक्षानुपलभते। नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीर्भावयति न च नवाऽनुपूर्व्वविहारसमापत्तीरुपलभते। शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखानि भावयति न च शून्यताऽऽनिमित्ताऽप्रणिहितविमोक्षमुखान्युपलभते। अभिज्ञां भावयति नचाऽभिज्ञामुपलभते। समाधीन् भावयति न च समाधीनुपलभते। धारणीमुखानि भावयति न च धारणीमुखान्युपलभते। दश तथागतबलानि भावयति न च तथागतबलान्युपलभते। चत्वारिवैशारद्यानि भावयति न च वैशारद्यान्युपलभते। चतस्रः प्रतिशम्बिदोभावयति न च प्रतिसम्बिदउपलभते। महामैत्रीं भावयति न च महामैत्रीमुपलभते। महाकरुणां भावयति न च

* क्वचिन्न इति क्वचिन्न च इति पाठोदृश्यते।

महाकरुणामुपलभते । अष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मान् भावयति नचाऽष्टादशाऽऽवेणिकान् बुद्धधर्म्मानुपलभते । स्रोतआपत्तिफलं भावयति न च स्रोतआपत्तिफलमुपलभते । सकृदागामिफलं भावयति न च सकृदागामिफलमुपलभते । अनागामिफलं भावयति नचाऽनागामिफलमुपलभते । अर्हत्वं भावयति नचाऽर्हत्त्वमुपलभते । प्रत्येकबोधिं भावयति न च प्रत्येकबोधिमुपलभते । मार्गाऽऽकारज्ञतां भावयति न च मार्गाऽऽकारज्ञतामुपलभते । सर्व्वाऽऽकारज्ञतां भावयति न च सर्व्वाऽऽकारज्ञतामुपलभते । इदं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ज्ञानं । येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो-महासत्त्वः सर्व्वबुद्धधर्म्मांश्च परिपूरयति सर्व्वबुद्धधर्म्मांश्च न समनुपश्यति ।

अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्तः पञ्च चक्षूंषि प्रतिलभन्ते । परिशोधयन्ति । कतमानि च पञ्चचक्षूंषि यदुतमांस चक्षुर्दिव्यं चक्षुः प्रज्ञाचक्षुर्धर्मचक्षुर्बुद्धचक्षुः ।

आह कतमा भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मांसचक्षुष्परिशुद्धिः । भगवानाह । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो योजनशतं मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वो-महासत्त्वो द्वियोजनशतं मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्त्रीणि योजनशतानि मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोयश्चत्वारि योजनशतानि मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यः पञ्च योजनशतानि मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र

बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यः षड्योजनशतानि मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यः सप्त योजनशतानि मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो योऽष्टौ योजनशतानि मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यो नवयोजनशतानि मांसचक्षुषापश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यो दश योजनशतानि मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यो योजनसहस्रं मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यो जम्बुद्वीपं मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यो द्वौ द्वीपौ मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यः साहस्रं लोकधातुं मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो यो द्विसाहस्रं लोकधातुं मांसचक्षुषा पश्यति । अस्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोयस्त्रिसाहस्रं महासहस्रं लोकधातुं मांसचक्षुषा पश्यति । इयं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मांसचक्षुः-परिशुद्धिः ।

आह । कतमा भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यचक्षुः-परिशुद्धिः । भगवानाह । यच्छारद्वतीपुत्र चातुर्महाराजकायिकानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति । यत्त्रायस्त्रिंशानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति । यद् यामानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति । यत्तुषितानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति । यन्निर्म्माणरतीनां

देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यत्परनिर्म्मितवश-वर्त्तिनां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यद्ब्रह्म-कायिकानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यद्-ब्रह्मपुरोहितानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यद्-ब्रह्मपार्षद्यानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यन्महा-ब्रह्मणां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यदाभानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यत्परीत्ताभानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यदप्रमाणाभानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यदाभास्वराणां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यच्छुभानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यत्परीत्तशुभानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यदप्रमाणशुभानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधि-सत्त्वः प्रजानाति। यच्छुभकृत्स्नानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यद्बृहाणां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजा-नाति। यत्परीत्त बृहाणां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यदप्रमाण बृहाणां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यत् बृहत्फलानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यदबृहाणां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यदतपानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यत् सुदृ-शानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यत् सुदर्शनानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति। यदकनिष्ठानां देवानां दिव्यं चक्षुस्तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति।

यत् पुनः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षु-स्तच्चातुर्महाराजकायिका देवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत्त्रायस्त्रिंशादेवा न जानन्ति। यद्बोधि-सत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तद्यामादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत्तुषितादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तन्निर्म्माणरतयो देवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत्परनिर्म्मित-वशवर्त्तिनो देवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तद्ब्रह्मकायिकादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तद्ब्रह्मपुरोहितादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तद्ब्रह्मपार्षद्यादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधि-सत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तन्महाब्रह्मणोदेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तदाभादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत्परीत्ताभादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तदप्रमाणाभा-देवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तदा-भास्वरादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तच्छुभादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत्परीत्तशुभादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तदप्रमाणशुभादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधिसत्त्वस्य महा-सत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत् शुभकृत्स्नादेवा न प्रजानन्ति। यद्बोधि-सत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तद्बृहा देवा न प्रजानन्ति।

यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत्परीत्तबृहाद्देवा न प्रजानन्ति । यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तदप्रमाणबृहाद्देवा न प्रजानन्ति । यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तद्बृहत्फलाद्देवा न प्रजानन्ति । यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तदबृहाद्देवा न प्रजानन्ति । यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तदतपाद्देवा न प्रजानन्ति । यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत्सुदृशाद्देवा न प्रजानन्ति । यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तत् सुदर्शनाद्देवा न प्रजानन्ति । यद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यं चक्षुस्तदकनिष्ठाद्देवा न प्रजानन्ति ।

येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः पूर्व्वस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति। येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दक्षिणस्यान्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति । येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः पश्चिमायां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति। येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्व उत्तरस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति। येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्व उत्तरपूर्व्वस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति । येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्व्वदक्षिणस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं

प्रजानाति । येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो दक्षिणपश्चिमायां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति । येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः पश्चिमोत्तरस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति। येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहामसत्त्वोऽधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति। येन दिव्येन चक्षुषा समन्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्व उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रजानाति। इयं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दिव्यचक्षुःपरिशुद्धिः ।

आह । कतमा भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञाचक्षुःपरिशुद्धिः। भगवानाह । येन शारद्वतीपुत्र चक्षुषा समान्वागतो बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः संस्कृतोऽसंस्कृतो वा कुशलो वा ऽकुशलो वा सावद्यो वा ऽनवद्यो वा संक्लेशो वा निःक्लेशो वा लौकिको वा लोकोत्तरो वा सास्रवो वा ऽनास्रवो वा तद्धर्म्मं न प्रजानाति । येन प्रज्ञाचक्षुषा न कश्चिद्धर्म्मोऽदृष्टो ऽश्रुतो ऽविज्ञातो भवेत् । इयं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञाचक्षुःपरिशुद्धिः ।

आह । कतमा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य धर्म्मचक्षुःपरिशुद्धिः। भगवानाह। इह शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो धर्म्मचक्षुषा प्रजानात्ययं पुद्गलः श्रद्धानुसारी अयं पुद्गलो धर्म्मानुसारी अयं पुद्गलः शून्यताविहारी। अस्य पुद्गलस्य शून्यताविमोक्षमुखेन पञ्चेन्द्रियाण्युत्पत्स्यन्ते । पञ्चभिरिन्द्रियैः आनन्तर्य्यसमाधिं प्रत्स्यत्या-

नन्तर्य्येण समाधिना विमुक्तिज्ञानदर्शनमुत्पादयिष्यति । विमुक्तिज्ञानदर्शनेन त्रीणि संयोजनानि प्रहास्यन्ति* सत्कायदृष्टिं विचिकित्सां शीलव्रतपरामर्शम् । अयमुच्यते पुद्गलः स्रोतआपन्नः । स भावनामार्गं प्रतिलभ्य कामरागव्यापादतनुत्वं करोत्ययं पुद्गलः सकृदागामी । स तेनैव मार्गेणाऽधिमात्रभावितेन कामरागव्यापादप्रहाणमागमिष्यत्ययं पुद्गलोऽनागामी । स तेनैव मार्गेणाधिमात्रभावितेन रूपरागमारूप्यरागमविद्यां मानौद्धत्यञ्च प्रहास्यत्ययं पुद्गलोऽर्हन् । अयमानिमित्तविहारी । अस्य पुद्गलस्य नानिमित्तेन विमोक्षमुखेन पञ्चेन्द्रियाण्युत्पत्स्यन्ते । पञ्चभिरिन्द्रियैरानन्तर्य्यसमाधिं प्रच्यत्यानन्तर्य्येण समाधिना विमुक्तिज्ञानदर्शनमुत्पादयिष्यति । विमुक्तिज्ञानदर्शनेन त्रीणि संयोजनानि प्रहास्यति । सत्कायदृष्टिं विचिकित्सां शीलव्रतपरामर्शमयमुच्यते पुद्गलः स्रोत आपन्नः । स भावनामार्गं प्रतिलभ्य कामरागत्यागादतनुत्वं करिष्यत्ययं पुद्गलः सकृदागामी । स तेनैव मार्गेणाधिमात्रभावितेन कामरागव्यापादप्रहाणमागमिष्यत्ययं पुद्गलोऽनागामी । स तेनैव मार्गेणाऽधिमात्रभावितेन रूपरागमारूप्यरागमविद्यां मानौद्धत्यञ्च प्रहास्ययं पुद्गलोऽर्हन् । अयमप्रणिहितविहारी अस्य पुद्गलस्यान् प्रणितेन विमोक्षमुखेन पञ्चेन्द्रियाण्युत्पत्स्यन्ते । पञ्चभिरिन्द्रियैरानन्तर्य्यसमाधिं प्रच्यन्ति । आनन्तर्य्येण समाधिना विमुक्तिज्ञानदर्शनमुत्पादयिष्यति । विमुक्तिज्ञानदर्शनेन त्रीणि

* प्रहास्यति,–इति पाठः समीचीनः प्रतिभाति ।

संयोजनानि प्रहास्यति । सत्कायदृष्टिं विचिकित्सां शीलव्रतपरामर्शमयमुच्यते पुद्गलः स्रोतआपन्नः । स भावनामार्गं प्रतिलभ्यकामरागव्यापादतनुत्वं करिष्यत्ययं पुद्गलः सकृदागामी । स तेनैव मार्गेणाधिमात्रभावितेन कामरागव्यापादप्रहाणमागमिष्यत्ययं पुद्गलोऽनागामी । स तेनैव मार्गेणाधिमात्रभावितेन रूपरागमारूप्यरागमविद्यां मानौद्धत्यञ्च प्रहास्यत्ययं पुद्गलोऽर्हन् । इयं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य धर्म्मचक्षुःपरिशुद्धिः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो जानाति । यत्किञ्चित् समुदयधर्म्मं सर्व्वं तं निरोधधर्म्मेति विदित्वा श्रद्धादीनि पञ्चेन्द्रियाणि प्राप्नोतीयं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य धर्म्मचक्षुःपरिशुद्धिः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो धर्म्मचक्षुषा जानात्ययं प्रथमचित्तोत्पादिको बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो दानपारमितायां चरति । शीलपारमितायां चरति । क्षान्तिपारमितायां चरति । वीर्य्यपारमितायां चरति । ध्यानपारमितायां चरति । प्रज्ञापारमितायां चरति । ततः श्रद्धेन्द्रियेण वीर्य्येन्द्रियेण समन्वागत उपायकौशलेन सञ्चिन्त्याऽऽत्मभावं परिग्रहीष्यति । कुशलमूलोपस्तम्भेन चायं बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः क्षत्रियमहाशालकुलेषूपपत्स्यन्ते । ब्राह्मणमहाशालकुलेषूपपत्स्यन्ते । गृहपतिमहाशालकुलेषूपपत्स्यन्ते । चातुर्म्महाराजकायिकेषु देवेषूपपत्स्यन्ते । त्रायस्त्रिंशेषु देवेषूपपत्स्यन्ते । यामेषु देवेषूपपत्स्यन्ते । तुषितेषु देवेषूपपत्स्यन्ते । निर्म्माणरतिषु देवेषूपपत्स्यन्ते । परनिर्म्मितवशवर्त्तिषु देवेषूपपत्स्यते । स तत्र

स्थित्वा सत्त्वान् परिपाचयिष्यति सर्व्वसुखोपधानेन च तान् प्रत्युपस्थास्यति । बुद्धक्षेत्रञ्च परिशोधयिष्यति । तथागतांश्चार्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयिष्यति सत्करिष्यति। गुरूकरिष्यति। मानयिष्यति। पूजयिष्यति । न च श्रावकभूमौ वा प्रत्येकबुद्धभूमौ वा पतिष्यति। अयं बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो न निवर्त्तते यावदनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्भोत्स्यते । इदमपि शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य परिशुद्धं धर्म्मचक्षुः ।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो जानात्ययं बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो व्याकृतोनुत्तरायां सम्यक् सम्बोधौ । अयं न व्याकृतः। अयं नियतः । अयमनियतः । इमे व्याकरिष्यन्ति । इमे न व्याकरिष्यन्ति । इमे अवैवर्त्तिकाः इन्द्रियलब्धाः । इमे नाऽवैवर्त्तिकानेन्द्रियप्रतिलब्धाः । अस्याऽभिज्ञा; परिपूर्णाः । अस्य न परिपूर्णाः । अयं बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोऽभिज्ञाभिः परिपूर्णाभिः पूर्व्वस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोंपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति। पर्य्युपास्ते। सत्करोति। गुरूकरोति। मानयति। पूजयति । दक्षिणस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति । पर्य्युपास्ते । सत्करोति । गुरूकरोति । मानयति । पूजयति । पश्चिमायां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति । पर्य्युपास्ते । सत्करोति । गुरूकरोति । मानयति । पूजयति । उत्तरस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति। पर्य्युपास्ते।

सत्करोति। गुरूकरोति। मानयति। पूजयति। उत्तरपूर्व्वस्यां दिशिगङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति । पर्य्युपास्ते । सत्करोति । गुरूकरोति । मानयति। पूजयति । पूर्व्वदक्षिणस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सन्यक् सम्बुद्धानारागयति । पर्य्युपास्ते । सत् करोति। गुरूकरोति । मानयति। पूजयति । दक्षिणपश्चिमायां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति। पर्य्युपास्ते। सत्करोति। गुरूकरोति । मानयति । पूजयति । पश्चिमोत्तरस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति। पर्य्युपास्ते । सत्करोति । गुरूकरोति । मानयति । पूजयति । अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति । पर्य्युपास्ते । सत्करोति । मानयति । पूजयति । उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् गत्वा तथागतानर्हतः सम्यक् सम्बुद्धानारागयति। पर्य्युपास्ते। सत्करोति। मानयति । पूजयति । अयमभिज्ञाः प्रतिलप्स्यन्ते अयं न प्रतिलप्स्यते । अयं क्षान्तिं प्रतिलब्धोऽयं न क्षान्तिं प्रतिलब्धः । अयमिन्द्रियप्रतिलब्धोऽयं नेन्द्रियप्रतिलब्धः । अस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य परिशुद्धं बुद्धक्षेत्रं भविष्यति । अस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बुद्धक्षेत्रं न परिशुद्धं भविष्यति । अयं बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो महाप्रणिधानोऽयं न महाप्रणिधानः । अनेन सत्त्वाः परिपाचिताः अनेन सत्त्वा न परि-

पाचिताः । अस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दशसु दिक्षु गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धाभगवन्तोवर्णं भाषन्ते । अस्य न वर्णं भाषन्ते । इमे बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः बुद्धानां भगवतामासत्त्वस्थायिनो भविष्यन्ति । इमे नासत्त्वस्थायिनः । अस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिप्राप्तस्यायुरपरिमितं भविष्यति । अस्य परिमितं । अस्य प्रभाघोषोभिक्षुसंघश्चापरिमितोभविष्यति । अस्य परिमितः । अस्य बोधिसत्त्वस्याऽनुत्तरां सम्यक् सम्बुद्धस्य बोधिसत्त्वसंघो भविष्यति । अस्य न भविष्यति । अयं दुष्करं चरिष्यत्ययं न चरिष्यति । अयं चरमभविकोऽयं न चरमभविकः । अयं बोधिमण्डे निषत्स्यति नाऽयं निषत्स्यति । एषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारा भविष्यन्ति । नैषां भविष्यन्ति । एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां परिशुद्धं धर्म्मचक्षुः ।

आह कतमं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य परिशुद्धं बुद्धचक्षुः । भगवानाह । यच्छारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वो बोधिचित्ताऽनुत्तरं वज्रोपमं समाधिं समापद्य सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति । दशभिस्तथागतबलैः समन्वागतो भवति । चतुर्भिर्व्वैशारद्यैः समन्वागतो भवति । अष्टादशभिरावेणिकैर्बुद्धधर्म्मैः समन्वागतो भवति । महामैत्र्या समन्वागतो भवति । महाकरुणया समन्वागतो भवति । महामुदितया समन्वागतो भवति । महोपेक्षया समन्वागतो भवति । अनावरणेन च बुद्धविमोक्षेण समन्वागतो भवति । तदस्य चक्षुर्येन चक्षुषा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वाकारं नास्ति किञ्चिददृष्टमश्रुतममतमविज्ञातं । इदं शारद्वतीपुत्र बोधि-

सत्त्वस्य महासत्त्वस्याऽनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्बुद्धस्य परिशुद्धं बुद्धचक्षुः ।

एवं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पञ्च चक्षूंषि परिशोधयितुकामेन प्रतिलब्धुकामेन च षट्सु पारमितासु योगः करणीयः । तत्कस्य हेतोः । तथाहि । शारद्वतीपुत्र षट्सु पारमितासु सर्व्वकुशलधर्म्मा अन्तर्गताः सर्व्वश्रावकधर्म्माश्च । सर्व्वप्रत्येकबुद्धधर्म्माश्च । ये खलु ते शारद्वतीपुत्र सम्यग्वदन्तोवदेयुः सर्व्वकुशलधर्म्मसंग्रह इति प्रज्ञापारमितान्ते सम्यग्वदन्तो वदेयुः । तत्कस्य हेतोः । जनयित्री शारद्वतीपुत्र प्रज्ञापारमितैषां पञ्चानां चक्षुषां । एषु च पञ्चसु चक्षुषु बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः शिक्षित्वाऽनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बुध्यन्ते । अस्यां शारद्वतीपुत्र प्रज्ञापारमितायां चरन् बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोऽभिज्ञापारमितां प्रतिलभते । सोऽनेकविधमृद्धिविधिं प्रत्यनुभवति । इमामेव पृथिवीं कम्पयत्येकोऽपि भूत्वा बहुधा भवति । बहुधाऽपि भूत्वा एको भवति । आविर्भवति तिरोभावमपि प्रत्यनुभवति । तिरः कुड्यं तिरः प्राकारं तिरः पर्व्वतमप्यसज्जन् कायेन गच्छति । तद्यथाऽपि नामाकाशे पर्य्यङ्केन क्रामति । तद्यथाऽपि नाम *शकुनिः पृथिव्यामप्युन्मज्जति न निमज्जनं करोति । तद्यथाऽपि नामोदकेऽनुदकेऽप्यभियानेन गच्छति । तद्यथाऽपि नाम पृथिव्यां धूमायते प्रज्वलत्यपि । तद्यथाऽपि नाम महानग्निस्कन्धः । इमावपि सूर्य्याचन्द्रमसावेवं महर्द्धिकावेवं महानुभावावेवं महेशाख्यौ पाणिना

* पक्षीशकुनिरिति ख, ग, घ पाठः ।

परामार्ष्टि ब्रह्मलोकं कायेन वशं वर्त्तयति तयाचर्द्ध्या न मन्यते । तथा हि समृद्धिं* नोपलभते यया मन्येत स्वभावशून्यतामुपादाय स्वभावाऽनुत्पादतामुपादाय । स चेतनामपि नोत्पादयति । ऋद्ध्या वा ऋद्ध्यभिनिर्हारेण वाऽन्यत्र सर्व्वज्ञतामनसिकारात् । एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् ऋद्धिविधिसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानमभिनिर्हरति । स दिव्येन श्रोत्रधातुना विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेनोभयाञ्छब्दान् शृणोति यदुत दिव्यान् वा मानुष्यकान् वा । न च तेन दिव्येन श्रोत्र धातुना मन्यते अहं शब्दान् शृणोमीति । तथा हि स श्रोत्रं शब्दांश्च नोपलभते स्वभावशून्यतामुपादाय स्वभावाऽनुत्पादतामुपादाय । स चेतनामपि नोत्पादयति दिव्यश्रोत्रधातावन्यत्र सर्व्वज्ञतामनसिकारात् । एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् दिव्यश्रोत्रधातुसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानमभिनिर्हरति । स परसत्त्वानां परपुद्गलानां चेतसैव चित्तं यथाभूतं प्रजानाति । स सरागचित्तं स रागचित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । स विगतरागं चित्तं विगतरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । सदोषचित्तं सदोषचित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विगतदोषं चित्तं विगतदोषं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । समोहं चित्तं समोहं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विगतमोहं चित्तं विगतमोहं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । सतृष्णाचित्तं सतृष्णाचित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति ।

* स ऋद्धिमिति युक्तः पाठः ।

विगततृष्णं चित्तं विगततृष्णं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । सोपादानं चित्तं सोपादानं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । अनुपादानं चित्तमनुपादानं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विक्षिप्तचित्तं विक्षिप्तचित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । परीत्तं चित्तं परीत्तं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विपुलं चित्तं विपुलं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । महद्गतं चित्तं महद्गतं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । अप्रमाणं चित्तमप्रमाणं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । समाहितं चित्तं समाहितं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । असमाहितं चित्तमसमाहितं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विविक्तं चित्तं विविक्तं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । अविविक्तं चित्तमविविक्तं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । साऽऽस्रवं चित्तं साऽऽस्रवं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । अनास्रवं चित्तमनास्रवं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । साऽङ्गणं चित्तं साऽङ्गणं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । अनङ्गणं चित्तमनङ्गणं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । सोत्तरं चित्तं सोत्तरं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । अनुत्तरं चित्तमनुत्तरं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । तेन च परचित्तज्ञानेन न मन्यते । तथाहि तच्चित्तमचित्तमचिन्त्यतामुपादाय । सोऽहं प्रजानामीति न मन्यते । तथाहि स तच्चित्तं नोपलभते येन मन्येत स्वभावशून्यतामुपादाय । स्वभावविविक्ततामुपादाय । स्वभावाऽनुत्पादतामुपादाय । स चित्तज्ञानचेतनामपि नोत्पादयति । न चित्तज्ञानाऽभिनिर्हारचेतनामन्यत्र सर्व्वज्ञतामनसिकारात् । एवं

खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सर्व्वसत्त्वचित्तचरितसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानमभिनिर्हरति। सोऽनेकविधपूर्व्वनिवासाऽनुस्मृतिसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानमभिनिर्हरति। एकमपि चित्तमनुस्मरति यावच्चित्तशतमप्यनुस्मरति। एकमपि दिवसमनुस्मरति यावद्दिवसशतमप्यनुस्मरति। एकमपि मासमनुस्मरति यावन्मासशतमप्यनुस्मरति। एकमपि वर्षमनुस्मरति यावद्वर्षशतमप्यनुस्मरति। एकमपि कल्पमनुस्मरति यावत् कल्पशतमप्यनुस्मरति। यावदनेकान्यपि कल्पशतान्यनुस्मरति। अनेकान्यपि कल्पसहस्रान्यनुस्मरति। अनेकान्यपि कल्पशतसहस्रान्यनुस्मरति। अनेकान्यपि कल्पकोटीनियुतशतसहस्रान्यनुस्मरति।

अत्राहमेवंनामैवंगोत्र एवंजातिरेवमाहार एवंचिरस्थितिकः एवमायुःपर्य्यन्तः सोऽहं ततश्च्युतः सन्नत्रोपपन्नः। यावत्ततश्च्युत इहोपपन्नः इति। साकारं सोद्देशं सनिर्देशमात्मनः परेषाञ्चानेकविधं पूर्व्वनिवासमनुस्मरति। तेन च पूर्व्वनिवासाऽनुस्मृतिसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानेन न मन्यते। तथाहि तज्ज्ञानमज्ञानमचिन्त्यतामुपादाय। सोऽहं प्रजानामीति न मन्यते। तथाहि स तदेव ज्ञानं नोपलभते येन मन्येत। स्वभावशून्यतामुपादाय स्वभाव विविक्ततामुपादाय। स्वभावाऽनुत्पादतामुपादाय स चेतनामपि नोत्पादयति। अनुस्मृतिज्ञानेनान्यत्र सर्व्वज्ञतामनसिकारात्। एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् पूर्व्वनिवासाऽनुस्मृतिसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानमभिनिर्हरति। स दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनाऽतिक्रान्तमानुषेण सत्त्वान् पश्यति। च्यव-

मानानुपपद्यमानान् सुवर्णान् दुर्व्वर्णान् हीनान् प्रणीतान् सुगतान् दुर्गतान् यथाकर्म्मोपगतान् सत्त्वान् विजानाति। अमी भवन्तः सत्त्वाः कायदुश्चरितेन समन्वागताः वागदुश्चरितेन समन्वागताः मनोदुश्चरितेन समन्वागताः। आर्य्यानामपवादकाः मिथ्यादृष्टयस्तद्धेतोस्तत्प्रत्ययं कायस्य भेदादपायदुर्गतिविनिपातं नरकेषूपपद्यन्ते। अमी पुनर्भवन्तः कायसुचरितेन समन्वागताः वाक्सुचरितेन समन्वागताः मनःसुचरितेन समन्वागताः आर्य्यानामनपवादकाः सम्यग्दृष्टयस्तद्धेतोस्तत्प्रत्ययं कायस्य भेदात् सुगतौ स्वर्गलोके देवेषूपपद्यन्ते इति समन्ताद्दशसु दिक्षु सर्व्वलोकधातुषु धर्म्मधातुपरमे लोके आकाशधातुपर्य्यवसाने षड्गति*कानां च्युतोपपादं यथाभूतं प्रजानाति। तेन च न मन्यते। तथाहि तच्चक्षुरचक्षुरचिन्त्यतामुपादाय। सोऽहं पश्यामीति न मन्यते। तथाहि स तदेव चक्षुर्नोपलभते येन मन्येत। स्वभावशून्यतामुपादाय स्वभावविविक्ततामुपादाय स्वभावाऽनुत्पादतामुपादाय। स दिव्यचक्षुश्चेतनामपि नोत्पादयति। न दिव्यचक्षुरभिनिर्हारचेतनामन्यत्र सर्व्वाकारज्ञतामनसिकारात्। एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायाञ्चरन् दिव्यचक्षुःसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानमभिनिर्हरति। न च श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वाऽनुप्राप्नोति। न किञ्चिद्धर्म्मं पश्यति योऽनुत्तरां सम्यक् सम्बोधिमभिसम्बुध्यते। स तयाऽभिज्ञया वज्रोपमं समाधिमधिगम्य सर्व्ववासनाऽनुसन्धि क्लेशप्रहाणं कुरुते। न च तयाऽऽश्रवक्षयज्ञानसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञया मन्यते।

---

* षड्गति गतानामिति । ख, ग, घ पाठ ।

तथाहि तज्ज्ञानमज्ञानमचिन्त्यभूतत् । अहं प्रजानामीति न मन्यते । तथाहि स तामेवाऽऽस्रवक्षयज्ञानसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञां नोपलभते । यया मन्येत । स्वभावशून्यतामुपादाय । स्वभावविविक्ततामुपादाय । स्वभावाऽनुत्पादतामुपादाय । स आस्रवक्षयज्ञानचेतनामपि नोत्पादयति । नाऽऽस्रवक्षयसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानाऽभिनिर्हारचेतनामन्यत्र सर्व्वाऽऽकारज्ञतामनसिकारात् । एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् स आस्रवक्षयसाक्षात्क्रियाऽभिज्ञाज्ञानमभिनिर्हरति । एवञ्च पुनः शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् षड्भिज्ञाः परिपूरयति । वर्द्धतेऽनुत्तरया सम्यक्सम्बोध्या । सन्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्तो दानपारमितायां स्थित्वा सर्व्वाऽऽकारज्ञतायाः पन्थानं शोधयन्ति । अत्यन्तशून्यतया अनवगृहीतचित्ततामुपादाय । सन्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये प्रज्ञापारमितायां चरन्तः शीलपारमितायां स्थित्वा सर्व्वाकारज्ञतायाः पन्थानं शोधयन्ति । अत्यन्तशून्यतया आपत्त्यनध्यापत्तितामुपादाय । सन्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये प्रज्ञापारमितायां चरन्तः क्षान्तिपारमितायां स्थित्वा सर्व्वाकारज्ञतायाः पन्थानं शोधयन्त्यत्यन्तशून्यतया अक्षोभणतामुपादाय। सन्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये प्रज्ञापारमितायां चरन्तः वीर्य्यपारमितायां स्थित्त्वा सर्व्वाकारज्ञतायाः पन्थानं शोधयन्त्यत्यन्तशून्यतया कायिकचेतसिकवीर्य्याऽस्रंसनतामुपादाय । सन्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये प्रज्ञापारमितायां चरन्तो ध्यानपार-

मितायां स्थित्वा सर्व्वाकारज्ञतायाः पन्थानं शोधयन्त्यत्यन्तशून्यतया अविक्षिप्तचित्ततामुपादाय। सन्ति शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः ये प्रज्ञापारमितायां चरन्तः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा सर्व्वाकारज्ञतायाः पन्थानं शोधयन्त्यत्यन्तशून्यतया दौःप्रज्ञचित्ताऽनुपलब्धितामुपादाय । एवं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्तः षट्सु पारमितासु स्थित्वा सर्व्वाकारज्ञतायाः पन्थानं शोधयन्त्यत्यन्तशून्यतया अनागमनागमनतामुपादाय । अपरिग्रहतामुपादाय । दानं परिग्रहतामुपादाय प्रज्ञप्यते । शीलमशुचितामुपादाय प्रज्ञप्यते । क्षान्तिं* क्षोभणतामुपादाय प्रज्ञप्यते । वीर्य्यं कुसीदतामुपादाय प्रज्ञप्यते । समाधिरसमाहितमुपादाय प्रज्ञप्यते। प्रज्ञां दुःप्रज्ञतामुपादाय प्रज्ञप्यते । स तीर्ण इति न मन्यते । अतीर्ण इति न मन्यते । स दाता इति न मन्यते । अदाता इति न मन्यते । शीलवानिति न मन्यते। दुःशील इति न मन्यते । क्षान्तिं सम्पन्न इति न मन्यते । क्रोधन इति न मन्यते । आरब्धवीर्य्य इति न मन्यते । कुसीद इति न मन्यते । समाहित इति न मन्यते। असमाहित इति न मन्यते। प्राज्ञ इति न मन्यते । दुःप्रज्ञ इति न मन्यते । आक्रुष्ट इति न मन्यते । वन्दित इति न मन्यते। सत्कृत इति न मन्यते । असत्कृत इति न मन्यते । तत्कस्य हेतोः। न हि शारद्वतीपुत्र अनुत्पाद आक्रुष्टोवेति मन्यते वन्दितोवेति मन्यते । सत्कृतो वेति

---

* क्षान्तिरिति युक्तः पाठः ।

मन्यते। असत्कृतोवेति मन्यते। तत् कस्य हेतोः। तथाहि प्रज्ञापारमिता सर्व्वमन्यतां* समुच्छिनत्ति। इह शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो ये गुणाभवन्ति। तेन श्रावकप्रत्येकबुद्धानां संविद्यन्ते। स इमान् गुणान् परिपूरयन् सत्त्वांश्च परिपारयन्ति। बुद्धक्षेत्रञ्च परिशोधयन्ति। सर्व्वाकारज्ञताञ्चाऽनुप्राप्नोति।

पुनरपरं शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सर्व्वसत्त्वानामन्तिके समचित्ततामुत्पादयति। सर्व्वसत्त्वानामन्तिके समचित्ततामुत्पाद्य सर्व्वधर्म्मसमतां प्रतिलभते। स सर्व्वधर्म्मसमतां प्रतिलभ्य सर्व्वसत्त्वान् सर्व्वधर्म्मसमतायां प्रतिष्ठापयति। स दृष्ट एव धर्म्मे बुद्धानां भगवतां प्रियो भवति। मनापश्च। सर्व्वबोधिसत्त्वानाञ्च सर्व्वश्रावकाणाञ्च प्रत्येकबुद्धानाञ्च प्रियो भवति। मनापश्च। स यत्र यत्रोपपद्यमान उपपद्यते तत्र तत्र न जातु चक्षुषा अमनापाणि रूपाणि पश्यति। न श्रोत्रेणाऽमनापान् शब्दान् शृणोति। न घ्राणेनाऽमनापान् गन्धान् जिघ्रति। न जिह्वयाऽमनापान्रसानास्वादयति। न कायेनाऽमनापान् स्पर्शान् स्पृशति। न मनसाऽमनापान् धर्म्मान् विजानाति। एवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न परिहीयतेऽनुत्तरायाः सम्यक्सम्बोधेः।

अस्मिन् खलु पुनः प्रज्ञापारमितानिर्द्देशे निर्द्दिश्यमाने त्रीणि भिक्षुशतानि यथाप्रावृतैश्चीवरैर्भगवन्तमभिच्छादयन्ति स्म। अनु-

* सर्व्वमन्यतानास्समुच्छिनत्तीति। ख, ग, घ पाठः।

त्तरायां सम्यक्सम्बोधौ चित्तमुत्पादयन्ति स्म। अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायां स्मितं प्रादुरकार्षीत्। अथाऽऽयुष्मानानन्द उत्थायाऽऽसनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणजानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाऽञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत्। को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययः स्मितस्याऽऽविष्करणे। नाऽहेतुकं नाऽप्रत्ययं तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धाः स्मितमाविष्कुर्व्वन्ति। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत्। एतान्यानन्द त्रीणि भिक्षुशतानि एकषष्ठे कल्पे महाकेतुनामानस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धाः लोके उत्पत्स्यन्ते। तारकोपमे कल्पे तएत इतश्च्युताः समाना अक्षोभ्यस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्य बुद्धक्षेत्रे उपपत्स्यन्ते। षष्ठ्या च देवपुत्र सहस्रैः कामावचरैरनुत्तरायां सम्यक्सम्बोन्धौ चित्तान्युत्पादितानि। तानि च मैत्रेयं तथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमारागयिष्यन्ति। तत्रैव च ब्रह्मचर्य्यं चरिष्यन्ति। स च मैत्रेयस्तथागतस्तान् व्याकरिष्यत्यनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधाविति। अथ बुद्धाऽनुभावेन तस्मिन् समये ताश्चतस्रः पर्षद इति निषन्ना एव पूर्व्वस्यां दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। दक्षिणस्यां दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। पश्चिमायां दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। उत्तरस्यान्दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। उत्तरपूर्व्वस्यान्दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। पूर्व्वदक्षिणस्यान्दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। दक्षिणपश्चिमायान्दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। पश्चिमोत्तरस्यान्दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। अधस्ताद्दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। उपरिष्टाद्दिशि बुद्धसहस्रं पश्यन्ति स्म। न च तान् बुद्धक्षेत्र

गुणव्यूहानिह सहायां लोकधातौ पश्यन्ति स्म। यान् बुद्धक्षेत्रगुणव्यूहांस्तेषां बुद्धानां भगवतां तेषु लोकधातुषु पश्यन्ति स्म । अथ ततः पर्षदो दशप्राणिसहस्राणि प्रणिधानमकार्षुः । वयं कर्म्म तथा करिष्यामो येन कर्म्मणा कृतेनाऽत्र बुद्धक्षेत्रेषूपपत्स्याम इति। अथ भगवांस्तेषां कुलपुत्राणां आशयं विदित्वा स्मितं प्रादुरकार्षीत् ।

अथायुष्मानानन्द उत्थायाऽऽसनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणजानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाऽञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत् । को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययः स्मितस्याऽऽविष्करणे । नाहेतु नाऽप्रत्ययं बुद्धाभगवन्तः स्मितमाविष्कुर्व्वन्ति । भगवानाह । पश्यसि त्वमानन्देमानि दश प्राणिसहस्राणि । आह । पश्यामि भगवन् । भगवानाह । एतान्यानन्द दश प्राणिसहस्राणि इतश्च्युत्वा तत्र बुद्धक्षेत्रेषूत्पत्स्यन्ते । न च जातु विरहिता भविष्यन्ति तथागतैरर्हद्भिः सम्यक्सम्बुद्धैस्ततः पश्चाद्व्यूहराजनामानस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धालोके भविष्यन्ति । अथायुष्मान् शारद्वतीपुत्र आयुष्मांश्च महामौद्गल्यायन आयुष्मांश्च सुभूतिरायुष्मांश्च पूर्णोमैत्रायणीपुत्र आयुष्मांश्च महाकाश्यप एतेचान्ये च संबहुला अभिज्ञाताऽभिज्ञाताभिक्षवो बोधिसत्त्वाश्च महासत्त्वाभिक्षुभिक्षुन्युपासकोपासिकाश्च भगवन्तमेतदवोचन् । महापारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । उदारपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता। अग्र्यपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । विशिष्टपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां

यदुत प्रज्ञापारमिता । वरपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । प्रवरपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । प्रणीतपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । अनुत्तरपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । निरुत्तरपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । असमपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । असमसमपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । असदृशपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । अनुपमपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । आकाशपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । स्वलक्षणशून्यतापारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । सर्व्वधर्म्मशून्यतापारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । अभावस्वभावशून्यतापारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । सर्व्वगुणपरिपूरिपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । सर्व्वगुणसमन्वागतपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । अनवमृद्यपारमितेयं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता ।

अत्र हि भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरद्भिर्व्बोधिसत्त्वैर्म्महासत्त्वै-

रसमसमन्दानं दत्तं दीयते दास्यते । तेनाऽसमसमदानपारमिता परिपूरिता परिपूर्य्यते परिपूरयिष्यते* । तेनाऽसमसम आत्मभावः प्रतिलब्धः प्रतिलभ्यते प्रतिलप्स्यते । तेनाऽसमसमस्य धर्म्मस्य लाभिनोजाताभवन्ति भविष्यन्ति यदुताऽनुत्तरायाः सम्यक्सम्बोधेः ।

अत्र भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरद्भिर्ब्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैरसमसमं शीलं रचितं रचन्ति रचिष्यन्ति† । तेनाऽसमसमशीलपारमिता परिपूरिता परिपूर्य्यते परिपूरयिष्यते । तेनाऽसमसमआत्मभावः प्रतिलब्धः प्रतिलभ्यते प्रतिलप्स्यते । तेनाऽसमसमस्य धर्म्मस्य लाभिनोजाताभवन्ति भविष्यन्ति यदुताऽनुत्तरायाः सम्यक्सम्बोधेः ।

अत्र भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरद्भिर्ब्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैरसमसमक्षान्तिर्भाविता भाव्यते भाविष्यते । तेनाऽसमसमाक्षान्तिपारमिता परिपूरिता परिपूर्य्यते परिपूरिष्यते । तेनाऽसमसमआत्मलाभः प्रतिलब्धः प्रतिलभ्यते प्रतिलप्स्यते । तेनाऽसमसमस्य धर्म्मस्य लाभिनोजाताभवन्ति भविष्यन्ति यदुताऽनुत्तरायाः सम्यक्सम्बोधेः । अत्र भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरद्भिर्ब्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैरसमसमं वीर्य्यमारब्धं आरभ्यते आरप्स्यते । तेनाऽसमसमा वीर्य्यपारमिता परिपूरिता परिपूर्य्यते परिपूरिष्यते । तेनाऽसमसमआत्मभावः प्रतिलब्धः प्रतिलभ्यते प्रतिलप्स्यते । तेनाऽसमसमस्य धर्म्मस्य लाभिनोजाताभवन्ति भविष्यन्ति । यदुताऽनुत्तरायाः सम्यक्सम्बोधेः । अत्र भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरद्भिर्ब्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैरसमसमा-

* परिपूरिष्यते इति ख, ग,घ पाठः एवं परत्र ।

† रच्यते रच्चिष्यते इति युक्तं प्रतिभाति ।

निध्यानानि उत्पादितानि उत्पाद्यन्ते उत्पादयिष्यन्ते । तेनाऽसमसमाध्यानपारमितापरिपूरिता परिपूर्य्यते परिपूरयिष्यते । तेनाऽसमसमआत्मभावः प्रतिलब्धः प्रतिलभ्यते प्रतिलप्स्यते । तेनाऽसमसमस्य धर्म्मस्य लाभिनोजाताभवन्ति भविष्यन्ति यदुताऽनुत्तरायाः सम्यक्सम्बोधेः । अत्र भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरद्भिर्ब्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैरसमसमा प्रज्ञाभाविता भाव्यते भाविष्यते । तेनाऽसमसमा प्रज्ञापारमिता परिपूरिता परिपूर्य्यते परिपूरिष्यते । तेनाऽसमसमआत्मभावः प्रतिलब्धः प्रतिलभ्यते प्रतिलप्स्यते । तेनाऽसमसमस्य धर्म्मस्य लाभिनोजाताभवन्ति भविष्यन्ति यदुताऽनुत्तरायाः सम्यक्सम्बोधेः ।

अत्रैव भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरन् असमसमस्य रूपस्य लाभी जातः असमसमायावेदनाया लाभी जातः असमसमायाः संज्ञायालाभीजातः असमसमानां संस्काराणां लाभीजातः । असमसमस्य विज्ञानस्य लाभीजातः । असमसमां बोधिमभिसम्बुध्याऽसमसमं धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तितवान् ।

अतीता अपि बुद्धाभगवन्तोऽत्रैव प्रज्ञापारमितायां चरन्तोऽसमसमस्य रूपस्य लाभिनोजाताः । असमसमाया वेदनाया लाभिनोजाताः । असमसमायाः संज्ञायालाभिनोजाताः असमसमानां संस्काराणां लाभिनोजाताः । असमसमस्य विज्ञानस्य लाभिनोजाताः । असमसमां बोधिमभिसम्बुध्याऽसमसमं धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तितवन्तः ।

अनागताअपि बुद्धाभगवन्तोऽत्रैव प्रज्ञापारमितायां चरन्तोऽसमसमस्य रूपस्य लाभिनोजाताः भविष्यन्ति । असमसमायावेदनायालाभिनोभविष्यन्ति । असमसमायाः संज्ञायालाभिनोभवि-

ष्यन्ति । असमसमानां संस्काराणां लाभिनोभविष्यन्ति । असमसमस्य विज्ञानस्य लाभिनोभविष्यन्ति। असमसमां बोधिमभिसम्बुध्याऽसमसमं धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयिष्यन्ति ।

प्रत्युत्पन्ना अपि बुद्धाभगवन्तोऽत्रैव प्रज्ञापारमितायां चरन्तोऽसमसमस्य रूपस्य लाभिनोभवन्ति । असमसमायावेदनायालाभिनोभवन्ति । असमसमायाः संज्ञायालाभिनोभवन्ति । असमसमानां संस्काराणां लाभिनोभवन्ति । असमसमस्य विज्ञानस्य लाभिनोभवन्ति । असमसमां बोधिमभिसम्बुध्याऽसमसमं धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयिष्यन्ति ।

तस्मात्तर्हि भगवन् बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः सर्व्वधर्म्माणां पारं गन्तुकामैः प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः । नमस्करणीयास्ते भगवन् बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः सदेवमानुषाऽसुरेण लोकेन येऽत्र प्रज्ञापारमितायां चरन्ति ।

एवमुक्ते भगवांस्तान् संबहुलान् महाश्रावकान् तांश्च बोधिसत्त्वान् महासत्त्वानेतदवोचत् । एवमेतत् कुलपुत्रा एवमेतत् यथातथा, यथा वदथ, नमस्करणीयास्ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः सदेवमानुषाऽसुरेण लोकेन येऽत्र प्रज्ञापारमितायां चरन्ति । तत्कस्य हेतोः बोधिसत्त्वं हि कुलपुत्रामहासत्त्वमागम्य मनुष्यलोकस्य लोके प्रादुर्भावोभवति । देवलोकस्य लोके प्रादुर्भावोभवति । क्षत्रियमहाशाल*कुलानां लोके प्रादुर्भावोभवति। ब्राह्मणमहाशालकुलानां लोके प्रादुर्भावोभवति। गृहपतिमहाशालकुलानां लोके प्रादु-

* महाशालो महागृहस्थ इति माण्डूकोपनिषद्भाष्यं ।

र्भावोभवति । राज्ञां चक्रवर्त्तिनां लोके प्रादुर्भावोभवति । चातुर्महाराजकायिकानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । त्रायस्त्रिंशानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । यामानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । तुषितानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । निर्म्माणरतीनां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । परनिर्म्मितवशवर्त्तिनां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । ब्राह्मकायिकानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । ब्रह्मपुरोहितानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । ब्रह्मपार्षद्यानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । महाब्रह्मणां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । आभानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । परीत्ताभानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । अप्रमाणाभानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । आभास्वराणां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । शुभानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । परीत्तशुभानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । अप्रमाणशुभानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । शुभकृत्स्नानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति। वृहाणां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति। परीत्तवृहाणां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति। अप्रमाणवृहाणां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति। वृहत्फलानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । अवृहाणां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । अतपानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति। सुदृशानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । सुदर्शनानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । अकनिष्ठानां देवानां लोके प्रादुर्भावोभवति । स्रोतआपन्नानां लोके प्रादुर्भावोभवति । सकृदागामिनां लोके प्रादुर्भावोभवति।

अनागामिनां लोके प्रादुर्भावोभवति। अर्हतां लोके प्रादुर्भावोभवति। प्रत्येकबुद्धानां लोके प्रादुर्भावोभवति। बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां लोके प्रादुर्भावोभवति। तथागतानामर्हतां सम्यक् सम्बुद्धानां लोके प्रादुर्भावोभवति। बोधिसत्त्वं हि कुलपुत्रामहासत्त्वमागम्य अन्नस्य पानस्य यानस्य वस्त्राणां शय्याऽऽसनोपाश्रयप्राजीविकस्य मणिमुक्ताशङ्खशिलाप्रवालरजतजातरूपस्य लोके प्रादुर्भावोभवति। यावन्ति कुलपुत्राः सत्त्वानां सुखोपधानानि दिव्यानि च मानुषाणि च विसंयोगसुखञ्च सर्व्वन्तत् कुलपुत्राबोधिसत्त्वं महासत्त्वमागम्य। तत्कस्य हेतोर्बोधिसत्त्वोहि कुलपुत्राबोधिसत्त्वचारिकां चरन् षट्सु पारमितासुस्थित्वा आत्मना च दानं ददाति परांश्च दाने नियोजयति। आत्मना च शीलं रक्षति परांश्च शीलेनियोजयति। आत्मनाचक्षान्तिं भावयति। परांश्च क्षान्त्यां नियोजयति। आत्मना च वीर्य्यमारभते परांश्च वीर्य्येनियोजयति। आत्मना ध्यानान्युत्पादयति परांश्च ध्यानेनियोजयति। आत्मना च प्रज्ञां भावयति परांश्च प्रज्ञाभावनायां नियोजयति। बोधिसत्त्वं महासत्त्वमागम्य सत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन्ति। ते षट्सु पारमितासु चरन्तः सत्त्वाः लौकिकलोकोत्तराः सम्पत्तीरनुप्राप्नुवन्ति। तस्मात्तर्हि कुलपुत्राः बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः सर्व्वसत्त्वानां हितसुखाय प्रतिपन्नोभवति।

अथ भगवांस्तस्यां वेलायां जिह्वेन्द्रियं मुखान्निर्णमय्य इमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं स्फुरतिस्म।

अथ खलु ततोजिह्वेन्द्रियात् अनेकवर्णानानावर्णाअर्च्चिषोनि-

श्चरन्तिस्म। निश्चार्य्य पूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। दक्षिणस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। पश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। उत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। उत्तरपूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। पूर्व्वदक्षिणस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। दक्षिणपश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। पश्चिमोत्तरस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। अधस्ताद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म। उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातून् महताऽवभासेन स्फुरन्तिस्म।

अथ खलु पूर्व्वस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येयाबोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावोयेनेमेलोकधातवः एवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्राः पश्चिमेदिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक् सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासेन स्फुटाः यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। दक्षि-

णस्यांदिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येया बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावो येनेमे लोकधातवएवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्रा उत्तरे दिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमे जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासेनस्फुटाः। यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। पश्चिमायांदिशि गङ्गानदीवालुकोपनेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येया बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धाव् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्यायं भगवन्ननुभावोयेनेने लोकधातव एवं महता दवभासेन स्फुटाः। ते बुद्ध भगवन्तोऽवोचन। एष कुलपुत्रा पूर्वस्मिन्दिग्भागे सहानामलोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन्मम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवोऽवभासेन स्फुटाः। यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। उत्तरस्मिन्दिग्भागे गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येयाबोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावोयेनेमे लोकधातव एवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्रादक्षिणेदिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासेन

स्फुटाः। यदुतबोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। उत्तरपूर्व्वस्मिन्दिग्भागे गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येया बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावो येनेमे लोकधातवएवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्रादक्षिणपश्चिमेदिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासेन स्फुटाः। यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। पूर्व्वदक्षिणस्मिन्दिग्भागे गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येयाबोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावो येनेमे लोकधातवएवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्राः पश्चिमोत्तरेदिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाकमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमालोकधातवोऽवभासेन स्फुटाः। यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। दक्षिणपश्चिमे दिग्भागे गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येयाबोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावो येनेमे लोकधातवएवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्राउत्तरपूर्व्वेदिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्य-

मुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमाल्लोकधातवोऽवभासेन स्फुटाः। यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। पश्चिमोत्तरे दिग्भागे गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येयाबोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावोयेनेमे लोकधातवएवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्राः पूर्व्वदक्षिणेदिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमाल्लोकधातवोऽवभासेन स्फुटाः। यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। अधस्तादिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येयाबोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावो येनेमे लोकधातव एवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्राउपरिष्टाद्दिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमाल्लोकधातवोऽवभासेन स्फुटाः। यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वांनां प्रज्ञापारमितादेशनतायै। उपरिष्टाद्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु अप्रमेयाअसंख्येयाबोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तं प्रभाव्यूहं दृष्ट्वा स्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धान् भगवतः परिपृच्छन्तिस्म। कस्याऽयं भगवन्ननुभावोयेनेमे लोकधातवएवं महताऽवभासेन स्फुटाः। ते

बुद्धाभगवन्तोऽवोचन्। एष कुलपुत्राअधस्ताद्दिग्भागे सहानाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनेमं जिह्वेन्द्रियं निर्णमय्य गङ्गानदीवालुकोपमाल्लोकधातवोऽवभासेन स्फुटाः। यदुत बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितादेशनतायै।

अथ खलु ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्तान् बुद्धान् भगवत एवमाहुः। तत्र वयं भगवन् गमिष्यामस्तस्य भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्यार्हतः सम्यक्सम्बुद्धस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्य्युपासनाय। तेषाञ्च दशदिक्सन्निपतितानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां दर्शनाय। तस्याश्च प्रज्ञापारमितायाः श्रवणाय। ते बुद्धाभगवन्तएवमाहुः। यस्येदानीं कुलपुत्राः कालं मन्यध्वे। अथ ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वा दशभ्योदिग्भ्यस्तेषां तथागताना मर्हतां सम्यक्सम्बुद्धानां पादाञ्छिरोभिर्वन्दित्वा सप्तकृत्वः प्रदक्षिणीकृत्याऽनेकैः* प्रकारान् छत्रध्वजपताकाः पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवराणि सुवर्णरूप्यपुष्पाणि च गृहीत्वा महत्यातूर्य्यताडाऽवचरसंगीत्या येन भगवाञ्छाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रामन्तिस्म। अथ चातुर्म्महाराजदेवास्त्रायस्त्रिंशायामास्तुषितानिर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनोब्रह्मकायिकाब्रह्मपुरोहिताब्रह्मपार्षद्यामहाब्रह्माणः आभाः परीत्ताभाः अप्रमाणाभा आभास्वराः शुभाः परीत्तशुभाः अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्नाः वृहाः परीत्तवृहाः अप्रमाणवृहाः वृहत्फलाः। शुद्धा-

* अनेकैः प्रकारानिति पञ्चसु पुस्तकेषु पाठः। अनेकप्रकारा इति युक्तं।

वासा अवृहा अतपाः सुदृशाः सुदर्शनाः अकनिष्ठादेवा दिव्यानि पुष्पमाल्यविलेपनधूपचूर्णानि दिव्यान्युत्पलपद्मपुण्डरीकानि दिव्यानि मान्दारमहामान्दारकेशरतमालपत्राणि गृहीत्वा येन भगवाञ्छाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रामन्तिस्म। अथ ते बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्ते च देवास्ताभिः पुष्पमाल्य गन्धविलेपन चूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिर्भगवन्तं शाक्यमुनितथागतमर्हन्तं सम्यक्सम्बुद्धमवकिरन्तिस्माऽभ्यवकिरन्तिस्म। अभिप्राकिरन्तिस्म। अथ तानि पुष्पादीन्युपरिवैहायसमभ्युद्गम्याऽस्मिंस्त्रिसाहस्रे महासाहस्रे लोकधातौ पुष्पकूटाकारः संस्थितोऽभूत्। चतरस्रश्चतुःस्थूणसमोभागशः सुविभक्तोरमणीयोमनोरमः। अथ ततः पर्षदः प्राणिकोटीनियुतशतसहस्राण्युत्थायासनेभ्योयेन भगवांस्तेनाऽञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत्। वयमपि भगवन्ननागतेऽध्वन्येवं रूपाणां धर्म्माणां लाभिनोभवेमः। यथा रूपाणां तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धः। एवमेव श्रावकसंघं परिहारः मे। एवञ्च पर्षदि धर्म्मं देशयामः। यथा-तथागतएतर्हिंधर्म्मं देशयति। अथ भगवांस्तेषामध्याशयं विदित्वा सर्व्वधर्म्माणाञ्चानुत्पादायाऽनिरोधायाऽनभिसंस्कारायाऽप्रादुर्भावाय। क्षान्तिं विदित्वास्मितं प्रादुरकार्षीत्। अथायुष्मानानन्दउत्थायासनादेकांशमुत्तरासङ्गं कृत्वादक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाऽञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत्। कोभगवन् हेतुः कः प्रत्ययः स्मितस्याविष्करणे नाऽहेतुकं नाऽप्रत्ययं बुद्धा भगवन्तः स्मितमाविष्कुर्व्वन्ति। भगवानाह। इत आनन्दपर्षदः प्राणिकोटीनियुतशतसहस्रैरनुत्पत्तिकेषु धर्म्मेषु क्षान्तिः प्रतिलब्धा। एतेचा-

ऽनागतेऽध्वन्यष्टषष्ट्याकल्पकोटीभिर्व्वोध्यङ्गपुष्पनामापस्तथागताअर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धालोके भविष्यन्ति पुष्पाकरेकल्पे।

इति शतसाहस्रिकाः प्रज्ञापारमितायाः

प्रथमः परिवर्त्तः ॥०॥

अथ द्वितीयपरिवर्त्तः ।

अथ भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमामन्त्रयते। प्रतिभातु ते सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितामारभ्य धार्म्मीं कथां कर्त्तुं कथं बोधिसत्त्वामहासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां निर्यायुरिति । अथ तेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां तेषाञ्च महाश्रावकाणां तेषाञ्च देवपुत्राणामेतदभूत् किं पुनरायुष्मान् सुभूतिस्तावत्केन प्रज्ञाप्रतिभानबलाधानबलाहेन बोधिसत्त्वेभ्योमहासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितामुपदेक्ष्यति । अथ वा बुद्धाऽनुभावेनेति । अथायुष्मां सुभूतिर्बुद्धानुभावेन तेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां तेषाञ्च महाश्रावकाणां तेषाञ्च देवपुत्राणां चेतसैव चेतः परितर्कमाज्ञायायुष्मन्तं शारद्वतीपुत्रमामन्त्रयतेस्म । यत्किञ्चिदायुष्मञ्छारद्वतीपुत्र भगवतः श्रावकाभाषन्तेऽभिलपन्त्युदीरयन्ति । सर्व्वः स तथागतस्य पुरुषकारः । यस्य तथागतेन धर्म्मोदेशितः सर्व्वः स धर्म्मतया अविरुद्धः । तत्ते कुलपुत्रास्तत्र धर्म्मदेशनायां शिक्षमाणास्तां धर्म्मतां साक्षात् कुर्व्वन्ति । तथागतएवैष शारद्वतीपुत्रोपाययोगेन बोधिसत्त्वेभ्योमहासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितामुपदेक्ष्यत्यविषयोऽत्रायुष्मञ्छारद्वतीपुत्र सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः प्रज्ञापारमितामुपदेष्टुं । अथायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । बोधि-

सत्त्वामहासत्त्वाइति भगवन्नुच्यते । कतमस्यैतद्धर्म्मस्याऽधिवचनं यदुत बोधिसत्त्वइति प्रज्ञापारमितेति वा । नाऽहं भगवंस्तं धर्म्मं स मनुपश्यामि । यदुत बोधिसत्त्व इति प्रज्ञापारमितेति वा । सोऽहं भगवंस्तञ्च बोधिसत्त्वं ताञ्च प्रज्ञापारमितां तच्च बोधिसत्त्वनामाऽस-मनुपश्यन् कतमं बोधिसत्त्वं कतमस्यां प्रज्ञापारमितायामववदिष्याम्यनुशासिष्यामि । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । *नाममात्रमिदं सुभूते यदुत प्रज्ञापारमिता च बोधिसत्त्वस्य बोधिसत्त्वनाम च । तच्च नामनाऽध्यात्मं न वहिर्द्धानोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते सत्त्वः सत्त्वइति नाम तच्च प्रज्ञप्तिमात्रं । यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नामनाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते जीवोजीवइति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादोन निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नामनाऽध्यात्मं न वहिर्द्धाणोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूतेजन्तुर्जन्तुरिति नाम तच्च प्रज्ञप्तिमात्रं तच्चप्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादोन निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं नवहिर्द्धानोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते पोषः पोष इति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादोननिरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नामनाऽध्यात्मं नवहिर्द्धानोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते पुरुषः पुरुष इति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्ति

* वाचारम्भणं विकारो नामधेयं । इति छान्दोग्योपनिषत् ।

मात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादोननिरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथापि नाम सुभूते पुद्गलः पुद्गलइति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादोननिरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभय मन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते मनुजोमनुजइति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादोननिरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। तद्यथाऽपि नाम सुभूते मानवोमानवइति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नामनाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते कारकः कारकइति नाम । तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते कारयिता कारयितेति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादोननिरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नामनाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते उत्थापकः उत्थापकइति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। तद्यथाऽपि नाम सुभूते समुत्थापकः समुत्थापकइति नाम तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धानोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते वेदको वेदक इति नाम । तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते वेदयितृको वेदयितृकइति नाम । तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। तद्यथाऽपि नाम सुभूते जानकोजानकइति नाम । तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं । यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । यद्यथाऽपि नाम सुभूते पश्यकः पश्यक इति नाम । तच्च नाम प्रज्ञप्तिमात्रं । यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । एवमेव सुभूते या च प्रज्ञापारमिता यश्च बोधिसत्त्वो यच्च बोधिसत्त्वनाम सर्व्वमेतत् प्रज्ञप्तिमात्रं। यच्च प्रज्ञप्तिधर्म्मं तस्य नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते योऽयमाध्यात्मिकआत्मभावोरूपमिति नाम यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रं तस्यास्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केत-

मात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते येयमाध्यात्मिकीवेदनेति नाम यावदेवधर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते येयमाध्यात्मिकीसंज्ञेतिनामयावदेवधर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते यद्इमे आध्यात्मिकाः संस्कारादिति नाम यावदेवधर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। नच्च नाम नाऽध्यात्म न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते यदिदमाध्यात्मिकं विज्ञानमिति नाम यावदेवधर्म्म प्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । एव मेव सुभूते प्रज्ञापारमिता च बोधिसत्त्वश्च बोधिसत्त्व नाम च सर्व्वमेतत् धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रं तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । तच्च नामनाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । चक्षुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत चक्षुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । श्रोत्रमिति सुभूते यावदेव धर्म्म

प्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत श्रोत्रमिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । घ्राणमिति सुभूते यावदेव प्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत घ्राणमिति । तच्च नाम-नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । जिह्वेति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत जिह्वेति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । कायइति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत काय इति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । मनइति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। यदुत मनइति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । रूपमिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत रूपमिति। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । शब्दइति सुभूते यावदेव धर्म्म प्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत शब्द इति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलम्यते । गन्धइति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्र-

मेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत गन्धइति । तच्च नाम नाध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । रसइति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत रसइति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । स्पर्शइति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत स्पर्शइति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । धर्म्मइति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत धर्म्मइति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । चक्षुर्धातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत चक्षुर्धातुरिरि । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । रूपधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत रूपधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । चक्षुर्व्विज्ञानधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत चक्षुर्व्विज्ञानधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । श्रोत्रधातुरिति सुभूते याव-

देव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत श्रोत्रधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । शब्दधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत शब्दधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । श्रोत्रविज्ञानधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत श्रोत्रविज्ञानधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । घ्राणधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत घ्राणधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । गन्धधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत गन्धधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । घ्राणविज्ञानधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत घ्राणविज्ञानधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । जिह्वाधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधेऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियत । यदुत जिह्वाधातुरिति । तच्च नाम

नाऽध्यात्म न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । रसधातुरिति प्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्चधर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। यदुत रसधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । जिह्वा विज्ञानधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत जिह्वाविज्ञानधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। कायधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। यदुत कायधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । स्प्रष्टव्यधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत स्प्रष्टव्यधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । कायविज्ञानधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत कायविज्ञानधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । मनोधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुत मनोधातुरिति। तच्च नामनाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । धर्म्मधातुरिति सुभूते यावदेवधर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत् तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञा

सङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। यदुतधुर्म्मधातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । मनोविज्ञानधातुरिति सुभूते यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्चधर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्रसंज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । यदुतमनोविज्ञान धातुरिति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । एव मेव सुभूते यदिदमुच्यते प्रज्ञापारमितेति बोधिसत्त्व इति बोधिसत्त्वनामेति । यावदेव धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्रसंज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । प्रज्ञापारमितेति बोधिसत्त्व इति बोधिसत्त्वनामेति । तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । तद्यथाऽपि नाम सुभूते पोषमाध्यात्मिक आत्मभावइति नाम मात्रेण व्यवह्रियते । शीर्षाऽस्थीनीति नाम व्यवह्रियते । ग्रीवाऽस्थींनीति नाम व्यवह्रियते । स्कन्धाऽस्थीनीति नाम व्यवह्रियते । पृष्ठाऽस्थीनीति व्यवह्रियते । पार्श्वकाऽस्थीनीति व्यवह्रियते । कट्यस्थीनीति नाम व्यवह्रियते । उर्व्वस्थीनीति नाम व्यवह्रियते । जङ्घाऽस्थीनीति नाम व्यवह्रियते । पादाऽस्थीनीति नाम व्यवह्रियते । धर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्रसंज्ञा सङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते । शीर्षाऽस्थीनीति नाम* ग्रीवाऽस्थीनीति नाम

---

* ग, घ, पुस्तके नाम शब्दात् परं सर्व्वत्र "व्यवक्रियते" इति क्रियापदं लिखितं दृश्यते । अत्र केषाञ्चित् पदानां पुनरुक्तिरुपलभ्यते । किमयं लेखकदोषः । ग्रन्थकर्त्तुर्व्वा रचनाचातुर्य्यं प्रयोजनविशेषोवाऽस्तीति तत्वतोनविद्मः ।

वाक्वस्थीनीति नाम पृष्ठाऽस्थीनीति नाम पार्श्वाऽस्थीनीति नाम कक्ष्यस्थीनीति नाम उर्व्वस्थीनीति नाम जङ्घाऽस्थीनीति नाम। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। एवमेव सुभूते यदिदमुच्यते प्रज्ञापारमितेति बोधिसत्त्व इति बोधिसत्त्वनामेति यावदेवधर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्रसंज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। तद्यथाऽपि नाम सुभूते यानीमानि वाह्यानि तृणकाष्ठशाखापत्रपलाशानि सर्व्वान्येतानि नानानामधेयैर्व्यवह्रियन्ते तानि च एषाञ्च नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तानि च नामानि नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते।

एव मेव सुभूते यदिदमुच्यते प्रज्ञापारमितेति बोधिसत्त्व इति। बोधिसत्त्वनामेति। यावदेवधर्म्मप्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। तद्यथाऽपि नाम सुभूते अतीतानां बुद्धानां भगवतां यावदेव नाम मात्रं तिष्ठति। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। तद्यथाऽपि नाम सुभूते स्वप्नः प्रतिश्रुत्का प्रतिभासोमायामरीचि उदकचन्द्रस्तथागतनिर्म्मितः सर्व्वएते धर्म्माः प्रज्ञप्तिमात्रं यस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्रसंज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। एवमेव सुभूते यदिदमुच्यते प्रज्ञापारमितेति बोधिसत्त्वइति बोधिसत्त्वनामेति। सर्व्व एते

धर्म्माः प्रज्ञप्तिमात्रमेतत्तस्याश्च धर्म्मप्रज्ञप्तेर्नोत्पादो न निरोधोऽन्यत्र संज्ञासङ्केतमात्रेण व्यवह्रियते। तच्च नाम नाऽध्यात्मं न वहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता नामसङ्केत प्रज्ञप्त्याबाधर्म्मप्रज्ञप्त्या च शिक्षितव्यं।

एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वोमहासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न रूपं नाम नित्यमिति समनुपश्यति। न रूपं नामाऽनित्यमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम सुखमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम दुःखमिति समनुपश्यति। न रूपं नामात्मेति समनुपश्यति। न रूपं नामाऽनात्मेति समनुपश्यति। न रूपं नाम शान्तमिति समनुपश्यति। न रूपं नामऽशान्तमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम शून्यमिति समनुपश्यति। न रूपं नामाऽशून्यमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम निमित्तमिति समनुपश्यति। न रूपं नामऽनिमित्तमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति। न रूपं नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम संस्कृतमिति समनुपश्यति। न रूपं नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति। न रूपं नामाऽसंक्लेशमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति। न रूपं नामोत्पाद इति समनुपश्यति। न रूपं नाम निरोध इति समनुपय्यति। न रूपं नाम विविक्तमिति समनुपश्यति। न रूपं नामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति। न रूपं नाम कुशलमिति समनुपश्यति। न रूपं नामाऽकुशलमिति

समनुपश्यति । न रूपं नाम साऽवद्यमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम निरवद्यमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम सास्रवमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽनास्रवमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम निःक्लेशमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम लौकिकमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम लोकोत्तरमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम संसार इति समनुपश्यति । न रूपं नाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति ।

न वेदनां नाम नित्येति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽनित्येति समनुपश्यति । न वेदनां नाम सुखेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम दुःखेति समनुपश्यति । न वेदनां नामात्मेति समनुपश्यति । न वेदनां नामानात्मेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम शान्तेति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽशान्तेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम शून्येति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽशून्येति समनुपश्यति । न वेदनां नाम निमित्तेति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽनिमित्तेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम प्रणिहित*मिति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति । न वेदनां नाम संस्कृतमिति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति । न वेदनां नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति । न वेदनां नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति । न वेदनां नामोत्पाद इति समनुपश्यति ।

* वेदनादि स्त्रीलिङ्गशब्दविशेषणस्य क्वचित् स्त्रीलिङ्गत्वं क्वचित् क्लीवलिङ्गत्वं दृश्यते, पञ्चसु पुस्तकेषु ।

न वेदनां नाम निरोध इति समनुपश्यति । न वेदनां नाम विविक्तेति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽविविक्तेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम कुशलेति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽकुशलेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम सावद्येति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽनवद्येति समनुपश्यति । न वेदनां नामसास्रवेति समनुपश्यति । न वेदनां नामाऽनास्रवेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम संक्लेशेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम निःक्लेशेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम लौकिकेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम लोकोत्तरेति समनुपश्यति । न वेदनां नाम संसार इति समनुपश्यति । न वेदनां नाम निर्व्वाण* इति समनुपश्यति ।

न संज्ञां नामनित्येति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽनित्येति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम सुखमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम दुःखमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नामात्मेति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽनात्मेति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम शान्तमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽशान्तमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम शून्येति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽशून्येति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम निमित्तमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नामसंस्कृतमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नामोत्पाद इति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम निरोध

* निर्व्वाणमिति युक्तं प्रतिभाति ।

इति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम संक्लेश इति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम विविक्तमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम कुशलेति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽकुशलेति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम सावद्येति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽनवद्येति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम साश्रवेति समनुपश्यति । न संज्ञां नामाऽनाश्रवेति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम संक्लेशइति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम निःक्लेशेति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम लौकिकमिंति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम लोकोत्तरेति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम संसारइति समनुपश्यति । न संज्ञां नाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति ।

न संस्कारानाम नित्याइति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽनित्याइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम सुखाइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम दुःखाइति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽऽत्मान इति समनुपश्यति । नसंस्कारा नामाऽनात्मान इति समनुपश्यति । न संस्कारानाम शान्ताइति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽशान्ताइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम शून्याइति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽशून्या इति समनुपश्यति । न संस्कारानाम निमित्ताइति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽनिमित्ताइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम प्रणिहिताइति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽप्रणिहिताइति समनुपश्यति । न संस्कारा नाम संस्कृता इति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽसंस्कृताइति समनुपश्यति । न संस्कारानामोत्पादाइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम निरोधाइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम संक्लेशाइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम व्यवदानाइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम विविक्ता इति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽविविक्ताइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम कुशलाइति समनुपश्यति । न संस्कारानामाऽकुशला इति समनुपश्यति । न संस्कारानाम सावद्याइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम निरवद्याइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम साश्रवाइति समनुपश्यति । न संस्कारा नामाऽनाश्रवा इति समनुपश्यति । न संस्कारानाम संक्लेशा इति समनुपश्यति । न संस्कारानाम निःक्लेशाइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम लौकिकाइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम लोकोत्तरा इति समनुपश्यति । न संस्कारानाम संसारइति समनुपश्यति । न संस्कारानाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति ।

न विज्ञानं नाम नित्यमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽनित्यमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम सुखमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम दुःखमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽऽत्मेति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽनात्मेति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम शान्तमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽशान्तमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम शून्यमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽशून्यमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम निमित्तमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति । न

विज्ञानं नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम संस्कृतमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामोत्पादइति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम निरोधइति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम संक्लेशइति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम विविक्तमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम कुशलमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽकुशलमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम साऽवद्यमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम निरवद्यमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम साऽऽश्रवमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नामाऽनाश्रवमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम संक्लेशइति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम निः क्लेशइति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम लौकिकमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम लोकोत्तरमिति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम संसारइति समनुपश्यति । न विज्ञानं नाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति ।

न चक्षुर्नामनित्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽनित्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम सुखमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम दुःखमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽऽत्मेति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽनात्मेति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम शान्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽशान्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम शून्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽशून्यमिति समनुपश्यति ।

न चक्षुर्नामनिमित्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम संस्कृतमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामोत्पाद इति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम निरोध इति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम विविक्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम कुशलमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽकुशलमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम साऽवद्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम निरवद्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम साऽऽश्रवमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नामाऽनाश्रवमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम निक्लेशमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम लौकिकमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम लोकोत्तरमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम संसारइति समनुपश्यति । न चक्षुर्नाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति ।

न रूपं नाम नित्यमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽनित्यमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम सुखमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम दुःखमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽऽत्मेति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽनात्मेति समनुपश्यति । न रूपं नाम शान्तमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽशान्तमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम शून्यमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽशून्यमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम निमित्तमिति समनुपश्यति । न रूपं

नामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम संस्कृतमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति । न रूपं नामोत्पादइति समनुपश्यति । न रूपं नाम निरोधइति समनुपश्यति । न रूपं नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम विविक्तमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम कुशलमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽकुशलमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम सावद्यमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽनवद्यमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम साऽऽस्रवमिति समनुपश्यति । न रूपं नामाऽनास्रवमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम संक्लेशइति समनुपश्यति । न रूपं नाम निःक्लेशइति समनुपश्यति । न रूपं नाम लौकिकमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम लोकोत्तरमिति समनुपश्यति । न रूपं नाम संसारइति समनुपश्यति । न रूपं नाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति ।

न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम नित्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽनित्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम सुखमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम दुःखमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽऽत्मेति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽनात्मेति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम शान्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽशान्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम शून्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामा-

ऽशून्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम निमित्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम संस्कृतमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामोत्पादइति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम निरोधइति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम विविक्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम कुशलमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽकुशलमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम साऽवद्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽनवद्यमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम साऽऽस्रवमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नामाऽनास्रवमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम संक्लेशइति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम निःक्लेशइति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम लौकिकमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम लोकोत्तरमिति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम संसारइति समनुपश्यति । न चक्षुर्व्विज्ञानं नाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति ।

न चक्षुःसंस्पर्शोनाम नित्यइति समनुपश्यति । न चक्षुःसंस्पर्शोनामाऽनित्यइति समनुपश्यति । न चक्षुः संस्पर्शोनाम सुखमिति समनुपश्यति । न चक्षुः संस्पर्शोनाम दुःखमिति समनुपश्यति । न

चक्षुः संस्पर्शोनामाऽऽत्मेति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनामाऽनात्मेति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनाम शान्तमिति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनामाऽशान्तमिति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम शून्यमिति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शो नामाऽशून्यमिति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम निमित्तइति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनामाऽनिमित्तइति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम संस्कृतमिति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनाम संक्लेशइति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनाम व्यवदानमिति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनामोत्पाद इति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम निरोध इति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम विविक्तइति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम कुशलइति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनामाऽकुशल इति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनाम साऽवद्यमिति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनामाऽनवद्य इति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम साऽऽस्रवइति समनुश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनामाऽनास्रव इति समनुपश्यति। न चक्षुः संस्पर्शोनाम संक्लेशइति समनुपश्यति। न चक्षुः सस्पर्शोनाम निःक्लेशइति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनाम लौकिकइति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनाम लोकोत्तरइति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनाम संसारइति समनुपश्यति। न चक्षुःसंस्पर्शोनाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति।

यदपि तच्चक्षूरूपचक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययादुत्पद्यते वेदयितं सुखं दुःखं वा तदपि नाम न नित्यमिति समनुपश्यति। नाऽनित्यमिति समनुपश्यति। न सुखमिति समनुपश्यति। न दुःखमिति समनुपश्यति। नाऽऽत्मेति समनुपश्यति। नाऽनात्मेति समनुपश्यति। न शान्तमिति समनुपश्यति। नाऽशान्तमिति समनुपश्यति। न शून्यमिति समनुपश्यति। नाऽशून्यमिति समनुपश्यति। न निमित्तमिति समनुपश्यति। नाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति। न प्रणिहितमिति समनुपश्यति। नाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति। न संस्कृतमिति समनुपश्यति। नाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति। न संक्लेशमिति समनुपश्यति। न व्यवदानमिति समनुपश्यति। नोत्पादइति समनुपश्यति। न निरोधइति समनुपश्यति। न विविक्तमिति समनुपश्यति। नाऽविविक्तमिति समनुपश्यति। न कुशलमिति समनुपश्यति। नाऽकुशलमिति समनुपश्यति। न साऽवद्यमिति समनुपश्यति। नाऽनवद्यमिति समनुपश्यति। न साऽऽस्रवमिति समनुपश्यति। नाऽनास्रवमिति समनुपश्यति। न संक्लेशइति समनुपश्यति। न निःक्लेशइति समनुपश्यति। न लौकिकमिति समनुपश्यति। न लोकोत्तरमिति समनुपश्यति। न संसारइति समनुपश्यति। न निर्व्वाणमिति समनुपश्यति।

न श्रोत्रं नाम नित्यमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽनित्यमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम सुखमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम दुःखमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽऽत्मेति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽनात्मेति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम

शान्तमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽशान्तमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम शून्यमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽशून्यमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम निमित्तमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम संस्कृतमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामोत्पादइति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम निरोधइति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम विविक्तमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम कुशलमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽकुशलमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम साऽवद्यमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽनवद्यमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम साऽऽस्रवमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नामाऽनास्रवमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम संक्लेशइति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम निःक्लेशइति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम लौकिकमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम लोकोत्तरमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम संसारइति समनुपश्यति। न श्रोत्रं नाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति।

न शब्दोनाम नित्यइति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽनित्यइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम सुखमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम दुःखमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽऽत्मेति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽनात्मेति समनुपश्यति। न शब्दोनाम

शान्तमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽशान्तमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम शून्यमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽशून्यमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम निमित्तमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम संस्कृतमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम संक्लेशइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम व्यवदानमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामोत्पादइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम निरोधइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम विविक्तइति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽविविक्तइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम कुशलइति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽकुशलइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम साऽवद्यमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽनवद्यमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम साऽऽस्रवमिति समनुपश्यति। न शब्दोनामाऽनास्रवमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम संक्लेशइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम निःक्लेशइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम लौकिकमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम लोकोत्तरमिति समनुपश्यति। न शब्दोनाम संसारइति समनुपश्यति। न शब्दोनाम निर्व्वाणमिति समनुपश्यति।

न श्रोत्रविज्ञानं नाम नित्यमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽनित्यमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रविज्ञानं नाम सुखमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रविज्ञानं नाम दुःखमिति समनुपश्यति। न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽऽत्मेति समनुपश्यति। न श्रोत्रविज्ञानं नामा-

ऽनात्मेति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम शान्तमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽशान्तमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम शून्यमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽशून्यमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम निमित्तमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम प्रणिहितमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽप्रणिहितमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम संस्कृतमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽसंस्कृतमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम संक्लेशमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम व्यवदानमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामोत्पादइति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम निरोधइति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम विविक्तमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽविविक्तमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम कुशलमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽकुशलमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम साऽवद्यमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽनवद्यमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम साऽऽस्रवइति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नामाऽनास्रवइति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम संक्लेशइति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम निःक्लेशइति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम लौकिकमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम लोकोत्तरमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम संसारइति समनुपश्यति । न श्रोत्रविज्ञानं नाम निर्वाणमिति समनुपश्यति ।

न श्रोत्रसंस्पर्शो नाम नित्यइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽनित्यइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम सुखइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम दुःखइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽऽत्मेति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽनात्मेति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम शून्यइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽशून्यइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम निमित्तमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽनिमित्तमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम प्रणिहितइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽप्रणिहितइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम संस्कृतइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽसंस्कृतइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शो नाम संक्लेशइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शो नामव्यवदानमिति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामोत्पादइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम निरोधइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामविविक्तइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽविविक्तइति समनुपग्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम कुशलइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽकुशलइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम साऽवद्यइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽनवद्यइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम साऽऽस्रवइति ममनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनामाऽनास्रवइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम संक्लेशइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम निःक्लेशइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम लौकिकइति समनुपश्यति । न श्रोत्रसंस्पर्शोनाम लोकोत्तरइति